



GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
CENTRAL STATISTICAL OFFICE

Polski
rynek ubezpieczeniowy
Polish Insurance Market
2004–2010

Opracowanie publikacji
GLÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY DEPARTAMENT FINANSÓW

Preparation of the publication
CENTRAL STATISTICAL OFFICE FINANCE DIVISION

kierujący supervisor:

Prof. nadzw. dr hab. **Grażyna Ancyparowicz**
- dyrektor Departamentu Finansów GUS

zespół team:

Grażyna Ancyparowicz
Magdalena Mądra
Agnieszka Helbert
Krystyna Strzelecka
Barbara Wojnowicz

Projekt okładki
Cover design

Zakład Wydawnictw Statystycznych
Statistical Publishing Establishment

ISSN 2081-0865

Publikacja dostępna na stronie internetowej
Publication available on website
<http://www.stat.gov.pl>

PRZEDMOWA

Publikacja Głównego Urzędu Statystycznego *Polski rynek ubezpieczeniowy* składa się z trzech części. Pierwsza poświęcona została omówieniu warunków makroekonomicznych działania ubezpieczycieli w okresie recesji po kryzysie *subprime*. W drugiej, przedstawiono podstawowe trendy rozwoju rynku ubezpieczeniowego w świetle statystyk OECD i CEA, w części trzeciej – zaprezentowano wyniki działających w naszym kraju zakładów ubezpieczeniowych.

Wzorem poprzednich lat, załączono ponadto wykaz ważniejszych aktów prawnych dotyczących działalności ubezpieczeniowej w Polsce oraz (dostępny wyłącznie w formie elektronicznej) aneks statystyczny zawierającego szeregi czasowe charakteryzujące gospodarkę finansową i wyniki ubezpieczycieli. W porównaniu z edycją ubiegłoroczną, horyzont czasowy danych liczbowych zamieszczonych w aneksie statystycznym został wydłużony o jeden rok, dane te udostępniono w formacie xls, co umożliwia użytkownikom samodzielne przeprowadzanie obliczeń.

Wszystkie informacje liczbowe (w tym dane identyfikowalne) na temat polskiego sektora ubezpieczeniowego są dostępne w szerszym zakresie – niż przytoczone w niniejszym raporcie i w aneksie statystycznym – na portalu internetowym Komisji Nadzoru Finansowego.

Główny Urząd Statystyczny, przekazuje do rąk Państwa niniejszą publikację ze świadomością, że temat nie został wyczerpany, niektóre wątki – z uwagi na brak miejsca – pominięto. Zapewniamy jednocześnie, że uwagi, sugestie i wnioski Czytelników postaramy się wykorzystać w przygotowaniu kolejnej edycji raportu na temat sektora ubezpieczeniowego.

Dyrektor Departamentu Finansów

Prof. nadzw. dr hab. Grażyna Ancyparowicz

Warszawa, grudzień 2010 r.

PREFACE

This publication is the Central Statistical Office of the Polish insurance market consists of three parts. The first part was devoted to discussion of macro-economic conditions of the insurers in a period of recession after the subprime crisis. In the second there were presented the basic trends of insurance market development in the scope of OECD and CEA statistics, the third part presents the effects of insurance companies operating in our country.

As in previous years, there was also attached a list of major legal acts on insurance business in Poland, and (only available in the electronic form) the statistical annex containing the time series characterizing the financial management and effects of insurers. In comparison with last year's edition, the time horizon of the figures contained in the statistical annex was extended by one year. These data are available in xls format, which allows users to carry out own independent calculations.

All the numeric data (including identifiable data) on the Polish insurance sector are available in the broader scope (than that referred to in this report and the statistical annex) on the web portal of Polish Financial Supervision Authority.

Central Statistical Office, commit to your hands this publication, knowing that the topic has not been exhausted. Certain topics - due to lack of space - are omitted. We also ensure that the comments, suggestions and requests the readers we will use for preparing the next edition of the report on the insurance sector.

Director of the Finance Division

Associate Professor Grażyna Ancyparowicz

Warsaw, December 2010

CZĘŚĆ PIERWSZA

ŚRODOWISKO MAKROEKONOMICZNE

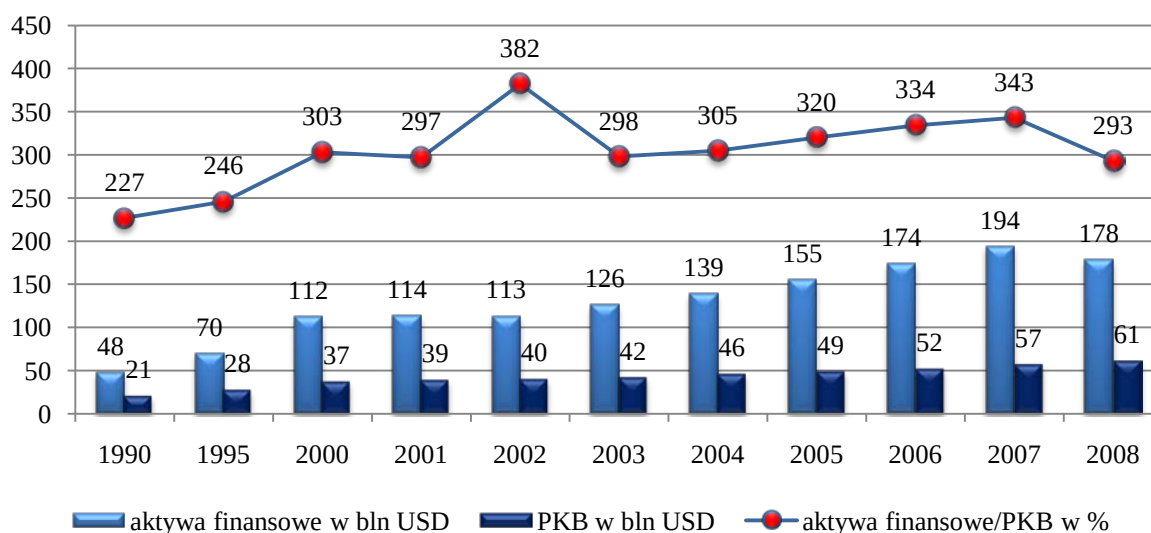
I. UWARUNKOWANIA GOSPODARKI ŚWIATOWEJ

I.1. Transformacja rynków finansowych w wyniku *credit crunch*

I.1.1. Globalne transfery kapitału finansowego

W latach osiemdziesiątych XX wieku rozpoczęła się era powszechnej informatyzacji, ułatwiając – w sposób przedtem nieosiągalny – przemieszczanie czynników wytwórczych oraz strumieni pieniężnych. W tym czasie, po kolejnych „szokach naftowych” w gospodarce światowej nastąpił okres „wielkiego uspokojenia”. Pod tym pojęciem rozumiano stabilny wzrost PKB, opanowanie inflacji, integrację technologiczną i rozwój kooperacji w skali ponadnarodowej. „Globalizacja przyniosła zdynamizowanie rozwoju gospodarczego świata, a zwłaszcza handlu międzynarodowego. Wzrastała rola gospodarki opartej na wiedzy. Pojawiły się pozory nieustannej prosperity, zaś sygnały narastających zagrożeń na ogół umykały uwadze”¹.

Wykres 1. Globalne aktywa finansowe w relacji do bieżącej wartości światowego PKB



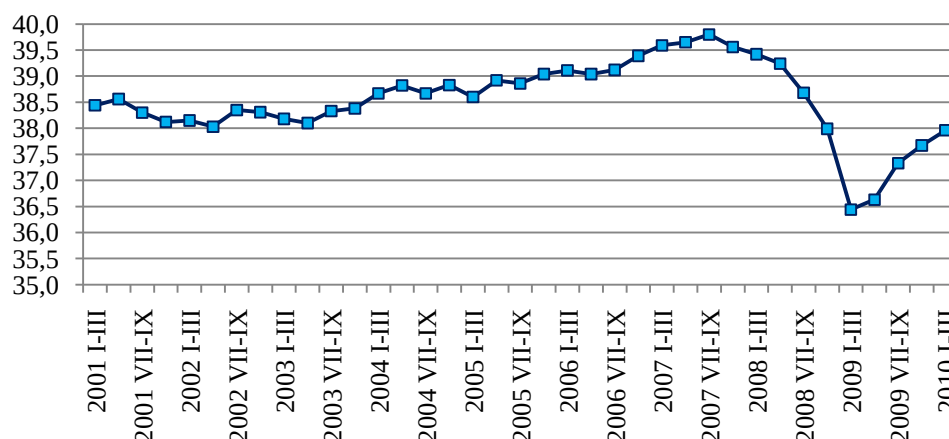
Źródło: *Global capital markets. Entering a new era*, McKinsey Global Institute, September 2009, s. 9

Międzynarodowa specjalizacja i kooperacja, generowane ekspansywną polityką wielkich, samofinansujących się korporacji, znacznie przyspieszyły rozwój rynków

¹ A. Małkiewicz, *Kryzys. Polityczne, ekologiczne i ekonomiczne uwarunkowania*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2010, s. 19

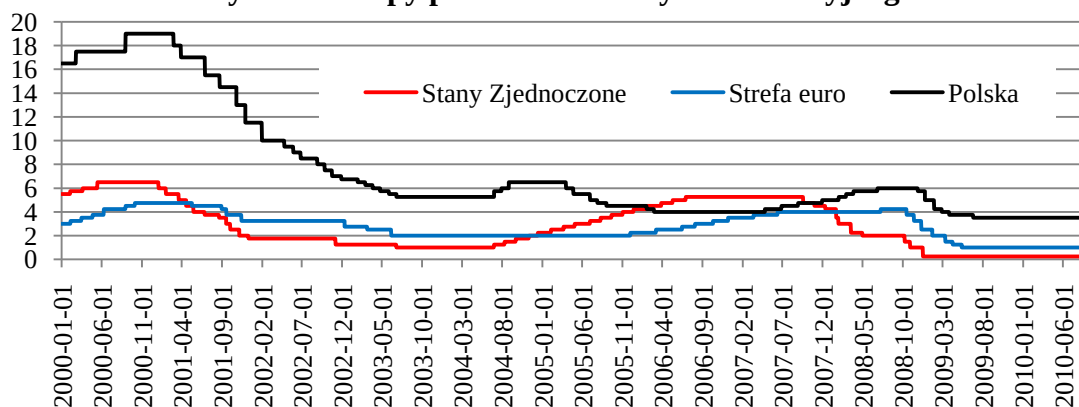
finansowych. Wartość światowych aktywów finansowych w 2007 r. wzrosła czterokrotnie w stosunku do 1990 r., ich poziom był trzykrotnie wyższy od światowego PKB. Obok tradycyjnych instrumentów finansowych pojawiły się i szybko rozprzestrzeniały coraz bardziej wyrafinowane produkty inżynierii kapitałowej, obiecujące inwestorom wysokie zyski w zamian za podwyższone ryzyko.

Wykres 2. Nadwyżka operacyjna brutto generowana przez przedsiębiorstwa niefinansowe w relacji do wartości dodanej brutto; w%



Źródło: *What is the economic outlook for OECD countries? An Interim Assessment*, OECD, 09.08.2010, s. 14

Wykres 3. Stopy procentowe kredytu referencyjnego



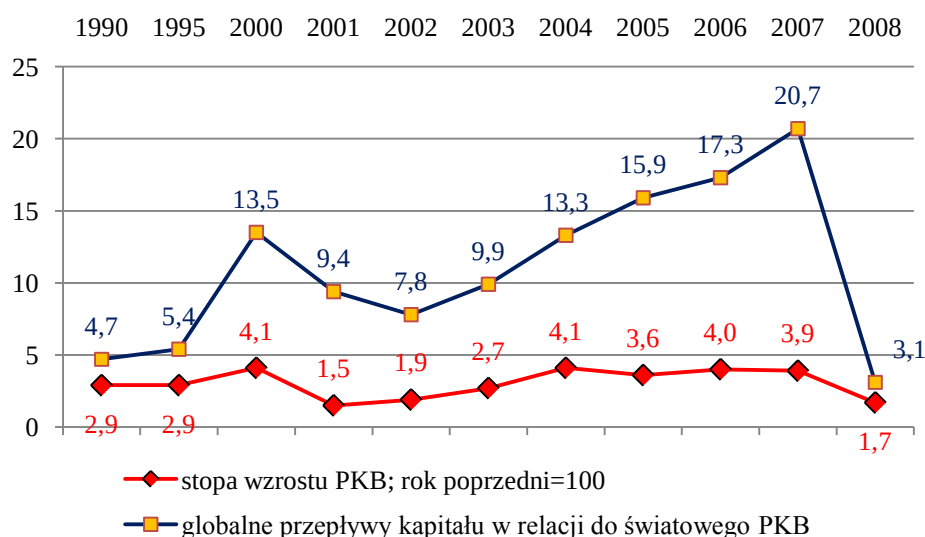
Uwaga: Dane dla strefy euro są średnią ważoną podstawowych stóp procentowych Niemiec, Francji i Włoch

Źródło: *What is the economic outlook for OECD countries? An Interim Assessment*, Federal Reserve and European Central Bank oraz OECD 2010, 09.08.2010, s. 21

Utrzymywanie niskich stóp procentowych przez banki centralne pobudzało kreację pieniądza, ta generowała coraz wyższą jego podaż. Nadpłynność sektora finansowego sprzyjała rozszerzaniu akcji kredytowej, podtrzymując stabilny wzrost gospodarczy. Na początku XXI wieku wartość transakcji finansowych na globalnym rynku kilkadziesiąt razy przewyższała wartość transakcji w sferze realnej. Elektroniczny pieniądź zaczął żyć własnym

życiem². Łatwość zarabiania dużych pieniędzy na rynku finansowym przyciągała wolne kapitały, sukcesy w inwestycjach giełdowych przyciągały nowych graczy. Ceny akcji, mimo ich wirtualnego, charakteru były podstawą do obliczania wartości firm, a ta – służyła do oceny wiarygodności kredytowej. Liczyło się nie to, co przedsiębiorstwo rzeczywiście sobą przedstawia, jaki generuje zysk, ale jaki ma wizerunek, notowania giełdowe i ocenę ratingową. W ślad za wzrostem wartości rynkowej spółek i zapotrzebowaniem na kapitał pożyczkowy, rosły transfery finansowe. Gwałtownie powiększająca się dodatnia luka kredytowania nie stwarzała istotnych przeszkód, odkąd upowszechniła się praktyka finansowania krótkoterminowym kapitałem długookresowych zobowiązań.

Wykres 4. Globalne przepływy kapitału finansowego; w bln USD



Źródło: *Global capital markets. Entering a new era*, McKinsey Global Institute, September 2009, s. 14 oraz dane Banku Światowego, data.worldbank.org

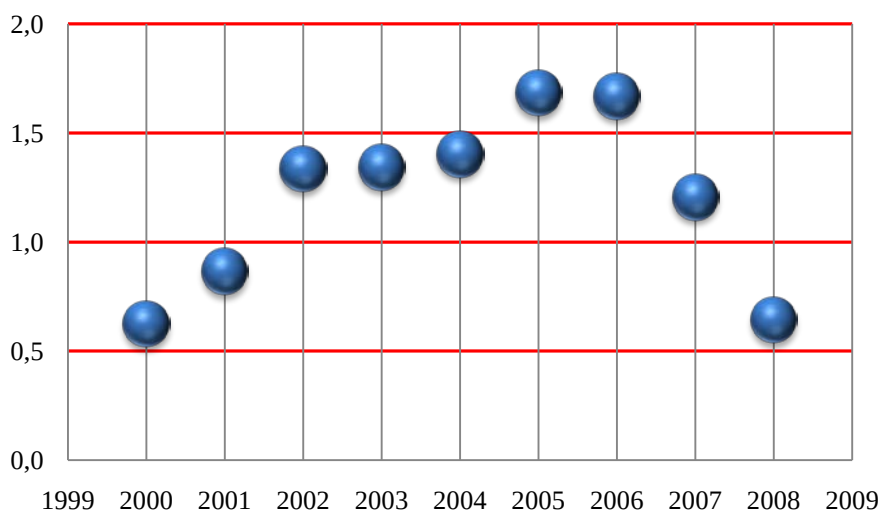
W latach dziewięćdziesiątych zdarzały się mniej lub bardziej rozległe kryzysy, lecz (z wyjątkiem kryzysu japońskiego na przełomie lat 80. i 90.) dotyczyły one głównie gospodarek wschodzących, do których zalicza się kraje Europy Środkowej i Wschodniej³. Przez cały 2007 r. i połowę 2008 r. na plan pierwszy wybijały się spekulacje na rynku ropy naftowej, zagrażające kryzysem paliwowym. Spadek cen ropy i gazu, jaki nastąpił latem 2008 r. potraktowano jako zażegnanie niebezpieczeństwa. W tych okolicznościach, opublikowany w marcu raport *Mortgage Bankers Association* o zagrożeniach na rynku nieruchomości wywołał jedynie krótkookresowe załamanie notowań papierów

² A. Ostalecka, *Geneza kryzysu na rynku kredytów subprime*, *Finanse 2009 – Teoria i praktyka bankowości* Nr 538, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług Nr 38, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2009, s. 60

³ A. Małkiewicz, *Kryzys. Polityczne, ekologiczne i ekonomiczne uwarunkowania*, dz. cyt., s. 60-74

wartościowych. Kryzys finansowy, który zaczął się wiosną 2007 r. na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych, a który w czwartym kwartale 2008 r. rozprzestrzenił się na Europę i Azję, był dla wielu analityków rynku zaskoczeniem. Kumulacja wielu zdarzeń, pojedynczo niegroźnych, spowodowała, że sytuacja wymknęła się spod kontroli. Rolę katalizatora przypisuje się produktom strukturyzowanym, z wmontowanymi elementami zabezpieczającymi amerykańskie kredyty hipoteczne. Rzeczywiste zagrożenie nabyciem takich instrumentów nie było duże. Produkty sekurytyzacyjne nie przekraczały bowiem 2% aktywów finansowych ogółem, a tylko część z nich miała związek z produktami pochodnymi względem obligacji emitowanych na bazie zagrożonych niewypłacalnością kredytów *subprime*⁴.

Wykres 5. Relacja instrumentów sekurytyzacyjnych do wartości światowych aktywów finansowych; w %



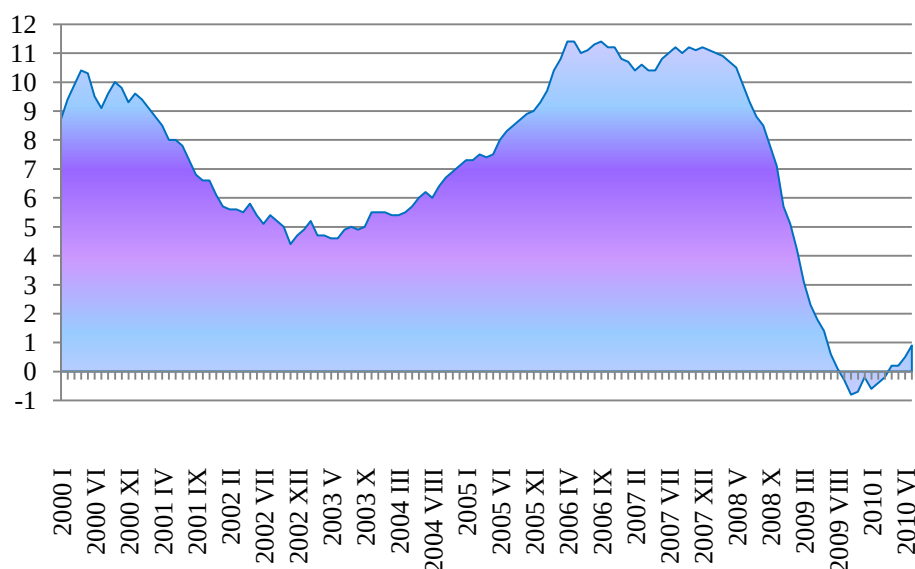
Źródło: jak wyżej

W styczniu 2009 r. Międzynarodowy Fundusz Walutowy oszacował na 2,2 bln USD wartość aktywów, które utraciły wartość na skutek niespłacenia kredytów hipotecznych. Stanowiło to 2,8% ogólnej wartości ówczesnych aktywów finansowych. Problem polegał na tym, że nie wiadomo było w czyich portfelach inwestycyjnych znajdują się te toksyczne aktywa. Brak wzajemnego zaufania był powodem wzrostu *spreadów*, następnie zmniejszenia skali obrotów, a w końcu – spadku cen instrumentów finansowych. Awersja do ryzyka skłaniała banki do angażowania wolnych środków finansowych tylko w papiery wartościowe o wysokim *ratingu* (zwłaszcza w amerykańskie obligacje skarbowe), nadwyżki kapitału lokowano w macierzystych bankach centralnych. W atmosferze wzajemnej podejrzliwości

⁴ McKinsey Global Institute, *Global capital markets. Entering a new era*. September 2009, s. 14

banki nie mogły lub nie chciały prowadzić akcji kredytowej. Utracone korzyści z tytułu utrzymywania najbardziej płynnych aktywów pieniężnych były niewielkie, toteż inwestorzy wycofali się z krótkoterminowych depozytów oraz instrumentów zbywalnych, preferując długoterminowe aktywa spoza szerokiego agregatu pieniężnego (M3)⁵. Zjawisko to określone mianem *credit crunch* utrudniło zasilanie kredytem sfery realnej, na skutek czego wzrostowy trend PKB przekształcił się w trend spadkowy.

Wykres 6. Przyrost akcji kredytowej dla sektora niefinansowego w krajach OECD
w pkt proc., rok poprzedni=100



Źródło: *What is the economic outlook for OECD countries? An Interim Assessment*, OECD, 09.08.2010, s. 14

Globalny kryzys finansowy spowodował obniżenie wartości aktywów finansowych (ze 196 bln USD do 178 bln USD) i zmiany ich struktury geograficznej. Rządy Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych na pomoc finansową dla banków, gwarancje, pożyczki oraz dokapitalizowanie podmiotów finansowych przeznaczyły łącznie 10 bln USD, ratując je przed krachem, ale nie przed stratami. Międzynarodowy Fundusz Walutowy oszacował, że od początku kryzysu do końca 2009 r., amerykańskie i europejskie banki poniosły łączne straty w wysokości 1,4 bln USD. Ponad 60% tej sumy przypadało na Stany Zjednoczone, na Wielką Brytanię – 8%, na Niemcy i Szwajcarię po 7%. W okresie od początku 2008 r. do lutego 2009 r. banki amerykańskie i szwajcarskie straciły ponad 53% swoich kapitałów własnych. W tym samym czasie banki niemieckie straciły 21,8%, brytyjskie 16,1%, japońskie 13,4%, holenderskie 10,7%, belgijskie 7%, a francuskie 5,9% wszystkich swoich kapitałów

⁵ EBC, *Roczny raport EBC 2009*, s. 35-36

własnych. W stosunku do PKB najwyższe straty odnotowały banki i firmy ubezpieczeniowe Szwajcarii (19,9%), Stanów Zjednoczonych (5,4%), Holandii (4,1%), Wielkiej Brytanii (3,1%) oraz Niemiec (2,3%)⁶. Od początku kryzysu do końca 2009 r. wartość rynkowa banków amerykańskich i europejskich (mierzona poziomem indeksów w notowaniach giełdowych) spadła o 60%⁷.

W krajach wysoko rozwiniętych wsparcie antykryzysowe osiągnęło poziom około 30% PKB, w strefie euro gwarancje, rekapitalizacja i wykup akcji pochłonął blisko 20% PKB⁸. Dzięki temu, regres wartości aktywów finansowych w krajach rozwiniętych był znaczny, lecz nie katastrofalny. W znacznie gorszej sytuacji znalazły się kraje zaliczane do grupy rynków wschodzących, które utraciły znaczną część zagranicznych zasobów kapitałowych na skutek wycofywania się inwestorów, drenażu kapitału, wyprzedaży papierów dłużnych⁹.

Kryzys osłabił aktywność inwestycyjną. Miarą utraty zaufania i trudności w dostępie do zasobów finansowych był spadek międzynarodowych fuzji i przejęć, które w 2009 r. stanowiły zaledwie 35% transakcji zrealizowanych w 2007 r. Znacznemu obniżeniu uległy także bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ). W 2007 r. transfery kapitału w tej formie wyniosły 1 979 bln USD, w 2008 r. zaledwie 1,7 bln USD, w 2009 r. były jeszcze mniejsze – 1,2 bln USD. Wstrzymanie realizacji planowanych wcześniej inwestycji przez transgraniczne przedsiębiorstwa miało na celu minimalizowanie ryzyka inwestycji w krajach zaliczanych do grupy *emerging markets*. W 2009 r. napływ BIZ do rynków wschodzących wyniósł 478 mld USD (o 24% mniej niż przed rokiem). W Azji Zachodniej zainwestowano 68 mld USD, w Azji Południowej, Wschodniej oraz Południowo-Wschodniej – łącznie 233 mld USD (spadek w ciągu roku o 17%), w Afryce 59 mld USD (o 19% mniej w porównaniu z poprzednim rokiem)¹⁰. Na obniżenie BIZ miały też wpływ pożyczki w ramach koncernów zwiększające ich kapitały własne oraz recesja, której skutkiem był spadek kwoty reinwestowanych w 2009 r. zysków. W pierwszym kwartale 2010 r. rentowność przedsiębiorstw bezpośredniego inwestowania podniosła się, a nastroje inwestorów stały się bardziej optymistyczne. *World Investment Prospects Survey 2010-2012* podał, że 47% największych światowych firm z optymizmem oczekuje poprawy wyników

⁶ www.imf.org

⁷ *Dokąd zmierzają banki*, „Gazeta Bankowa” 04.05.2010 r.

⁸ *Kryzys finansowy – zmiany w regulacji i nadzorze nad bankami*, Seminarium BRE-CASE, Zeszyt Nr 109, z 16.05.2010, s. 20

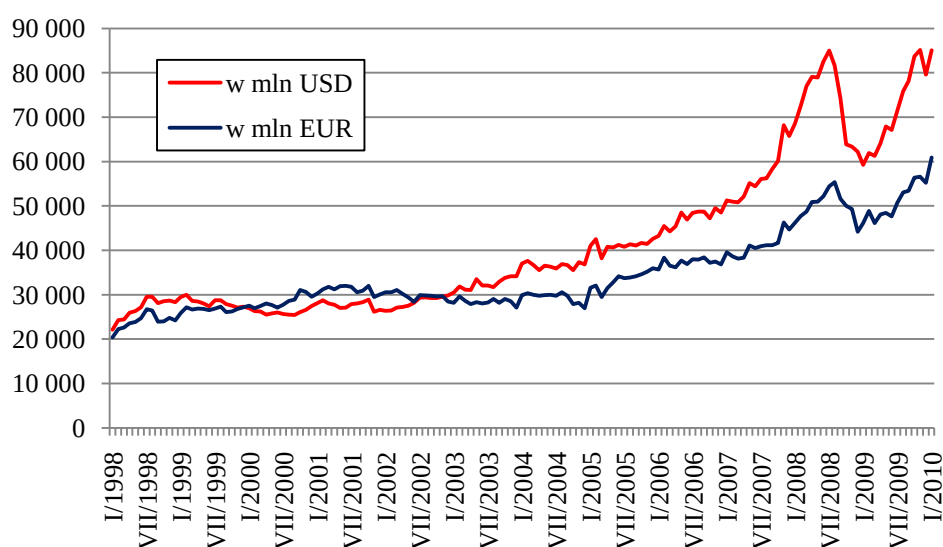
⁹ A. Małkiewicz, *Kryzys. Polityczne, ekologiczne i ekonomiczne uwarunkowania*, dz. cyt., s. 29-46; A. Kochel, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w dobie światowego kryzysu gospodarczego. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie*. Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010, s. 133

¹⁰ *Inwestycje na świecie zaczęły rosnąć*, „Rzeczpospolita”, 23.06.2010 r.

w 2011 r., a 62% – w 2012 r. Transnarodowe korporacje ograniczyły swą aktywność w latach 2008-2009, lecz w przyszłości nie zamierzają rezygnować z planów inwestycyjnych¹¹.

Per saldo w czasie kryzysu finansowego (a później także kryzysu w sferze realnej) zobowiązania krajów peryferyjnych i rynków wschodzących wobec inwestorów zagranicznych zmniejszyły się. Skutkiem odpływu kapitału zagranicznego była deprecjacja walut narodowych względem głównych walut rezerwowych, a w jej następstwie wzrost kosztów obsługi zadłużenia, który dotknął zarówno sektor prywatny jak i finansów publicznych¹². Problem odpływu kapitału (w ujęciu płatniczym – spadku zobowiązań wobec nierezydentów) wystąpił także w Polsce.

Wykres 7. Oficjalne aktywa rezerwowe Polski



Źródło: NBP, Międzynarodowa pozycja inwestycyjna

Informacja o trudnościach gospodarczych Węgier, Ukrainy, państw nadbałtyckich wywołała paniczną reakcję inwestorów portfelowych. Był to dodatkowy – wobec ogólnie niekorzystnej dla *emerging markets* atmosfery na globalnych rynkach finansowych – bodziec skłaniający do wycofania się z tych rynków¹³. Wyprzedaż polskich obligacji skarbowych była

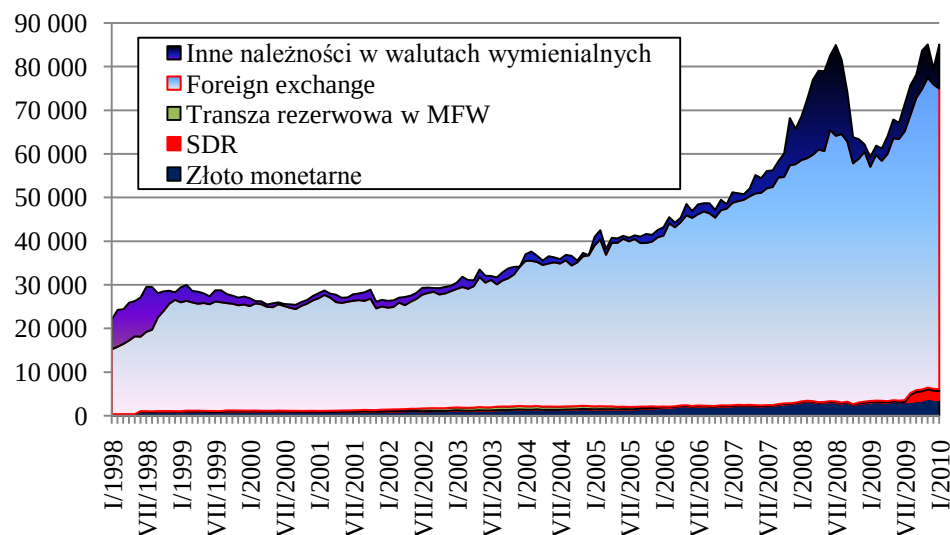
¹¹ *Inwestycyjny optymizm korporacji*, CEO/CFO/CIO/CMO – Wiadomości z 09.09.2010 r. oraz *World Investment Report 2010*, s. 6-8

¹² M. Dylewski, K. Sopoćko K., *Interwencja państwa na rynkach finansowych. Rynek finansowy w erze zawirowań*. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, s. 38; L. Dziawgo, *Status instytucji zaufania publicznego we współczesnej bankowości: pomiędzy Partnership Banking a Killer Banking?* [w:] *Finanse 2009 – teoria i praktyka* – Bankowość, Zeszyty Naukowe Nr 548 – Ekonomiczne Problemy Usług Nr 38, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2009, s. 125; *World Economic Outlook*, MF July 2010, s. 4

¹³ Ograniczenie dostępu do światowego rynku kapitału wraz z początkiem kryzysu spowodowało, iż sześć krajów Europy Środkowo-Wschodniej (Węgry, Ukraina, Białoruś, Łotwa, Rumunia oraz Serbia) zwróciło się o pomoc do MFW.

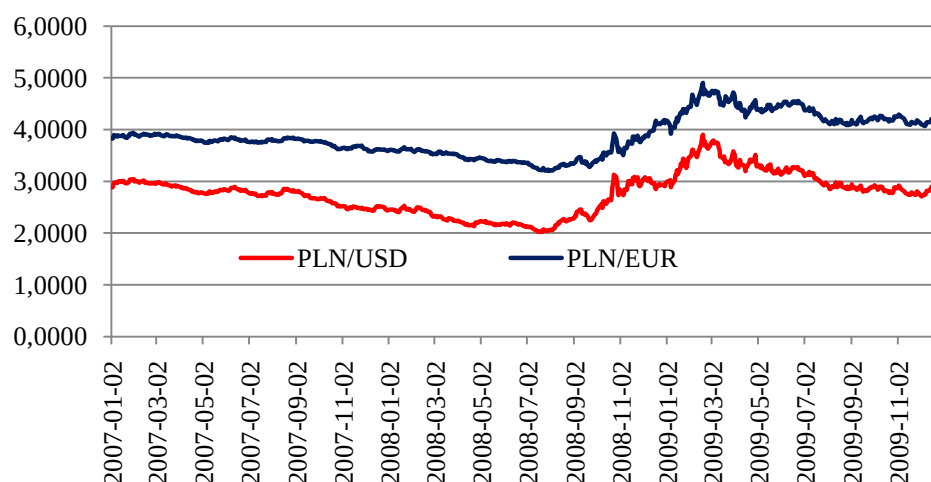
jedną z istotnych przyczyn obniżenia stanu oficjalnych rezerw walutowych i deprecjacji złotego.

Wykres 8. Główne składniki oficjalnych aktywów rezerwowych Polski; w mln USD



Źródło: jak wyżej

Wykres 9. Średni kurs PLN wobec USD i EUR w Narodowym Banku Polskim



Źródło: Portal internetowy NBP

W okresie od 15 lipca do 15 września 2008 r. cena USD wzrosła o prawie 0,40 zł, EUR o ponad 0,20 zł. Później nastąpiło krótkotrwałe wzmocnienie złotego, lecz od połowy października 2008 r. zaobserwowano ponowne osłabianie polskiej waluty, które (przy niewielkich fluktuacjach kursu) trwało do końca 2009 r. Sytuacja na rynku walutowym uległa pewnej normalizacji dopiero w 2010 r. Trudno ocenić, czy trend wzrostowy złotego wkrótce powróci, a jeśli tak – czy będzie to trwała tendencja.

Kryzys światowy i wywołane nim perturbacje na rynkach walutowych nie miały bezpośredniego wpływu na standing finansowy działających w Polsce firm ubezpieczeniowych. Jednak, bez wątpienia, firmy te odczuły skutki pośrednie, jakie niesło spowolnienie wzrostu gospodarczego, spadek rentowności działalności gospodarczej, zahamowanie wzrostu wynagrodzeń i pogorszenie sytuacji na rynku pracy.

1.1.2. Programy antykryzysowe w Unii Europejskiej i w Polsce

Ostatni kryzys stał się katalizatorem zmian na wielu poziomach – poczynając od przebudowy modelu gospodarki regulowanej przez mechanizm rynkowy, poprzez zmianę globalnej architektury politycznej i ekonomicznej – aż do zmian mentalnych¹⁴. Jednak, prawie wszystkie kraje wysoko rozwinięte zachowały się zgodnie z zaleceniami Johna Maynarda Keynesa i nie tylko ratowały przed krachem zagrożone instytucje finansowe, ale podjęły szeroko zakrojone działania interwencyjne w sferze realnej.

Europejski Bank Centralny w fazie *credit crunch* kryzysu finansowego rozpoczął zasilanie rynku międzybankowego w płynność operacjami refinansującymi, aby nie dopuścić do zatorów w sektorze kredytowym, zagrażających katastrofą systemu bankowego. Dopiero z końcem stycznia 2010 r. EBC wycofał się z instrumentów regulacyjno-zasilających rynki finansowe, wstrzymując prowadzenie operacji otwartego rynku w USD. Interwencja rządowa wiązała się z dokapitalizowaniem podmiotów zagrożonych upadłością, najczęściej w formie nabywania ich akcji z nowych emisji. W krajach wysoko rozwiniętych wsparcie antykryzysowe osiągnęło w 2008 r. poziom około 30% PKB, w strefie euro na gwarancje, rekapitalizację oraz wykup aktywów przeznaczono do lipca 2009 r. środki stanowiące równowartość 20% PKB z 2008 r.¹⁵. W 2009 r. na wsparcie dwunastu nowych krajów członkowskich Unia Europejska przeznaczyła 7 mld euro funduszy regionalnych, niezależnie od tego Europejski Bank Inwestycyjny zarezerwował 11,5 mld euro na pożyczki dla krajów Europy Środkowej¹⁶. Państwa członkowskie na cele wsparcia popytu przeznaczyły łącznie 1,8% unijnego PKB, co stanowi równowartość 200 mld euro. Do końca roku 2010 r. na działania stabilizujące w gospodarce Unia Europejska przeznaczy około 5% PKB¹⁷.

W Unii Europejskiej kryzys ujawnił poważne mankamenty w zakresie współpracy, koordynacji i zaufania pomiędzy krajowymi organami nadzoru nad rynkiem finansowym.

¹⁴ H. Chołdaj, *Kryzys a globalizacja (krótki przewodnik). Przedsiębiorstwo a kryzys globalny*. Seria Wydawnicza – przedsiębiorstwo współczesne, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010, s. 187

¹⁵ *Kryzys finansowy – zmiany w regulacji i nadzorze nad bankami*, seminarium BRE-CASE, 06.05.2010 r., s. 19

¹⁶ *Monitoring banków 2005-2009*, GUS, Warszawa, s. 19

¹⁷ *Co czyni Europa, by wyjść z kryzysu*, „Rzeczpospolita”, 03.06.2009 r.

W listopadzie 2008 r. Komisja Europejska zleciła opracowanie zaleceń pozwalających na wzmocnienie europejskich rozwiązań nadzorczych w celu ustanowienia bardziej skutecznego, zintegrowanego oraz zrównoważonego systemu. W raporcie z 25 lutego 2009 r. przedstawiono zarys reformy struktury nadzoru rynku finansowego UE. W dniu 23 września 2009 r. Komisja przyjęła pakiet propozycji legislacyjnych dotyczący europejskiego nadzoru finansowego. Założenia te poddane zostały procedurze legislacyjnej w Parlamencie Europejskim¹⁸. Nadzór nad rynkiem finansowym w nowych założeniach oparty będzie na dwóch instytucjach: Europejskiej Radzie ds. Ryzyka Systemowego oraz Europejskim Systemie Organów Nadzoru Finansowego. Przyjęto założenie, że nowa struktura nadzoru monetarnego w strefie euro wymusi zacieśnienie współpracy pomiędzy krajowymi organami nadzoru nad rynkiem finansowym w całej Unii Europejskiej.

W reakcji na zjawiska kryzysowe, polskie instytucje państwowe (Komisja Nadzoru Finansowego, Narodowy Bank Polski oraz Ministerstwo Finansów) podjęły szereg działań zmierzających do podtrzymania stabilności systemu finansowego. W Polsce nie było zagrożenia „toksycznymi” aktywami, żaden podmiot w sektorze finansowym nie znalazł się w obliczu upadłości, toteż nie zaszła konieczność podejmowania bezpośrednich akcji ratunkowych wobec podmiotów finansowych. Nie oznacza to, że skutki kryzysu finansowego nie dotarły do polskiego sektora finansowego, chociaż uwidoczniło się to w pogorszeniu wyników tego sektora dopiero w 2009 r.

We wrześniu 2008 r. w Polsce, jak i w innych krajach europejskich, odnotowano spadek aktywności rynkowej, charakteryzujący się brakiem zdolności banków krajowych do pozyskiwania finansowania z rynku międzybankowego¹⁹. Z początkiem września banki rozpoczęły pozyskiwanie depozytów od klientów detalicznych w celu utrzymania płynności. W październiku 2008 r. NBP ogłosił „pakiet zaufania” ułatwiający bankom komercyjnym dostęp do środków złotych i walutowych. W styczniu 2009 r. NBP dokonał wykupu przedterminowego własnych obligacji z 2002 r., które znajdowały się w portfelach banków, co przyczyniło się do zasilenia systemu bankowego kwotą 11,5 mld zł²⁰. Banki odzyskały płynność, lecz nie przejawiały większego zainteresowania rozwojem akcji kredytowej na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw, ani w 2009 r., ani w 2010 r. Duże przedsiębiorstwa nie zgłaszały zwiększonego zapotrzebowania na kredyt, m. in. z powodu wzrostu zdolności do samofinansowania i wykorzystywania na coraz szerszą skalę alternatywnych – względem

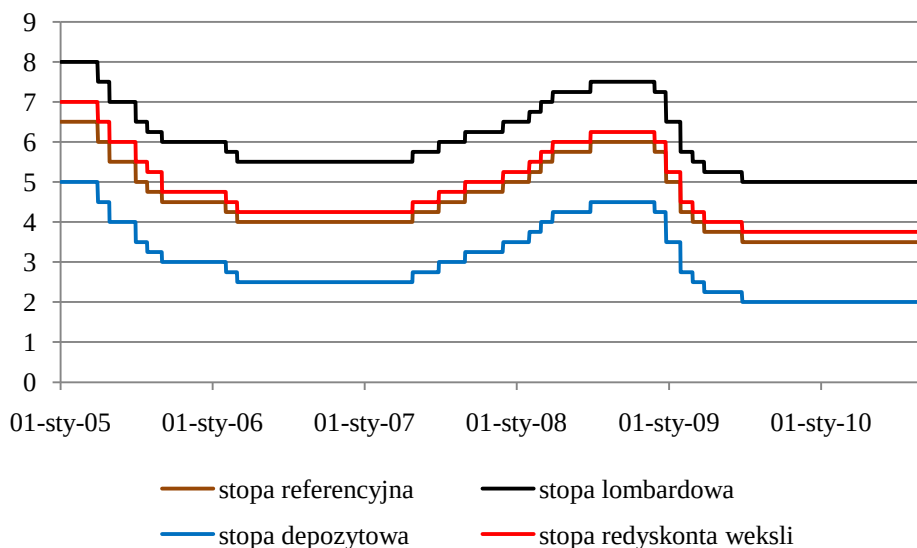
¹⁸ A. Jurkowska-Zeidler, *Europejski nadzór finansowy – nowa architektura. Gospodarka. Nowe perspektywy po rozwoju*. Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010, s. 28

¹⁹ *Polski rynek finansowy w obliczu kryzysu w latach 2008-2009*, KNF, s. 9, www.knf.gov.pl

²⁰ Tamże, s. 26

kredytu – źródeł kapitału. Trudno ocenić, czy i w jakim stopniu ograniczenie akcji kredytowej miało związek ze spadkiem dynamiki inwestycji i spowolnieniem tempa wzrostu polskiego PKB w latach 2009-2010.

Wykres 10. Podstawowe stopy procentowe NBP



Źródło: NBP

Ministerstwo Finansów ograniczyło się do działań prewencyjnych w sferze monetarnej. *Plan stabilności i rozwoju* dotyczył podniesienia gwarancji wypłacalności depozytów gospodarstw domowych do 50 tys. euro, utworzenie mechanizmów wsparcia instytucji finansowych, wprowadzenie mechanizmu rekapitalizacji zaangażowanych instytucji finansowych oraz rozszerzenie systemu gwarancji rządowych. Według danych IMF z dnia 18 lutego 2009 r., wsparcie dla finansowego systemu w Polsce wynosiło 3,6% wartości PKB. Podwyższenie limitu gwarancji miało głównie wymiar psychologiczny, służyło powstrzymaniu detalicznych klientów banków przed decyzją o wycofywaniu lokat. Polski rząd nie podjął natomiast żadnych nadzwyczajnych kroków zmierzających do aktywizacji ekonomicznej podmiotów sfery realnej. W pakiecie antykryzysowym mieściły się jedynie projekty nowelizacji prawa pracy, które zwiększały uprawnienia władcze pracodawców wobec pracowników na okres trzech lat.

Komisja Nadzoru Finansowego, w trosce o stabilność polskiego rynku finansowego wydała w 2008 r. rekomendację S II²¹ dotyczącą dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie. Wprowadzenie tej rekomendacji wynikało (między innymi) z niedopasowania struktury terminowej pasywów i aktywów oraz niskiej

²¹ Rekomendacja S II wprowadziła zalecenia dotyczące informowania klientów o *spreadzie* walutowym. Szerzej w: KNF, *Finansowanie nieruchomości przez banki w Polsce, stan na grudzień 2008 r.*, s. 63, www.knf.gov.pl

jakości wycen nieruchomości przez banki udzielające kredytów zabezpieczonych hipotecznie. Rekomendacja ta miała uzasadnienie w rosnącej stopie bezrobocia i obniżeniu tempa wzrostu wynagrodzeń, co zagrażało pogorszeniem jakości udzielonych kredytów. Dla zwiększenia stopnia dywersyfikacji zaangażowania banków wobec klientów korporacyjnych powiązanych kapitałowo i organizacyjnie, KNF przyjęła 17 grudnia 2008 r. uchwałę w sprawie ograniczenia przestrzegania limitu koncentracji i wysokich zaangażowań do 100% funduszy własnych. W dniu 23 lutego 2010 r. została ogłoszona, a 24 sierpnia b.r. weszła w życie *Rekomendacja T* dla banków. Rekomendacja ta jest zbiorem wskazań odnośnie zasad badania zdolności kredytowej klientów detalicznych²². Jej celem było zapobieganie nadmiernemu zadłużaniu się gospodarstw domowych i poprawa jakości nowych kredytów. KNF zaleciła ograniczanie kredytu stosownie do możliwości pokrycia przez klientów detalicznych kosztów obsługi zadłużenia, tak aby nie przekraczały one 50% miesięcznego wynagrodzenia detalicznego klienta.

Zaostrzone warunki udzielania kredytów przyczyniły się do wyeliminowania klientów o niskiej zdolności kredytowej, a tym samym – do zmniejszenia kreacji pieniądza kredytowego. Efektem tych działań było ograniczenie ryzyka utraty płynności na rynku międzybankowym oraz wzrost liczby banków spełniających z nadwyżką wymogi ostrożnościowe. Nastąpiło jednak ograniczenie akcji kredytowej, skutkujące obniżeniem (w stosunku do wcześniejszych lat) rentowności sektora bankowego. Należy podkreślić, że stopa zwrotu z kapitału ulokowanego w sektorze bankowym – w stosunku do innych segmentów polskiej gospodarki pozostaje nadal na bardzo wysokim poziomie²³.

W 2009 r. Rada Polityki Pieniężnej czterokrotnie zmieniła poziom stop podstawowych NBP. Zmiany dokonywane były w pierwszej połowie roku, gdy inflacja w Polsce była jedną z najwyższych w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Stopy: referencyjna, kredytu lombardowego, depozytowa oraz redyskonta weksli na koniec 2009 r. kształtowały się na poziomie o 150 punktów bazowych niższym niż na koniec 2008 r. Szerokość korytarza wahań krótkoterminowych stawek rynkowych pozostała niezmienną i wynosiła +/-1,5 punktu procentowego wokół stopy referencyjnej²⁴. Obecnie stopa referencyjna banku centralnego znajduje się na rekordowo niskim poziomie 3,50 proc. i pozostaje niezmienną od 14 miesięcy. W porównaniu do lat poprzednich, skuteczność oddziaływania NBP na warunki płynnościowe w 2009 r. była ograniczona. Wynikało to przede wszystkim z mniej aktywnego

²² *Mity związane z Rekomendacją T*, KNF, 04.03.2010 r., s. 1

²³ *Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego*, NBP, Warszawa, wrzesień 2009, s. 41, www.nbp.pl

²⁴ Tamże, s. 16

(odnosząc się do okresu sprzed kryzysu finansowego) uczestniczenia banków w przetargach podstawowych operacji otwartego rynku²⁵.

I.1.3. Obciążenia finansów publicznych kosztami antykryzysowej interwencji państwa

Rola gospodarki amerykańskiej na rynku światowym oraz procesy postępującej globalizacji więzi finansowych i ekonomicznych, spowodowały efekt zarażenia (*contagion effect*) europejskich banków i innych podmiotów finansowych²⁶. Powiązania integracyjne rynków finansowych w Unii Europejskiej są silniejsze niż na poziomie globalnym, toteż skutki *credit crunch* przeniosły się na sferę realną we wszystkich krajach Wspólnoty, nie wyłączając tych, których sektor finansowy okazał się odporny na „toksyczne aktywa”²⁷. Starając się przeciwdziałać regresji ekonomicznej, rządy większości krajów zachodnioeuropejskich uruchomiły programy interwencyjne, angażujące środki publiczne o równowartości 43,2% PKB²⁸. W związku z tak dużym obciążeniem finansów publicznych, relacja zadłużenia sektora *general government*, która w 2007 r. wynosiła średnio 58,7% w Unii Europejskiej (27 krajów), w 2009 r. zwiększyła się o 11,5 pkt. proc. Większość państw Unii Europejskiej zapowiada wolę kontynuowania programów rządowych zorientowanych na pobudzanie koniunktury w sferze realnej gospodarki oraz nie zamierza ograniczać działań w zakresie zabezpieczenia socjalnego obywateli. W związku z tym, w najbliższych kilkunastu latach dług publiczny będzie się powiększał w tempie wyższym od tempa wzrostu PKB. Szacuje się, że w latach 2010-2011 relacja długu publicznego do PKB wzrośnie do ok. 84%²⁹. Prognoza Komisji Europejskiej (KE) przewiduje, że do 2020 r. (w ujęciu zagregowanym) dług publiczny w państwach członkowskich wzrośnie do 120% PKB³⁰.

W 2010 r., wyższy od stopy referencyjnej z Maastricht, niedobór budżetu państwa w relacji do PKB wykazały 22 państwa. Negatywne skutki kryzysu finansowego silnie

²⁵ Tamże, s. 17

²⁶ A. Hetmańczyk, T. Kopuściński, *Uwarunkowania prowadzenia polityki pieniężnej w realiach kryzysu finansowego na przykładzie państw Europy Środkowo-Wschodniej*. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie. Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010, s. 105

²⁷ D. Gros, C. Alcidi, *The Crisis and the Real Economy*. Intereconomics 2010/1, Forum, DOI: 10.1007/s10272-010-0320-0, s. 4

²⁸ Programy interwencyjne zawierały takie elementy jak: wsparcie kapitałowe, zakup aktywów oraz udzielone pożyczki, gwarancje, zabezpieczanie płynności i pozostałe wsparcie udzielone przez banki centralne. A. Watt, *Distributional Issues in the Context of the Economic Crisis in Europe*. Intereconomics, March/April, 2009, DOI: 10.1007/s10272-009-0281-3, s. 84-85; IMF, *IMF Board Paper*, 06.03.2009 r., s. 7

²⁹ *Ożywienie nie da sobie rady bez rządowej pomocy*, Wypowiedź szefa MFW Dominique Strauss-Kahn, „Parkiet” 19.06.2010 r.; A. Moździerz, *Kontrowersje wokół zaciągania długu publicznego – z perspektywy kryzysu finansowego. Dylematy i wyzwania finansów publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010, s. 107

³⁰ Seminarium BRE-CASE, Warszawa 25.02.2010 r., s. 13

dotknęły Grecję, Hiszpanię, Portugalię, Włochy oraz Irlandię. Te peryferyjne kraje „starej” Unii Europejskiej odnotowały niebezpiecznie wysoki przyrost długu publicznego i mają duże trudności z powrotem gospodarki na ścieżkę wzrostu³¹. Światową opinię publiczną najbardziej zbulwersowała (podana po wyborach parlamentarnych) informacja, że relacja deficytu budżetowego Grecji wynosi nie 6%, a 12,7% PKB tego kraju³². Spowodowało to naruszenie przez Grecję także drugiego kryterium z Maastricht, a mianowicie rentowność dziesięcioletnich greckich obligacji wzrosła do 11,3%³³, a więc dwukrotnie przewyższała dopuszczalny poziom referencyjny³⁴. Miało to negatywne reperkusje dla wszystkich gospodarek wschodzących, a zwłaszcza aspirujących do wejścia w strefę euro państw Europy Środkowej. Bezpośrednią reakcją inwestorów portfelowych na doniesienia z Grecji była wyprzedaż aktywów z krajów Europy Środkowej i Wschodniej i kolejna fala spekulacji na rynkach walutowych, która nie ominęła złotego.

Wzrost zadłużenia sektora publicznego dowodzi, że w gospodarce rynkowej, zdominowanej przez sektor prywatny, organom rządowym brakuje instrumentów i regulacji, które pozwoliłyby na powstrzymanie skutków załamania koniunktury w sferze realnej bez powiększania długu publicznego. Bez interwencyjnych działań państwa, potencjał produkcyjny sektora prywatnego pozostałby niewykorzystany w większym stopniu, niż miało to miejsce w rzeczywistości.

W Polsce wzrost deficytu budżetu państwa i narastającego w niebezpiecznie wysokim tempie zadłużenia sektora instytucji rządowych i samorządowych tylko w niewielkim stopniu miały związek z globalnym kryzysem finansowym i ekonomicznym. Spowolnienie gospodarcze wpłynęło wprawdzie na obniżenie dochodów podatkowych budżetu państwa, jednostek samorządu terytorialnego oraz funduszy ubezpieczeń społecznych, jednak w ujęciu wartościowym dochody budżetowe były w 2009 r. wyższe niż przed rokiem. Na stan finansów publicznych destrukcyjnie wpływa eklektyczna reforma systemu emerytalnego; inne czynniki mają drugorzędne znaczenie.

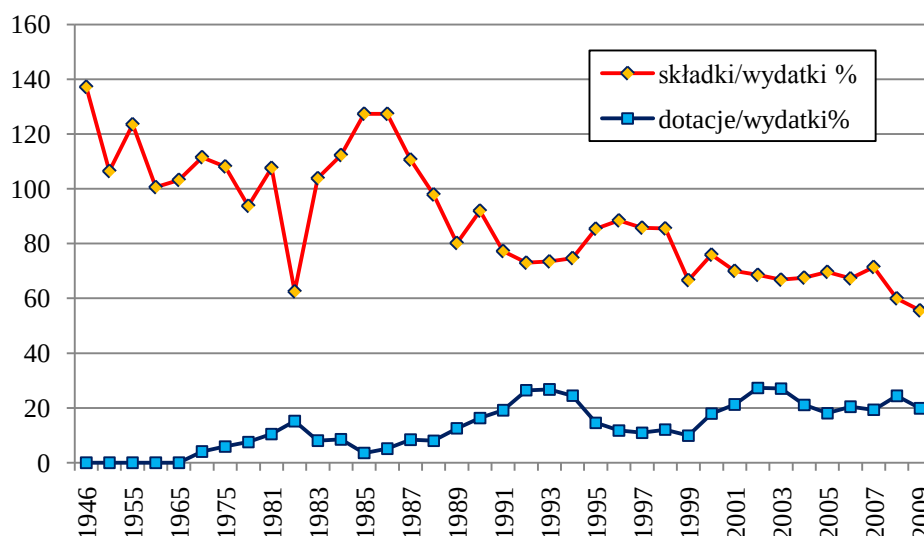
³¹ M. Krzak, *Stan finansów publicznych w krajach UE – Skala problemu i przyczyny pogorszenia*, „Finanse Publiczne w krajach UE. Jak posprzątać po kryzysie (cz.1)”, Nr 107/2010, s. 9

³² M. Gasz, *Realizacja konwergencyjnego kryterium deficytu budżetowego w warunkach kryzysu. Dylematy i wyzwania finansów publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010, s. 188

³³ *Grecji grozi bankructwo*, „Parkiet”, 07.09.2010 r.

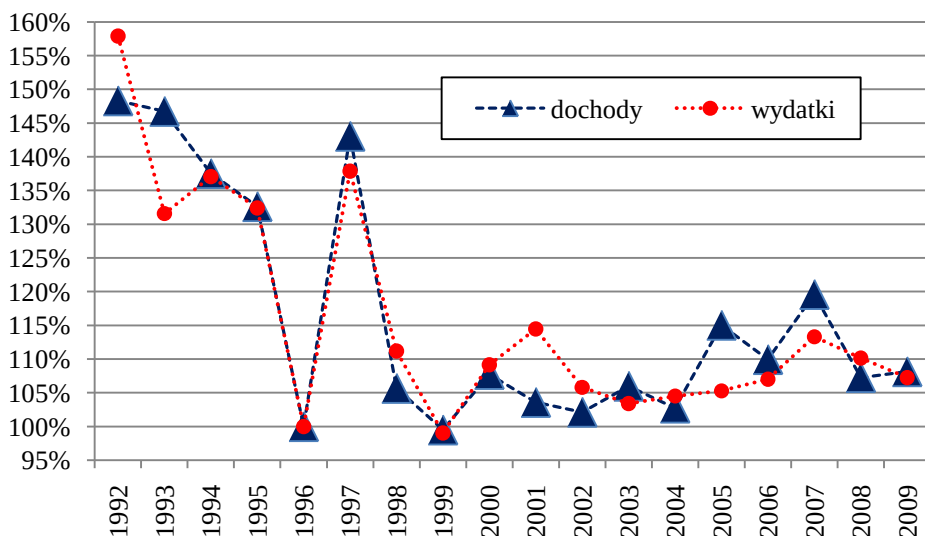
³⁴ Rentowność tych obligacji jest jednym z kryteriów stabilności finansowej. Tzw. kryterium stóp procentowych stanowi, że w okresie jednego roku przed badaniem średnia nominalna długoterminowa stopa procentowa dziesięcioletnich obligacji Skarbu Państwa nie może przekraczać więcej niż o 2 pkt proc. średniej z analogicznych stóp procentowych w trzech państwach członkowskich o najbardziej stabilnych cenach. Stopy procentowe oblicza się na podstawie rentowności długoterminowych obligacji skarbowych lub porównywalnych papierów wartościowych o zbliżonym do dziesięcioletniego terminie wykupu, dla których rynek jest wystarczająco płynny.

Wykres 11. Relacja składek i dotacji budżetowych do wydatków Funduszu Ubezpieczeń Społecznych



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZUS, GUS i MF

Wykres 12. Dynamika dochodów i wydatków budżetu państwa
rok poprzedni=100



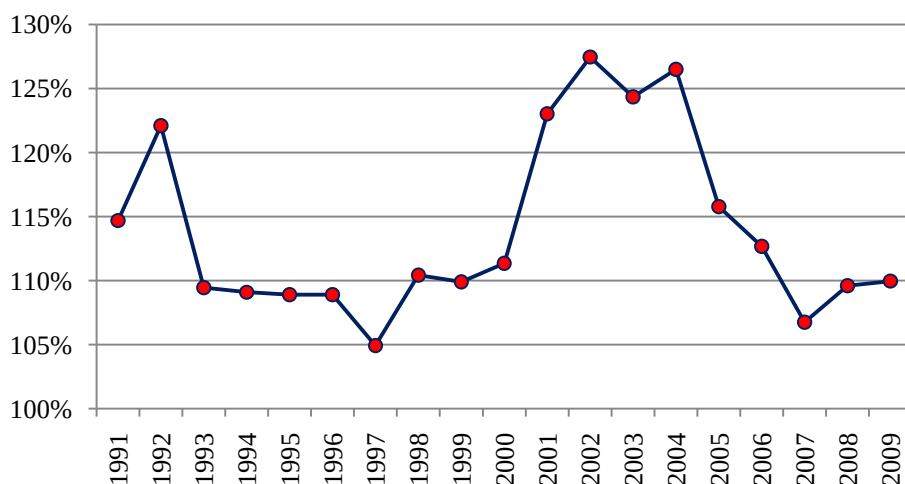
Źródło: jak wyżej

Podstawową przyczyną nadmiernego deficytu były transfery środków publicznych (za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych) do otwartych funduszy emerytalnych³⁵. W 2009 r. deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do polskiego PKB wyniósł 95,7 mld zł (*minus* 7,1% PKB). Na tę wielkość złożyły się: niedobór podsektora centralnego w kwocie 67,4 mld zł (wpływ tego komponentu na ogólny poziom wskaźnika wyniósł *minus* 5,0 pkt proc.), niedobór podsektora samorządowego (15,8 mld zł, tj.

³⁵ Szerzej na ten temat por.: G. Ancyparowicz, *Finansowe i społeczne skutki neoliberalnej reformy ubezpieczeń emerytalno-rentowych w Polsce. Raport Nr 1/2010*, Dodatek kwartalnika naukowego „Pieniądze i Więź”, Zima 2010, Fundacja na Rzecz Polskich Związków Kredytowych – Instytut Stefczyka, Sopot 2010

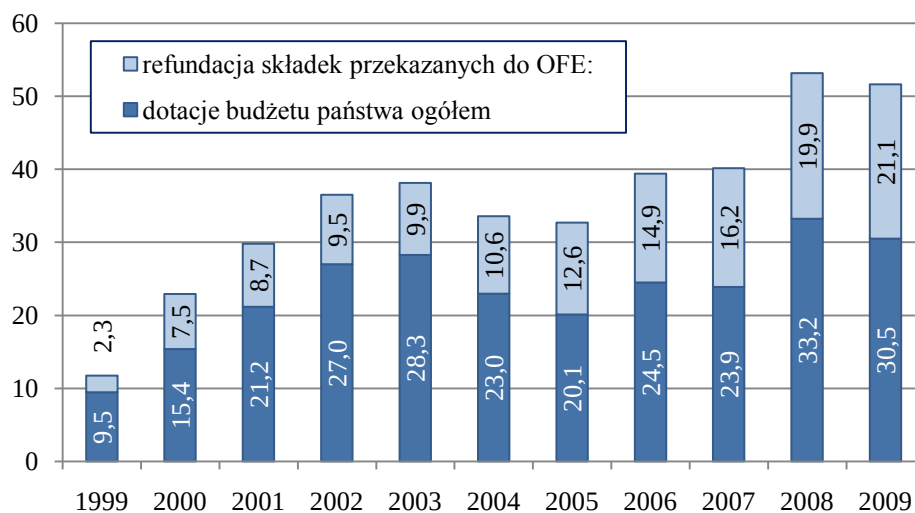
minus 1,2 pkt proc.), niedobór podsektora ubezpieczeń społecznych (12,6 mld zł, tj. minus 0,9 pkt proc.). Relacja deficytu sektora *general government* do polskiego PKB kształtowała się nieco powyżej średniej dla całej Unii Europejskiej oraz dla strefy euro (odpowiednio 6,8% i 6,3% PKB).

Wykres 13. Relacja dochodów i wydatków w budżecie państwa; w %



Źródło: jak wyżej

Wykres 14. Dotacje budżetowe do Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w latach 1990-2009; w mld zł

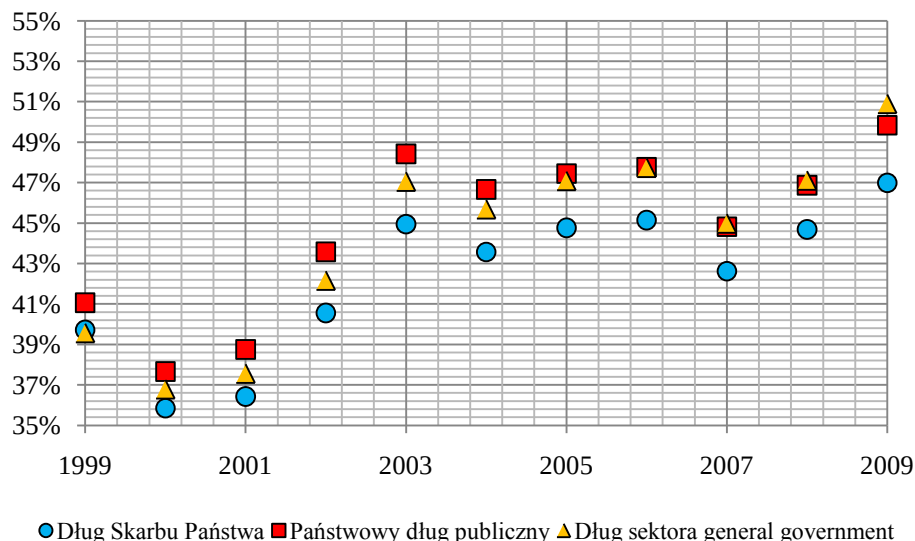


Źródło: MF

Permanentne deficyty budżetowe, utrzymujące się przez cały okres transformacji ustrojowej, finansowano głównie emisją papierów dłużnych. Ich rolowanie powiększyło dług publiczny (po konsolidacji) z 273 mld zł w końcu grudnia 1999 r. do ponad 721 mld zł w połowie 2010 r. Nasz kraj należy do grona 15 państw Unii Europejskiej, w których relacja

długu do PKB ukształtowała się poniżej wartości referencyjnej kryterium z Maastricht. Relacja długu do PKB w Polsce wyniosła 50,9% i była znacząco niższa w stosunku do średniej dla Unii Europejskiej i strefy euro (odpowiednio 73,6% i 78,7% PKB). Nie zmienia to jednak faktu, że została przekroczona pierwsza – konstytucyjna i wynikająca z ustawy o finansach publicznych – granica bezpieczeństwa³⁶.

Wykres 15. Zadłużenie sektora *general government* w relacji do polskiego PKB



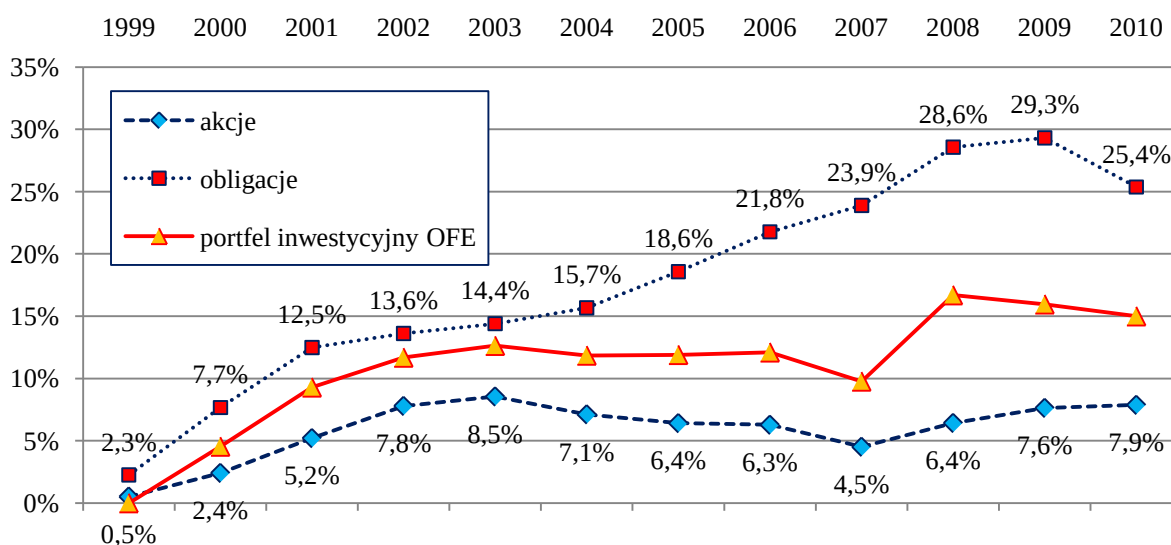
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MF

Rada Ecofin, decyzją z dnia 7 lipca 2009 r. (poprzedzoną raportem Komisji Europejskiej z dnia 13 maja 2009 r.) nałożyła na polskie władze zobowiązanie do ograniczenia deficytu poniżej poziomu 3% PKB do 2012 r. Odpowiedzią na to była aktualizacja *Programu Konwergencji*, oraz zmniejszenie deficytu w projekcie ustawy budżetowej na 2011 r., kosztem dalszego zmniejszania osłony socjalnej i znacznego wzrostu obciążeń fiskalnych gospodarstw domowych. Nie usunięto natomiast podstawowej przyczyny niedoboru budżetu państwa, jaką są rosnące z roku na rok transfery publicznych pieniędzy do prywatnych spółek zarządzających otwartymi funduszami emerytalnymi. „Państwo za pośrednictwem ZUS, zaciągając pożyczki w budżecie oraz komercyjne kredyty na wolnym rynku zamiast stosowania zwykłej dotacji uzupełniającej podraża dług FUS i zwiększa udział ubezpieczonych w jego spłacie, w konsekwencji zwalniając się z części bezpośredniej odpowiedzialności za finansową gwarancję wypłaty świadczeń. (...) Rozwiązania w tej dziedzinie są typowym przykładem na niezgodne z konstytucją ograniczanie

³⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483); ustawa o finansach publicznych z dnia 27 sierpnia 2009 r. (Dz. U. Nr 157, poz. 1240 z późn. zm.)

odpowiedzialności państwa za sprawy socjalne i dowodem na pozaspółeczne cele reformy emerytalnej”³⁷. Rząd polski zabiega jedynie o zgodę na pomniejszenie długu sektora *general government* o wartość środków zgromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych. Pozytywna decyzja Unii Europejskiej w tej sprawie będzie miała wymiar formalny, a nie merytoryczny, nie usunie bowiem ani przyczyny permanentnych deficytów, ani nie zapobiegnie narastaniu zadłużenia sektora *general government*. Według szacunków Komisji Europejskiej z października 2009 r., uwzględniających tendencje demograficzne oraz brak zmian w istniejącym systemie emerytalnym i innych wydatkach oraz dochodach publicznych, relacja długu do PKB w Polsce w 2040 r. wyniesie 155 proc., w 2050 r. – 225 proc., a w 2060 r. – 318 proc. Koszty obsługi tego długu będą ogromne zważywszy, że obsługa dzisiejszego długu stanowi ponad 12% rocznych wydatków z budżetu państwa, a dotacje do FUS i OFE (łącznie z kwotami wykazywanymi w pozycji finansowanie deficytu) wyniosą w 2010 r. ok. 60 mld zł, tj. 20% wydatków budżetowych ogółem.

Wykres 16. Relacja akcji i obligacji notowanych na GPW w portfelach inwestycyjnych OFE do kapitalizacji GPW



Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GPW i KNF

Reforma ubezpieczeń społecznych już teraz negatywnie oddziałuje na rozwój ubezpieczeń komercyjnych, z co najmniej trzech powodów:

- ogranicza przyrost dochodów gospodarstw domowych, ze względu na obciążenia fiskalne, hamowanie tempa wzrostu zatrudnienia i wynagrodzeń,

³⁷ K. Antonów, *Finansowe aspekty ubezpieczeń społecznych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” Nr 11/2002, s. 5

- spowalnia tempo wzrostu gospodarki narodowej (a tym samym skłonność przedsiębiorstw do ubezpieczania się), ze względu na niski (5%) udział wydatków majątkowych, które finansują rozwój infrastruktury technicznej i społecznej,
- deformuje rynek kapitałowy, a w szczególności giełdowy rynek obligacji i akcji, na którym koniunktura w znacznym stopniu kształtuje się pod wpływem decyzji powszechnych towarzystw emerytalnych³⁸.

W dalszej perspektywie, barierą dla rozwoju sektora ubezpieczeń komercyjnych będzie ubóstwo znacznej części ludności, otrzymujących renty i emerytury na poziomie minimum egzystencji, bo tylko taki poziom gwarantuje powszechnie obowiązujący od 2014 r. system zdefiniowanej składki.

I.2. Odzwierciedlenie kryzysu w statystyce dotyczącej sfery realnej

I.2.1. Popyt w okresie recesji

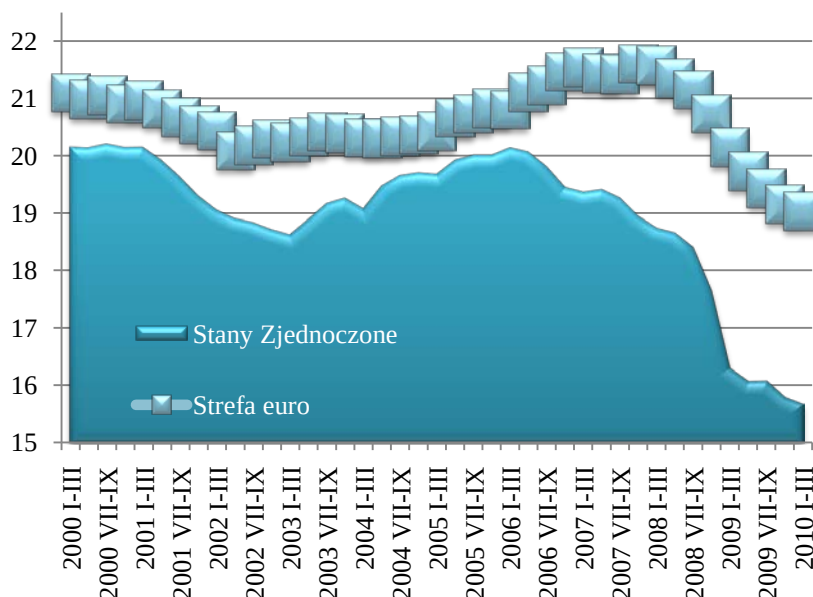
Programy rządowe oraz interwencje władz monetarnych pozwoliły na przywrócenie równowagi na rynkach finansowych do końca 2009 r., lecz nie powstrzymały redukcji zatrudnienia, obniżenia wolumenu obrotów na rynku wewnętrznym i w handlu międzynarodowym. W listopadzie 2008 r. kryzys finansowy przeniósł się na sferę realną amerykańskiej gospodarki, w grudniu *The National Bureau of Economic Research* oficjalnie ogłosiło recesję. W tym samym czasie przedstawione zostały założenia rządowej strategii zorientowanej na pobudzenie gospodarki, zaś władze monetarne rozpoczęły proces sanacji instytucji finansowych³⁹. Programy interwencyjne w sferze monetarnej oddziaływały zarówno na stronę podażową rynku pieniężnego, łagodząc napięcia na rynku międzybankowym, jak i popytową – poprzez utrzymywanie na niskim poziomie podstawowych stóp procentowych. Normalizacja sytuacji finansowej w sektorze bankowym w 2009 r. przełożyła się na napływ kredytów do gospodarki. Jednak rekapitalizacja systemu finansowego oraz stymulacja wzrostu gospodarczego (kosztem powiększania długu

³⁸ Powszechne towarzystwa emerytalne, poprzez otwarte fundusze emerytalne kontrolują ok. 25% rynku obligacji i ok. 8-10% rynku akcji na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie.

³⁹ W USA przeznaczono na ten cel 250 mld dolarów, w Wielkiej Brytanii 50 mld funtów, w Niemczech 80 mld euro, w Holandii 50 mld euro, we Francji 40 mld euro. Por.: C. Scardovi, S. Gatti, D. Ventola, *Market crises, the financial system and the real economy: Analysis and implications for the global financial services industry*. Journal of Risk Management in Financial Institution, vol. 3/2010, s. 227-228; D. A. Jameson, *Economic Crises and Financial Disasters – The Role of Business Communication*. Journal of Business Communication, vol. 46, October 2009, s. 499; W. W. Lang, J. A. Jagtiani, *The Mortgage and Financial Crises: The Role of Credit Risk Management and Corporate Governance*. International Atlantic Economic Society, March 2010, Springer, s. 127

publicznego) nie przyniosły wyraźnej poprawy koniunktury, na co głównie wpływał niedostatek efektywnego popytu, wywołany pogorszeniem się sytuacji na rynku pracy.

Wykres 17. Wartość nakładów brutto na środki trwałe w relacji do PKB; w %



Źródło: *What is the economic outlook for OECD countries? An Interim Assessment*, OECD 2010, 09.08.2010 r., s. 12

W 2009 r. nakłady inwestycyjne na środki trwałe w Stanach Zjednoczonych były wciąż niskie. Wskazywało to na problemy z dostępem do zewnętrznych źródeł finansowania przedsiębiorstw oraz polityką minimalizowania ryzyka utraty płynności finansowej poprzez zatrzymywanie przez podmioty gospodarcze płynnych aktywów. Nastąpiło jednak ożywienie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, wyraźnie uchwytnie statystycznie w 2010 r. Według prognozy Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD), BIZ na świecie sięgną w 2010 r. 1,2 bln USD, w 2011 r. wzrosną do 1,3-1,5 bln USD, w 2012 r. – do 2 bln USD. W ślad za tym odnotowano wzrost globalnego PKB, poprawę sytuacji finansowej przedsiębiorstw, wzrosty notowań walorów w obrocie giełdowym⁴⁰.

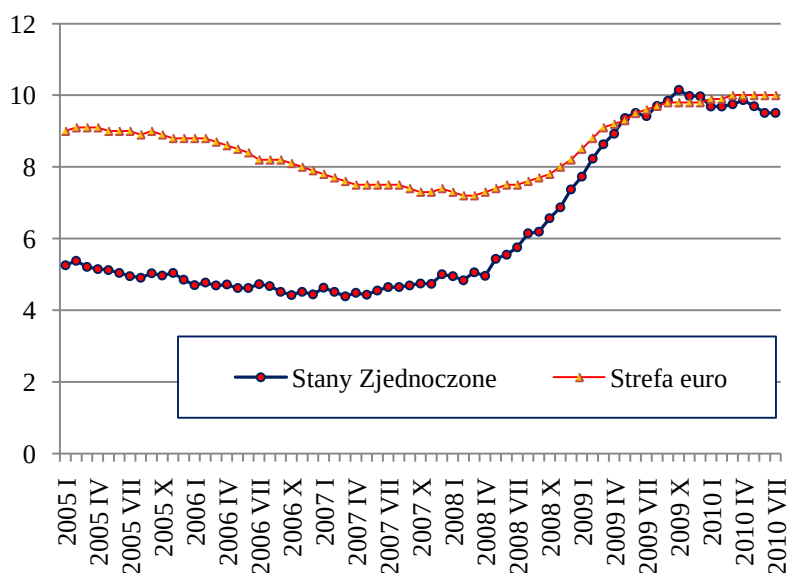
Jednym z przejawów globalnego kryzysu w realnej sferze gospodarki światowej było załamanie obrotów handlu zagranicznego i handlu wewnętrznego. Dynamika wymiany handlowej gwałtownie obniżyła się w czwartym kwartale 2008 r., w pierwszym kwartale 2009 r. spadek ten pogłębił się do poziomu z 2005 r. W okresie pomiędzy wrześniem 2008 r.

⁴⁰ *World Investment Report* 2010, s. 2; UNCTAD, <http://www.unctad.org/fdistatistics>; „Puls Biznesu”, *Firmy inwestują coraz śmielej*, 07.09.2010 r.; OECD 2010, *What is the economic outlook for OECD countries? An Interim Assessment*, 09.08.2010 r., s. 14

a lutym 2009 r. wymiana handlowa pomiędzy krajami zmniejszyła się o 17%⁴¹. Przyczyną załamania handlu był silny regres globalnego popytu na wyroby finalne, przy zwiększeniu roli obrotów wewnątrz-korporacyjnych. Od drugiego kwartału 2009 r. aktywność handlowa zaczęła przejawiać oznaki stabilizacji, w trzecim kwartale 2009 r. obroty towarowe wzrosły o 4%. Efekt ten osiągnięto dzięki zastosowaniu w polityce ekonomicznej makroekonomicznych bodźców stymulacyjnych, które zwiększyły popyt na dobra trwałe⁴². Międzynarodowy Fundusz Walutowy ocenił spadek obrotów w światowym handlu 2009 r. na 11,3%, lecz 2010 r. ma przynieść wzrost obrotów o 9%. W prognozie tej przyjęto założenie kontynuacji trwałego rozwoju gospodarek rozwijających się, atrakcyjnych dla inwestorów z uwagi na niski dług publiczny i wyższe (niż w krajach rozwiniętych) tempo wzrostu PKB.

Na rynku wewnętrznym Unii Europejskiej, w 2009 r. (w porównaniu do 2008 r.) obroty w sprzedaży detalicznej spadły średnio o 0,9%, a w strefie euro o 1,9%. W niektórych krajach (m. in. w Belgii, Szwecji oraz Polsce odnotowano wzrost sprzedaży). Pozwoliło to na upłynnienie posiadanych zapasów zarówno w produkcji jak i w handlu. W Polsce, przedsiębiorstwa handlowe ucierpiały w czasie kryzysu mniej niż w innych krajach Wspólnoty, gdyż były słabiej uzależnione od kredytowania na zagranicznych rynkach. Deprecjacja złotego, która zwiększyła konkurencyjność polskich wyrobów i handel przygraniczny miały również istotny, pozytywny wpływ na popyt wewnętrzny i eksport.

Wykres 18. Stopa bezrobocia w USA i w eurolandzie; w %

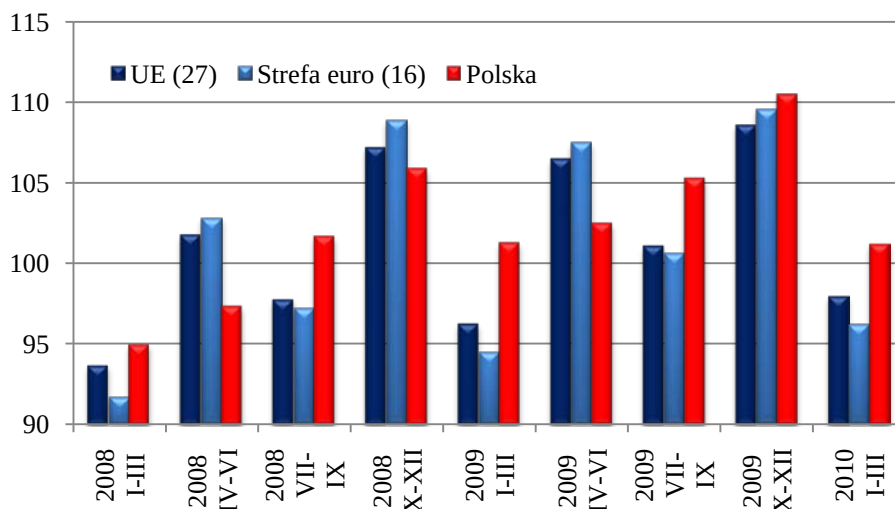


Źródło: *What is the economic outlook for OECD countries? An Interim Assessment*, OECD 2010, 09.08.2010 r., s. 11

⁴¹ *Roczny raport EBC 2009*, dz. cyt., s. 26-27

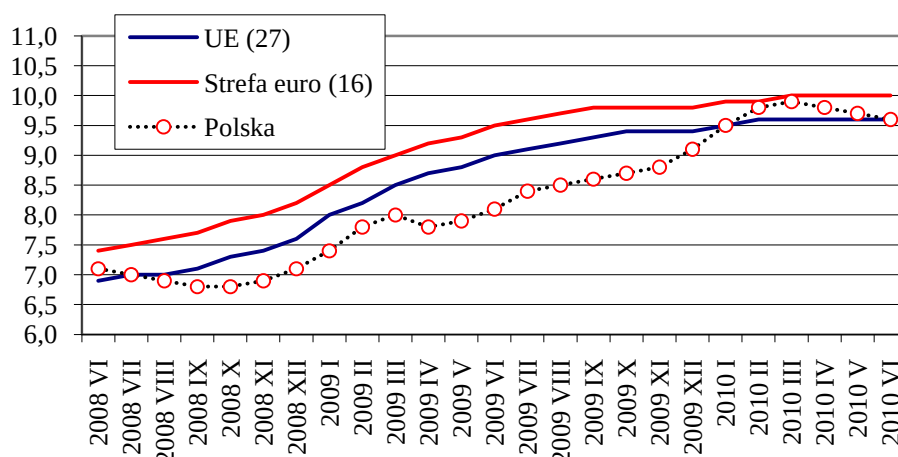
⁴² Tamże, s. 29

Wykres 19. Indeks kosztów zatrudnienia
Przeciętny koszt zatrudnienia w 2008=100



Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 8/2009, 7/2010

Wykres 20. Zharmonizowana stopa bezrobocia; w %



Źródło: jak wyżej

Kryzys w sferze realnej wywołał dekonstrukcję na rynku pracy, która dotknęła gospodarkę poszczególnych krajów w różnym stopniu, w zależności od ekspozycji i wrażliwości ich rynków na bodźce popytowe. W 2009 r., pomimo pierwszych oznak wychodzenia z recesji, Stany Zjednoczone zmagają się z wysokim bezrobociem, którego poziom we wrześniu wynosił 9,8% i był najwyższy od 1982 r. W lipcu 2008 r. stopa bezrobocia w Unii Europejskiej wyniosła 6,8%, do lipca 2010 r. zwiększyła się do 9,6%

(o 1,8 pkt proc. w ciągu dwu lat)⁴³. W Europie, najwyższy wzrost bezrobocia odnotowano w Hiszpanii, gdzie symptomy kryzysu pojawiły się już w czerwcu 2007 r.

Według danych Komisji Europejskiej, z powodu kryzysu, w 2009 r. bez pracy pozostawało w Europie 23 mln osób, stanowiących 10% populacji ludności aktywnej zawodowo. Równocześnie jednak nastąpił wzrost indeksu kosztów zatrudnienia⁴⁴, gdyż dynamika przeciętnych wynagrodzeń spadała wolniej od tempa produktu krajowego brutto, powodując wzrost jednostkowych kosztów pracy. W Polsce wpływ kryzysu na rynek pracy zaczął ujawniać się od początku 2009 r., a tendencja do wzrostu stopy bezrobocia i ograniczenia tempa wzrostu wynagrodzeń utrzymuje się przez 2010 r.

I.3. Dekoniunktura w Unii Europejskiej

Po dwóch latach realnego średniego wzrostu PKB w krajach Wspólnoty w 2006 r. i 2007 r. – 3,2% oraz 2,9%, wraz z nadejściem kryzysu oraz negatywnych informacji o sytuacji na światowych rynkach finansowych, w 2009 r. PKB Unii Europejskiej (27 krajów) zmniejszył się o 4,2%, z czego największy spadek odnotowano w krajach nadbałtyckich (Łotwa - 16,9%). Gorszy od oczekiwanego wskaźnik wzrostu PKB wskazywał na pogłębiającą się recesję w krajach Wspólnoty.

Tablica 1. Rzeczywisty i prognozowany przyrost realnej wartości PKB w Unii Europejskiej (w relacji do poprzedniego roku, w pkt proc.)

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
UE (27)	3,9	2,0	1,3	1,3	2,5	2,0	3,2	2,9	0,7	-4,2
UE (25)	3,9	2,0	1,2	1,3	2,5	1,9	3,1	2,9	0,6	-4,2
UE (15)	3,9	1,9	1,2	1,2	2,3	1,8	3,0	2,7	0,5	-4,3
Strefa euro (16)	3,9	1,9	0,9	0,8	2,2	1,7	3,0	2,8	0,6	-4,1

Źródło: Eurostat

Cykliczne spowolnienie gospodarcze w strefie euro, trwające od 2007 r., pod wpływem wydarzeń na rynkach finansowych w drugiej połowie 2008 r. przeszło w recesję. W pierwszym kwartale 2009 r. realny PKB eurolandu spadł o 2,5% w porównaniu do kwartału poprzedniego. Znaczące wsparcie fiskalne i monetarne udzielone w drugiej połowie 2009 r. przyniosło poprawę warunków gospodarowania, lecz mimo to realna wartość PKB w strefie euro obniżyła się w 2009 r. o 4,0% w stosunku do poprzedniego roku⁴⁵. Wśród czynników, które wywołały załamanie gospodarki krajów strefy euro najczęściej wymienia

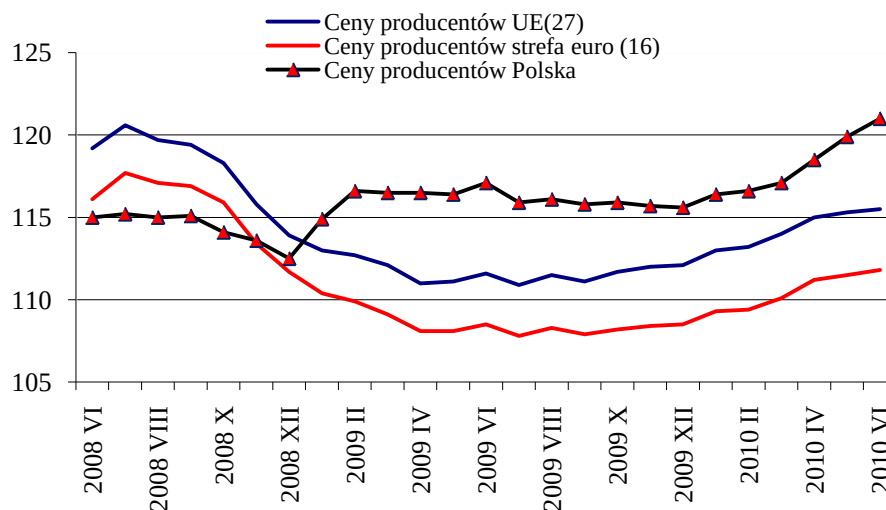
⁴³A. Arpaia, N. Curci, *EU Labor market behavior Turing the Great Recession*. European Commission, 2010, s. 5

⁴⁴ Większość krajów europejskich odnotowała redukcję czasu pracy oraz spadek produktywności. Szerzej na ten temat: *Raport OECD Economic Outlook*, vol.2010/1, no.87, May, s. 264

⁴⁵ *Raport Roczny 2009*, EBC, s. 18-20

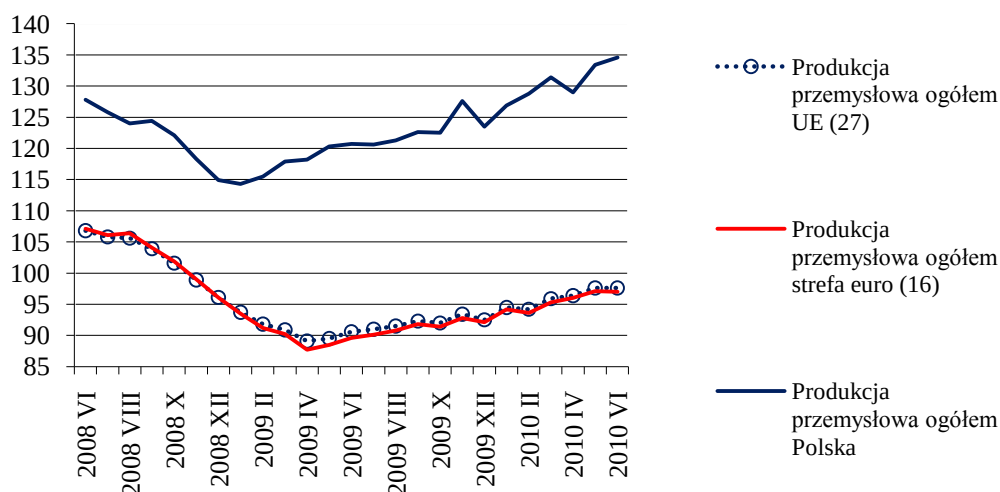
się: szoki popytowe, obniżkę dynamiki popytu inwestycyjnego oraz eksportu netto (będącego skutkiem szybkiej aprecjacji kursu euro wobec dolara USA), wzrostu stopy bezrobocia⁴⁶.

Wykres 21. Przeciętny miesięczny wskaźnik cen producentów w przemyśle
2005=100



Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 8/2009, 7/2010

Wykres 22. Przeciętna miesięczna produkcja przemysłowa
2005=100



Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS 8/2009, 7/2010

Spadek popytu inwestycyjnego w Unii Europejskiej był głębszy od załamania popytu konsumpcyjnego. Przedsiębiorstwa, mające trudności w dostępie do źródeł zasilania, negatywnie oceniające perspektywy zbytu produkcji, zmniejszały swoje zapasy,

⁴⁶ T. Miruszewski, *Polityka monetarna w strefie euro w okresie stabilizacji pokryzysowej. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010, s. 89

a równocześnie ograniczały zakupy dóbr inwestycyjnych. Pesymizm producentów charakterystyczny dla większości krajów Unii Europejskiej, w ujęciu statystycznym przejawia się spadkiem obrotów handlowych, cen i wolumenu dostaw⁴⁷. Tendencja ta utrzymała się do połowy 2009 r., w następnych miesiącach została zahamowana, a od czwartego kwartału produkcja sprzedana zaczęła wzrastać⁴⁸.

Zwiększone zasilanie z europejskich funduszy strukturalnych, działania Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz *Europejski plan naprawy gospodarczej* przedstawiony 26 listopada 2009 r. pozwoliły na powstrzymanie dekonunktury w Unii Europejskiej w 2010 r. Według prognoz KE, zagregowany PKB krajów Unii Europejskiej zwiększył się realnie w 2010 r. w stosunku do roku poprzedniego o 1,8%⁴⁹. Szacuje się, że gospodarka niemiecka wzrośnie – nie jak pierwotnie przewidywano o 1,2%, lecz o 3,4%. Poprawa sytuacji ekonomicznej naszego głównego partnera korzystnie wpłynęła na koniunkturę gospodarczą w Polsce. We wrześniu 2010 r. KE podniosła prognozę dla Polski z 2,7% do 3,4% tempa wzrostu PKB, biorąc pod uwagę ożywienie w przetwórstwie przemysłowym.

II. WSKAŹNIKI OPISUJĄCE SYTUACJĘ GOSPODARCZĄ POLSKI

II.1. Dynamika produktu krajowego brutto i jej komponenty

W latach 2007-2008 polska gospodarka była w fazie ożywienia, co osłabiło negatywny wpływ otoczenia i ułatwiło utrzymanie dodatniej dynamiki PKB w czasie światowego kryzysu.

Pierwsze oznaki spowolnienia tempa wzrostu polskiego PKB pojawiły się w czwartym kwartale 2008 r., lecz nie były tak silne, jak w przypadku innych krajów Europy Środkowej i Wschodniej⁵⁰. Łagodził je utrzymujący się na wysokim poziomie popyt gospodarstw domowych, kontynuowanie rozpoczętych wcześniej inwestycji przedsiębiorstw. Podtrzymanie dodatniej dynamiki PKB wiązało się także z podjęciem realizacji projektów współfinansowanych przez Unię Europejską (około 32 mld zł) w czasie, gdy na świecie zaczął rozprzestrzeniać się kryzys finansowy⁵¹.

⁴⁷ Raport Roczny 2009, EBC, s. 28

⁴⁸ Analiza sytuacji gospodarczej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, NBP, czerwiec 2010 r., s. 5, www.nbp.pl

⁴⁹ Prognoza z września 2010 r.

⁵⁰ A. Oniszczyk-Jastrząbek, T. Gutowski, *Polskie przedsiębiorstwa w warunkach kryzysu. Przedsiębiorstwo a kryzys globalny*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010, s. 255

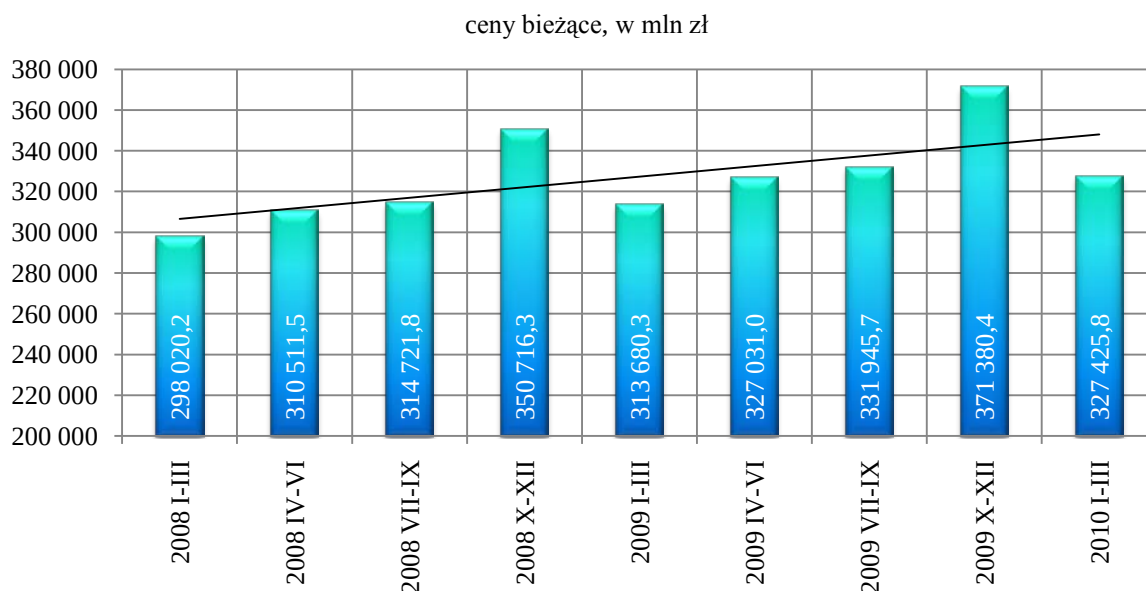
⁵¹ D. Domański, *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w Polsce w warunkach kryzysu. Wybrane aspekty funkcjonowania rynku finansowego w warunkach kryzysu*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, s. 88

**Tablica 2. Dynamika PKB w Polsce na tle wybranych krajów Unii Europejskiej
w regionie Europy Środkowej**

Wyszczególnienie	Lata						
	2008		2009				2010
	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III
	analogiczny okres poprzedniego roku = 100						
UE (27)	100,5	98,1	94,9	94,9	95,7	97,7	100,5
Strefa euro	100,4	98,0	94,8	95,1	95,9	97,9	100,6
Estonia	96,1	90,8	85,1	83,8	84,4	90,6	98,0
Litwa	101,2	98,3	84,7	83,4	85,3	87,5	97,3
Łotwa	94,3	89,8	81,4	83,1	80,7	83,2	94,9
Polska	105,2	102,7	101,8	101,4	101,4	102,8	102,8
Czechy	102,2	100,5	96,4	95,3	95,6	96,8	101,1
Rumunia	103,8	102,6	94,8	92,0	92,4	93,1	96,8
Słowacja	106,8	101,2	95,6	94,9	94,8	96,1	104,5
Słowenia	103,2	99,2	91,8	91,2	91,2	93,7	99,2
Węgry	100,4	97,7	93,9	92,8	93,2	95,4	99,1

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 12/2009, 4/2010 (dane VII-IX 2008), 7/2010

Wykres 23. Produkt krajowy brutto – dane kwartalne



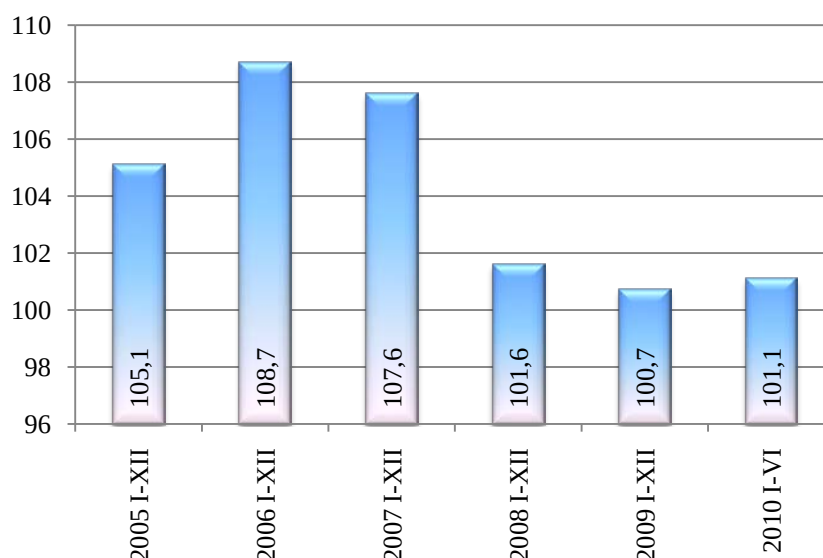
Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 6/2009, 4/2010, 7/2010

Tablica 3. Popyt krajowy i jego komponenty w Polsce

Okres	Popyt krajowy	Spożycie			Akumulacja brutto	nakłady brutto na środki trwałe
			indywidualne	publiczne		
	w mln zł					
2005 I-XII	986 657,2	797 212,8	610 361,6	177 785,5	198 444,4	179 180,0
2006 I-XII	1 066 045,2	848 178,5	647 905,0	190 938,0	217 866,7	210 459,7
2007 I-XII	1 210 556,3	922 899,3	701 556,3	211 027,5	287 657,0	253 728,5
2008 I-XII	1 326 066,3	1 021 217,8	773 822,1	236 103,0	304 848,5	283 906,0
2009 I-XII	1 342 216,3	1 071 946,1	813 355,9	247 291,0	271 270,2	283 703,9
2010 I-III	327 425,8	285 995,4	218 812,0	64 318,0	40 714,3	39 385,7
2010 IV-VI	345 144,2	279 615,6	212 672,8	63 903,1	65 079,6	61 422,7

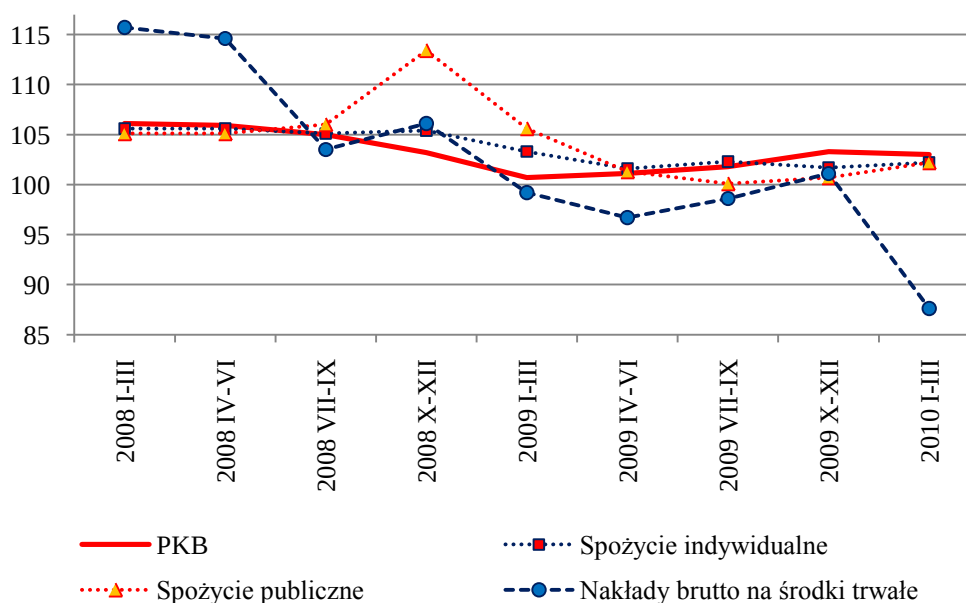
Źródło: GUS

Wykres 24. Dynamika bieżącej wartości zapasów i produktów gotowych
rok poprzedni=100



Źródło: jak wyżej

Wykres 25. Dynamika niewyrównanego sezonowo PKB i jego komponentów
analogiczny okres poprzedniego roku =100



Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 6/2009, 4/2010, 7/2010

W 2009 r. nakłady inwestycyjne obniżyły się w stosunku do poprzedniego roku we wszystkich sekcjach polskiej gospodarki, najbardziej widoczny regres wystąpił w budownictwie (*minus 39,8%*) oraz przetwórstwie przemysłowym (*minus 33,7%*)⁵². Spadek ten zrekompensował wzrost spożycia, zwłaszcza publicznego. Pozytywny wpływ na

⁵² Biuletyn Statystyczny GUS, 7/2010

dynamikę polskiego PKB wywarła ponadto deprecjacja złoto. Spadek eksportu był znacznie mniejszy niż importu, co – zgodnie z metodologią Eurostatu – zdecydowało o dodatnim wpływie salda w wymianie z zagranicą na PKB.

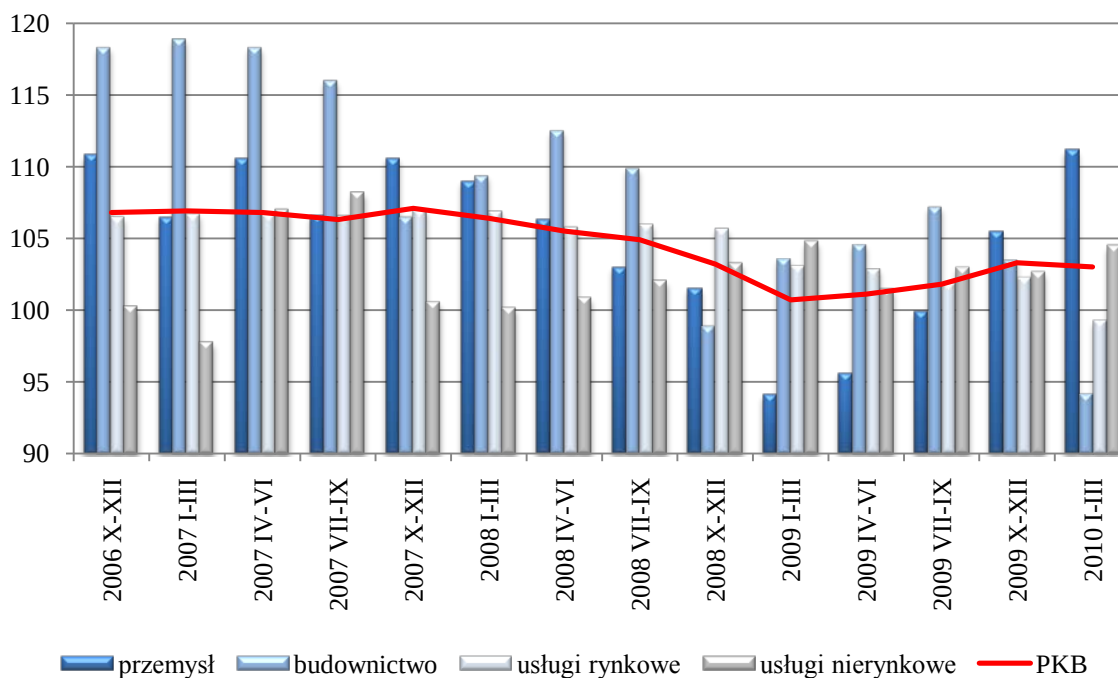
Tablica 4. Nakłady inwestycyjne oraz inwestycje rozpoczęte

Lata	Ogółem	Środki trwałe	Budynki i budowle	Maszyny i urządzenia	Środki transportu	Pozostałe nakłady
	w mln zł					
2005 I-XII	131 054,9	130 923,7	70 715,7	45 728,8	13 815,0	131,2
2006 I-XII	154 880,3	154 404,5	83 137,7	52 859,0	17 572,6	475,8
2007 I-XII	191 713,6	191 604,3	103 929,8	63 824,9	22 844,4	109,3
2008 I-XII	217 259,9	217 047,6	120 859,9	70 807,0	23 559,0	212,7
2009 I-XII	220 683,5	220 468,8	130 334,5	65 484,9	22 805,2	214,7

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 7/2010, 7/2009, 9/2008, 12/2007

Wykres 26. Dynamika produkcji dodanej brutto w wybranych segmentach polskiej gospodarki;

analogiczny okres roku poprzedniego=100



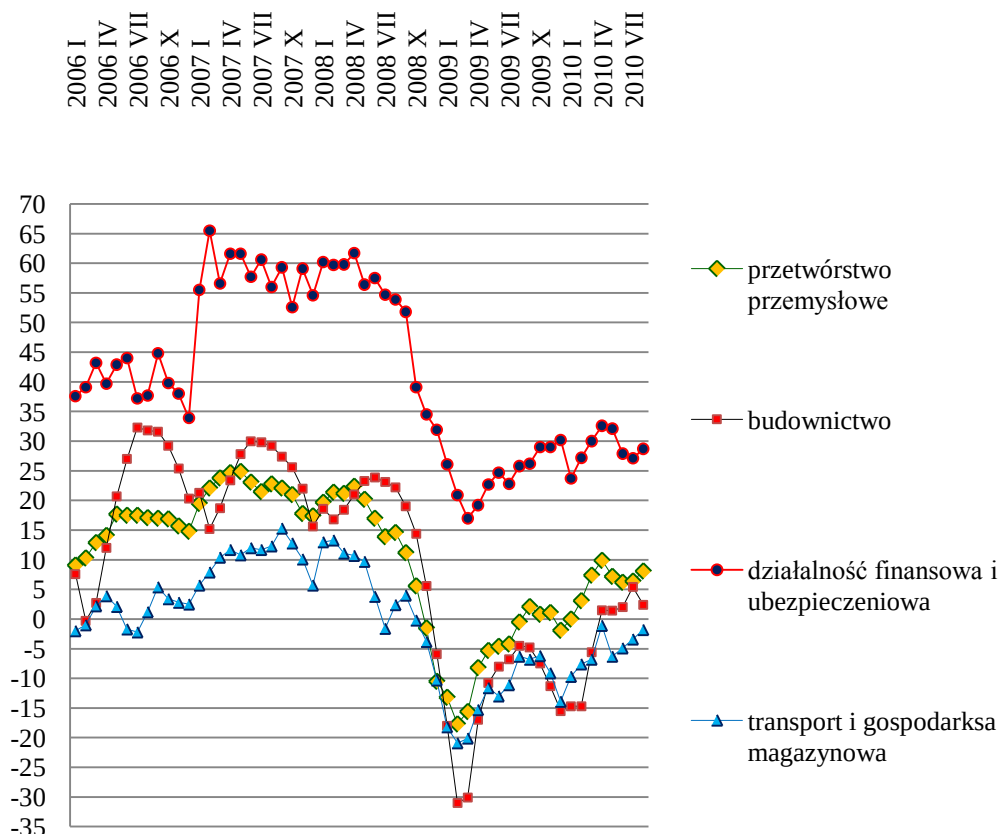
Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 7/2010, 7/2009, 9/2008

W Polsce nie ma obecnie czynników, które wyraźnie sprzyjałyby wzrostowi popytu krajowego w średniej perspektywie czasowej. Obserwuje się bowiem dalszy wzrost bezrobocia, spowolnienie tempa wzrostu wynagrodzeń oraz ograniczenie akcji kredytowej. Niski popyt inwestycyjny w sektorze przedsiębiorstw wynika z niepełnego wykorzystania istniejących mocy wytwórczych, a także niepewności w ocenie przyszłości.

Wskaźnik koniunktury gospodarczej osiągnął w Polsce najniższy poziom na przełomie 2008 r. i 2009 r. Po okresie tym nastąpiła poprawa nastrojów.

Wykres. 27. Wskaźnik koniunktury gospodarczej

(niewyrównany sezonowo)



Źródło: GUS

Eurostat ocenił, że w 2009 r. PKB na jednego mieszkańca (po uwzględnieniu siły nabywczej) stanowił w Polsce 61% siły unijnej, podczas gdy w Irlandii było to 131%, w Szwecji 120%, w Czechach – 80%. Oznacza to, że mimo znacznego postępu i podniesienia przeciętnego standardu życia w minionym dwudziestoleciu, Polska nadal należy do grupy słabiej rozwiniętych krajów europejskich. Sytuacja makroekonomiczna nie wskazuje, aby w bliskiej przyszłości zwiększyło się pole w ubezpieczeniach gospodarczych.

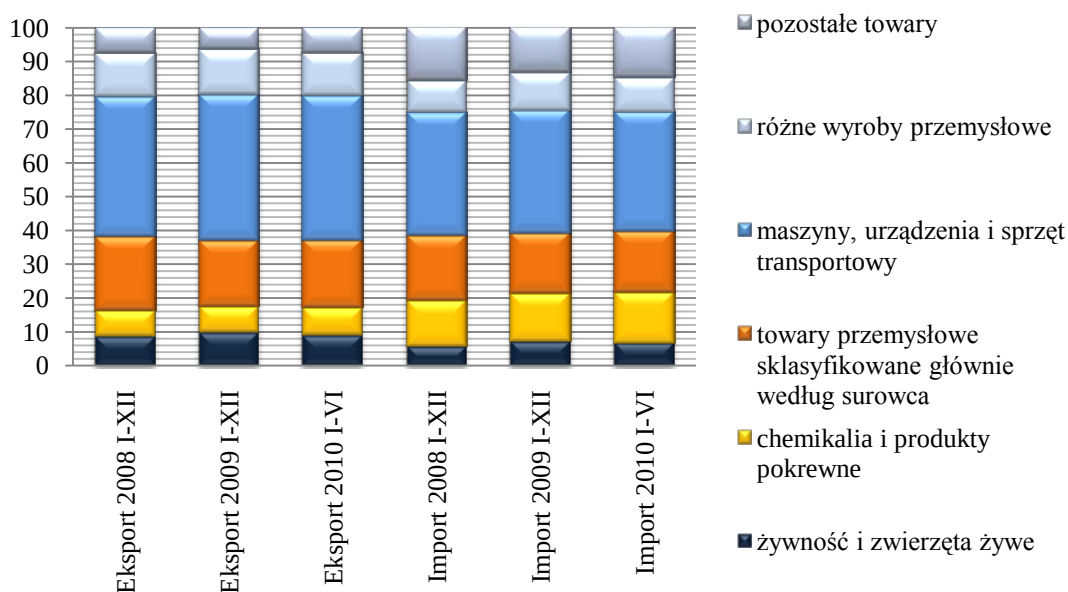
II.1.1. Wpływ handlu zagranicznego na polski PKB

Polska pozostaje krajem o niskiej relacji eksportu do PKB oraz niskiej wartości eksportu na jednego mieszkańca, mimo relatywnie wysokiego udziału przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym⁵³. Na wartość i dynamikę handlu zagranicznego w 2009 r. istotny wpływ miała deprecjacja złotego, której skutkiem była poprawa konkurencyjności eksportu, spadek importu (pozostający także w związku z obniżeniem aktywności ekonomicznej oraz także normalizacją rynku ropy naftowej i gazu ziemnego). W tych okolicznościach nastąpiła poprawa *terms of trade*. W 2010 r., po umocnieniu się polskiej waluty, pozytywny wpływ

⁵³ K. Puchalska, *Aktywność eksportowa przedsiębiorstw*. Bank i Kredyt, 41(3)/2010, s. 114

tych czynników osłabił. Wraz z poprawą koniunktury w gospodarce światowej, od początku 2010 r. wzrasta import. Jest to efekt odbudowywania zapasów w polskich przedsiębiorstwach powiązanych technologicznie (a niekiedy również organizacyjnie) z partnerami zagranicznymi; nieco szybciej niż import rośnie produkcja eksportowa, lecz pogarszają się relacje cen w handlu zagranicznym (obrazuje to spadkowa tendencja *terms of trade*).

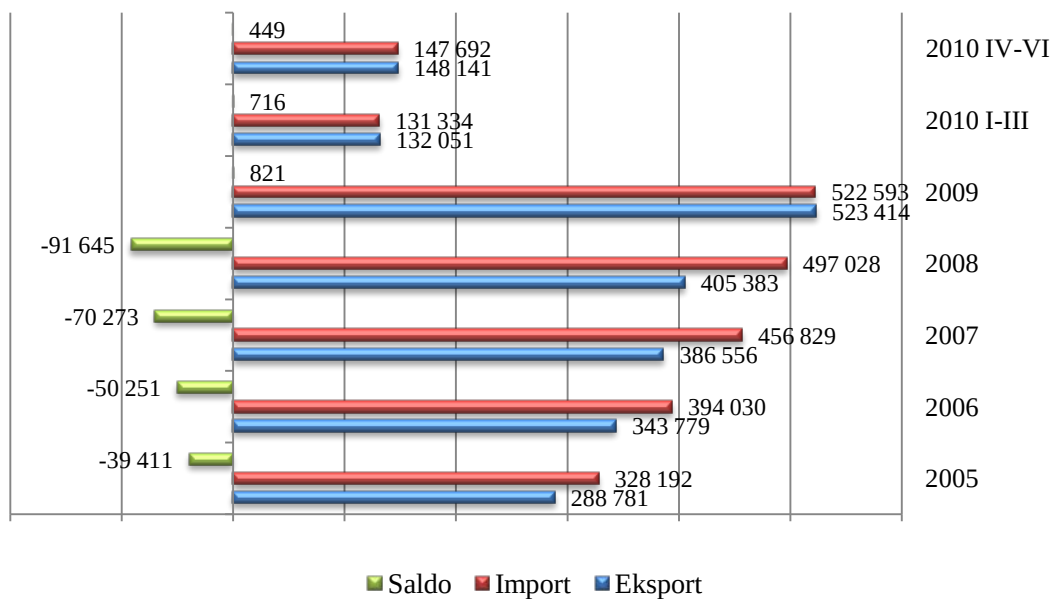
Wykres 28. Struktura eksportu i importu według grup towarów; w %



Uwaga: kategoria pozostałe towary obejmuje: napoje i tytoń, surowce niejadalne z wyjątkiem paliw, paliwa mineralne, smary i materiały pochodne, oleje, tłuszcze i woski zwierzęce i roślinne.

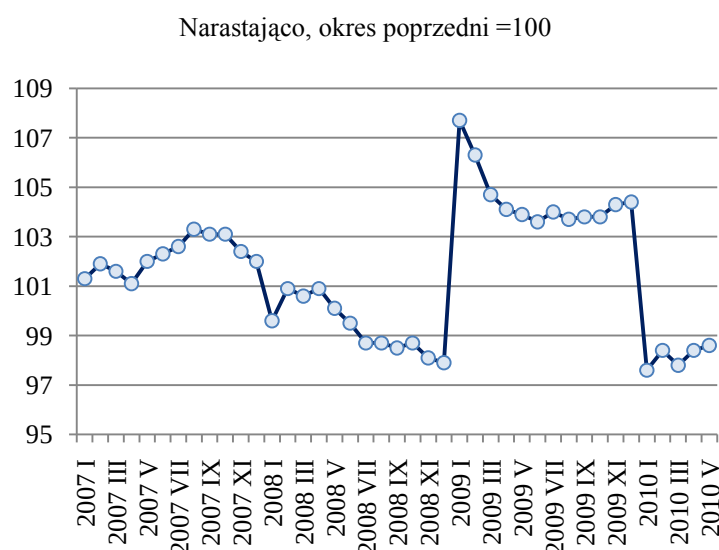
Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 6/2009, 7/2010

Wykres 29. Eksport, import i saldo handlu zagranicznego; w mln zł



Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2009, s. 558, Biuletyn Statystyczny GUS, 7/2010, 8/2010

Wykres 30. *Terms of trade* w polskim handlu zagranicznym



Źródło: Biuletyn Statyczny GUS, 7/2009 oraz 7/2010

II.2. Koniunktura w budownictwie mieszkaniowym

II.2.1. Koniunktura w budownictwie mieszkaniowym

Szacuje się, że 1 zł wydany na budowę mieszkań zwiększa finalny popyt na towary i usługi o 4-5 zł, spadek tego popytu powoduje uruchomienie mnożnika w odwrotnym kierunku⁵⁴. W związku z tym można powiedzieć, że na spowolnienie wzrostu gospodarczego, zarówno w gospodarce światowej, europejskiej, jak i polskiej miała także wpływ niekorzystna dla deweloperów sytuacja w budownictwie mieszkaniowym.

W Polsce rozwój sektora budowlanego napotyka na barierę niskich dochodów znacznej części gospodarstw domowych⁵⁵, czego konsekwencją jest wykluczenie prawie 50% ludności z rynku finansowego⁵⁶. Przeciwwagą dla tej sytuacji jest dążenie pozostałych,

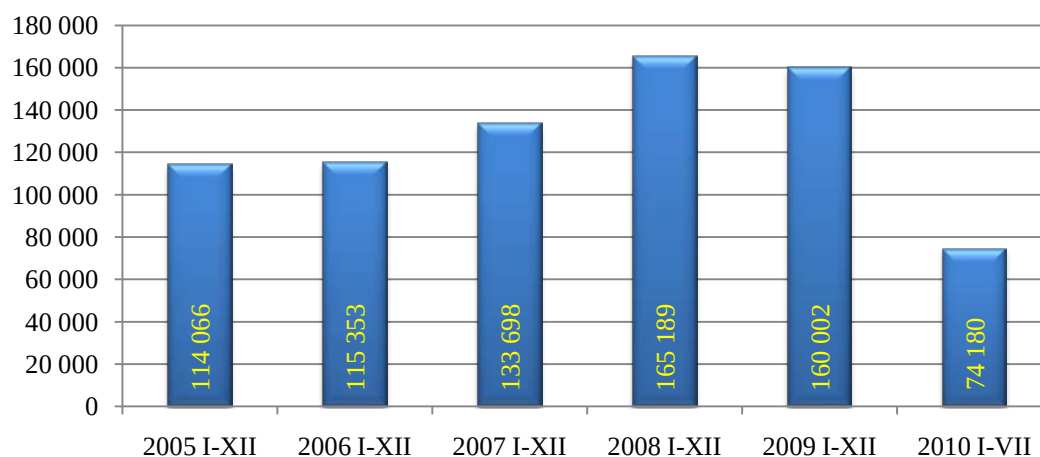
⁵⁴ A. Szelągowska, *Uwarunkowania rozwoju budownictwa mieszkaniowego w Polsce w okresie dekonunktury – lekcja z globalnego kryzysu. Gospodarka w warunkach kryzysu*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009, s. 237

⁵⁵ Według sformułowanej w 1984 r. i obowiązującej nadal w Unii Europejskiej definicji (EEC 1985) „ubóstwo odnosi się do osób, rodzin lub grup osób, których zasoby (materialne, kulturowe i społeczne) są ograniczone w takim stopniu, że wyklucza to je z minimalnego sposobu życia w kraju, w którym mieszkają”. Za zagrożone ubóstwem uważa się osoby żyjące w gospodarstwach domowych, których dochód do dyspozycji jest niższy od granicy ubóstwa ustalonej na poziomie 60% mediany dochodu w danym kraju. Na podstawie EU Statistics on Income and Living Condition (EU-SILC) w 2008 r. wartość mediany dochodu do dyspozycji w Polsce oszacowano na 15 720 zł rocznie, co oznacza, że zagrożone ubóstwem były osoby o dochodach 9 432 zł rocznie (786 zł miesięcznie).

⁵⁶ Więcej na ten temat: G. Ancyparowicz, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe i credit unions wobec wykluczenia finansowego* [w:] *Prawne i ekonomiczne determinanty rozwoju spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w Polsce* pod red. J. Ossowskiego, Biblioteka Kwartalnika Naukowego „Pieniądze i Więź”, Fundacja na Rzecz Polskich Związków Kredytowych – Instytut Stefczyka, Sopot 2010, s. 172-201

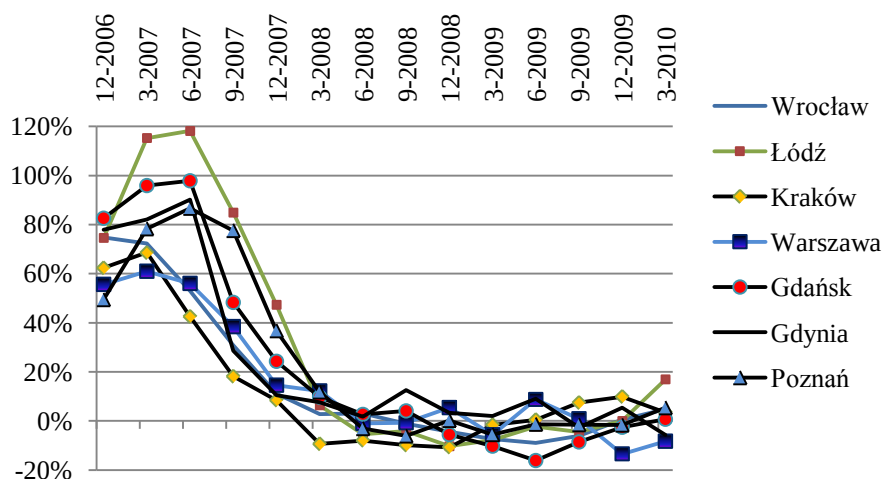
niekoniecznie bardzo zamożnych osób, do posiadania własnościowego mieszkania. Popyt tych osób generował zarówno wysokie ceny nieruchomości mieszkaniowych, jak i zapotrzebowanie na kredyt oraz na produkty *bancassurance*.

Wykres 31. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w Polsce



Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 7/2010, 7/2009, 9/2008, 12/2006

Wykres 32. Ceny mieszkań na rynku wtórnym w największych polskich miastach
okres poprzedni=100%



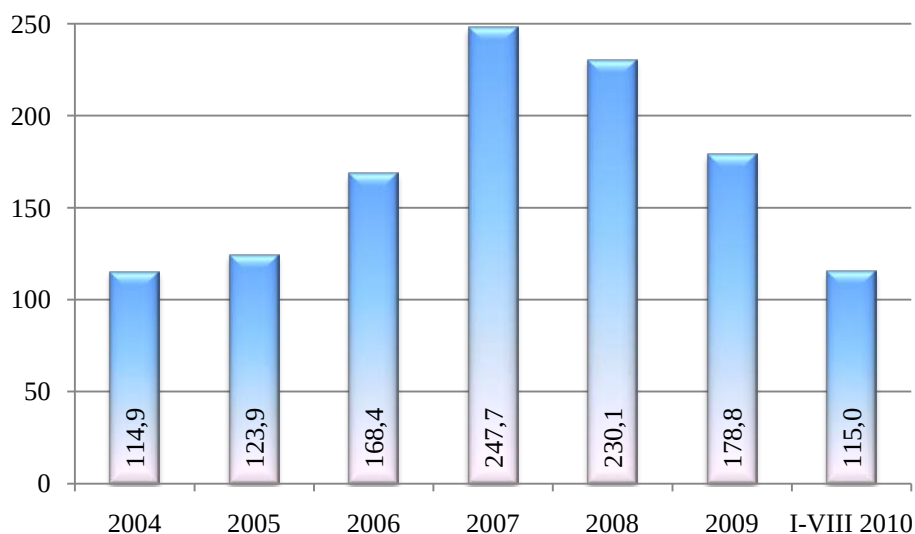
Źródło: Raport o stabilności systemu finansowego lipiec 2010 r., NBP, s. 23-24

W pewnej mierze do wzrostu cen w mieszkalnictwie przyczyniło się – stanowiące konsekwencję wzrostu cen rynkowych w okresie ożywienia gospodarczego – podniesienie progów cen w programie „Rodzina na swoim”⁵⁷. W 2009 r. wartość kredytów mieszkaniowych udzielonych w ramach tego programu stanowiła 18,5% nowo-udzielonych

⁵⁷ J. Łaszek, *Kryzys w sektorze nieruchomości. Przedsiębiorstwo a kryzys globalny*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010, s. 59

kredytów mieszkaniowych gospodarstwom domowym. W tymże roku oddano do użytku 160 tys. mieszkań (o 3,1% mniej niż w 2008 r.).

Wykres 33. Liczba mieszkań, na których realizację wydano pozwolenia; w tys.



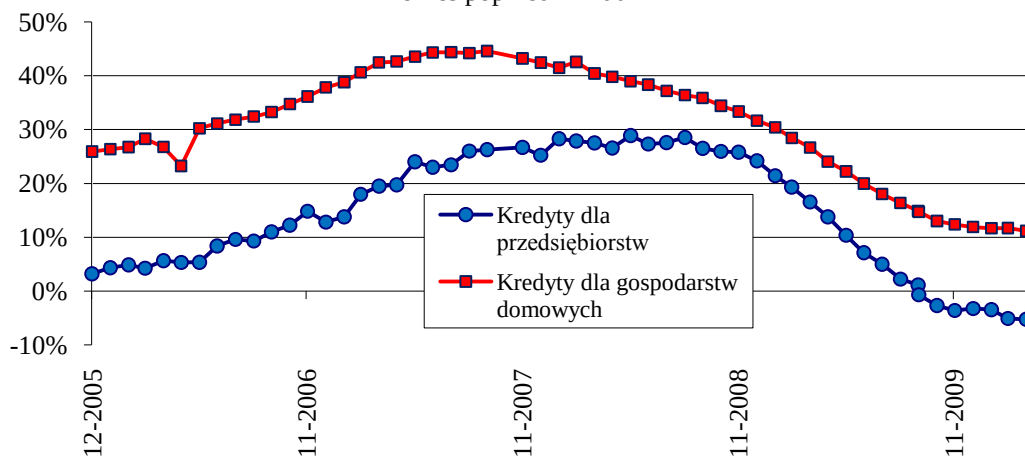
Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS*, 6/2006, 6/2007, 8/2008, 8/2009, 8/2010

Wraz z wprowadzeniem przez KNF nowych rekomendacji, utrzymanie zdolności kredytowej lub pozyskanie kredytu zabezpieczonego hipotecznie, zarówno w walucie krajowej jak i w walucie obcej stało się trudniejsze. Gospodarstwa domowe, które (mimo zaostrzonych kryteriów) utrzymały zdolność kredytową, wstrzymywały się z decyzją o zakupie mieszkania, licząc na dalszy spadek cen. W ujęciu statystycznym spadek efektywnego popytu znalazł wyraz w obniżeniu (w stosunku do 2008 r.) liczby zarejestrowanych w 2009 r. transakcji kupna/sprzedaży nieruchomości o ok. 25% (na obszarach miejskich o 27%); w ujęciu wartościowym spadek ten wyniósł 32% (na obszarach miejskich ok. 35%). Nadmierna – w stosunku do efektywnego popytu – podaż mieszkań, która prowadziła nie tylko do obniżenia ceny równowagi, ale także wzrostu liczby niesprzedanych mieszkań (w szczególności na rynku pierwotnym), spowodowała zamrożenie kapitału ulokowanego w budownictwie mieszkaniowym. Zastój był przyczyną spadku zysków deweloperów, co skłaniało ich do powstrzymywania się przed rozpoczynaniem nowych inwestycji.

W pierwszej połowie 2010 r. sytuacja na rynku nieruchomości mieszkaniowych nie uległa zmianie, dopiero pod koniec trzeciego kwartału i na początku czwartego kwartału pojawiły się oznaki poprawy koniunktury w budownictwie mieszkaniowym. W tym okresie banki zaczęły powoli łagodzić kryteria przyznawania kredytów mieszkaniowych, lecz dopiero

w trzecim kwartale 2010 r. (po obniżeniu marż) nastąpił wzrost popytu na te kredyty⁵⁸. Cechy socjoekonomiczne kredytobiorców wskazują na stosunkowo niewielkie ryzyko utraty pracy, ponadto (w razie wystąpienia kłopotów finansowych) kredytobiorcy nadają wysoki (w relacji do innych zobowiązań) – priorytet obsłudze kredytów mieszkaniowych.

Wykres 34. Dynamika akcji kredytowej
okres poprzedni=100



Źródło: Raport o stabilności systemu finansowego NBP, lipiec 2010, s. 23-24

Rozwój budownictwa mieszkaniowego nie znajduje na razie odzwierciedlenia w popycie na produkty ubezpieczeniowe, za wyjątkiem sytuacji, w których polisa stanowi zabezpieczenie kredytu hipotecznego. W Polsce, popyt na ubezpieczenie mieszkań jest niewielki, ograniczony do ochrony ryzyka odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przez właściciela, zniszczeń przez żywioły i kradzieży z włamaniem.

III. KONIUNKTURA W POLSKIEJ GOSPODARCE

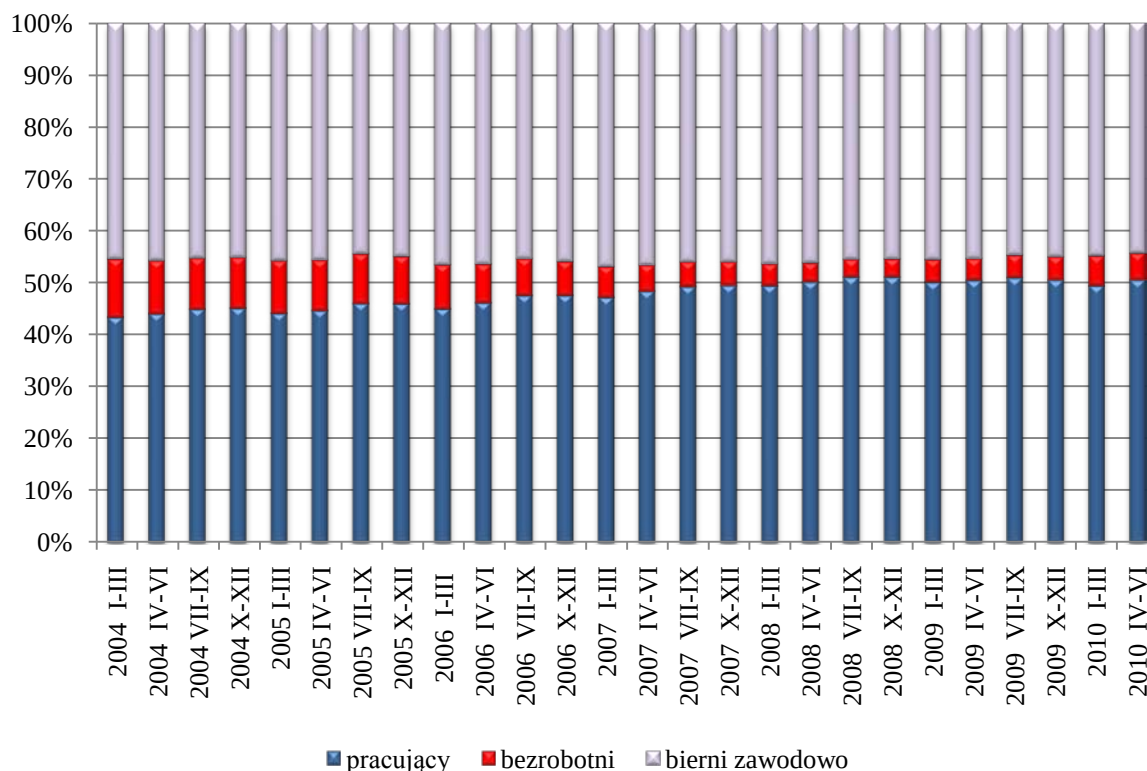
III. 1. Aktywność zawodowa Polaków

Polska należy do krajów o relatywnie wysokim udziale ludności biernej zawodowo. Jest to w znacznym stopniu rezultat polityki społecznej realizowanej od pierwszych lat transformacji ustrojowej do końca 2008 r. W modernizującej się, restrukturyzowanej gospodarce, wystawionej na konkurencję renomowanych firm światowych, zabrakło miejsca dla milionów pracowników dawnego, socjalistycznego sektora gospodarki uspołecznionej. W tej sytuacji najbardziej humanitarnym rozwiązaniem była liberalizacja przepisów emerytalno-rentowych. Dzięki temu udało się znacząco ograniczyć – i tak bardzo wysokie – bezrobocie strukturalne, jakie powstało po likwidacji bądź upadłości nierentownych

⁵⁸ Sytuacja na rynku kredytowym III kwartał 2010 r., NBP, s. 12

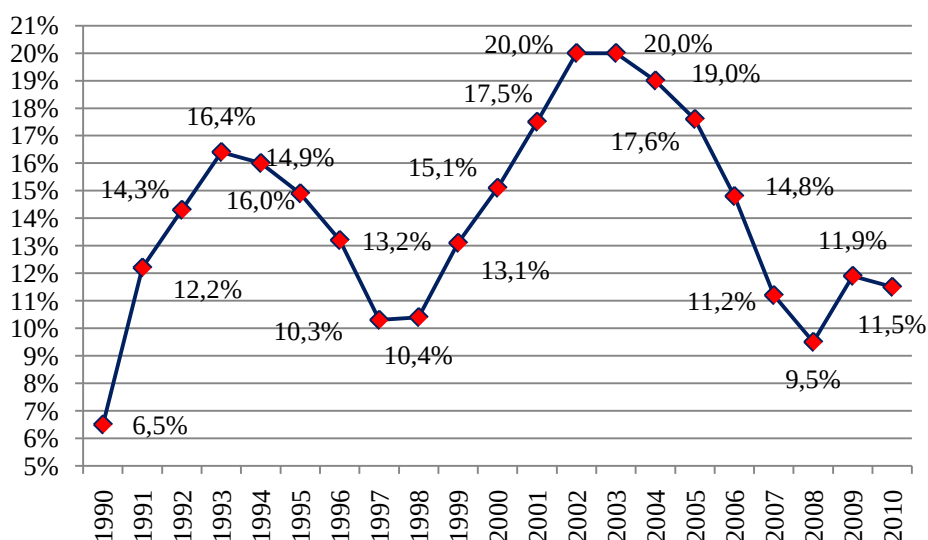
przedsiębiorstw. Na wysoki udział osób biernych zawodowo wpłynęły także niekorzystne dla ubezpieczonych zmiany systemu emerytalnego, skłaniające do przechodzenia na wcześniejsze emerytury, by uniknąć redukcji świadczenia, po upowszechnieniu się emerytur w systemie zdefiniowanej składki.

Wykres 35. Struktura aktywności ekonomicznej ludności



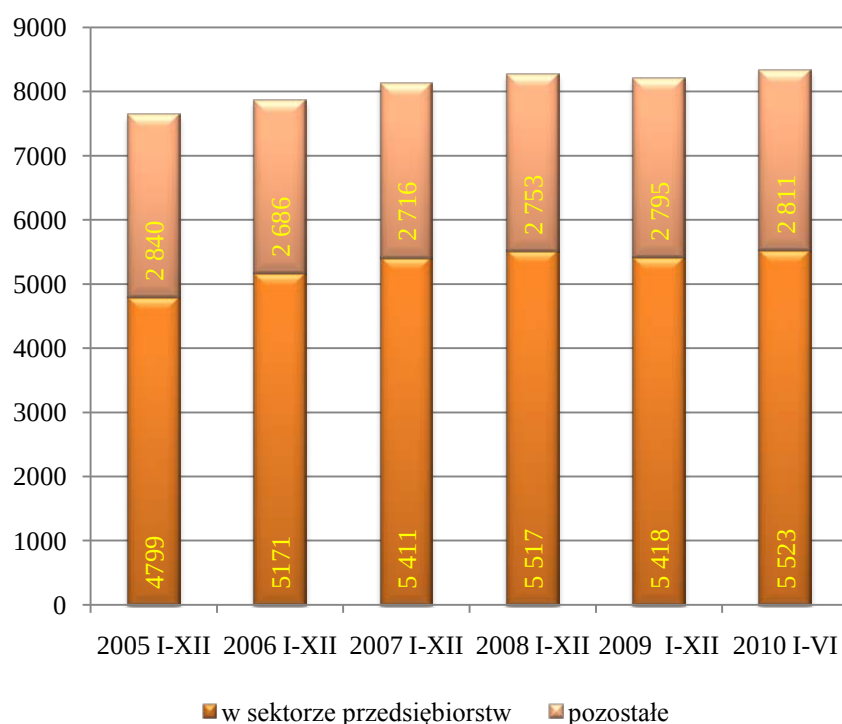
Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 6/2005, 12/2005, 12/2006, 12/2007, 8/2008, 8/2009, 8/2010

Wykres 36. Stopa rejestrowanego bezrobocia



Źródło: jak wyżej

Wykres 37. Przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej; w tys. osób



Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS*, 3/2006, 3/2007, 12/2008, 3/2009, 3/2010, 8/2010

Spowolnienie gospodarcze z pewnym opóźnieniem ujawniło swój negatywny wpływ na rynek pracy; rządowy pakiet anty kryzysowy był nastawiony przede wszystkim na działania osłonowe dochodów pracodawców. Pomoc finansową mogli otrzymać pracodawcy, którzy wykazali spadek obrotów w ciągu roku o 25%. Od początku realizacji tego programu, tj. od 2009 r., przedsiębiorcy wykorzystali 16 mln zł z 1,5 mld zł przeznaczonych na ten cel. W związku z niskim wykorzystaniem środków pomocowych, a także wyraźną poprawą koniunktury gospodarczej, od października 2010 r. o wsparcie mogą się ubiegać pracodawcy, którzy wykazą spadek obrotów większy niż 10%. Przyznanie tej pomocy nie zostało obwarowane utrzymaniem zatrudnienia na co najmniej dotychczasowym poziomie.

III.2. Dochody gospodarstw domowych jako koszty pracy

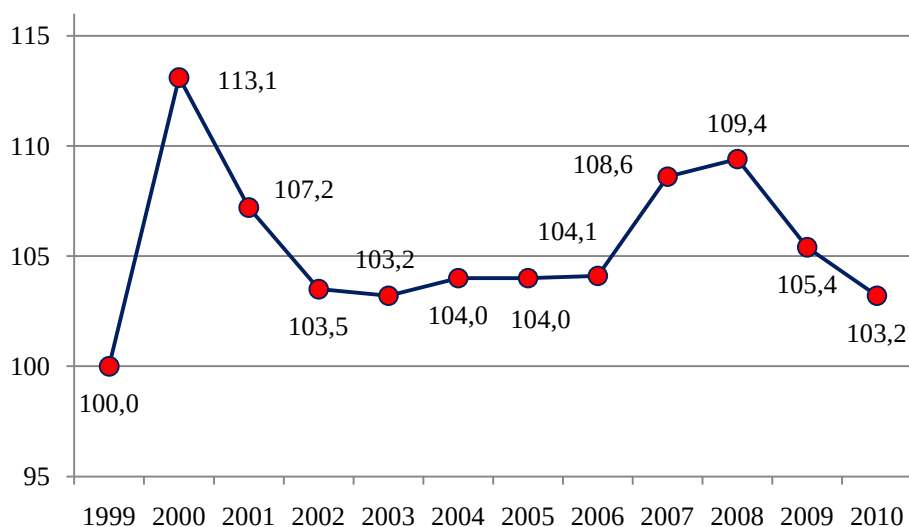
W gospodarstwach domowych odbywają się ważne procesy gospodarcze, w szczególności:

- alokacja wartości dodanej dla konsumenta,
- tworzenie oszczędności,
- edukacja suwerennego konsumenta,

- kształtowanie odpowiedzialności za własną przyszłość, w tym tworzenie rodzinnych przedsiębiorstw.

Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych kształtuje popyt konsumpcyjny, a tym samym ścieżkę tempa wzrostu ekonomicznego PKB⁵⁹. W 2009 r. wynagrodzenia rosły w Polsce w tempie niższym od inflacji. W 2009 r. wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych kształtował się w pobliżu górnej granicy dopuszczalnego odchylenia od celu inflacyjnego Narodowego Banku Polskiego (2,5% +/- 1 pkt. proc.). W porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej, poziom inflacji w Polsce w 2009 r. pozostawał na relatywnie wysokim poziomie. Był to, jeden ze skutków wysokiego wzrostu cen żywności i paliw w pierwszej połowie 2009 r. oraz podwyżek cen energii elektrycznej, a w drugiej połowie roku – osłabienia złotego, które utrzymywało się od lipca 2008 r. Na wzrost cen wpłynęły także podwyżki stawek podatku akcyzowego na wyroby tytoniowe i alkoholowe. Średnioroczny wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych w 2009 r. w stosunku do 2008 r. wyniósł 3,5%, na co wpłynęły w znacznym stopniu podwyżki cen żywności i energii⁶⁰.

Wykres 38. Dynamika przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto
analogiczny okres poprzedniego roku=100



Źródło: *Zatrudnienie i wynagrodzenie w gospodarce narodowej w I półroczu 2010 r.*, GUS, s. 19

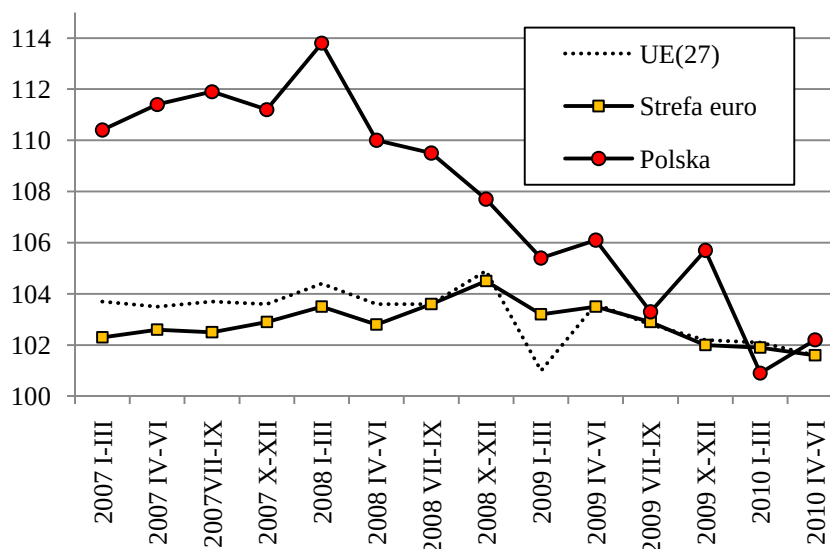
Planowane na 2011 r. podniesienie płacy minimalnej z 1317 zł do 1386 zł przyczyni się do wzrostu kosztów pracy, ale nie musi to wpłynąć na pogorszenie konkurencyjności dostaw z Polski na rynki Wspólnoty. Należy pamiętać, że – ze względu na niższy poziom

⁵⁹ J. K. Solarz, *Finanse codzienności a wzrost gospodarczy. Globalne rynki finansowe w dobie kryzysu*. Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009, s. 33

⁶⁰ www.mf.gov.pl

PKB – płace w Polsce stanowią przeciętnie zaledwie 60% średniego wynagrodzenia pracowników w Unii Europejskiej.

Wykres 39. Indeks kosztów zatrudnienia
analogiczny okres poprzedniego roku = 100



Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 8/2010, 3/2010, 12/2008, 6/2008

Tablica 5. Rynek pracy w Polsce na tle Unii Europejskiej (27 krajów)

Okres	2008				2009				2010
	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III
Wskaźnik zatrudnienia w %									
UE(27)	65,5	66,0	66,4	65,8	64,6	64,8	64,8	64,4	63,7
Polska	58,0	58,9	60,0	60,0	58,9	59,3	59,9	59,4	58,2
Indeks kosztów zatrudnienia; analogiczny okres poprzedniego roku = 100									
UE(27)	104,3	103,1	103,4	104,5	101,1	103,6	102,8	102,2	102,1
Polska	113,2	110,2	109,6	107,7	105,4	106,1	103,3	105,7	100,9
Zharmonizowana stopa bezrobocia – stan w końcu okresu, w %									
UE(27)	6,7	6,9	7,1	7,6	8,5	9,0	9,3	9,4	9,6
Polska	7,3	7,1	6,8	7,1	8,0	9,5	9,7	9,8	9,9

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 8/2010, 6/2009

W 2009 r. przedsiębiorstwa ograniczały wypłaty premii oraz dywidend, tłumacząc się spowolnieniem gospodarczym⁶¹. Ostatnie dane kwartalne w 2010 r. wskazują na ustabilizowanie się sytuacji na rynku pracy. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto bez wypłat nagród rocznych w gospodarce narodowej w I półroczu br. wyniosło 3173,66 zł i było o 3,8% wyższe niż przed rokiem⁶².

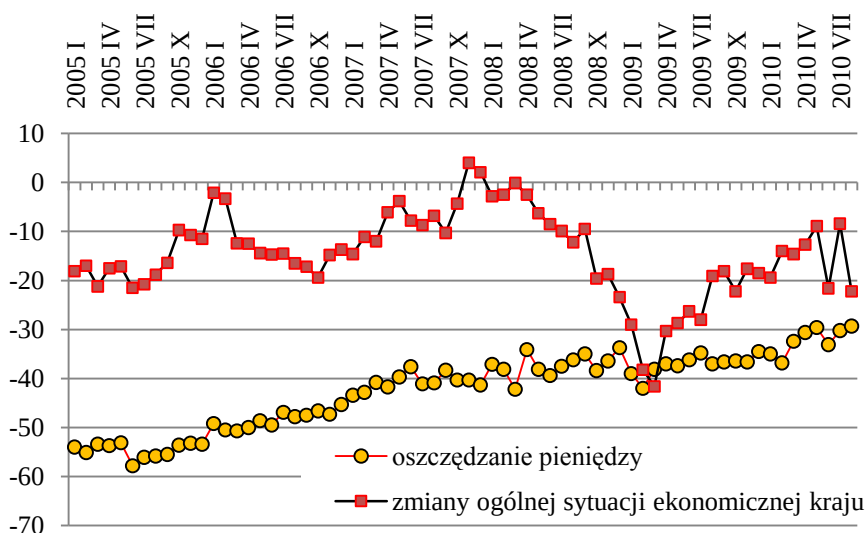
Niski poziom dochodów rozporządzalnych, charakterystyczny dla większości polskich gospodarstw domowych jest przyczyną ich niskiej skłonności do oszczędzania, stanowi

⁶¹ Dane ISB 16.08.2010 r.

⁶² Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w I półroczu 2010 r., GUS, str. 16

barierę dla rozwoju dobrowolnych ubezpieczeń majątkowych oraz rozpowszechniania długoterminowych ubezpieczeń zaopatrzenia dzieci i rentowych. Ubezpieczeniom na życie z funduszem inwestycyjnym nadaje często spekulacyjny charakter, co powoduje wysoką zmienność dystrybucji polis na tę grupę ubezpieczeń.

Wykres 40. Wybrane wskaźniki koniunktury konsumenckiej



Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, 3/2006, 6/2007, 12/2008, 8/2010

III.3. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw

Skutki kryzysu na rynkach kapitałowych zmniejszyły możliwości zewnętrznego finansowania działalności przedsiębiorstw. Brak dostępu do niskooprocentowanych zewnętrznych źródeł finansowania i spadek opłacalności emitowania dłużnych papierów wartościowych przyczynił się do wzrostu kosztów finansowych. Ograniczenia w pozyskiwaniu krótkoterminowych źródeł finansowania wymusiły upłynnienie zapasów⁶³. Jedną z przyczyn pogorszenia wyników finansowych przedsiębiorstw były straty poniesione na rynku derywatów, szacowane przez Komisję Nadzoru Finansowego na ok. 19 mld zł. Przedsiębiorstwa, uwikłane w tego typu transakcje, mają nadal bardzo wysokie zobowiązania wobec swoich kontrahentów⁶⁴.

Na przełomie lat 2008 i 2009, odnotowano spadek płynności finansowej przedsiębiorstw, spowodowany upłynnianiem majątku obrotowego, zarówno w celu redukcji

⁶³ J. Iwin-Garzyńska, *Symptomy kryzysu a struktura finansowania przedsiębiorstw polskich*. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Nr 98, Wrocław 2010, s. 116

⁶⁴ Więcej na ten temat por.: *Instrumenty pochodne w portfelach przedsiębiorstw niefinansowych. Raport z badania*, GUS, Warszawa 2010

kosztów, jak i utrzymania wypłacalności w sytuacji ograniczenia finansowania ze strony banków. Poprawa płynności finansowej przedsiębiorstw nastąpiła dopiero w 2010 r.

Tablica 6. Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych; w mln zł

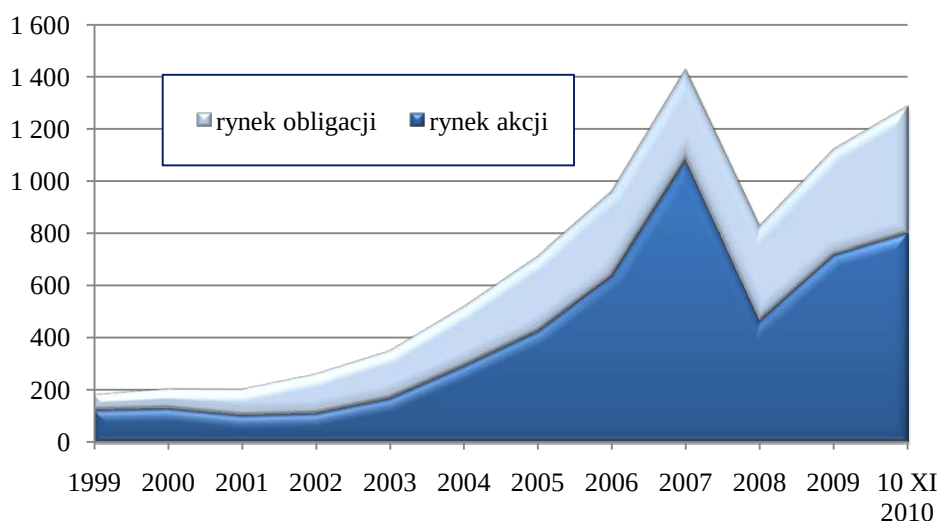
Wyszczególnienie	I-XII 2007	I-XII 2008	I-VI 2009	I-XII 2009	2010 I-VI
Przychody z całokształtu działalności	1 716 630	1 903 409	927 341	1 932 978	954 160
Wyniki z działalności gospodarczej	104 808	79 914	45 072	95 978	48 052
Zysk netto	95 473	85 324	51 967	97 535	52 921
Strata netto	9 224	22 289	14 911	18 670	13 658

Źródło: GUS

III.4. Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie SA

Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie (GPW) jest powiązana nie tylko z innymi giełdami w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, ale też z głównymi rynkami europejskimi i amerykańskimi. GPW ze względu na swoją relatywnie niską kapitalizację w porównaniu do największych giełd na świecie, podąża trendem wyznaczanym przez inne rynki⁶⁵.

Wykres 41. Kapitalizacja na rynku akcji i obligacji GPW; w mld zł



Źródło: GPW

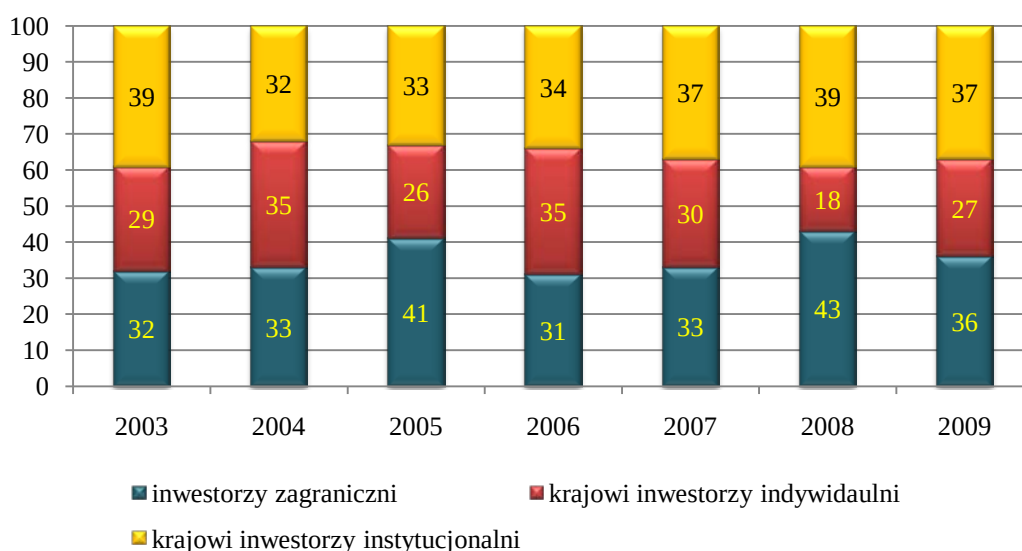
Z analiz rynków kapitałowych wynika, że aby dany rynek mógł mieć znaczący wpływ na gospodarkę krajową, powinien osiągnąć kapitalizację rzędu 20% PKB. Warszawska giełda osiągnęła ten poziom w najlepszym w jej historii 1999 r., w 2007 r. kapitalizacja spółek

⁶⁵ Rok kryzysu? Co dalej? Wyzwania stojące przed spółkami. Raport PricewaterhouseCoopers, 11. 2009 r.

wyniosła 509,9 mld zł (43,7% PKB)⁶⁶. W 2008 r. nastąpił odpływ kapitałów, w związku z czym kapitalizacja GPW obniżyła się do 267,4 mld zł (o 47,5%). Wysoka zmienność cen akcji nie pokrywała się z wynikami finansowymi spółek. Pomimo dekonjunktury na GPW z końcem 2009 r. rozpoczął się okres powolnych wzrostów. W 2009 r. wraz z optymistycznymi informacjami z gospodarki o utrzymaniu dodatniej stopy PKB w Polsce, WIG i WIG20 wzrosły w stosunku do poprzedniego roku o 46% i 33%, lecz największy wzrost notowań stwierdzono dla indeksu małych spółek sWIG80 – 61%.

Wynikający z poprawy ogólnej sytuacji makroekonomicznej, wzrost kursów akcji oraz nowa emisja akcji PKO BP i debiut spółki PGE spowodowały, że na koniec 2009 r. kapitalizacja GPW wyniosła 715,8 mld zł (53,4% PKB), w tym na spółki krajowe przypadło 421,2 mld zł, a na zagraniczne 294,6 mld zł⁶⁷.

Wykres 42. Struktura obrotów akcjami według grup inwestorów; w %



Źródło: Raport Inwestorzy, GPW, http://gpw.pl/zrodla/gpw/rocznik10/rocznik2010/inwestorzy_RG.pdf

GPW oceniana jest przez inwestorów zagranicznych jako rynek szybko rozwijający się, co może podnieść jej konkurencyjność na tle krajów regionu⁶⁸.

⁶⁶ K. Twardowska, *Powiązania rynków kapitałowych ze sferą realną gospodarki – analiza rynków wschodzących na przykładzie Polski i innych państw regionu*. Wybrane aspekty funkcjonowania rynku finansowego w warunkach kryzysu. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, s. 13

⁶⁷ *Rocznik Giełdowy 2010*, GPW

⁶⁸ Wzrost na rynku giełdowym w minionym roku to głównie zasługa spółek branży deweloperskiej i spożywczej, których indeksy sektorowe wzrosły o ponad 120%. Na drugim biegunie znalazły się spółki reprezentujące sektor usług telekomunikacyjnych, których indeks w ciągu 12 miesięcy zwiększył swoją wartość zaledwie o 2%. Szerzej na ten temat: *Rocznik Giełdowy 2010*, GPW

CZĘŚĆ DRUGA

RYNEK UBEZPIECZEŃ

W STATYSTYCE MIĘDZYNARODOWYCH ORGANIZACJI

IV. DYWERSYFIKACJA SEKTORA UBEZPIECZEŃ KRAJÓW OECD

IV.1. Geograficzna polaryzacja zbioru składki ubezpieczeniowej

Ubezpieczenia gospodarcze pozwalają na efektywne zarządzanie ryzykiem, sprzyjają optymalnej alokacji kapitału, tworzą podstawy ekonomicznej stabilizacji gospodarstw domowych i podmiotów gospodarczych, mobilizują oszczędności. Na dojrzałych rynkach finansowych aktywa sektora ubezpieczeniowego stanowią ok. 10% aktywów finansowych. W skali globalnej, regionalnej, a nawet między poszczególnymi krajami występują jednak – uwarunkowane historycznie – dysproporcje rozwoju sektora ubezpieczeń. Podstawowym miernikiem charakteryzującym wielkość rynku ubezpieczeniowego jest wartość składki przypisanej brutto. W 1985 r. największy udział w zbiorze składki – 50,3% – miała Ameryka Północna. W ciągu ostatnich dwudziestu czterech lat ubezpieczenia w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie rozwijały się wolniej niż w innych krajach świata. W tym samym czasie składka przypisana brutto w Europie wzrosła prawie dziesięciokrotnie, w Azji ośmiokrotnie, w Ameryce Północnej – prawie czterokrotnie, na pozostałych kontynentach – dziewięciokrotnie. W rezultacie, w 2009 r. udział kontynentu amerykańskiego w składce obniżył się do 30,5%, prymat należał do Europy, gdzie koncentrowało się 39,6% zebranej składki ubezpieczeniowej. Udział Azji wzrósł z 19,6% w 1985 r. do 24,3% w 2009 r., natomiast udział Afryki i pozostałych najbiedniejszych części świata pozostał równie niski, jak przed ćwierć wiekiem.

Tablica 7. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach gospodarczych na świecie

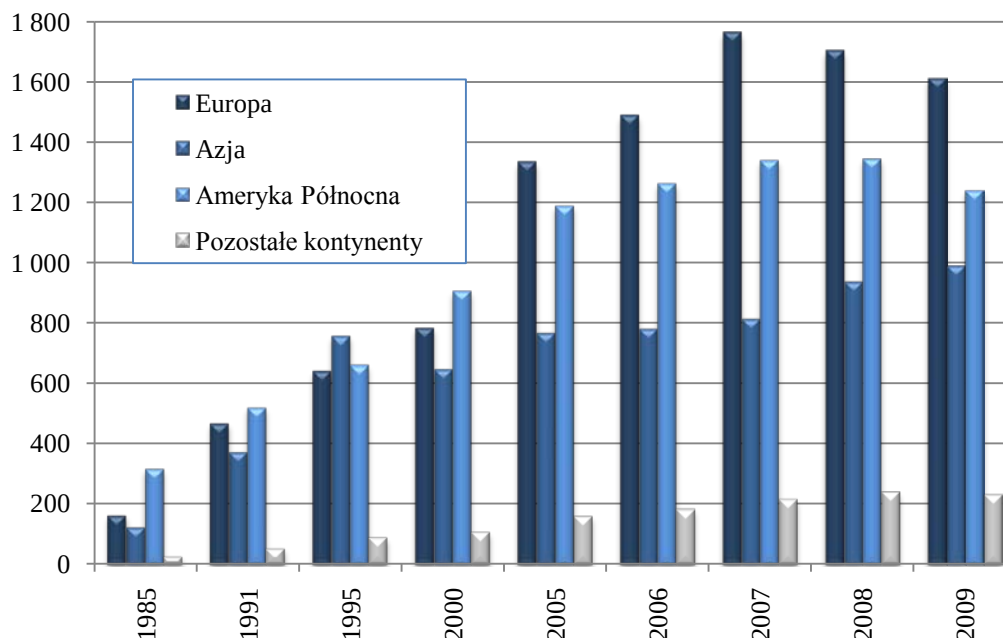
Wyszczególnienie	1991	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
	w mld USD							
Ogółem	1 415	2 148	2 445	3 446	3 711	4 128	4 220	4 066
Europa	469	643	786	1 335	1 489	1 765	1 704	1 611
Azja	372	756	647	765	779	812	935	989
Ameryka Północna	521	661	906	1 188	1 262	1 339	1 344	1 239
Pozostałe kontynenty	53	88	106	158	181	212	237	227

Źródło: Swiss RE; <http://www.swissre.com>

Zawirowania na rynkach finansowych i wywołany nimi kryzys ekonomiczny wymagały dostosowania zakładów ubezpieczeń – zwłaszcza wielkich grup kapitałowych, działających w skali regionalnej bądź globalnej – do funkcjonowania w warunkach

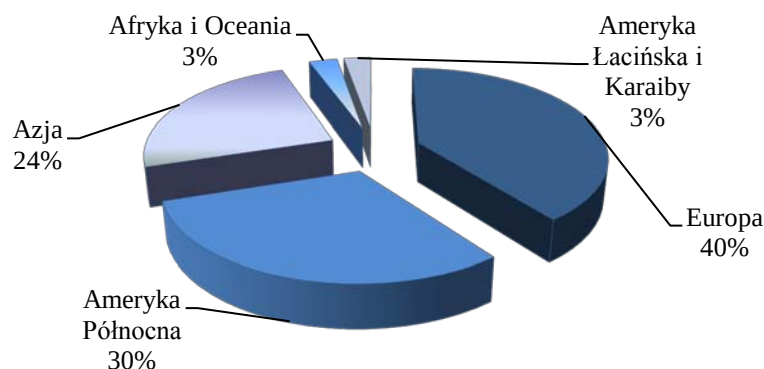
podwyższonego ryzyka. Kryzys nie dotknął wprawdzie bezpośrednio żadnej firmy ubezpieczeniowej, ale negatywnie wpłynął na pole ubezpieczeniowe i rentowność działalności lokacyjnej.

Wykres 43. Przypis składki w ubezpieczeniach gospodarczych na świecie; w mld USD



Źródło: jak w tablicy 7

Wykres 44. Rozkład zbioru składki w 2009 r.



Uwaga: Europa obejmuje region zachodni, centralny i wschodni, łącznie z Rosją i Ukrainą, na które przypadało ok. 40% globalnego przypisu składki.

Źródło: Swiss Re, Sigma No.2/2010: "World insurance in 2009" <http://www.swissre.com>

Bezpośredni wpływ kryzysu finansowego w obszarze ryzyka ubezpieczeniowego ujawnił się przede wszystkim w segmencie produktów oferowanych w ubezpieczeniach na życie, w ubezpieczeniach kredytu, różnych ryzyk finansowych i gwarancji. Największe zagrożenia powoduje:

- nieprawidłowa selekcja ryzyka, której skutkiem może okazać się nieprzewidziana koncentracja szkód, zbyt niski udział reasekuratora, nieadekwatne w stosunku do przyjętych zobowiązań rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe,
- błędna konstrukcja taryfy, na skutek czego ekspozycja na ryzyko ubezpieczeniowe nieoczekiwanie wzrasta w stosunku do poziomu przyjętego na etapie taryfikacji,
- pogorszenie przebiegów szkodowych wywołane czynnikami zewnętrznymi,
- niespodziewane zwiększenie częstotliwości szkód,
- przedterminowe wypowiedzanie umów przez klientów,
- brak zainteresowania klientów produktami ubezpieczeniowymi o charakterze inwestycyjnym.

W czasie ostatniego kryzysu czynniki te ujawniły się, wywierając negatywny wpływ na przypis składki, rentowność działalności lokacyjnej, a w konsekwencji na rozwój kapitałowy zakładów ubezpieczeń. Jednak w statystyce organizacji ponadnarodowych konsekwencje kryzysu finansowego oraz spadku aktywności gospodarczej nie znalazły jeszcze pełnego odzwierciedlenia. Najnowsze dostępne dane⁶⁹ dla krajów należących do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organization for Economic Cooperation and Development* – OECD)⁷⁰ dotyczą 2008 r., które reprezentują łącznie 95% światowego rynku ubezpieczeń.

IV.1.1. Sieć dystrybucji ubezpieczeń w krajach OECD

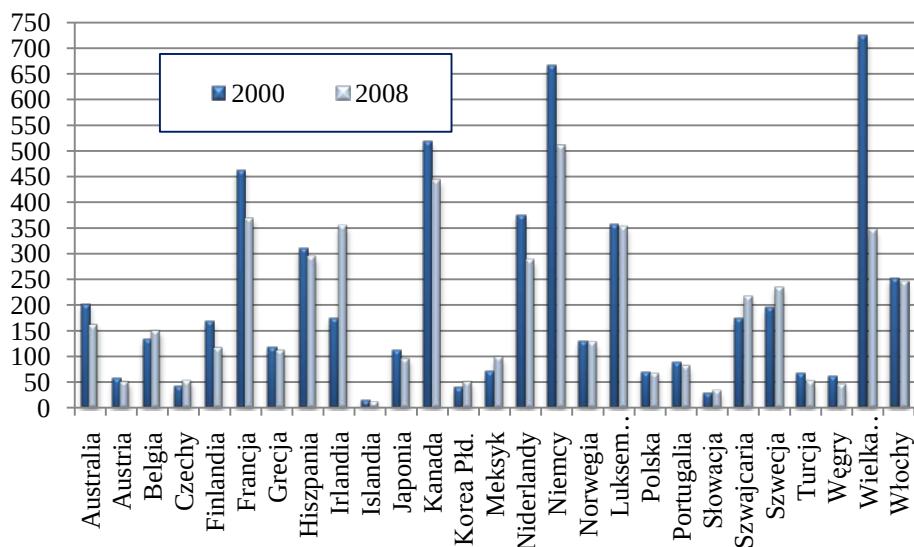
W ciągu minionych ośmiu lat prawie we wszystkich krajach OECD liczba zakładów ubezpieczeniowych zmniejszyła się, najbardziej tam gdzie występują najliczniej – w Stanach Zjednoczonych. W 2000 r. na obszarze tego kraju funkcjonowało 4 819 firm ubezpieczeniowych, w 2008 r. tylko 4 489 (o 330 mniej). Udział tych firm w całym zbiorze zwiększył się z 46,2% do 47,3% w tym okresie, gdyż w pozostałych krajach OECD zniknęło z rynku 612 zakładów ubezpieczeń, w tym w samej tylko Wielkiej Brytanii – 377, w Niemczech – 155, we Francji – 93. W krajach o słabiej rozwiniętych rynkach na ogół dominowała tendencja wzrostowa; najwięcej zakładów ubezpieczeń przybyło w Irlandii, co miało związek z bardzo dynamicznym rozwojem gospodarki w okresie poprzedzającym kryzys. Po wyłączeniu Stanów Zjednoczonych, wyraźnie widać utrzymującą się nadal

⁶⁹ Por. www.oecd.org/insurance

⁷⁰ Do OECD należą: Australia, Austria, Belgia, Kanada, Czechy, Dania, Finlandia, Francja, Niemcy, Grecja, Węgry, Islandia, Irlandia, Włochy, Japonia, Korea, Luksemburg, Meksyk, Niderlandy, Nowa Zelandia, Norwegia, Polska, Portugalia, Słowacja, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, Turcja, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone i Chile (od 2010 r.).

światową polaryzację rynku ubezpieczeń, gdzie dominują „stare” kraje Unii Europejskiej (15). W 2000 r. funkcjonowały tam 3 944 zakłady ubezpieczeniowe, w 2008 r. ich liczba obniżyła się do 3 573 (o 371 podmiotów), ale udział w całej zbiorowości pozostał stabilny (37,7%).

Wykres 45. Liczba zakładów ubezpieczeń w krajach OECD



Uwaga: Raport *OECD Insurance Statistics* nie zawierał danych na temat Danii

Źródło: *OECD Insurance Statistics*

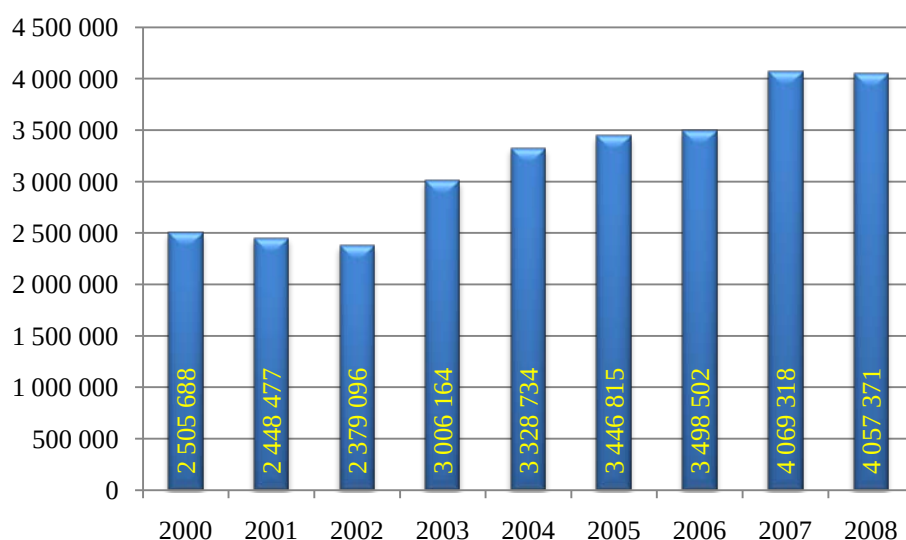
W sektorze ubezpieczeniowym (z wyłączeniem rynku Stanów Zjednoczonych, dla którego brak danych) pracowało (w wymiarze pełnego i niepełnego etatu) w 2000 r. ok. 1 677 tys. osób, do 2008 r. liczebność ta zmniejszyła się o ok. 100 tys. Najliczniejsze zatrudnienie ubezpieczeniowców wykazała Japonia (483,6 tys. osób w 2000 r. i 434,6 tys. osób w 2008 r.), na drugim miejscu znalazła się Wielka Brytania (ok. 225 tys. osób), na trzecim – Francja (ok. 135 tys. osób), na czwartym – Niemcy (na skutek obniżenia liczby pracowników z 266,7 tys. do 128,2 tys.).

IV.1.2. Składka przypisana brutto w krajach OECD w latach 2000-2008

W latach 2000-2008 składka przypisana brutto na rynku ubezpieczeń krajów OECD wzrosła z 2,5 bln zł do ponad 4 bln zł (o 61,9%), przy czym dynamika zbioru składki wyraźnie przyspieszyła w ostatnich dwu latach analizowanego okresu, mimo symptomów kryzysu finansowego. W tym czasie sfera realna gospodarki w większości krajów nie wykazywała jeszcze oznak zbliżającej się recesji, co pozwoliło na utrzymanie wysokiego tempa przypisu składki przede wszystkim w krajach o stosunkowo niewielkim udziale w rynku ubezpieczeniowym ogółem. We wszystkich krajach zaobserwowano wzrost składki.

Najwyższą stopę wzrostu w 2008 r. w stosunku do poziomu z 2000 r. miała Polska (514%), niewiele niższą – Słowacja (503%), na trzecim miejscu znalazły się Czechy (448%), na czwartym – Węgry (384%). W pozostałych krajach składka podwoiła się w analizowanym okresie, lecz państwa o najbardziej rozwiniętym rynku – ze względu na wysoką bazę odniesienia – cechowała znacznie słabsza dynamika przypisu składki niż pozostałe. Na przykład w Stanach Zjednoczonych składka w 2008 r. była wyższa niż w 2000 r. tylko o 40% (w stosunku do 2005 r. wzrosła tylko o 15%), w Wielkiej Brytanii przypis składki wzrósł w ciągu ośmiu lat o 56% (w ostatnich trzech latach o 11%), w Japonii – o 25%.

Wykres 46. Składka przypisana brutto w krajach OECD; w mln USD

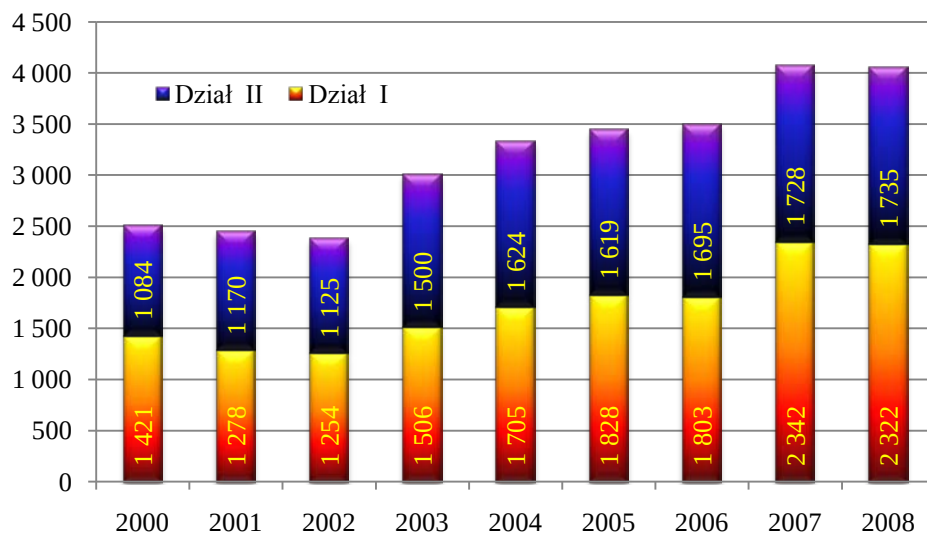


Źródło: jak wyżej

W ujęciu wartościowym najwyższą składkę 1 620 mld USD (tj. 39,9% całej składki przypisanej w 2008 r.) wykazały Stany Zjednoczone. Należy jednak odnotować fakt, że udział USA w rynku ubezpieczeniowym krajów OECD obniżył się w analizowanym okresie o 6,3 pkt proc. Na drugiej pozycji uplasowała się Japonia, z przypisem składki w kwocie 428 mld USD (10,5% całej składki OECD), jej udział w rynku utrzymał się na zbliżonym poziomie. Do czołówki w rankingu zbioru składki należały także trzy kraje europejskie o dojrzałych rynkach finansowych: Wielka Brytania (prawie 400 mld USD, tj. 9,8% udziału w przypisie składki ogółem), Niemcy (ponad 301 mld USD, tj. 7,4%) oraz Francja (278 mld USD, tj. 6,8%). Udziały tych krajów w zebranej składce ogółem (z wyjątkiem Wielkiej Brytanii, gdzie nastąpił spadek z 10,2% do 9,8%, tj. o 0,4 pkt proc.) zwiększyły się w ciągu ośmiu lat. Spośród krajów Europy Środkowej, Polska wykazała w 2008 r. największy zbiór składki – 24,6 mld USD, co stanowiło 0,6% składki przypisanej ogółem w krajach

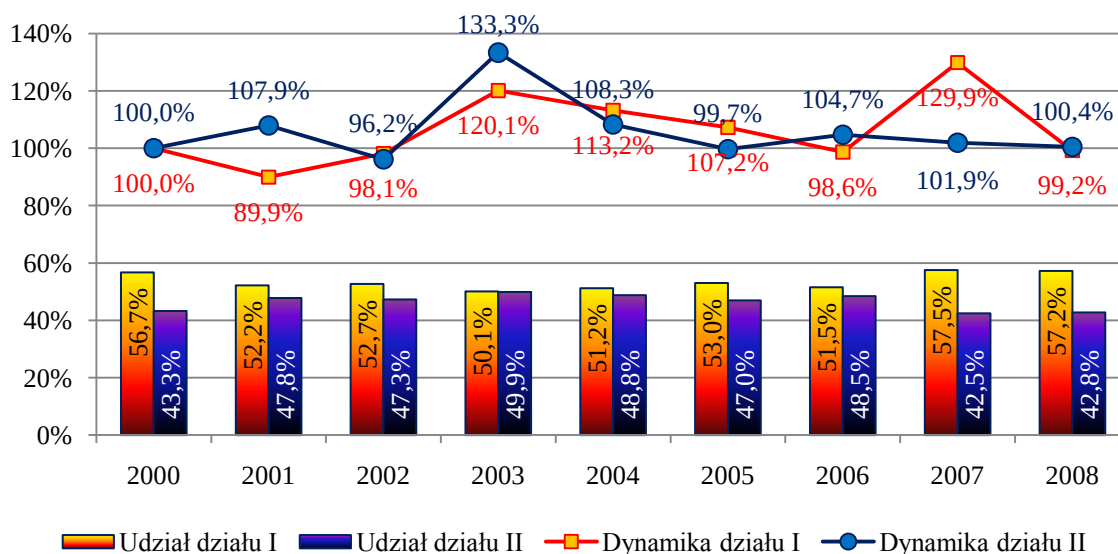
OECD, czyli o 0,4 pkt proc. więcej niż w 2000 r. Pozostałe kraje tego regionu nie przekroczyły progu 10 mld USD.

Wykres 47. Składka przypisana brutto w krajach OECD według działów ubezpieczeń; w mld USD



Źródło: jak wyżej

Wykres 48. Struktura działowa i dynamika składki przypisanej brutto w krajach OECD

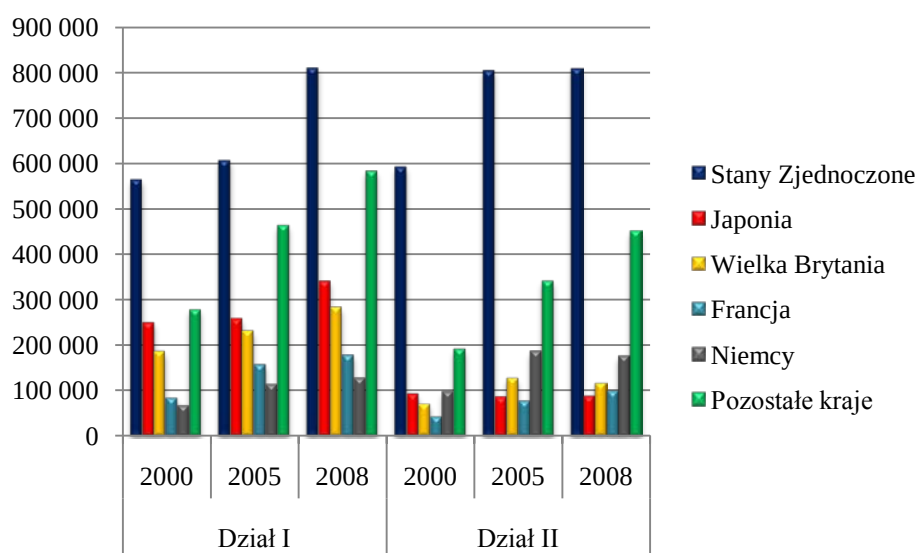


Źródło: jak wyżej

Składka przypisana brutto w dziale I (ubezpieczenia na życie – *life*) wyniosła w 2000 r. ogółem 1,4 bln USD, w 2008 r. – 2,3 bln USD (wzrost o 63,4% w ciągu ośmiu lat). Składka ta stanowiła ponad połowę zbioru składki w ubezpieczeniach ogółem. W latach 2007-2008, to ona miała decydujący wpływ na wzrost w ujęciu wartościowym i dynamikę składki ogółem. Składka zebrana w ubezpieczeniach w dziale II (pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe – nie na życie – *non life*) wzrosła z ok. 1,1 bln USD w 2000 r. do ponad

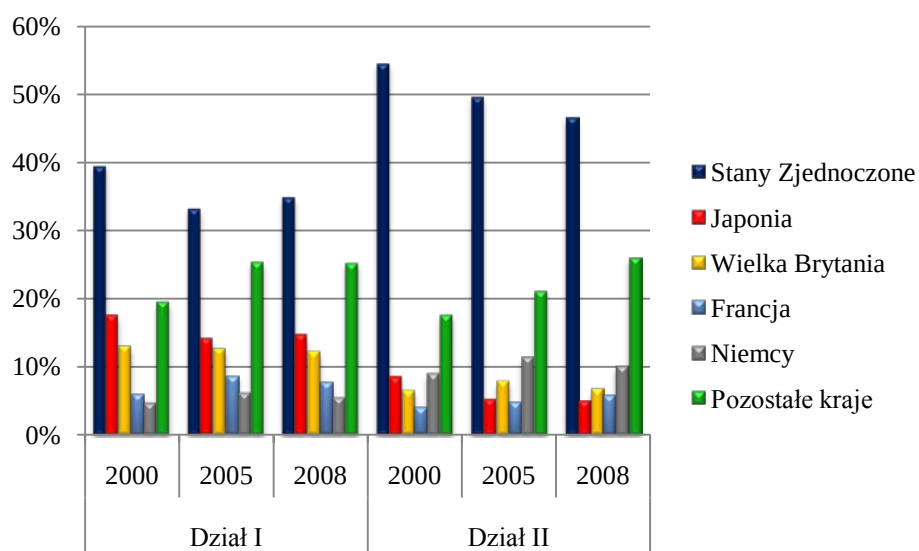
1,7 bln USD w 2008 r. (o 60,0%). W ostatnich dwu latach analizowanego okresu, składka zebrana w ubezpieczeniach tego działu miała wyraźnie słabszą dynamikę od składki w ubezpieczeniach na życie, w związku z czym udział działu II w składce ogółem obniżył się o ok. 6 pkt proc. w stosunku do 2006 r.

Wykres 49. Składka przypisana brutto według działów w krajach OECD; w mln USD



Źródło: jak wyżej

Wykres 50. Struktura zbioru składki według działów ubezpieczeń i głównych rynków OECD



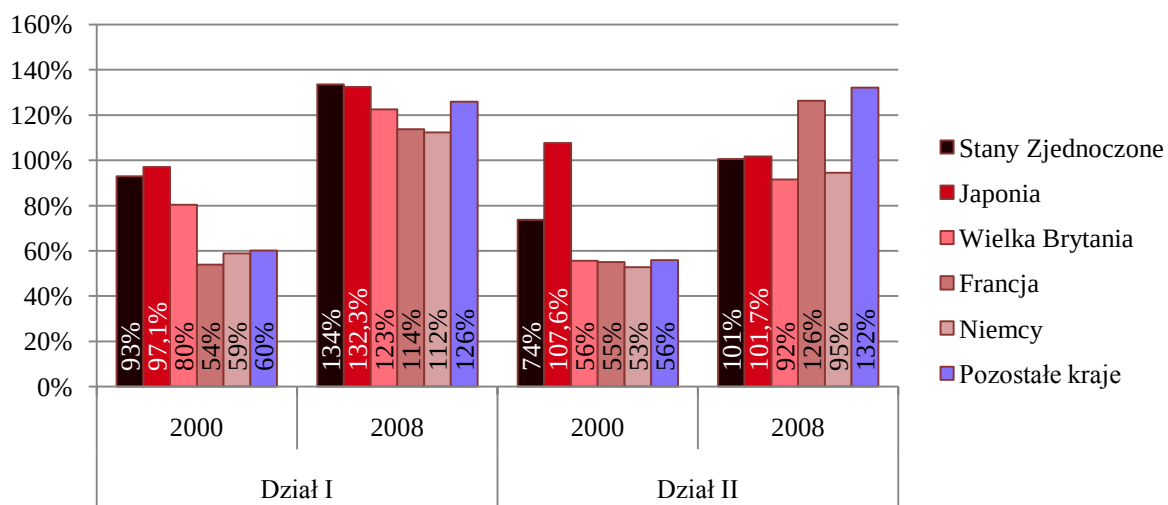
Uwaga: Składka w danym dziale i danym roku = 100

Źródło: jak wyżej

Rynek ubezpieczeniowy krajów OECD był zdominowany przez Stany Zjednoczone (USA). W 2000 r. zebrano tam składkę w ubezpieczeniach na życie w kwocie 564,5 mld USD oraz składkę w pozostałych ubezpieczeniach osobowych i majątkowych w kwocie 593 mld USD. Stanowiło to 39,5% i 54,5% składki przypisanej w każdym z tych działów na obszarze krajów OECD. W 2008 r. USA nadal miały zdecydowaną przewagę w zbiorze składki ubezpieczeniowej nad pozostałymi krajami członkowskimi tej organizacji. Składka przypisana w dziale I wzrosła do 810,7 mld USD, w dziale II do 809,4 mld USD, lecz jej udziały obniżyły się odpowiednio do 34,9% (o 4,6 pkt proc. w ciągu ośmiu lat) i 46,6% (o 7,9 pkt proc.). Silniejszy spadek udziału w rynku ubezpieczeń nie na życie był spowodowany – typowym dla *emerging markets* – szybszym rozwojem ubezpieczeń majątkowych, generowanych z reguły ubezpieczeniami komunikacyjnymi. Podobne tendencje, jak w przypadku rynku amerykańskiego wystąpiły także na rynku ubezpieczeniowym Japonii oraz najwyżej rozwiniętych krajów Europy Zachodniej. Składka w ubezpieczeniach na życie zebrana na rynku japońskim w 2000 r. wyniosła 249,8 mld USD (17,5% zbioru składki w tym segmencie rynku OECD). W 2008 r. składka ta wzrosła do 340,5 mld USD (przy spadku udziału w rynku ubezpieczeń *life* do 14,7%, tj. o 2,8 pkt proc.). W ubezpieczeniach nie na życie w Japonii wystąpił regres zbioru składki, której kwota zmniejszyła się z 92,6 mld USD w 2000 r. do 87,5 mld USD w 2008 r. W ujęciu względnym udział tego kraju w rynku ubezpieczeń działu II krajów OECD obniżył się w analizowanym okresie z 8,5% do 5,0% (o 3,5 pkt proc.). W Europie Zachodniej największy rynek ubezpieczeniowy miała Wielka Brytania, ze względu na silny segment ubezpieczeń na życie. W dziale I zebrano w 2000 r. w tym kraju składkę w kwocie 185,4 mld USD (13,0% składki w ubezpieczeniach *life* na obszarze OECD). W 2008 r. składka przypisana w tym dziale brytyjskiego rynku ubezpieczeń zwiększyła się do 282,8 mld zł, ale jej udział w rynku ubezpieczeń *life* ogółem obniżył się (do 12,2%, tj. o 0,8 pkt proc.). W ubezpieczeniach nie na życie zebrano w Wielkiej Brytanii w 2000 r. 71,0 mld USD, osiem lat później kwota ta wzrosła do 116,9 mld USD, dzięki czemu zaobserwowano nieznaczny wzrost udziału rynku brytyjskiego w dziale II rynku ubezpieczeniowego krajów OECD (z 6,5% do 6,7%, tj. o 0,2 pkt proc.). We Francji składka przypisana w 2000 r. w ubezpieczeniach na życie wyniosła 84,7 mld USD, do 2008 r. wzrosła do 178,8 mld USD; jej udział w tym segmencie ubezpieczeń krajów OECD zwiększył się z 5,9% do 7,7%. Równocześnie zwiększył się w analizowanym okresie przypis składki z ubezpieczeń nie na życie z 43,2 mld USD do 99,0 mld USD, dzięki czemu udział rynku francuskiego w dziale II ubezpieczeń w krajach OECD zwiększył się w ciągu ośmiu lat z 4,0% do 5,7% (o 1,7 pkt proc.). Na trzecim miejscu

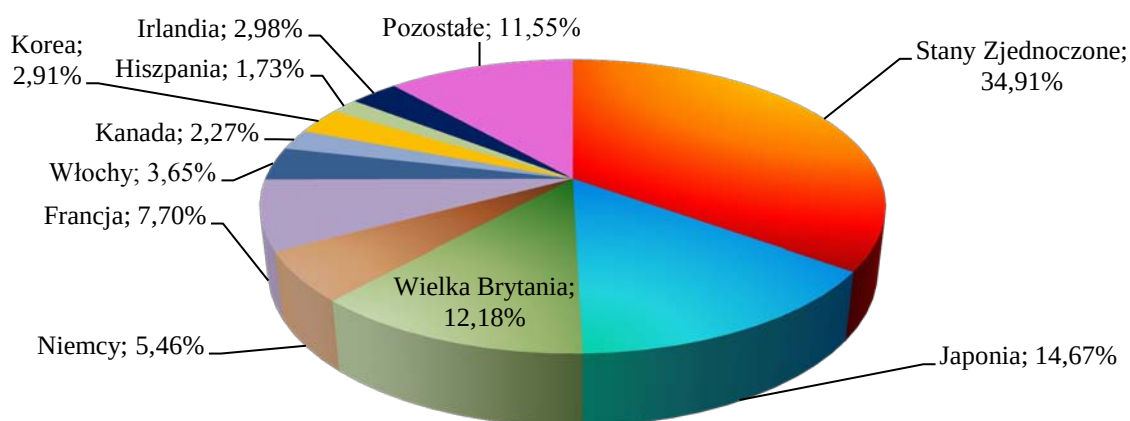
w Europie uplasował się niemiecki rynek ubezpieczeniowy, skąd pochodziło w 2000 r. 66,4 mld USD (4,6%) składki zebranej w dziale I na rynku krajów OECD oraz 97,6 mld USD (9,0%) składki zebranej w dziale II. W 2008 r. składka przypisana brutto w dziale I wyniosła w tym kraju 126,8 mld USD (5,5%), zaś w dziale II 174,7 mld USD (10,0%). Dane te świadczą o tym, że europejskie dojrzałe rynki ubezpieczeniowe rozwijają się w szybszym tempie od rynków amerykańskiego i japońskiego. Warto jednak odnotować fakt, że w 2008 r. zaznaczył się wpływ kryzysu na ich rynek ubezpieczeniowy, bowiem składka obniżyła się w tych krajach (w stosunku do 2005 r.), co znalazło odzwierciedlenie w ogólnej jej dynamice, a także w dynamice każdego z głównych działów. Mniejsze rynki ubezpieczeniowe, w szczególności rynki krajów zaliczanych do gospodarek wschodzących wykazywały w latach 2000-2008 trwałą tendencję wzrostową. Składka przypisana brutto zwiększyła się w tym okresie z 278,5 mld USD w dziale I do 583,2 mld USD (o 109,4%), w dziale II ze 191 mld USD do 451 mld USD (o 136,1%). Udział tych krajów w rynku OECD wzrósł w ciągu ośmiu lat w dziale ubezpieczeń na życie z 19,5% do 25,1% (o 5,6 pkt proc.), w dziale pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych z 17,6% do 25,9% (o 8,3 pkt proc.). Finlandia i Szwecja wykazywały stabilizację przypisu składki w ubezpieczeniach *life*, natomiast w najszybciej rozwijających się w tamtych latach krajach składka rosła bardziej dynamicznie (na przykład w Irlandii jej kwota zwiększała się rocznie o 24%, a nawet o 44%). Wysoka dynamika wystąpiła również w państwach Europy Środkowej, na co w znacznej mierze wpłynęła niska baza odniesienia zbioru składki z ubezpieczeń na życie w tym regionie.

Wykres 51. Stopa wzrostu składki przypisanej brutto w działach ubezpieczeń na głównych rynkach krajów członkowskich OECD; 2005 = 100



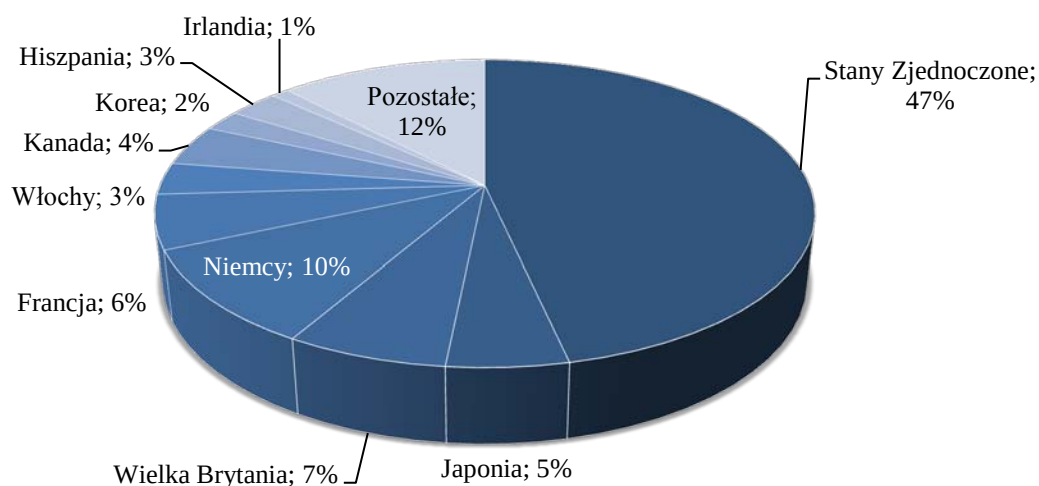
Źródło: jak wyżej

Wykres 52 Udział wybranych krajów OECD w rynku ubezpieczeń *life* w 2008 r.



Źródło: OECD Insurance Statistics

Wykres 53. Udział wybranych krajów OECD w rynku ubezpieczeń *non-life* w 2008 r.



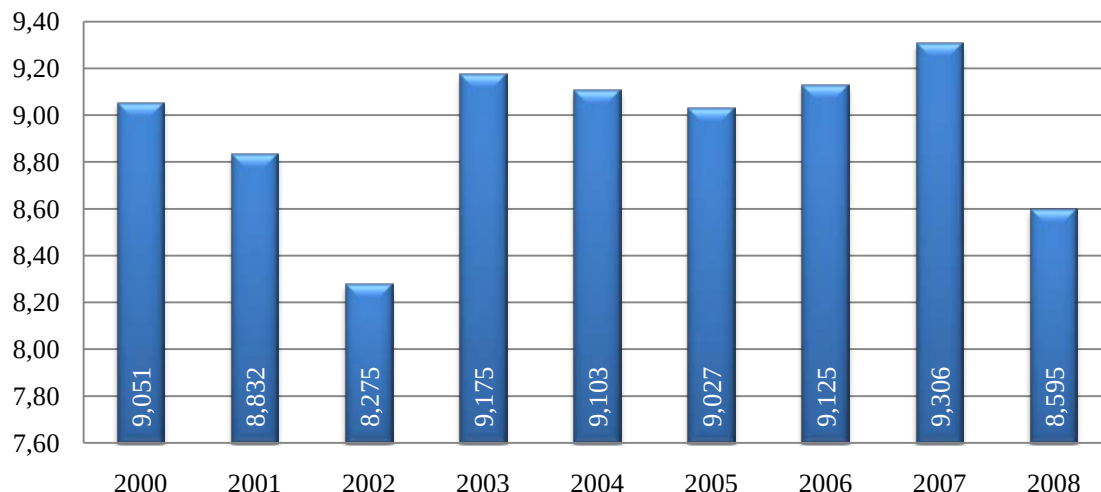
Źródło: jak wyżej

IV.1.3. Składka jako miernik dojrzałości rynku ubezpieczeń

W ocenie stopnia dojrzałości rynku ubezpieczeniowego danego kraju najczęściej stosowany jest wskaźnik obliczany jako iloraz wartości składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach bezpośrednich do wartości produktu krajowego brutto tego kraju. W analizowanym okresie, obejmującym lata 2000-2008 wskaźnik ten dla krajów OECD osiągnął najniższy poziom w 2002 r., zaś najwyższy – 9,2% w 2003 r. W ubezpieczeniach na życie najniższy jego poziom – ok. 4,7% – odnotowano w latach 2001-2003, najwyższy – w 2007 r., gdy wzrósł on do 5,5%. W pozostałych ubezpieczeniach osobowych

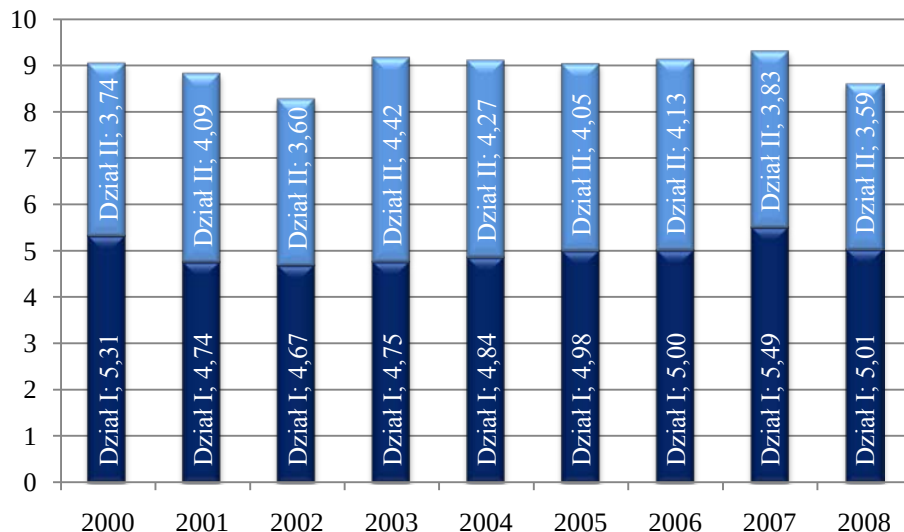
i majątkowych relacja składki do PKB osiągnęła minimum – ok. 3,6% w 2002 r. i 2008 r., maksimum – 4,43% w 2003 r.

Wykres 54. Przeciętna relacja składki przypisanej brutto w działalności bezpośredniej do zagregowanej wartości PKB krajów członkowskich OECD; w %



Źródło: jak wyżej

Wykres 55. Przeciętna relacja składki przypisanej brutto w działalności bezpośredniej według działów ubezpieczeń do zagregowanej wartości PKB krajów członkowskich OECD; w %

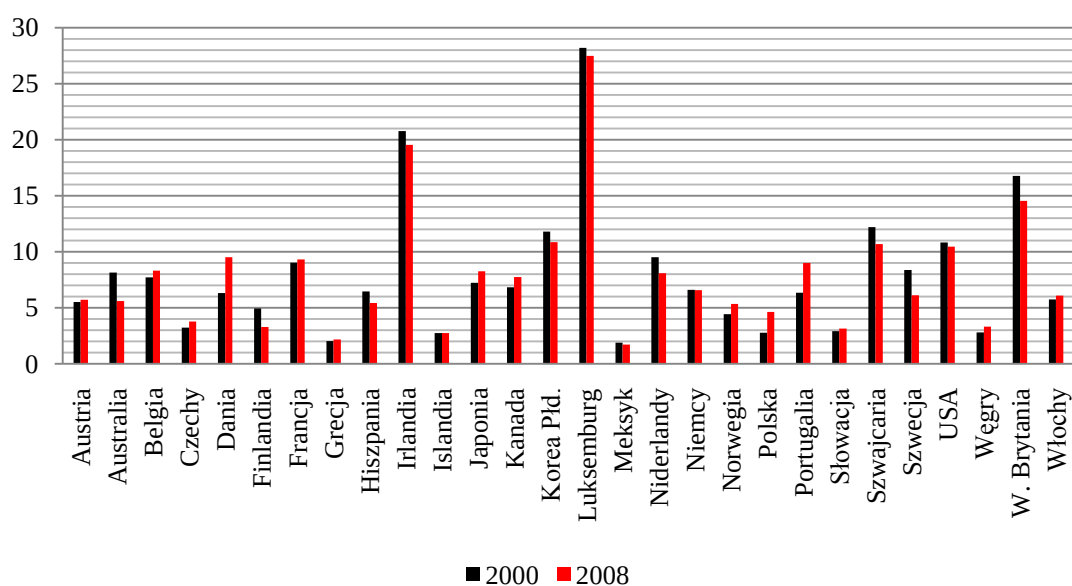


Źródło: jak wyżej

Według kryterium udziału składki z ubezpieczeń bezpośrednich do PKB, najbardziej dojrzałym, spośród wszystkich krajów OECD był Luksemburg, gdzie relacja składki ubezpieczeniowej do PKB była na początku analizowanego okresu trzykrotnie większa od przeciętnej dla krajów należących do tej organizacji. Składka ta w 2000 r. wyniosła 28,2% wobec 9,1% (przeciętna dla krajów OECD), w następnych latach proporcje te nie uległy

istotnej zmianie. Relacja składki do PKB Luksemburga w 2008 r. wyniosła 27,5% wobec 8,6% przeciętnej dla OECD. Na drugim miejscu (według tego samego kryterium) znalazła się Irlandia, na trzecim – Wielka Brytania. Relacja składki ubezpieczeniowej do PKB w Wielkiej Brytanii ukształtowała się w 2000 r. odpowiednio na poziomie 20,8% i 16,8%, zaś w 2008 r. obniżyła się odpowiednio do 19,5% oraz 14,5%. Przyjmując jako kryterium wysokiej dojrzałości rynku ubezpieczeniowego stosunek składki do PKB przekraczający 10%, można wskazać jeszcze takie kraje jak: Szwajcaria, Korea Płd. i Stany Zjednoczone. W krajach tych nastąpiło nasycenie ubezpieczeniami, czego przejawem stała się wyższa dynamika wzrostu gospodarki niż zbioru składki z ubezpieczeń. Trudno jednak ocenić, czy jest to zjawisko trwałe, czy pozostające w związku z destabilizacją koniunktury po kryzysie *subprime*. Kraje o najwyższym udziale składki ubezpieczeniowej do PKB uzyskiwały ten wynik głównie w dziale ubezpieczeń na życie. W pozostałych ubezpieczeniach osobowych i majątkowych relacja składki do PKB nie wykazywała aż tak wielkich rozpiętości. Ogólną prawidłowością na rynku ubezpieczeń krajów wysoko rozwiniętych było obniżenie relacji składki ubezpieczeniowej do PKB, na co mógł oddziaływać kryzys finansowy i wynikające stąd ograniczenia dla rozwoju działalności ubezpieczeniowej. Charakterystyczną cechą państw członkowskich OECD, zaliczanych do rynków wschodzących (w tym także Polski), był nieco szybszy rozwój rynku ubezpieczeń od sfery realnej gospodarki. Wprawdzie relacja składki z ubezpieczeń do PKB na ogół pozostawała w tych krajach niższa od przeciętnej dla całego zbioru krajów należących do tej organizacji, ale różnice te zmniejszały się z każdym rokiem.

Wykres 56. Relacja składki z ubezpieczeń bezpośrednich do PKB krajów OECD; w %



Źródło: jak wyżej

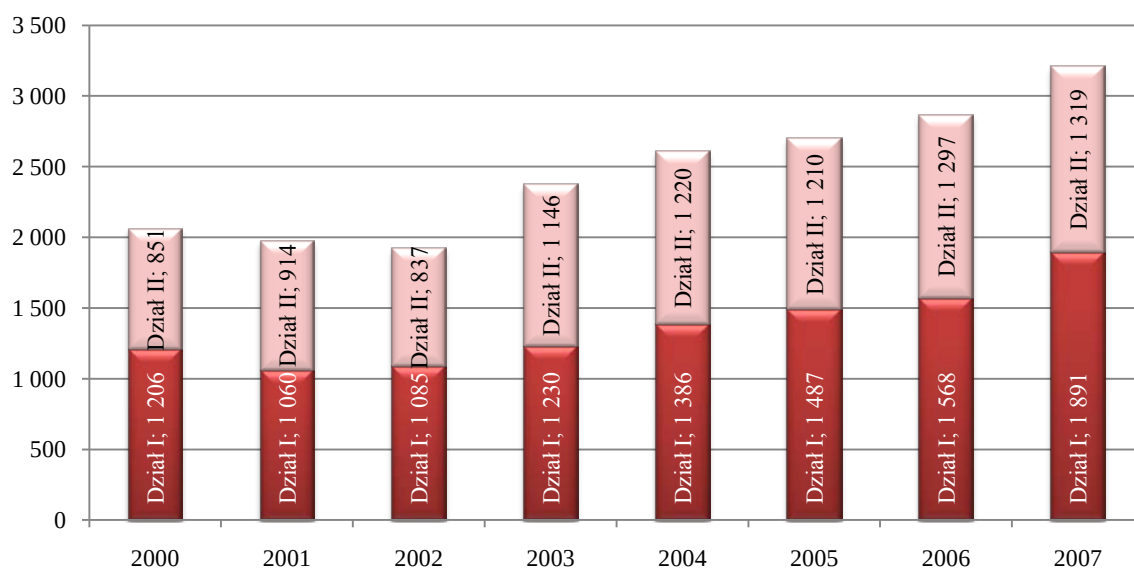
Tablica 8. Relacja składki zebranej w ubezpieczeniach bezpośrednich do PKB krajów członkowskich OECD ogółem i według działów ubezpieczeń; w %

Wyszczególnienie	Ogółem		Dział I		Dział II	
	2000	2008	2000	2008	2000	2008
Australia	8,130	5,608	5,738	3,536	2,392	2,072
Austria	5,496	5,706	2,529	2,571	2,967	3,135
Belgia	7,699	8,304	5,095	5,632	2,604	2,672
Czechy	3,219	3,767	1,039	1,542	2,180	2,225
Dania	6,310	9,499	4,044	6,436	2,266	3,063
Finlandia	4,941	3,288	3,178	1,521	1,763	1,767
Francja	9,021	9,305	6,252	6,260	2,769	3,045
Grecja	2,012	2,176	1,043	1,042	0,969	1,134
Hiszpania	6,466	5,438	3,775	2,521	2,691	2,917
Irlandia	20,751	19,521	15,928	15,530	4,823	3,991
Islandia	2,738	2,727	0,208	0,207	2,530	2,520
Japonia	7,220	8,244	5,344	6,709	1,876	1,535
Kanada	6,816	7,745	3,324	3,315	3,492	4,430
Korea	11,799	10,862	8,960	7,274	2,839	3,588
Luksemburg	28,185	27,490	24,547	24,716	3,638	2,774
Meksyk	1,890	1,702	1,044	0,765	0,846	0,937
Niderlandy	9,516	8,072	5,448	4,457	4,068	3,615
Niemcy	6,584	6,554	3,045	3,015	3,539	3,539
Norwegia	4,437	5,350	1,966	3,146	2,471	2,204
Polska	2,763	4,619	0,939	3,058	1,824	1,561
Portugalia	6,343	8,980	3,534	6,545	2,809	2,435
Słowacja	2,902	3,148	1,186	1,651	1,716	1,497
Szwajcaria	12,185	10,679	7,578	5,907	4,607	4,772
Szwecja	8,354	6,103	5,038	3,056	3,316	3,047
USA	10,821	10,445	5,303	5,142	5,518	5,303
W. Brytania	16,772	14,543	12,757	10,478	4,015	4,065
Węgry	2,782	3,310	1,277	1,747	1,505	1,563
Włochy	5,751	6,073	3,365	3,573	2,386	2,500

Źródło: OECD Insurance Statistics

Miarą rozwoju rynku ubezpieczeniowego jest także wartość zebranej składki z działalności bezpośredniej na jednego mieszkańca. Z dostępnych danych dla krajów członkowskich OECD wynika, że średnio wskaźnik, który w 2000 r. wyniósł 2 057 USD *per capita*, w 2007 r. wzrósł do 3 207 USD (o 55,9%). Średnia składka w dziale ubezpieczeń na życie przypadająca na jednego mieszkańca w krajach należących do tej organizacji wzrosła w tym okresie z 1 206 USD do 1 891 USD (o 56,7%), zaś w dziale pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych z 851 USD do 1 319 USD (o 55,1%). Z danych tych, podobnie jak z przeprowadzanych wcześniej analiz, wynika, że w ujęciu zagregowanym ubezpieczenia w segmencie *life* rozwijają się nieco szybciej niż w segmencie *non life*. Jest to efekt polaryzacji światowego rynku ubezpieczeń. Na przeciętny poziom poszczególnych wskaźników silnie oddziałuje sytuacja w krajach o najbardziej rozwiniętym rynku ubezpieczeniowym. W rzeczywistości sytuacja jest zróżnicowana, co widać wówczas, gdy analizie poddawane są dane o zbiorze składki z ubezpieczeń bezpośrednich *per capita* w poszczególnych krajach członkowskich OECD.

Wykres 57. Przeciętna składka *per capita* w krajach OECD; w USD



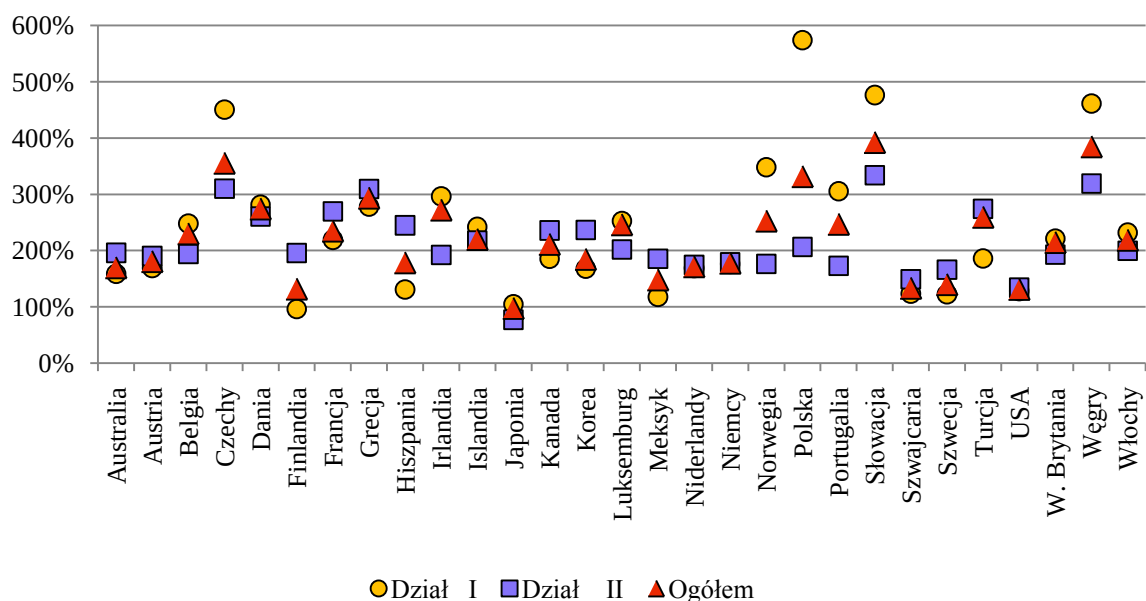
Źródło: jak w tablicy 8

Tablica 9. Składka *per capita* zebrana w ubezpieczeniach bezpośrednich w krajach członkowskich OECD ogółem i według działów ubezpieczeń; w USD

Wyszczególnienie	Ogółem		Dział I		Dział II	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007
Australia	1 696	2 876	1 197	1 899	499	977
Austria	1 314	2 372	604	1 022	709	1 349
Belgia	1 742	4 003	1 153	2 860	589	1 143
Czechy	178	631	57	258	120	373
Dania	1 892	5 183	1 212	3 413	679	1 769
Finlandia	1 163	1 532	748	720	415	812
Francja	2 030	4 765	1 407	3 086	623	1 679
Grecja	214	627	111	308	103	318
Hiszpania	932	1 663	544	712	388	951
Irlandia	5 274	14 345	4 048	11 988	1 226	2 357
Islandia	841	1 849	64	154	777	1 695
Japonia	2 655	2 587	1 965	2 054	690	532
Kanada	1 610	3 399	785	1 455	825	1 944
Korea	1 284	2 370	975	1 638	309	732
Luksemburg	13 094	32 196	11 404	28 780	1 690	3 416
Meksyk	111	165	61	72	50	92
Niderlandy	2 301	3 944	1 317	2 228	984	1 716
Niemcy	1 523	2 707	704	1 241	819	1 466
Norwegia	1 663	4 197	737	2 565	926	1 633
Polska	124	410	42	241	82	169
Portugalia	699	1 724	389	1 189	309	535
Słowacja	110	431	45	214	65	217
Szwajcaria	4 173	5 559	2 595	3 206	1 578	2 353
Szwecja	2 279	3 182	1 374	1 680	904	1 503
Turcja	46	119	8	15	38	105
USA	3 744	4 912	1 835	2 355	1 909	2 556
W. Brytania	4 108	8 808	3 124	6 911	983	1 897
Węgry	131	502	60	277	71	225
Włochy	1 104	2 411	646	1 497	458	914

Źródło: jak wyżej

Wykres 58. Stopa wzrostu składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach bezpośrednich na jednego mieszkańca w krajach OECD w 2007 r. w stosunku do 2000 r.

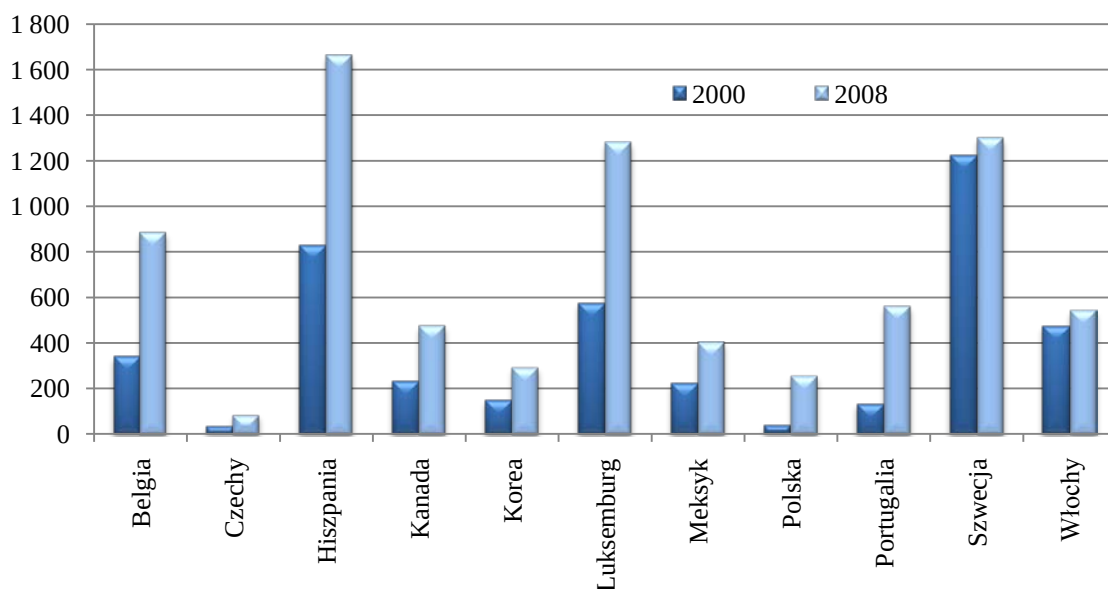


Źródło: jak wyżej

Stopień polaryzacji rynku ubezpieczeń krajów OECD, różnice wydajności pracy pośredników ubezpieczeniowych można oceniać także przez pryzmat przypisu składki z ubezpieczeń bezpośrednich na jednego zatrudnionego w sektorze ubezpieczeń. Dostępne dane zostały przeliczone z waluty krajowej na USD. Należy zatem pamiętać, że waluta amerykańska ma z reguły wyższą siłę nabywczą w krajach o niskim PKB *per capita*, co powoduje zaniżenie składki, w przeliczeniu na jej siłę nabywczą w danym kraju. Ponadto podstawowe znaczenie w interpretacji tych wskaźników ma informacja o sposobie budowy sieci dystrybucji. W krajach, w których akwizycja ubezpieczeń jest oparta na agentach i brokerach działających na rachunek własny, przypis składki ubezpieczeniowej będzie relatywnie znacznie wyższy, niż w krajach, które zatrudniają pośredników ubezpieczeniowych na podstawie umowy o pracę we własnych placówkach. O wysokości składki na jednego zatrudnionego w istotnym stopniu decyduje także struktura działowa i rodzajowa ubezpieczeń. Tam, gdzie dominują długoterminowe ubezpieczenia o charakterze inwestycyjnym, składka będzie z reguły wyższa od przeciętnej. W krajach o słabiej rozwiniętym rynku ubezpieczeniowym, z dużym udziałem grupowych polis na życie w ubezpieczeniach *life* oraz wysokim udziałem ubezpieczeń komunikacyjnych w ubezpieczeniach *non life*, przypis składki z ubezpieczeń bezpośrednich będzie z reguły niski.

Raport OECD zawiera tylko wybiórcze dane na temat wysokości składki przypisanej brutto w przeliczeniu na jednego zatrudnionego w sektorze ubezpieczeń. W 2008 r. wśród jedenastu krajów, najwyższą składkę przypisaną na jednego zatrudnionego etatowo pośrednika ubezpieczeniowego wykazała Hiszpania (1 660 tys. USD, tj. o 100,6% więcej niż w 2000 r.), drugie miejsce zajęła Szwecja (1 298 tys. USD, tj. o 6,0% więcej niż przed ośmiu laty), trzecie – Luksemburg (1 279 tys. USD, tj. o 122,2% więcej). Najwyższą dynamikę wykazały kraje o relatywnie słabo rozwiniętym rynku ubezpieczeniowym. W tej grupie zdecydowanym liderem była Polska, która wykazała siedmiokrotny wzrost składki na jednego zatrudnionego w sektorze ubezpieczeń z 37 tys. USD w 2000 r. do 259 tys. USD w 2008 r. Wysoką (ponad czterokrotną) stopę wzrostu przypisu składki na jednego zatrudnionego miała także Portugalia; w ujęciu wartościowym nominalna składka wzrosła w tym kraju ze 132 tys. USD w 2000 r. do 562 tys. USD w 2008 r. W większości pozostałych krajów OECD, składka na jednego etatowego zatrudnionego pracownika w sektorze ubezpieczeń uległa więcej niż podwojeniu. Obrazuje to w sposób syntetyczny zmiana mediany. W 2000 r. mediana wynosiła 233 tys. USD, w 2008 r. – 544 tys. USD (wzrost o 133,8%).

Wykres 59. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach bezpośrednich w przeliczeniu na jednego zatrudnionego w sektorze ubezpieczeń; w tys. USD

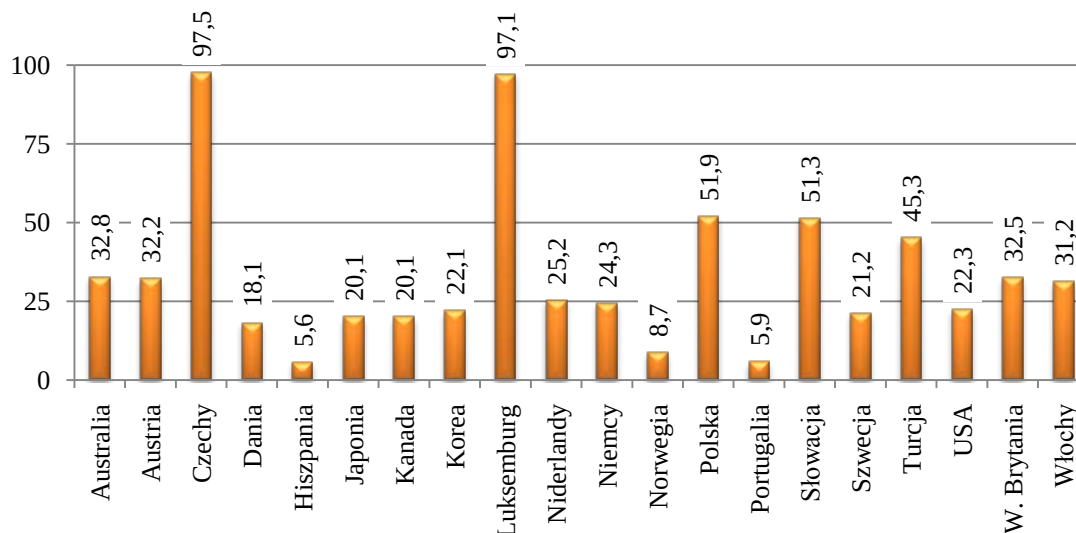


Źródło: jak wyżej

Kolejnym wskaźnikiem opisującym ubezpieczenia w gospodarce światowej jest udział składki pochodzącej z zakładów ubezpieczeń z przeważającym kapitałem zagranicznym w składce przypisanej brutto w segmentach *life* i *non-life*. Wskazuje on na skalę powiązania rynku wewnętrznego danego państwa z ponadnarodowymi korporacjami, a w szczególności –

z grupami bankowo-ubezpieczeniowymi o transnarodowym zasięgu. Raport OECD nie zawiera pełnych danych na ten temat.

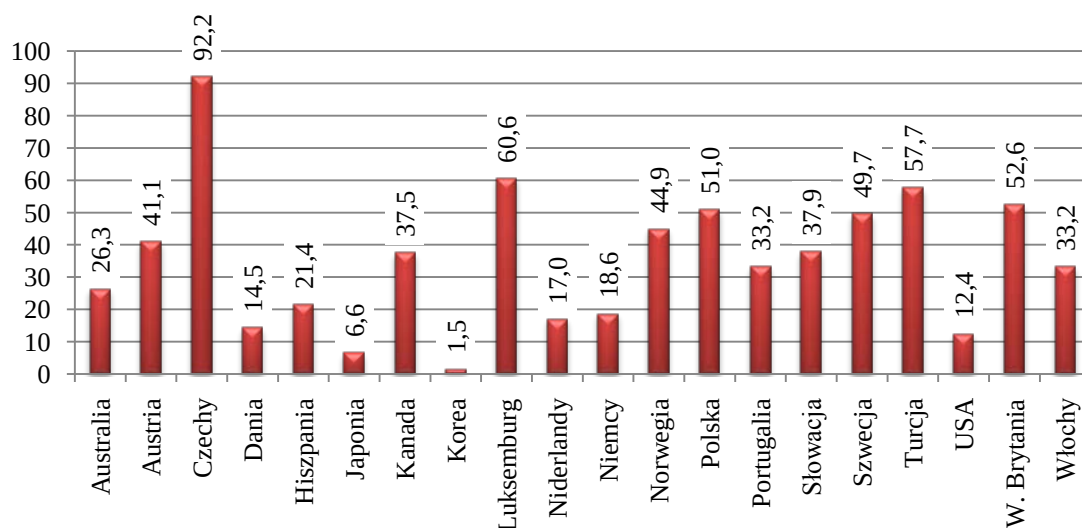
Wykres 60. Udział zakładów ubezpieczeń z przewagą kapitału zagranicznego w składce przypisanej brutto w ubezpieczeniach *na życie* w 2008 r.; w %



Uwaga: dane dla Słowacji podano według stanu w 2000 r.

Źródło: OECD Insurance Statistics

Wykres 61. Udział zakładów ubezpieczeń z przewagą kapitału zagranicznego w składce przypisanej brutto w ubezpieczeniach *nie na życie* w 2008 r.; w %



Uwaga: dane dla Słowacji podano według stanu w 2000 r.

Źródło: OECD Insurance Statistics

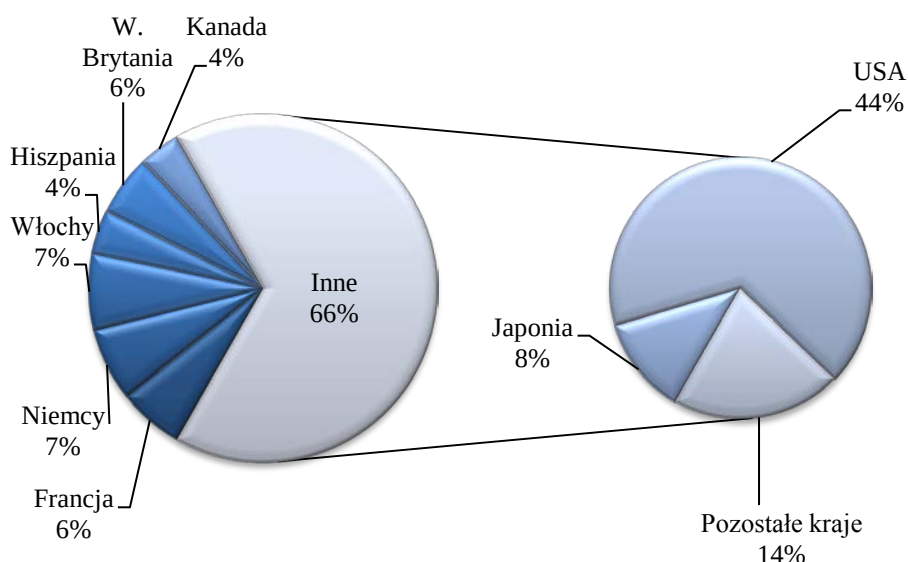
W dziale I największe uzależnienie sektora ubezpieczeniowego (mierzone wielkością zbioru składki) od firm zagranicznych wystąpiło w Luksemburgu i Czechach. W Polsce

wskaźnik udziału składki przypisanej w zakładach ubezpieczeń z przeważającym kapitałem zagranicznym kształtował się na poziomie 50% i nie ulegał zbyt dużym wahaniom. Wskaźnik był wynikiem wysokiej koncentracji rynku, na którym tylko pod względem liczebnym dominują firmy stanowiące filie zagranicznych ubezpieczycieli. W Polsce nadal silną pozycję ma grupa PZU. W pozostałych państwach OECD stopień kontroli rynku ubezpieczeń na życie przez firmy należące do nierezydentów (bądź firmy, w których mają oni udziały większościowe) był znacznie mniejszy. W obu działach ubezpieczeń najsilniej uzależnione od zagranicznych właścicieli były firmy czeskie.

IV.1.4. Składka przypisana brutto z działalności bezpośredniej w głównych grupach ubezpieczeń *non-life*

W portfelu zakładów ubezpieczających ryzyka nie na życie w wielu krajach dominują ubezpieczenia komunikacyjne. Jest to związane z obowiązkowym charakterem odpowiedzialności cywilnej kierowców i użytkowników pojazdów, a także wysokim tempem rozwoju motoryzacji, charakterystycznym dla *emerging markets*. W 2008 r. z tych ubezpieczeń pochodziło ponad 430 mld USD, tj. 28,5% składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach bezpośrednich *non life* w krajach OECD.

Wykres 62. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach komunikacyjnych w 2008 r.

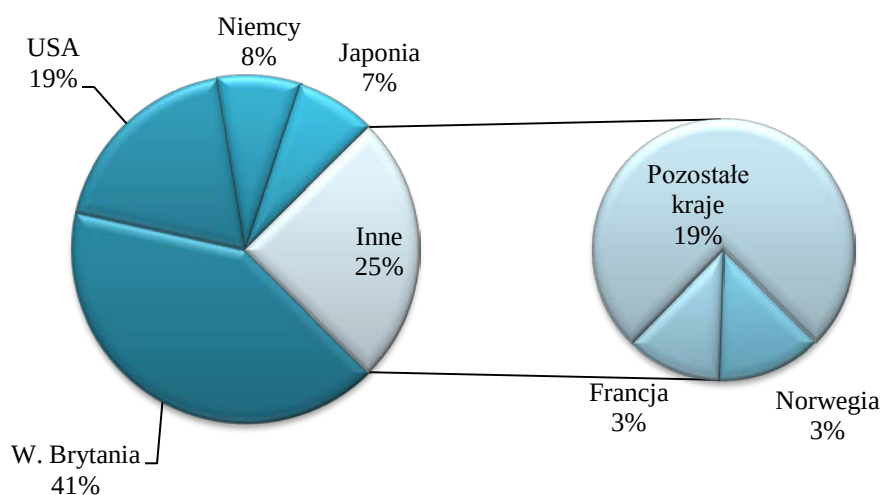


Źródło: jak wyżej

W krajach OECD największe pole dla ubezpieczeń komunikacyjnych (*Motor Vehicles* – MV) miały Stany Zjednoczone, co zrozumiałe zważywszy na ogromne terytorium i liczbę mieszkańców tego kraju. W 2008 r. zebrano tam składkę przekraczającą 192 mld USD;

stanowiło to ok. 12,6% całej składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach nie na życie w krajach OECD i ponad 25% składki zebranej w tym dziale na amerykańskim rynku ubezpieczeń. W porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi składka przypisana w ubezpieczeniach komunikacyjnych w pozostałych krajach była stosunkowo niewielka. Największy przypis w tej grupie ubezpieczeń zrealizowała w 2008 r. Japonia – prawie 35 mld USD, Włochy – ponad 30 mld USD, Niemcy – ok. 30 mld USD, Francja – 26 mld USD, Hiszpania – niespełna 18 mld USD. Na tym tle ubezpieczenia komunikacyjne w Polsce z których zebrano 5,1 mld USD (więcej o 0,5 mld USD niż w trzech pozostałych krajach Europy Środkowej) prezentują się raczej skromnie.

Wykres 63. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach morskich, lotniczych i transportowych w 2008 r.

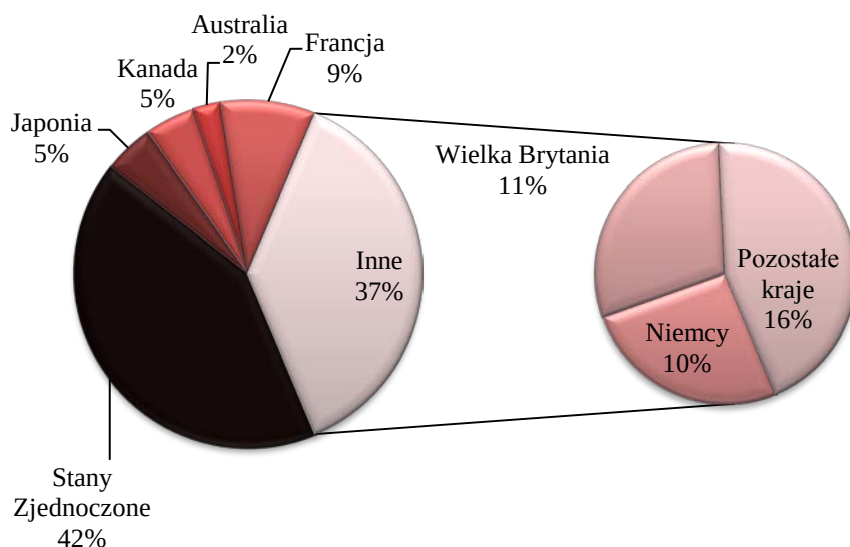


Źródło: jak wyżej

W ubezpieczeniach morskich, lotniczych i pozostałych transportowych (*Marine, Aviation and Other Transport Insurance* – MAOT), z których w 2008 r. zebrano ok. 31 mld USD, co stanowiło zaledwie 2,0% przypisu składki w dziale II. W tym segmencie rynku ubezpieczeniowego, tradycyjnie światowym liderem jest Wielka Brytania, która ma bogatą historię i tradycję w ubezpieczaniu tych ryzyk. W 2008 r. zakłady ubezpieczeniowe posiadające siedziby w Wielkiej Brytanii zebrały 12,7 mld USD składki w ubezpieczeniach MAOT. Stany Zjednoczone z przypisem składki 5,8 mld USD zajęły drugie miejsce, trzecie – Niemcy (gdzie zebrano składkę w wysokości 2,4 mld USD), czwarte – Japonia (2,3 mld USD). Pozostałe kraje OECD nie odgrywały większej roli w tych ubezpieczeniach. Polska zebrała w 2008 r. w ubezpieczeniach morsko-lotniczych i transportowych składkę

w wysokości 54 mln USD. Było to prawie dwa razy więcej od pozostałych krajów środkowo europejskich, które zrealizowały przypis składki w kwocie ok. 28 mln USD.

Wykres 64. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach mienia w 2008 r.

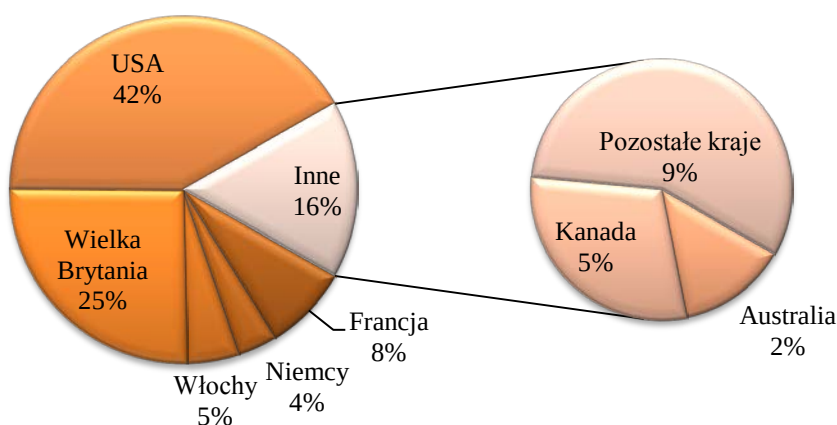


Źródło: jak wyżej

W ubezpieczeniach szkód żywiołowych i kradzieży (*Fire and Other Property Damage Insurance – FOPD*), skąd w 2008 r. pochodziło 16,9% składki z ubezpieczeń *non life*, dominowały w 2008 r. Stany Zjednoczone z przypisem składki rzędu 107 mld USD (14,0% składki zebranej w ubezpieczeniach nie na życie w USA i 41,9% składki w tej grupie ubezpieczeń na świecie). Do liderów tego segmentu rynku ubezpieczeniowego można ponadto zaliczyć: Wielką Brytanię (przypis składki w 2008 r. w kwocie 28,4 mld USD), Niemcy (24,7 mld USD) i Francję (22,6 mld USD). Składka zebrana w Polsce w wysokości prawie 1,4 mld USD była najwyższa wśród państw Europy Środkowej; pozostałe kraje tego regionu zebrały składkę w ubezpieczeniach FOPD w łącznej wysokości 2,2 mld USD, w tym 1,1 mld USD – Czechy.

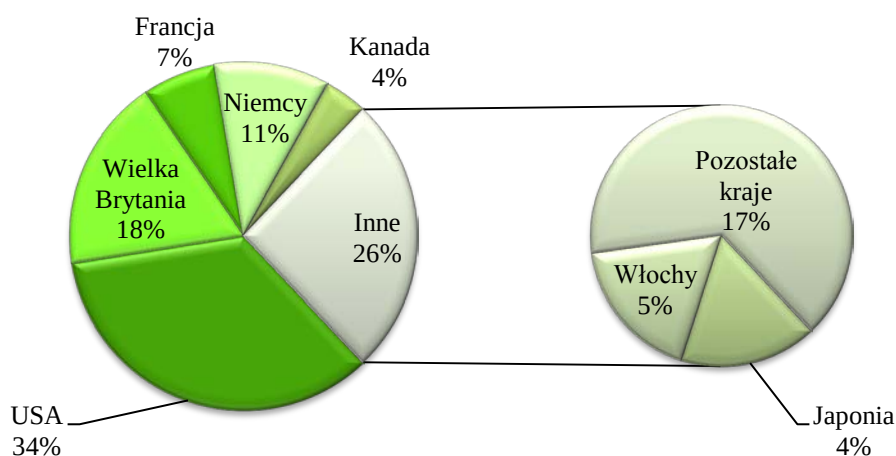
W ubezpieczeniach finansowych (*Pecuniary Loss Insurance – PL*) kraje OECD wykazały w 2008 r. przypisaną składkę brutto w kwocie 44,5 mld USD (2,9% składki przypisanej w ubezpieczeniach *non life* tej grupy krajów). Najwyższą pozycję pod względem zebranej składki zajmują Stany Zjednoczone (18,5 mld USD), drugie miejsce zajęła Wielka Brytania (11,3 mld USD), następne kolejno: Francja (3,5 mld USD), Kanada (2,2 mld USD) oraz Włochy (niecałe 2,2 mld USD). Polska zrealizowała składkę w wysokości 520 mln USD (dwukrotnie większą niż Czechy).

Wykres 65. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach finansowych w 2008 r.



Źródło: jak wyżej

Wykres 66. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach ogólnej odpowiedzialności cywilnej w 2008 r.

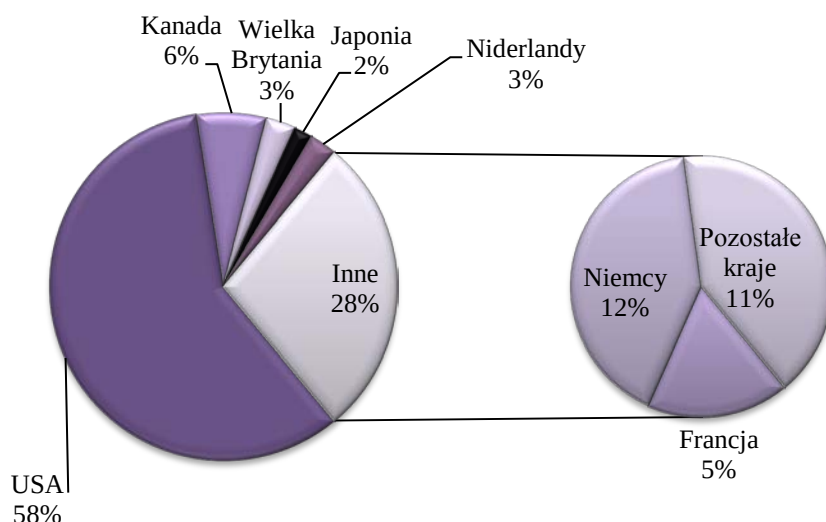


Źródło: jak wyżej

W ubezpieczeniach ogólnej odpowiedzialności cywilnej (*General Liability – GL*), w 2008 r. zebrano na obszarze krajów OECD składkę w wysokości 105 mld USD (6,9% składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach bezpośrednich). Podobnie, jak w wielu innych grupach ubezpieczeń, najwyższą pozycję pod względem zebranej składki zajęły Stany Zjednoczone (36,2 mld USD, tj. 4,8% przypisu składki z ubezpieczeń bezpośrednich w USA). Na drugim miejscu była Wielka Brytania z przypisem składki w ubezpieczeniach ogólnej OC na poziomie 19 mld USD, na trzecim – Niemcy ze składką ponad 11 mld USD. Stosunkowo

wysoką składkę w tej grupie ubezpieczeń zebrały ponadto firmy działające we Francji (ponad 7 mld USD), we Włoszech (4,8 mld USD) oraz zakłady ubezpieczeniowe w Japonii (4,6 mld USD) i w Kanadzie (4,2 mld USD). Składka zebrana w Polsce (404 mln USD) była znacznie mniejsza niż w Czechach (663 mln USD).

Wykres 67. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach wypadkowych i chorobowych w 2008 r.



Źródło: jak wyżej

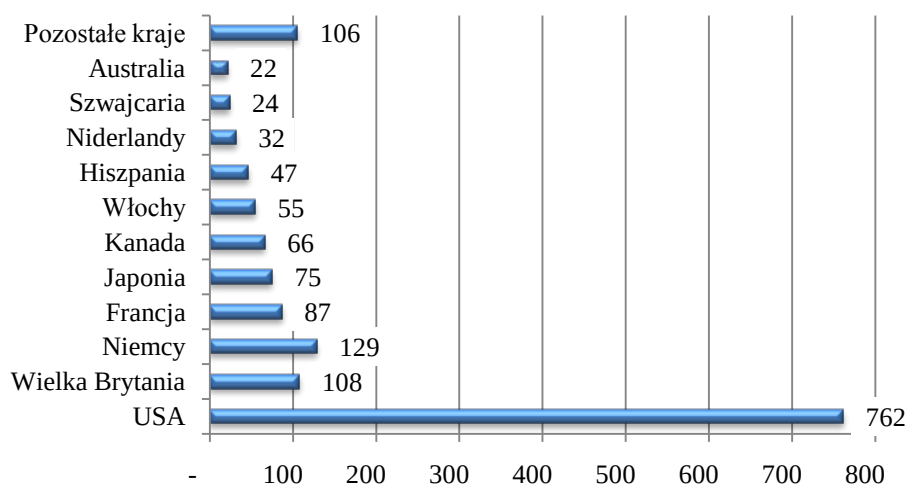
W 2008 r., w ubezpieczeniach wypadkowych i chorobowych (*Accident and Health - AH*) składka przypisana brutto w krajach OECD wyniosła ok. 470 mld USD, co stanowiło 31% składki z ubezpieczeń bezpośrednich ogółem. W tej grupie ubezpieczeń dominacja Stanów Zjednoczonych była jeszcze większa niż w pozostałych, ze względu na wielkość populacji i komercyjny model ubezpieczeń zdrowotnych. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach AH na terytorium tego kraju w kwocie 274 mld USD stanowiła ponad 58% całej składki zebranej w krajach OECD w ubezpieczeniach osobowych *non life*. Udział składki z ubezpieczeń chorobowych i wypadkowych w składce przypisanej w ubezpieczeniach bezpośrednich w USA wyniósł 31%. W pozostałych krajach, nawet takich gdzie istnieje rozbudowany segment komercyjnych ubezpieczeń zdrowotnych, składka z ubezpieczeń osobowych i majątkowych była wielokrotnie niższa, na przykład w Kanadzie wyniosła 30 mld USD. W Europie Zachodniej najwyższy przypis składki w tych grupach ubezpieczeń wykazały w 2008 r. Niemcy (ponad 54 mld USD), Francja (ponad 23 mld USD), Niemcy (ponad 12 mld USD). W Europie Środkowej składka na ubezpieczenia osobowe

i wypadkowe wyniosła łącznie 1 029 mln USD, w tym 635 mln USD przypisano w firmach działających na polskim rynku ubezpieczeniowym.

IV.1.5. Składka zebrana z ubezpieczeń bezpośrednich *non life* w krajach OECD

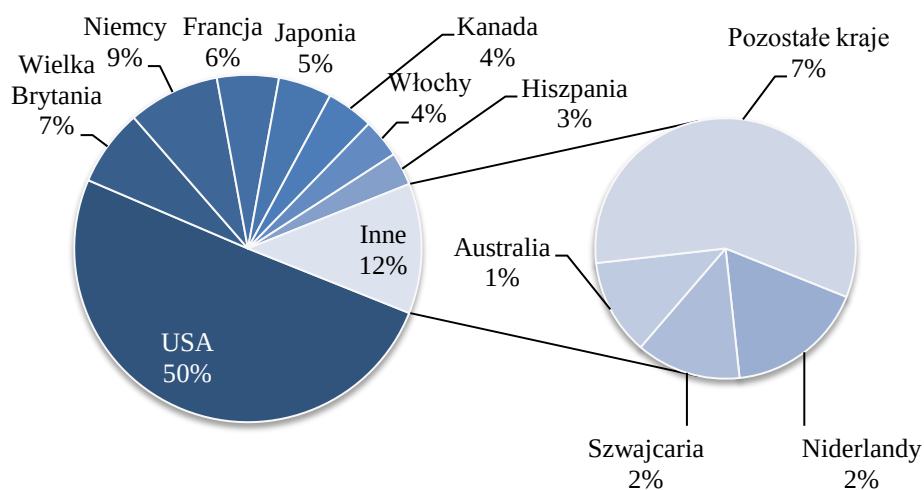
Dostępna statystyka rynku ubezpieczeniowego krajów OECD w zakresie zbioru składki z ubezpieczeń bezpośrednich w dziale nie na życie obejmuje 27 państw, które w 2008 r. uzyskały łącznie składkę w kwocie 1 512,5 mld zł.

Wykres 68. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach bezpośrednich *non life* w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD



Źródło: jak wyżej

Wykres 69. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach bezpośrednich *non life* w krajach OECD w 2008 r.



Źródło: jak wyżej

Koncentracja zbioru składki była bardzo wysoka, zważywszy, że na jedenaście krajów, z przypisem składki wyższym od 20 mld zł przypadało łącznie 1 406,7 mld USD, tj.

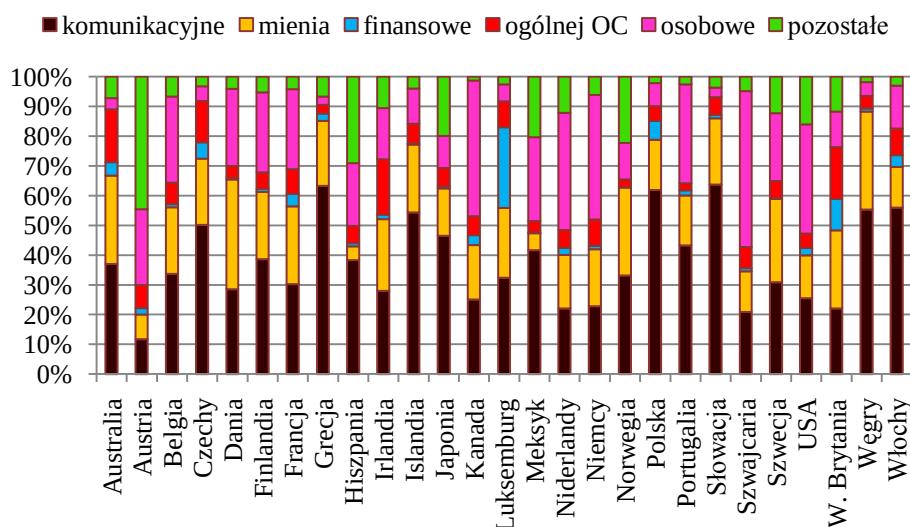
93,0% składki przypisanej brutto we wszystkich krajach OECD. Składkę w wysokości przekraczającej 10 mld USD przypisały firmy ubezpieczeń nie na życie w Austrii (12,9 mld USD), Belgii (13,5 mld USD), Irlandii (10,8 mld USD), Meksyku (10,2 mld USD), Szwecji (13,7 mld USD). Wśród krajów o przypisie składki poniżej 10 mld USD znalazły się: Czechy (4,8 mld USD), Finlandia (4,8 mld USD), Grecja (4,0 mld USD), Islandia (0,4 mld USD), Luksemburg (1,6 mld USD), Norwegia (8,0 mld USD), Nowa Zelandia (3,1 mld USD), Polska (8,4 mld USD), Portugalia (5,9 mld USD), Słowacja (1,4 mld USD), Węgry (2,4 mld USD). Na wielkość zbioru składki – obok takich uwarunkowań jak wielkość populacji, gęstość zaludnienia, poziom rozwoju gospodarczego, stan świadomości ubezpieczeniowej, w znacznym stopniu decyduje struktura popytu na ubezpieczenia. Jak już wspomniano, ogólną prawidłowością jest dominacja ubezpieczeń komunikacyjnych w portfelach firm ubezpieczeniowych w krajach o relatywnie niskim PKB. Udział ubezpieczeń osobowych zależy w znacznym stopniu od modelu opieki zdrowotnej.

Tablica 10. Struktura portfela ubezpieczeń bezpośrednich *non life* w krajach OECD w 2008 r.

Kraj	Ubezpieczenia					
	komunikacyjne	mienia	finansowe	ogólnej OC	osobowe	pozostałe
Australia	37,04%	29,67%	4,60%	17,68%	3,86%	7,16%
Austria	11,71%	8,38%	2,09%	7,76%	25,52%	44,54%
Belgia	33,74%	22,36%	1,05%	7,19%	28,98%	6,67%
Czechy	50,20%	22,26%	5,49%	13,86%	5,02%	3,17%
Dania	28,60%	36,86%	0,40%	4,12%	25,94%	4,08%
Finlandia	38,61%	22,69%	0,98%	5,49%	26,95%	5,27%
Francja	30,25%	26,23%	4,10%	8,32%	26,89%	4,22%
Grecja	63,28%	21,87%	2,44%	2,96%	2,82%	6,63%
Hiszpania	38,35%	4,66%	1,05%	5,79%	21,09%	29,06%
Irlandia	28,00%	24,16%	1,50%	18,54%	17,24%	10,56%
Islandia	54,34%	22,85%	0,46%	6,57%	11,75%	4,03%
Japonia	46,54%	15,89%	0,70%	6,21%	10,75%	19,92%
Kanada	25,13%	18,28%	3,31%	6,37%	45,62%	1,28%
Luksemburg	32,46%	23,40%	27,14%	8,71%	5,71%	2,59%
Meksyk	41,64%	5,70%	0,40%	3,75%	28,16%	20,35%
Niderlandy	22,09%	18,03%	2,30%	6,07%	39,34%	12,17%
Niemcy	22,82%	19,15%	1,26%	8,73%	41,91%	6,13%
Norwegia	33,18%	29,57%	0,13%	2,55%	12,34%	22,24%
Polska	61,95%	16,86%	6,36%	4,94%	7,76%	2,14%
Portugalia	43,27%	16,85%	1,68%	2,38%	33,28%	2,53%
Słowacja	63,71%	22,27%	1,21%	5,89%	3,23%	3,70%
Szwajcaria	20,86%	13,71%	1,07%	7,16%	52,38%	4,82%
Szwecja	30,90%	28,01%	0,34%	5,72%	22,81%	12,22%
USA	25,59%	14,32%	2,48%	4,85%	36,68%	16,08%
W. Brytania	22,14%	26,26%	10,47%	17,48%	11,93%	11,71%
Węgry	55,38%	32,92%	1,08%	4,19%	4,55%	1,87%
Włochy	55,98%	13,66%	3,96%	8,92%	14,42%	3,06%

Źródło: jak w tablicy 9

Wykres 70. Struktura portfela ubezpieczeń bezpośrednich *non life* w krajach OECD w 2008 r.



Źródło: jak wyżej

IV.1.6. Lokaty zakładów ubezpieczeń w krajach OECD

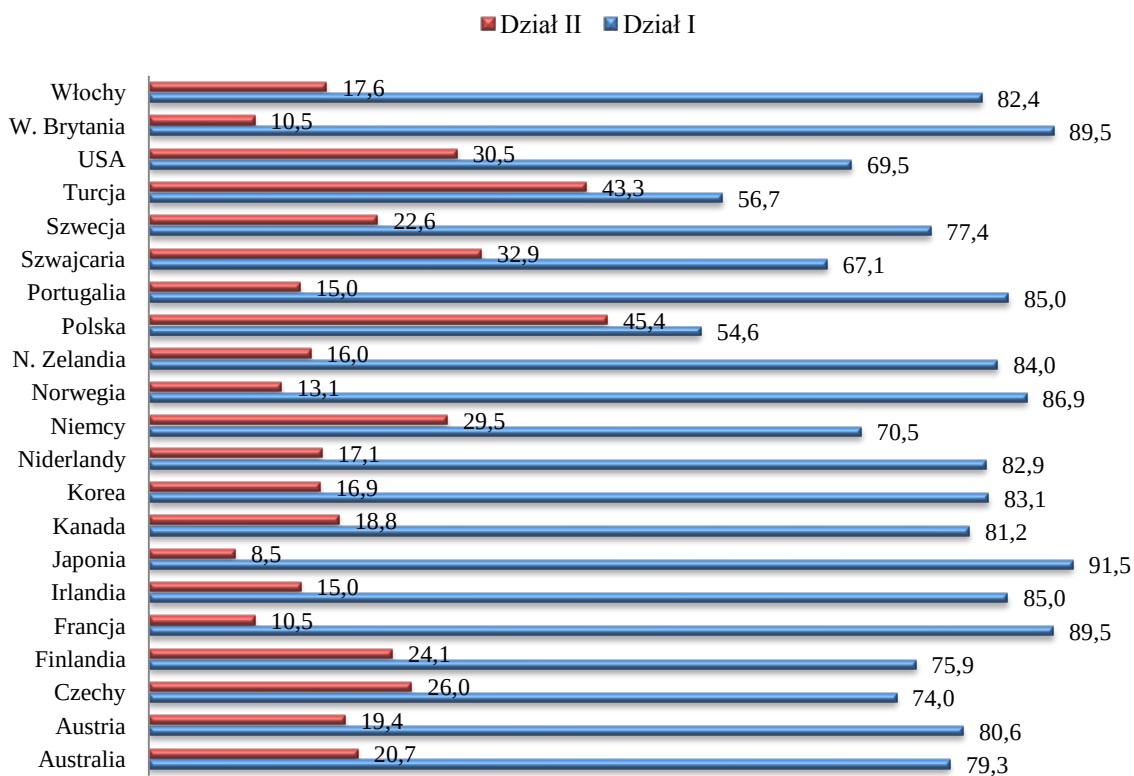
Zakłady ubezpieczeniowe, ze względu na obowiązek tworzenia rezerw (adekwatnych do przyjętego do ochrony ryzyka) mają obowiązek lokowania posiadanych zasobów finansowych w rentowne, bezpieczne i płynne aktywa. W związku z tym najwyższe – w ujęciu wartościowym – lokaty występują w krajach o dojrzałym rynku finansowym. Wartość lokat jest silnie skorelowana z wartością składki przypisanej brutto. Ta prawidłowość dotyczy także krajów OECD. Z danych, dostępnych dla 21 krajów wynika, że wartość lokat zakładów ubezpieczeń wyniosła w końcu 2008 r. 17 664,4 mld USD, z tego na firmy prowadzące działalność w ubezpieczeniach na życie przypadało 14 179,7 mld USD (80,3%), na pozostałych ubezpieczycieli 3 484,7 mld USD (19,7%). Wyraźna przewaga wartości lokat działu I ubezpieczeń jest ogólną prawidłowością. Wynika ona z kapitałowego i długookresowego charakteru ubezpieczeń na życie, w przeciwieństwie do krótkookresowego (nieprzekraczającego jednego roku) terminu umów na pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe. Ubezpieczyciele w segmencie *life*, działając zarówno na rachunek klienta jak i na rachunek własny, dysponują znacznie większymi kapitałami, a w konsekwencji – tworzą znacznie większe rezerwy środków finansowych (zwłaszcza w ubezpieczeniach na życie z funduszem kapitałowym na rachunek ubezpieczającego się) niż pozostali ubezpieczyciele. Tym tłumaczy się wyraźna przewaga wartości lokat zakładów ubezpieczeń na życie nad firmami prowadzącymi działalność w zakresie pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych w krajach OECD.

Tablica 11. Wartość lokat zakładów ubezpieczeń w krajach OECD w 2008 r.

Kraj	Ogółem	Dział I	Dział II	Struktura		
				Ogółem	Dział I	Dział II
	w mln USD			w %		
Ogółem	17 664 358	14 179 679	3 484 679	100,00	100,00	100,00
Australia	209 523	166 162	43 361	1,19	1,17	1,24
Austria	84 396	68 020	16 376	0,48	0,48	0,47
Czechy	16 349	12 095	4 253	0,09	0,09	0,12
Finlandia	59 106	44 859	14 248	0,33	0,32	0,41
Francja	2 026 801	1 813 886	212 915	11,47	12,79	6,11
Irlandia	196 528	166 996	29 532	1,11	1,18	0,85
Japonia	3 045 193	2 784 948	260 245	17,24	19,64	7,47
Kanada	459 457	373 058	86 399	2,60	2,63	2,48
Korea	321 083	266 717	54 366	1,82	1,88	1,56
Niderlandy	330 007	273 440	56 567	1,87	1,93	1,62
Niemcy	1 423 228	1 003 028	420 200	8,06	7,07	12,06
Norwegia	142 053	123 411	18 642	0,80	0,87	0,53
Nowa Zelandia	7 548	6 339	1 209	0,04	0,04	0,03
Polska	41 315	22 576	18 738	0,23	0,16	0,54
Portugalia	70 598	60 039	10 559	0,40	0,42	0,30
Szwajcaria	385 977	258 981	126 996	2,19	1,83	3,64
Szwecja	351 665	272 080	79 585	1,99	1,92	2,28
Turcja	6 199	3 516	2 683	0,04	0,02	0,08
USA	5 466 093	3 800 127	1 665 966	30,94	26,80	47,81
W. Brytania	2 385 748	2 135 708	250 039	13,51	15,06	7,18
Włochy	635 491	523 692	111 799	3,60	3,69	3,21

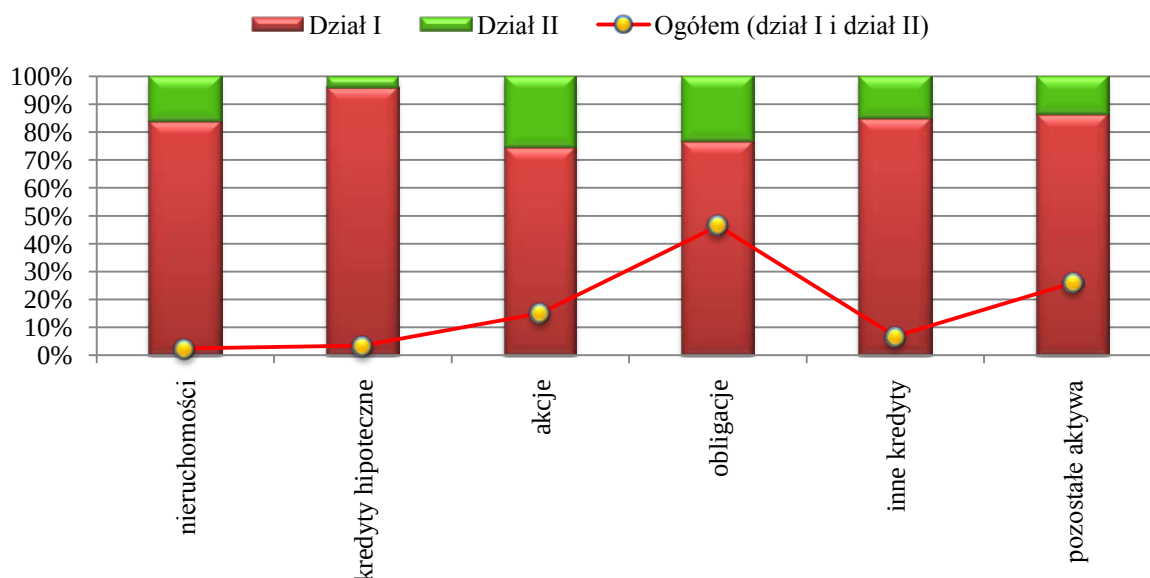
Źródło: jak wyżej

Wykres 71. Struktura działowa lokat zakładów ubezpieczeniowych w krajach OECD w 2008 r.; w %



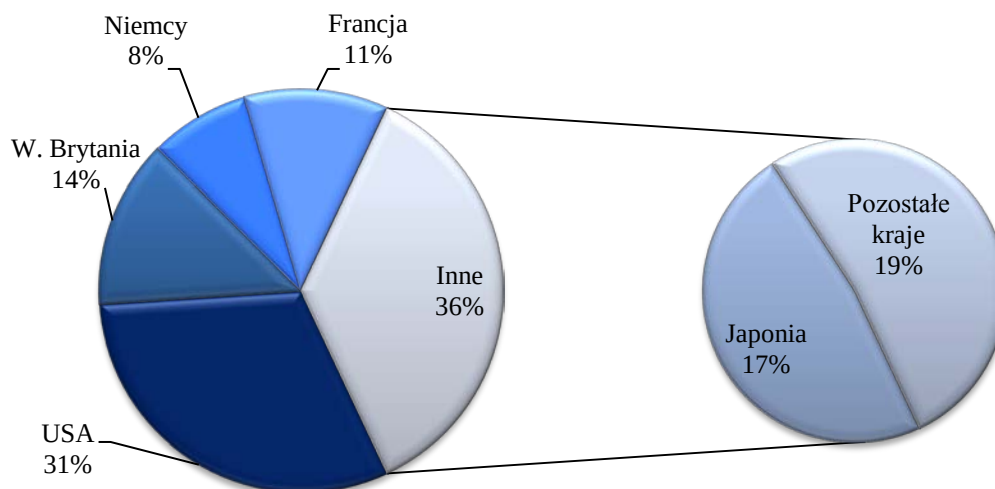
Źródło: jak wyżej

Wykres 72. Struktura rodzajowa lokat ubezpieczycieli według działów w krajach OECD w 2008 r.



Źródło: jak wyżej

Wykres 73. Struktura geograficzna lokat ubezpieczycieli w krajach OECD w 2008 r.

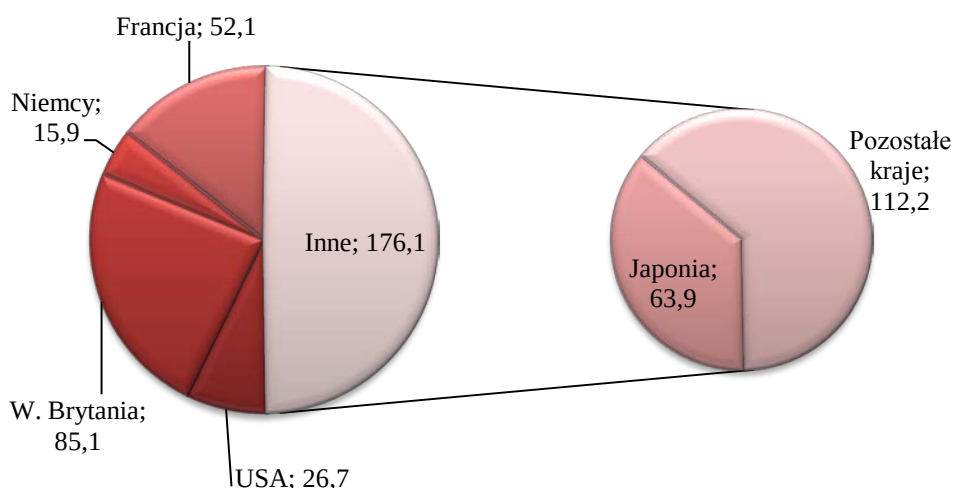


Źródło: jak wyżej

W poszczególnych krajach relacje międzydziałowe lokat były dość zróżnicowane. Największy udział lokat działu I w stosunku do lokat ogółem występował we Francji, Wielkiej Brytanii, Japonii (około 90%), nieco mniejszy w Irlandii, Portugalii, Korei Płd. oraz Norwegii (poniżej 90%, ale powyżej 80%). Polska znalazła się w grupie krajów o stosunkowo niskim udziale lokat zakładów na życie w lokatach ogółem. Warto jednak pamiętać, że

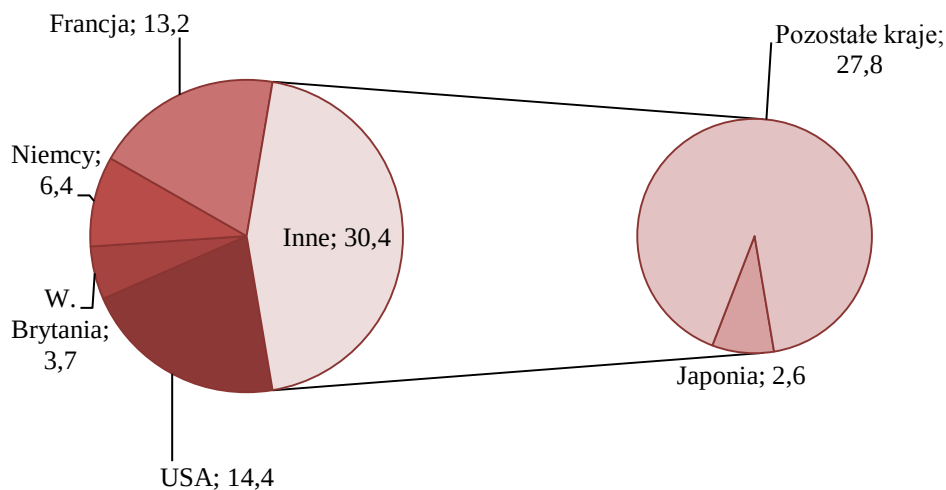
w 2008 r. ujawnił się wpływ kryzysu finansowego, co spowodowało obniżenie wartości aktywów finansowych, a tym samym niekorzystnie odbiło się na wartości lokat ogółem. Skala tego zjawiska była zróżnicowana, w znacznej mierze zdeterminowana strukturą rodzajową lokat ubezpieczycieli.

Wykres 74. Lokaty w nieruchomości zakładów ubezpieczeń na życie w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD



Źródło: jak wyżej

Wykres 75. Lokaty z w nieruchomości zakładów ubezpieczeń *nie na życie* w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD

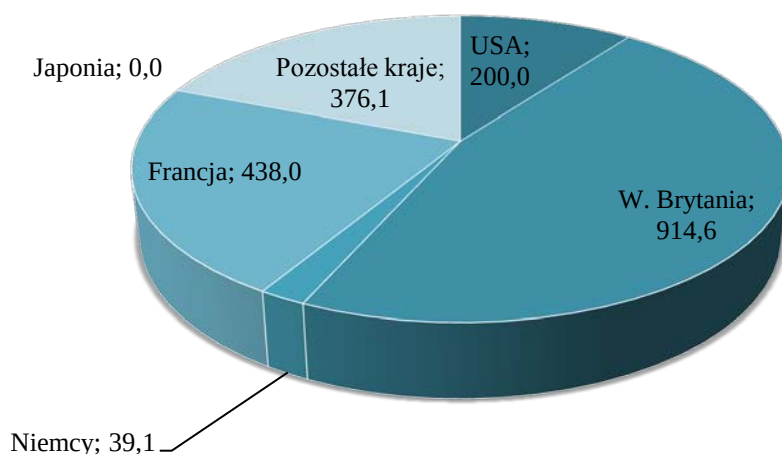


Źródło: jak wyżej

W 2008 r., w strukturze lokat zakładów ubezpieczeń krajach OECD wyraźnie dominowały obligacje, lokaty w nieruchomości i kredyty hipoteczne stanowiły stosunkowo niewielki odsetek portfela lokat ubezpieczycieli ogółem. W firmach funkcjonujących w dziale II występował wyższy – od przeciętnego dla całego rynku – udział aktywów

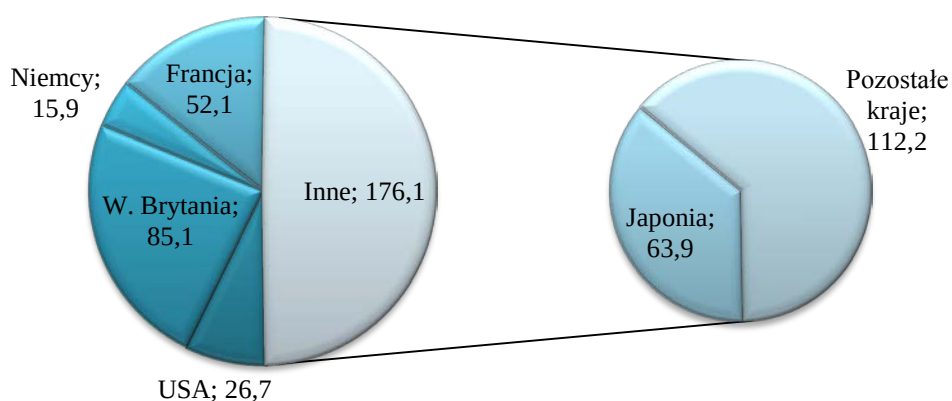
o podwyższonym ryzyku (w szczególności akcji). Konsekwencją zróżnicowania struktury działowej rynku ubezpieczeniowego krajów OECD było zróżnicowanie struktury rodzajowej lokat.

Wykres 76. Lokaty w akcje zakładów ubezpieczeń na życie w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD



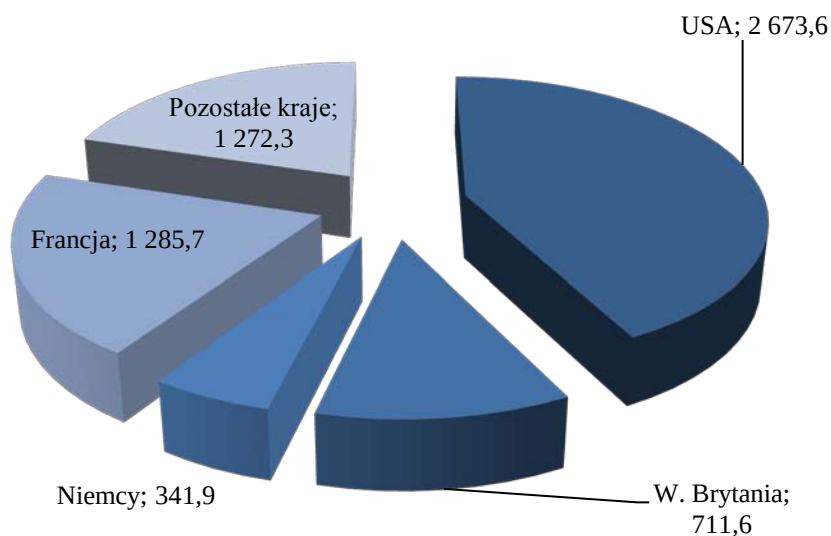
Źródło: jak wyżej

Wykres 77. Lokaty w akcje zakładów ubezpieczeń nie na życie w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD



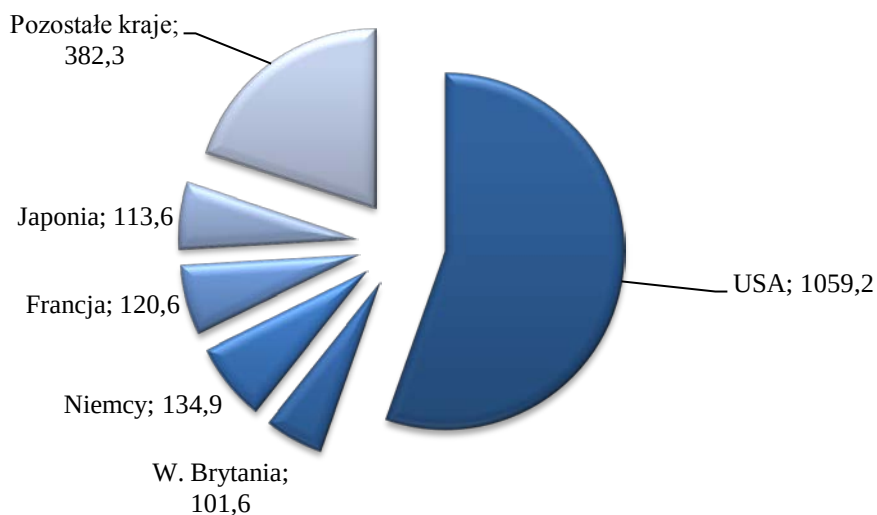
Źródło: jak wyżej

Wykres 78. Lokaty w obligacje zakładów ubezpieczeń na życie w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD



Źródło: jak wyżej

Wykres 79. Lokaty w obligacje zakładów ubezpieczeń nie na życie w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD



Źródło: jak wyżej

Ponad 60% obligacji w ogólnej wartości lokat ubezpieczycieli danego kraju miały (w ujęciu zagregowanym) amerykańskie, tureckie, meksykańskie, portugalskie, francuskie, szwedzkie, włoskie i polskie zakłady ubezpieczeniowe. Były jednak kraje, w których udział obligacji stanowił 30%; do tej grupy należały – na przykład – Szwajcaria i Irlandia. Wysokie zróżnicowanie występowało w zakresie udziału lokat w akcje i inne aktywa finansowe o zmiennym oprocentowaniu. Wyższy od przeciętnego udział odnotowano w Wielkiej

Brytanii, Australii i Austrii, równocześnie jednak w wielu państwach udział tych walorów kształtował się na poziomie 5% i poniżej, czego przykładem mogą być: Niemcy, Czechy, Irlandia, Szwajcaria, Turcja i Korea Płd. Lokaty w nieruchomości i kredyty hipoteczne w takich krajach jak Polska, Irlandia i Włochy miały niewielką wartość i udział w ogólnej wartości lokat, ale odgrywały dość istotną rolę w działalności lokacyjnej ubezpieczycieli działających w Norwegii, Szwajcarii i Turcji.

Tablica 12. Wartość lokat według ich rodzajów w portfelach zakładów ubezpieczeń na rynku krajów OECD w 2008 r.; w mld USD

Kraj	Nieruchomości		Kredyty hipoteczne		Akcje		Obligacje		Inne kredyty		Pozostałe aktywa	
	Działy rynku ubezpieczeń											
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Ogółem	355,8	68,1	582,3	25,1	1968,0	678,6	6285,0	1912,2	1023,4	179,9	3965,3	620,9
Australia	14,8	0,4	0,0	0,0	78,2	2,4	55,2	32,2	1,8	2,0	16,2	6,4
Austria	2,6	2,0	0,5	0,3	21,9	6,6	39,4	6,4	3,5	0,9	0,2	0,1
Czechy	0,0	0,1	0,8	0,5	0,5	0,2	8,2	2,6	0,0	0,0	2,6	0,8
Finlandia	2,2	1,0	0,0	0,2	12,0	3,4	20,7	9,3	0,1	0,2	9,9	0,2
Francja	52,1	13,2	0,3	0,5	438,0	65,3	1285,7	120,6	18,5	2,7	19,4	10,5
Irlandia	0,7	1,1	0,1	0,0	1,0	3,8	13,1	10,5	0,9	4,6	151,2	9,6
Japonia	63,9	2,6	18,2	0,0	0,0	74,3	0,0	113,6	476,3	24,7	2226,6	45,2
Kanada	13,5	0,2	3,6	0,6	66,2	11,0	145,8	64,7	5,2	0,0	138,8	9,9
Korea	9,5	3,7	15,5	5,6	11,5	2,6	128,3	28,6	41,5	6,4	60,5	7,5
Niderlandy	15,3	0,8	30,1	0,3	41,3	9,5	150,8	35,8	1,5	0,4	34,5	9,7
Niemcy	15,9	6,4	85,9	7,2	39,1	31,4	341,9	134,9	257,3	124,5	263,0	115,9
Norwegia	17,4	0,4	3,4	0,1	16,5	5,9	64,6	8,7	13,7	0,0	7,9	3,4
N. Zelandia	0,0	0,0	0,0	0,0	3,5	0,3	2,9	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Polska	0,2	0,4	0,0	0,0	1,6	4,2	12,8	12,5	0,2	0,2	7,7	1,4
Portugalia	1,6	1,5	0,0	0,0	4,9	0,8	47,9	6,2	0,0	0,1	5,6	1,9
Szwajcaria	25,3	6,0	20,2	3,6	2,9	3,7	37,9	49,7	11,4	5,8	161,3	58,3
Szwecja	7,6	2,5	0,0	0,0	74,8	14,5	167,1	57,4	1,1	0,4	21,5	4,8
Turcja	0,1	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1	3,3	2,1	0,0	0,0	0,1	0,0
USA	26,7	14,4	401,9	5,4	200,0	369,4	2673,6	1059,2	146,1	0,0	351,8	217,7
W. Brytania	85,1	3,7	2,0	0,9	914,6	26,2	711,6	101,6	38,2	6,4	384,2	111,2
Włochy	1,6	7,3	0,0	0,0	39,2	43,0	374,2	54,7	6,3	0,5	102,3	6,3

Źródło: jak wyżej

V. RYNEK UBEZPIECZENIOWY W STATYSTYCE CEA

Sytuację na europejskim rynku ubezpieczeniowym monitoruje Europejskie Stowarzyszenie Ubezpieczycieli (CEA⁷¹). Do tej organizacji należą obok zamożnych krajów Europy Zachodniej, także państwa w regionie Europy Środkowej, w których utrzymywany przez prawie pół wieku monopol państwa, który w połączeniu z autarkią sektora ubezpieczeniowego zahamował jego rozwój. W ciągu dwudziestu lat od reaktywowania rynku

⁷¹ *Comité Européen des Assurances* (CEA) stanowi federację 33 organizacji reprezentujących firmy prowadzące działalność ubezpieczeniową oraz reasekurację czynną. Ze strony polskiej członkiem CEA jest Polska Izba Ubezpieczeń. Zrzeszone w organizacjach należących do CEA zakłady pozyskały łącznie w latach 2007-2008 ok. 94% składki przypisanej brutto w krajach europejskich.

ubezpieczeniowego żadnemu państwu w regionie Europy Środkowej nie udało się odrobić strat z tego okresu, choć dystans dzielący je od wysoko rozwiniętych krajów Europy Zachodniej powoli, lecz systematycznie maleje.

V.1. Sieć dystrybucji produktów ubezpieczeniowych w krajach zrzeszonych w CEA

W 2009 r., w krajach CEA, istniało łącznie ok. 5 000 firm ubezpieczeniowych⁷², z których większość miała formę spółki akcyjnej lub towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, działalność ubezpieczeniową prowadziły także instytucje zorganizowane jako publiczne agencje, a nawet zwykłe spółdzielnie.

Tablica 13. Liczba zakładów ubezpieczeń w krajach CEA

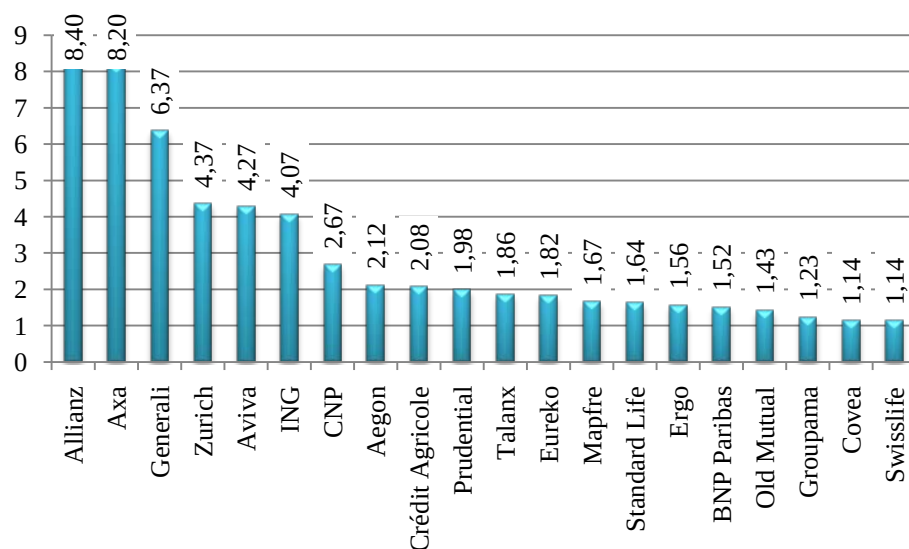
Kraj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ogółem	5 256	5 156	5 177	5 082	5 399	5 322	5 216	5 224	5 114	bd.
Austria	77	75	73	72	71	73	72	71	71	71
Belgia	210	204	201	189	181	171	161	156	151	148
Bułgaria	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	41	45	45
Chorwacja	27	24	23	24	24	25	20	23	25	27
Cypr	38	36	36	34	33	33	32	30	34	34
Czechy	41	43	42	42	40	45	49	52	53	52
Dania	252	243	228	216	213	206	201	202	202	187
Estonia	14	14	13	13	13	12	16	19	20	20
Finlandia	65	69	68	68	68	67	66	63	63	63
Francja	527	504	495	486	475	486	477	464	461	452
Grecja	110	107	102	100	99	95	90	86	85	82
Hiszpania	423	414	401	393	379	362	354	357	296	294
Irlandia	191	196	199	224	217	226	229	233	236	bd.
Islandia	13	11	10	11	11	10	10	9	9	9
Lichtenstein	14	19	21	23	28	32	35	37	42	41
Litwa	33	31	31	28	28	27	30	28	30	bd.
Luksemburg	93	93	94	95	95	95	95	94	96	bd.
Łotwa	25	21	20	19	18	20	20	21	23	24
Malta	23	19	18	18	20	25	37	41	44	54
Niderlandy	367	353	389	379	363	352	368	352	335	320
Niemcy	659	640	645	640	633	632	613	609	607	604
Norwegia	82	96	96	96	112	116	114	118	122	124
Polska	65	71	74	77	74	74	72	76	66	65
Portugalia	88	86	85	74	70	70	76	83	85	84
Rumunia	bd.	bd.	42	46	39	37	36	42	43	45
Słowacja	28	28	29	28	25	26	25	24	20	bd.
Słowenia	14	14	14	15	16	18	18	20	21	21
Szwajcaria	144	142	143	141	143	143	143	143	148	bd.
Szwecja	482	461	448	440	428	415	392	392	381	381
Turcja	63	63	58	55	53	53	53	56	59	60
W. Brytania	822	810	806	772	1 167	1 118	1 050	1 017	972	934
Węgry	22	23	28	28	28	28	27	31	30	29
Włochy	244	246	245	236	235	230	235	234	239	234

Uwaga: W krajach CEA działalność prowadziło około 5 035 zakładów ubezpieczeniowych, podano sumę zakładów wykazanych przez poszczególne kraje zrzeszone w tej organizacji (ok. 94% podmiotów).

Źródło: CEA Statistics N°42 European Insurance In Figures, November 2010. Annex I. <http://www.cea.eu>

⁷² Liczba ta nie uwzględnia małych lokalnych towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w Niemczech, Francji i Belgii oraz hiszpańskich regionalnych organów nadzoru ubezpieczeniowego.

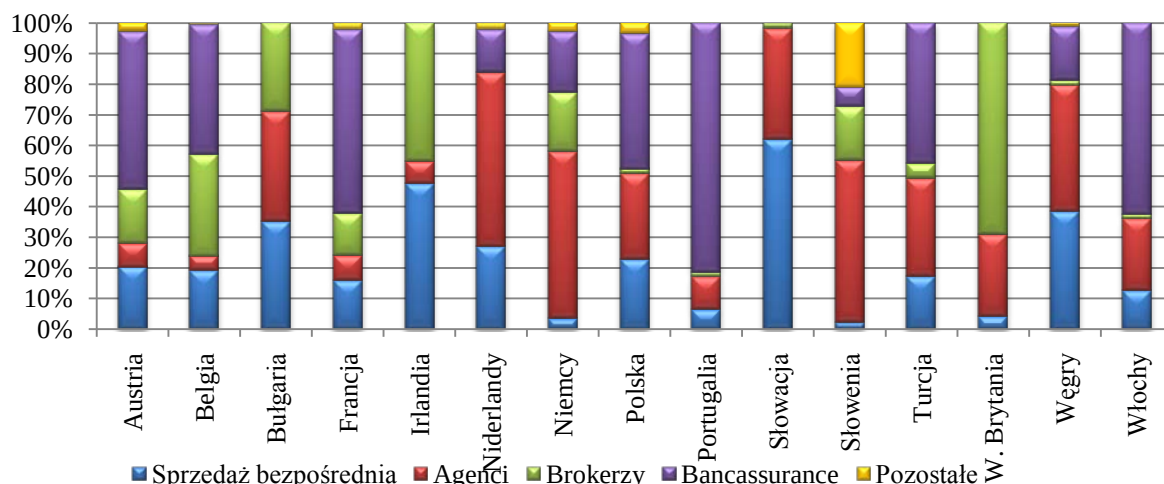
Wykres 80. Koncentracja składki w grupach kapitałowych reprezentowanych w CEA w %



Źródło: CEA Statistics N°40 European Insurance In Figures, July 2010, Companies and Insurance Groups

W ciągu dziewięciu lat z rynku zniknęło ok. 250 zakładów ubezpieczeń. Centralizacja i konsolidacja kapitałów w pośrednictwie finansowym powoduje systematyczny spadek liczby zakładów ubezpieczeń, które nie są w stanie sprostać konkurencji. Procesy te nasiliły się po 1999 r., gdy został przyjęty *Plan działań na rzecz integracji rynków finansowych* (Financial Sector Assessment Program – FSAP⁷³). Plan ten otworzył narodowe rynki finansowe w państwach członkowskich Unii Europejskiej⁷⁴.

Wykres 81. Kanály dystrybucji ubezpieczeń na życie w wybranych krajach CEA

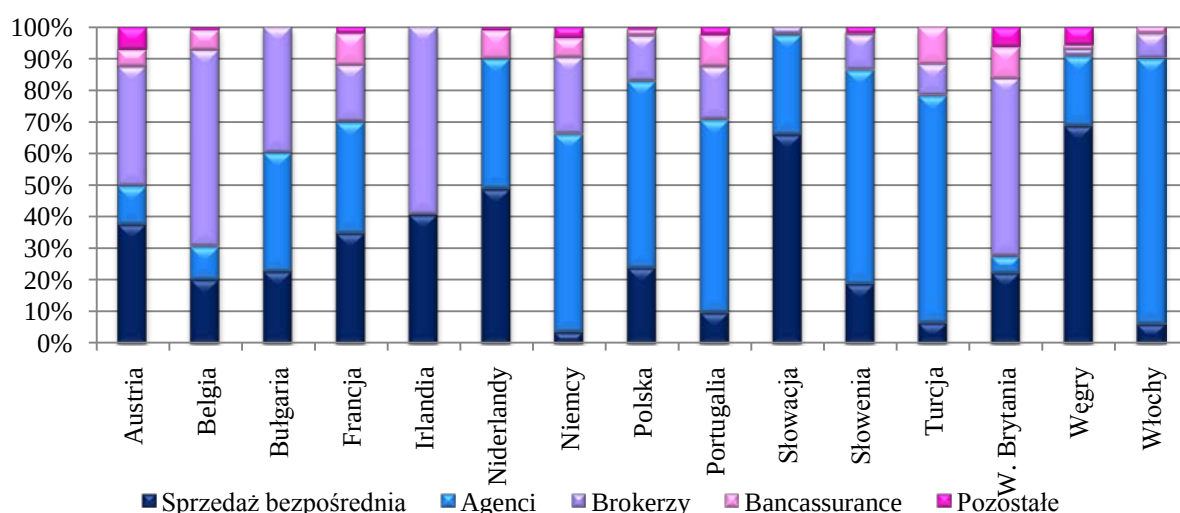


Źródło: CEA Statistics N°40 European Insurance In Figures, July 2010

⁷³ Program ten powstał w wyniku wspólnej inicjatywy Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

⁷⁴ Więcej na ten temat por. m. in.: K. Piech, *Integracja rynków finansowych*, „Bank i Kredyt” 4/2007, s. 12

Wykres 82. Kanały dystrybucji ubezpieczeń *nie na życie* w wybranych krajach CEA



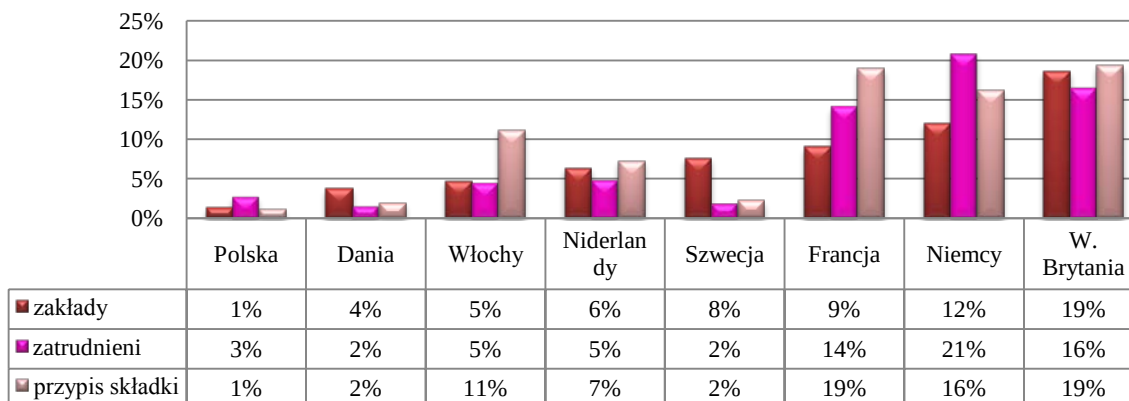
Źródło: jak wyżej

Ubezpieczyciele sprzedawali swoje produkty zarówno bezpośrednio, jak i poprzez wyspecjalizowane kanały dystrybucji. Od dziesięciu lat w wielu zachodnioeuropejskich krajach i w Turcji głównym kanałem dystrybucji ubezpieczeń na życie stała się sprzedaż produktów ubezpieczeniowych w powiązaniu z produktami bankowymi, oferowanymi we wspólnej sieci sprzedaży (*bancassurance*). W ostatnich latach wzrosło znaczenie nowoczesnych kanałów dystrybucji: Internetu i telefonii komórkowej. Większość zakładów ubezpieczeń wykorzystywała zarówno tradycyjne, jak i nowe kanały rozpowszechniania ubezpieczeń, przy czym sprzedaż bezpośrednia i sprzedaż na odległość były częściej stosowane przez firmy w dziale I, niż w dziale II. Pod tym względem występowało jednak dość znaczne zróżnicowanie między poszczególnymi krajami CEA. Na przykład, w Wielkiej Brytanii, gdzie dominuje system prowizyjny, nie oferuje się produktów *bancassurance* w ubezpieczeniach na życie, głównym kanałem dystrybucji w tym segmencie rynku pozostały firmy brokerskie. Podobny model sprzedaży polis na życie funkcjonował w Irlandii, gdzie spopularyzowała się także sprzedaż bezpośrednia, szeroko stosowana na Słowacji, w Niemczech, Polsce i Austrii. W Słowenii, Bułgarii, Niemczech ubezpieczenia na życie oferowano głównie za pośrednictwem prowizyjnie wynagradzanych agentów. W akwizycji pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych agenci dominowali we Włoszech, Turcji, Słowenii, Portugalii; sprzedaż polis *non life* za pośrednictwem brokerów była tam mniej rozpowszechniona⁷⁵. W sprzedaży bezpośredniej największy udział miały Węgry, Słowacja i Francja. Sprzedaż produktów *bancassurance*

⁷⁵ CEA Statistics N°40 European Insurance In Figures, July 2010, Distribution Channel

w ubezpieczeniach *non life* nie przekraczała 10%; największy udział w dystrybucji tych produktów miały: Wielka Brytania, Portugalia i Turcja.

**Wykres 83. Udział wybranych krajów CEA
w liczbie zakładów ubezpieczeń, liczbie etatów i przypisie składki**



Źródło: CEA Statistics N°42 European Insurance In Figures, November 2010. Annex I

Tablica 14. Liczba pracowników etatowych w zakładach ubezpieczeń w krajach CEA

Kraj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ogółem	1 047 900	1 061 587	1 048 528	1 060 213	1 056 821	1 028 253	989 221	997 562	1 003 723	b.d.
Austria	28 530	27 359	25 925	26 106	26 494	26 267	26 292	26 667	26 547	26 732
Belgia	24 898	26 293	25 912	24 722	24 506	24 004	23 752	24 048	24 300	23 964
Bulgaria	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Chorwacja	4 540	5 049	5 495	6 194	6 190	7 017	7 984	9 360	10 514	11 184
Cypr	1 607	1 650	1 660	1 665	1 691	1 700	1 749	1 767	1 854	1 874
Czechy	16 112	15 718	15 740	15 658	14 600	14 506	14 410	14 501	14 726	14 559
Dania	13 834	13 692	13 516	13 647	14 181	14 046	14 259	15 995	16 273	16 455
Estonia	1 669	1 623	1 552	1 458	1 444	1 364	1 458	1 458	1 536	1 737
Finlandia	11 570	10 888	11 301	11 542	11 180	10 448	10 583	10 669	10 810	10 556
Francja	136 500	138 600	139 200	138 500	138 000	143 700	143 750	143 950	145 200	147 400
Grecja	9 500	9 500	9 500	9 500	9 500	9 500	9 000	9 000	9 000	8 500
Hiszpania	45 917	55 728	47 477	48 116	45 953	49 135	48 049	47 991	49 203	b.d.
Irlandia	12 289	12 842	15 000	15 227	14 989	14 303	14 256	14 762	15 033	b.d.
Islandia	600	1	574	572	563	575	577	580	575	557
Lichtenstein	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	154	170	223	311	463	507
Litwa	4 000	4 900	6 300	6 500	b.d.	b.d.	b.d.	5 100	5 500	b.d.
Luksemburg	2 268	2 532	2 654	2 673	2 969	3 045	3 170	3 242	3 268	3 480
Łotwa	1 587	1 799	1 786	2 837	2 988	3 333	3 800	b.d.	b.d.	b.d.
Malta	670	625	542	534	642	667	806	832	786	b.d.
Niderlandy	48 468	50 243	50 088	48 204	53 190	52 930	52 470	52 040	51 010	50 910
Niemcy	240 200	245 400	248 100	244 300	240 800	233 300	225 700	218 900	216 300	216 500
Norwegia	9 300	9 000	9 800	9 600	9 300	9 900	9 300	9 500	9 310	9 310
Polska	32 764	32 595	29 521	28 946	28 677	28 864	28 474	30 251	29 623	29 129
Portugalia	13 623	13 700	13 105	12 575	11 835	11 829	11 518	11 295	11 307	11 207
Rumunia	b.d.	b.d.	b.d.	25 300	36 130	36 000	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Słowacja	7 783	7 916	7 622	6 743	6 484	6 304	6 300	6 300	6 640	b.d.
Słowenia	4 799	4 929	5 204	5 521	5 690	5 878	5 992	6 064	6 331	6 306
Szwajcaria	49 366	48 171	46 175	44 514	42 186	45 606	47 184	47 990	49 236	49 386
Szwecja	17 162	17 258	18 987	18 973	18 914	19 000	19 389	20 032	20 715	b.d.
Turcja	10 302	10 168	10 750	11 426	12 140	12 837	13 550	14 937	16 007	18 840
W. Brytania	228 300	223 900	217 475	211 300	208 100	176 100	179 300	177 500	178 700	171 500
Węgry	27 478	27 762	27 587	28 069	27 226	26 001	26 131	26 242	26 125	b.d.
Włochy	42 264	41 746	39 980	39 291	40 105	39 924	39 795	46 278	46 831	47 369

Źródło: CEA Statistics N°42 European Insurance In Figures, November 2010. Annex I

Około 88% personelu firm ubezpieczeniowych reprezentowanych w CEA było zatrudnionych w pełnym wymiarze godzin. Następstwem konsolidacji na rynku ubezpieczeniowym, a także rosnącą popularnością elektronicznych mediów w akwizycji ubezpieczeń była utrzymująca się od kilku lat tendencja zmniejszania liczby etatowych pracowników w firmach ubezpieczeniowych. Na rzecz towarzystw ubezpieczeń, oprócz osób zatrudnionych na podstawie umów o pracę, działało ok. miliona niezależnych pośredników ubezpieczeniowych i osób zajmujących się *outsourcingiem* produktów ubezpieczeniowych.

V.2. Składka przypisana brutto w krajach reprezentowanych w CEA

W 2009 r. składka przypisana brutto w obu działach ubezpieczeń, w firmach posiadających siedziby w krajach należących do CEA – oszacowana na 1 057 mld euro – była wyższa o ok. 30% w porównaniu z 2000 r. Jednak, w stosunku do 2008 r., składka – w cenach nominalnych, przy stałym kursie euro – obniżyła się o 2 495 mln euro (o 0,2%). W czasie kryzysu waluty wielu krajów środkowoeuropejskich i krajów peryferyjnych uległy deprecjacji względem euro, toteż po uwzględnieniu zmian kursów walut narodowych wobec euro, przypis składki był w 2009 r. wyższy niż w 2008 r. o 2,9%. Nie wszystkie kraje europejskie odnotowały regres zbioru składki w czasie kryzysu. Najwyższą dodatnią dynamikę składki przypisanej brutto wykazały Włochy (wzrost o 28,1%) i Francja (o 9,2%). Mniejszą, niż w 2008 r. składkę, zebrały firmy działające na rynkach: brytyjskim (o 17,5%), irlandzkim (o 10,0%), duńskim (o 4,4%), belgijskim (3,1%). W krajach Europy Środkowej załamanie rynku ubezpieczeń było o wiele głębsze; spadek przypisu składki wywołany kryzysem ekonomicznym wystąpił przede wszystkim na Litwie (o 16,9%) i na Węgrzech. W Polsce – obok spowolnienia gospodarczego – ujawnił się także negatywny wpływ spadku zainteresowania produktami *bancassurance*, które w poprzednim okresie zdynamizowały rynek ubezpieczeń na życie. Produkty te kupowano, licząc na wysoką stopę zwrotu z inwestycji, a dodatkową zachętą było zwolnienie zysków od podatku od dochodów kapitałowych⁷⁶. Po załamaniu kursu złotego i pogorszeniu sytuacji na rynku pracy popyt na

⁷⁶ Rzecznik Ubezpieczonych krytycznie odniósł się do *bancassurance*: „konstrukcje prawne *bancassurance* zazwyczaj ograniczają konsumentom prawa, które przysługiwałyby im w pełni, gdyby zawierali umowy ubezpieczenia bez uczestnictwa banków”. Jednak nie ograniczyło to sprzedaży „poliso-lokat”. Popularność kanału *bancassurance* spowodowała, że zarówno ubezpieczyciele jak i banki opracowały kodeks dobrych praktyk rynku *bancassurance*, przyjęty w 2009 r. z inicjatywy PIU oraz Związku Banków Polskich. Por.: *Podstawowe problemy bancassurance – raport Rzecznika Ubezpieczonych* z 13 grudnia 2007 r., <http://www.rzu.gov.pl> oraz *Rynek ubezpieczeniowy w Polsce w 2008 r. - informacja dla Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych*, Polska Izba Ubezpieczeń, <http://www.piu.org.pl>

produkty strukturyzowane (w tym poliso-lokaty) załamał się, co zdecydowało o ujemnej dynamice rynku ubezpieczeniowego w naszym kraju w 2009 r.

Tablica 15. Składka przypisana brutto w krajach w reprezentowanych w CEA

Kraj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	w mln euro									
Ogółem	811 878	805 756	872 469	884 815	936 034	1 015 646	1 100 908	1 181 806	1 059 113	1 056 618
Austria	11 679	12 470	12 615	13 128	13 974	15 295	15 589	15 874	16 214	16 420
Belgia	20 031	20 571	22 304	25 774	28 417	33 832	29 489	31 193	29 279	28 386
Bułgaria	199	228	319	342	428	555	643	772	915	850
Chorwacja	593	682	753	801	884	993	1 118	1 235	1 341	1 282
Cypr	568	454	485	527	550	589	637	695	742	787
Czechy	1 983	2 010	2 548	2 837	3 332	3 709	4 099	4 525	5 274	5 218
Dania	11 017	12 271	13 426	15 038	15 890	16 988	18 702	19 570	20 811	19 902
Estonia	102	114	139	168	203	254	284	434	372	367
Finlandia	11 748	11 819	12 247	12 641	13 191	14 297	14 942	15 047	15 800	16 182
Francja	131 335	128 059	131 998	142 028	158 226	175 884	197 092	195 732	183 194	200 057
Grecja	2 604	2 642	2 895	3 235	3 624	3 923	4 371	4 736	4 789	5 002
Hiszpania	40 851	41 015	48 061	40 630	45 418	48 779	52 836	54 297	60 086	60 374
Irlandia	8 321	10 518	11 208	11 884	11 998	13 580	16 150	18 204	13 431	12 099
Islandia	269	269	294	294	281	344	350	403	280	251
Lichtenstein	.	.	.	.	1 490	2 713	4 311	4 203	3 769	5 947
Litwa	118	133	224	242	269	313	425	606	590	432
Luksemburg	847	783	916	891	964	1 100	1 138	1 222	1 899	1 935
Łotwa	172	175	179	195	197	219	291	438	476	315
Malta	173	163	183	208	237	258	286	352	275	288
Niderlandy	40 371	42 335	43 995	46 782	48 816	48 245	73 386	74 920	76 559	76 395
Niemcy	131 820	135 093	141 008	147 729	152 166	157 984	161 945	162 923	164 523	171 330
Norwegia	8 022	7 872	9 172	9 498	10 381	11 968	11 945	12 965	12 705	11 824
Polska	5 199	6 095	6 006	5 646	6 091	7 717	9 631	11 580	16 830	11 824
Portugalia	7 361	7 989	8 414	9 445	10 472	13 444	13 123	13 751	15 329	14 559
Rumunia	.	.	434	514	614	890	1 276	2 018	2 443	1 814
Słowacja	641	736	850	1 008	1 198	1 309	1 439	1 714	2 031	2 026
Słowenia	937	1 055	1 185	1 275	1 457	1 547	1 726	1 894	2 019	2 073
Szwajcaria	30 377	33 603	36 151	33 907	32 816	32 658	31 352	30 132	33 666	35 138
Szwecja	19 671	17 751	16 964	19 264	19 096	22 384	23 079	24 887	24 706	23 244
Turcja	3 047	2 273	2 527	2 938	3 725	4 739	5 340	6 119	6 179	5 677
W. Brytania	252 689	228 691	255 226	236 746	246 212	266 587	294 269	366 572	247 022	203 809
Węgry	1 477	16	2 036	2 206	2 380	2 767	3 142	3 701	3 542	2 944
Włochy	67 658	76 254	87 708	96 993	101 038	109 780	106 502	99 095	92 019	117 866

Uwaga: Dane ogółem mogą różnić się od sumy danych dotyczących krajów ze względu na zaokrąglenia.

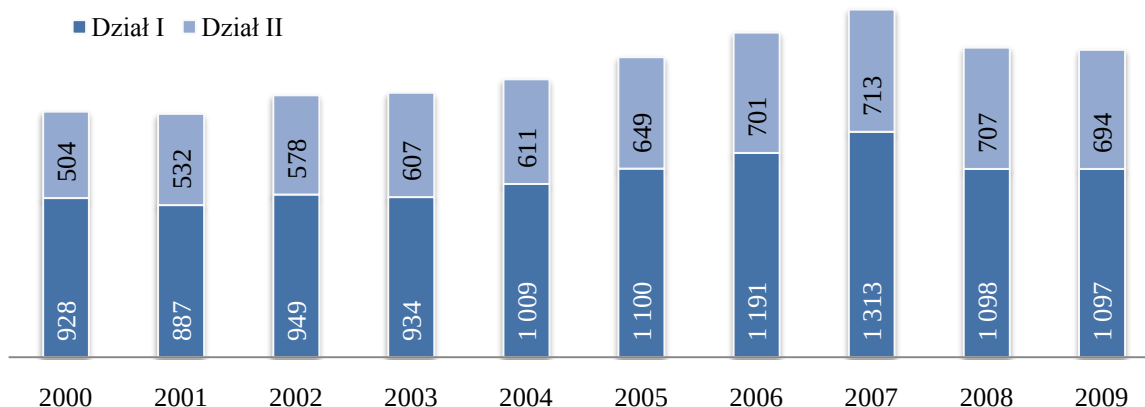
Źródło: CEA Statistics N°42 European Insurance In Figures, November 2010. Annex I, dz. cyt.

W przeliczeniu na jednego mieszkańca, w 2009 r. składka ubezpieczeniowa w krajach reprezentowanych w CEA wyniosła 1 791 euro (nominalnie o 0,8% mniej niż przed rokiem), z tego na ubezpieczenia na życie przypadało 1 097 euro (spadek w stosunku do 2008 r. o 0,1%), na pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe – 694 euro (o 1,8% mniej niż przed rokiem).

W latach 2000-2007, w większości krajów CEA, składka rosła szybciej od PKB, sytuacja uległa zmianie w 2008 r., lecz w 2009 r. spadek wartości PKB (13 717 mld euro w 2008 r. do 12 976 euro w 2009 r.) był głębszy niż obniżenie dynamiki zbioru składki.

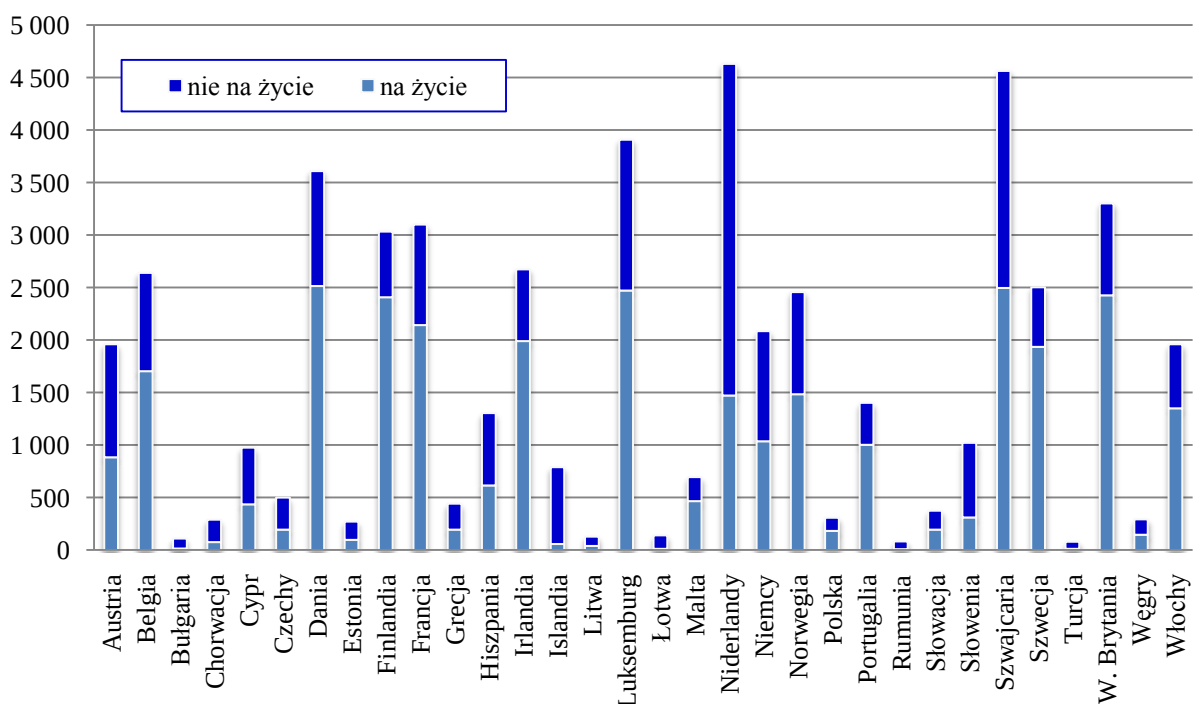
W rezultacie relacja składki ubezpieczeniowej do PKB nieznacznie wzrosła (w obu działach łącznie o 0,7 pkt proc.).

Wykres 84. Przeciętna składka *per capita* w krajach reprezentowanych w CEA; w euro



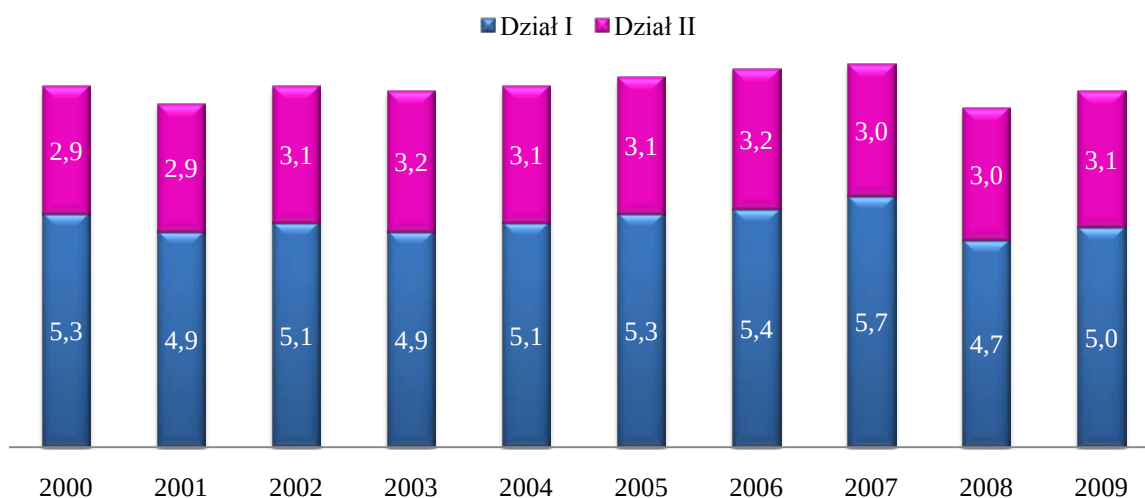
Źródło: CEA Statistics N°37 *European Insurance In Figures*, October 2009. Annex I i II, dz. cyt., s. 29-30 i 45
CEA Statistics N°42 *European Insurance In Figures*, November 2010. dz. cyt., s. 8

Wykres 85. Składka *per capita* w działach ubezpieczeń w 2009 r. w krajach CEA; w euro



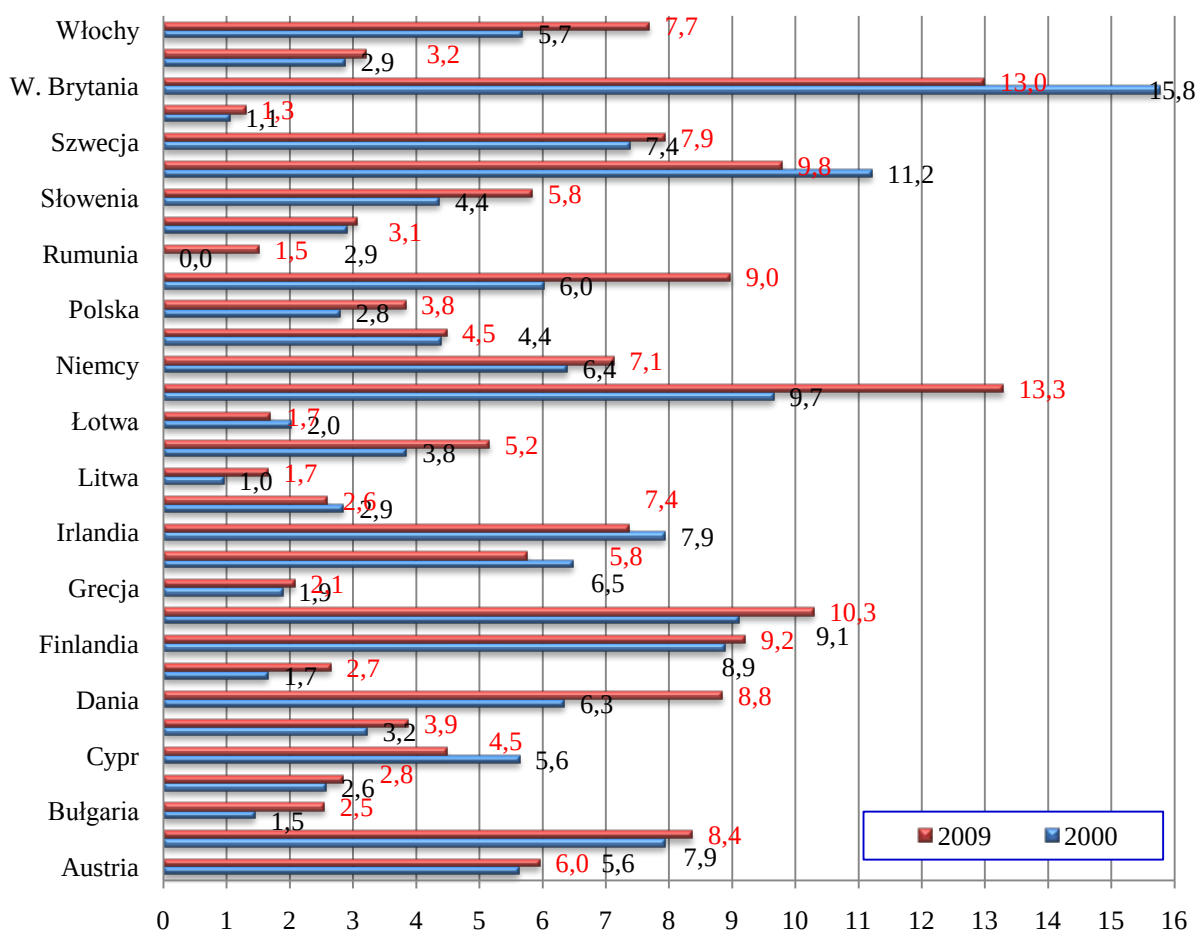
Źródło: CEA Statistics N°42 *European Insurance In Figures*, November 2010. Annex I

Wykres 86. Relacja zagregowanej składki przypisanej brutto w krajach CEA do łącznej wartości PKB tych krajów; w %



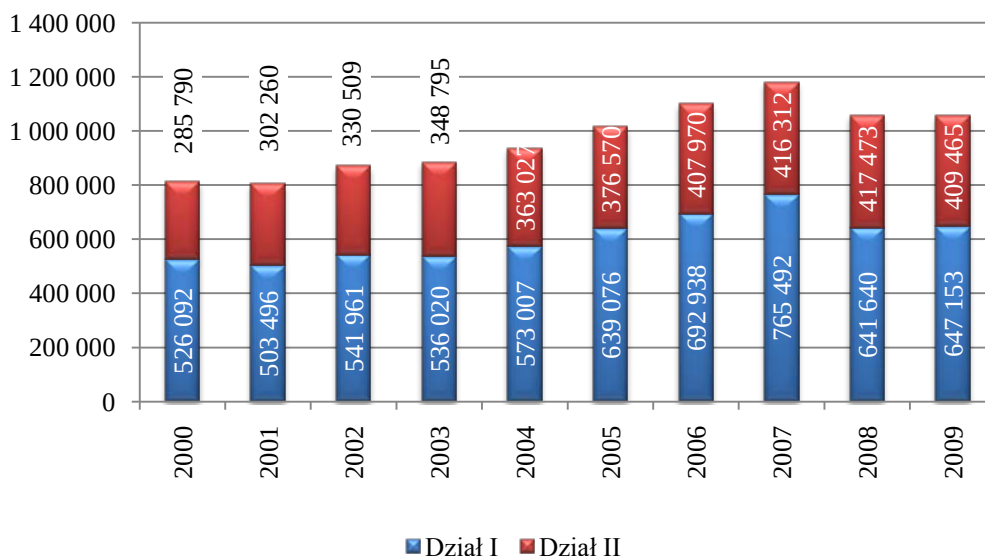
Źródło: CEA Statistics N°42 European Insurance In Figures, November 2010. Annex I

Wykres 87. Relacja składki przypisanej brutto do PKB w krajach reprezentowanych w CEA; w %



Źródło: CEA Statistics N°42 European Insurance In Figures, November 2010. Annex I

**Wykres 88. Składka przypisana brutto w działach ubezpieczeń w latach 2000-2009
w krajach reprezentowanych w CEA**
w mln euro



Źródło: CEA Statistics N°42 European Insurance In Figures, November 2010

W ujęciu zagregowanym wskaźnik penetracji rynku (relacja składki do PKB) wzrósł z 7,7% w 2008 r. do 8,1% w 2009 r., przy dużym zróżnicowaniu jego poziomu w poszczególnych krajach (zwłaszcza w krajach o dojrzałych rynkach ubezpieczeniowych). Na 33 państwa CEA, spadek tego wskaźnika wystąpił w 22 krajach (w tym największy w Wielkiej Brytanii – o 0,6 pkt proc.), a tylko w 11 krajach odnotowano niewielki jego wzrost lub stabilizację. Najbardziej zwiększyła się relacja składki do PKB we Włoszech (o 1,8 pkt proc.) a następnie we Francji (o 0,9 pkt proc.), w Finlandii (o 0,7 pkt proc.), w Niemczech (o 0,5 pkt proc.), w Niderlandach i Norwegii (o 0,4 pkt proc.). W regionie Europy Środkowej największy wzrost relacji składki ubezpieczeniowej do PKB miał miejsce w Czechach i Estonii (o 0,3 pkt proc.), zaś największy spadek – w Polsce (o 0,8 pkt proc.).

Utrzymujący się od kilkunastu lat wzrostowy trend zbioru składki z ubezpieczeń na życie w czasie kryzysu finansowego załamał się⁷⁷. Nominalnie, przy stałym kursie euro, składka przypisana brutto w dziale I ubezpieczeń na terytorium krajów CEA wyniosła w 2009 r. ok. 647 mld euro wobec 642 mld euro przed rokiem i była większa w porównaniu z poprzednim rokiem o 4,7%. Po uwzględnieniu różnic kursowych jej wzrost wyniósł tylko o 0,8%, na co złożyły się wzrosty i spadki przypisu składki z ubezpieczeń life, oraz zmiany kursów walut narodowych względem euro w czasie kryzysu. Najbardziej, bo aż o 50,6%

⁷⁷ W latach poprzedzających kryzys finansowy składka przypisana brutto w ubezpieczeniach na życie rosła w tempie ok. 6% rocznie. Por.: CEA Statistics N°37 European Insurance in Figures, October 2009, s. 17

wzrosła składka w ubezpieczeniach na życie w Lichtensteinie (o 58,4%) i we Włoszech (o 48,7%). Dodatnia dynamika składki w dziale I wystąpiła także w Turcji (14,7%), Szwecji (11,9%), Francji (13,0%), Czechach (10,3%). Spadek składki z ubezpieczeń na życie w 2009 r. w stosunku do 2008 r. odnotowano w Belgii (*minus* 5,3%), Danii (*minus* 4,7%), Irlandii (*minus* 10,9%), Niderlandach (*minus* 8,2%), Norwegii (*minus* 4,8%), Portugalii (*minus* 5,2%), Wielkiej Brytanii (*minus* 9,7%).

Kryzys finansowy już w 2008 r. pogorszył warunki działania ubezpieczycieli w Europie Zachodniej, w roku 2009 przeniósł się do byłych radzieckich republik nadbałtyckich i nowych krajów Unii Europejskiej w Europie Środkowej. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach na życie zmniejszyła się nominalnie w 2009 r. (w porównaniu z rokiem poprzednim) od 0,3% na Słowacji do 48,1% w Rumunii. Wysoka ujemna dynamika przypisu składki z ubezpieczeń na życie (spadek o 22,3% według stałego kursu euro, po uwzględnieniu różnic kursowych – o 37,0%) wystąpiła w Polsce.

Tablica 16. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach na życie w krajach CEA

Kraj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	w mln euro									
Ogółem	526 092	503 496	541 961	536 020	573 007	639 076	692 938	765 492	641 640	647 153
Austria	5 389	5 831	5 617	5 704	6 165	7 124	7 183	7 206	7 362	7 416
Belgia	12 909	13 170	14 431	17 524	19 891	25 177	20 382	21 658	19 352	18 328
Bułgaria	23	45	76	38	52	77	95	128	142	115
Chorwacja	99	124	155	178	209	256	297	338	352	339
Cypr	382	251	260	265	266	274	294	323	341	353
Czechy	640	478	708	842	1 219	1 318	1 457	1 688	1 964	2 044
Dania	7 071	8 132	8 891	9 676	10 143	11 007	12 471	13 617	14 540	13 870
Estonia	19	23	29	37	52	81	84	180	127	133
Finlandia	9 401	9 367	9 680	9 982	10 357	11 251	11 806	11 918	12 548	12 853
Francja	90 253	84 635	85 500	92 022	105 341	120 668	140 203	137 080	122 368	138 278
Grecja	1 337	1 292	1 310	1 435	1 729	1 935	2 311	2 244	2 193	2 202
Hiszpania	23 800	22 864	26 531	17 799	19 530	21 004	23 341	23 241	27 489	28 538
Irlandia	5 986	7 168	7 253	7 644	7 930	9 739	12 327	14 594	10 097	9 000
Islandia	19	21	26	28	29	33	31	34	21	19
Lichtenstein	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	1 490	2 596	4 171	4 030	3 534	5 596
Litwa	21	26	40	62	68	84	132	228	155	136
Luksemburg	308	277	398	343	389	490	511	549	1 194	1 224
Łotwa	7	7	7	8	10	16	24	37	27	28
Malta	84	75	84	104	129	142	171	228	181	193
Niderlandy	23 827	25 879	24 052	25 338	25 560	25 085	26 143	26 367	26 446	24 277
Niemcy	61 225	62 565	65 301	68 574	70 343	75 244	78 455	78 967	79 586	85 250
Norwegia	3 527	4 382	5 209	5 332	6 283	7 561	7 442	8 371	7 963	7 140
Polska	2 079	2 522	2 569	2 538	2 778	3 809	5 418	6 743	11 100	6 996
Portugalia	3 789	4 487	4 562	5 402	6 250	9 136	8 762	9 369	11 005	10 427
Rumunia	b.d.	b.d.	111	122	137	235	252	448	508	229
Słowacja	266	321	367	410	486	571	680	853	1 066	1 062
Słowenia	181	225	268	305	429	465	541	609	642	630
Szwajcaria	20 202	21 944	23 612	21 154	19 585	19 229	17 847	17 477	18 651	19 243
Szwecja	14 922	13 112	11 749	12 503	12 314	15 059	15 452	17 508	17 723	17 963
Turcja	567	418	466	608	689	741	766	745	827	835
W. Brytania	197 289	166 844	186 570	166 375	176 560	193 979	222 918	295 249	185 734	149 850
Węgry	683	682	834	885	968	1 218	1 592	2 024	1 836	1 466
Włochy	39 784	46 329	55 294	62 780	65 627	73 471	69 377	61 439	54 565	81 120

Uwaga: Dane ogółem różnią się od sumy zbioru składki w poszczególnych krajach, ze względu na zaokrąglenia.

Źródło: CEA Statistics N°37 *European Insurance In Figures*, October 2009. Annex I, CEA Statistics N°42 *European Insurance In Figures*, November 2010. Annex I

W stosunku do 2000 r. składka w ubezpieczeniach *non life* wzrosła w ciągu dziewięciu lat o ok. 43%. Wyraźne przyspieszenie dynamiki składki w tym segmencie rynku, które wystąpiło w 2006 r., było spowodowane prywatyzacją systemu ubezpieczeń zdrowotnych w Niderlandach. Jak już sygnalizowano, składka w ubezpieczeniach *non life* w dużej mierze generowana była rozwojem motoryzacji w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej z regionu Europy Środkowej. Istotne znaczenie w akwizycji ubezpieczeń majątkowych miało także szybkie rozpowszechnianie się obowiązkowych i przymusowych ubezpieczeń ogólnej odpowiedzialności cywilnej w tym regionie.

Recesja ograniczała rozszerzanie pola ubezpieczeniowego i zagospodarowanie nowych jego obszarów. W tych warunkach składka w dziale II zebrana w krajach CEA pozostała w 2009 r. na poziomie trzech ostatnich lat – 409 mld euro; w ujęciu nominalnym, po wyeliminowaniu różnic kursowych składka ta wzrosła o 0,3% w stosunku do roku 2008.

Tablica 17. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach nie na życie w krajach CEA

Kraj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	w mln euro									
Ogółem	285 790	302 260	330 509	348 795	363 027	376 570	407 970	416 312	417 473	409 465
Austria	6 290	6 639	6 998	7 424	7 809	8 171	8 406	8 668	8 852	9 004
Belgia	7 122	7 401	7 873	8 250	8 526	8 655	9 107	9 535	9 927	10 058
Bułgaria	176	183	243	303	376	478	548	644	773	735
Chorwacja	494	558	597	623	675	737	821	897	988	943
Cypr	186	203	225	262	284	316	344	372	401	434
Czechy	1 343	1 532	1 840	1 994	2 113	2 391	2 642	2 837	3 310	3 174
Dania	3 946	4 138	4 535	5 362	5 747	5 980	6 231	5 952	6 271	6 032
Estonia	83	91	110	131	151	173	200	254	245	233
Finlandia	2 347	2 452	2 567	2 659	2 834	3 046	3 136	3 129	3 252	3 329
Francja	41 082	43 424	46 498	50 006	52 885	55 216	56 889	58 652	60 826	61 779
Grecja	1 267	1 350	1 585	1 800	1 895	1 988	2 060	2 492	2 596	2 800
Hiszpania	17 051	18 152	21 530	22 832	25 888	27 775	29 495	31 056	32 597	31 836
Irlandia	2 335	3 350	3 955	4 240	4 068	3 841	3 823	3 610	3 334	3 099
Islandia	250	247	268	266	251	311	318	369	259	232
Lichtenstein	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	116	140	173	235	351
Litwa	97	107	184	180	201	229	293	377	435	296
Luksemburg	539	505	518	549	575	610	627	673	705	711
Łotwa	165	168	172	187	187	204	267	401	449	287
Malta	89	88	99	104	108	116	115	124	93	95
Niderlandy	16 544	16 456	19 943	21 444	23 256	23 160	47 243	48 551	50 113	52 118
Niemcy	70 595	72 528	75 707	79 155	81 823	82 740	83 490	83 956	84 937	86 080
Norwegia	4 495	3 490	3 963	4 165	4 097	4 407	4 502	4 594	4 742	4 684
Polska	3 120	3 574	3 437	3 108	3 313	3 908	4 213	4 837	5 730	4 827
Portugalia	3 572	3 502	3 852	4 044	4 222	4 308	4 361	4 382	4 324	4 132
Rumunia	b.d.	b.d.	323	392	477	655	1 024	1 570	1 936	1 585
Słowacja	375	415	483	598	713	738	759	861	965	965
Słowenia	756	830	917	970	1 028	1 082	1 185	1 285	1 377	1 443
Szwajcaria	10 175	11 658	12 539	12 753	13 232	13 428	13 504	12 655	15 015	15 895
Szwecja	4 749	4 639	5 215	6 761	6 782	7 326	7 627	7 378	6 983	5 281
Turcja	2 480	1 854	2 060	2 330	3 036	3 998	4 574	5 374	5 352	4 842
W. Brytania	55 400	61 847	68 656	70 371	69 652	72 607	71 351	71 323	61 289	53 960
Węgry	794	953	1 202	1 321	1 412	1 550	1 550	1 678	1 706	1 477
Włochy	27 874	29 925	32 414	34 213	35 411	36 309	37 125	37 656	37 454	36 746

Uwaga: Dane ogółem różnią się od sumy zbioru składki w poszczególnych krajach, ze względu na zaokrąglenia.

Źródło: CEA Statistics N°37 European Insurance In Figures, October 2009. Annex I,

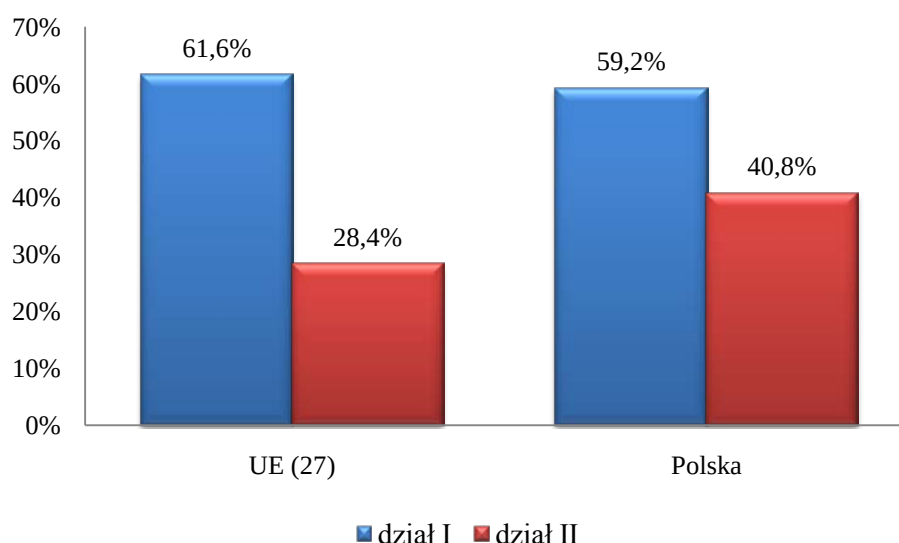
CEA Statistics N°42 European Insurance In Figures, November 2010. Annex I

Niektóre zachodnioeuropejskie kraje odnotowały jednak w 2009 r. spadek zbioru składki w segmencie *non life* w stosunku do jej wartości w poprzednim roku, w szczególności dotyczyło to: Szwecji (*minus 16,5%*), Danii (*minus 3,9%*), Hiszpanii (*minus 2,3%*), Portugalii (*minus 4,4%*), Irlandii (*minus 7,1%*), Wielkiej Brytanii (*minus 1,5%*) i Włoch (*minus 1,9%*). Najwyższe ujemne wskaźniki przyrostu składki w tym dziale ubezpieczeń wystąpiły na Łotwie (*minus 35,7%*) i Litwie (*32,0%*), na co wpłynął głęboki regres sfery realnej gospodarki tych krajów.

Ubezpieczenia majątkowe, które dominowały w pierwszych latach po reaktywowaniu polskiego rynku ubezpieczeń, w ostatniej dekadzie zostały zmajoryzowane przez ubezpieczenia na życie. Sytuacja ta utrzymała się w 2009 r., mimo że – w przeciwieństwie do ubezpieczeń w dziale I, które miały wysoką ujemną dynamikę – przypis składki w dziale II (po przeliczeniu na euro) zwiększył się o 3,8%.

Struktura działowa polskiego rynku ubezpieczeń, ukształtowana na koniec 2008 r., różniła się od struktury rynku Unii Europejskiej, ze względu na niższy (o 4,7 pkt. proc.) udział ubezpieczeń majątkowych. Miało to związek nie tylko z wysoką, utrzymującą się do tego roku dynamiką sprzedaży w Polsce ubezpieczeń na życie, ale także z niskim popytem na ubezpieczenia osobowe, niską skłonnością przedsiębiorstw i gospodarstw domowych do ubezpieczania mienia oraz marginalizacją gospodarki morskiej. Sytuacja odwróciła się w 2009 r. i obecnie udział ubezpieczeń majątkowych w Polsce jest o 12,4 pkt. proc. większy niż w Unii Europejskiej. Wzrost ilościowy składki w ubezpieczeniach majątkowych generował przede wszystkim rozwój motoryzacji i mieszkalnictwa.

Wykres 89. Struktura działowa przypisu składki w Unii Europejskiej i w Polsce



Źródło: CEA Statistics N°42 *European Insurance In Figures*, November 2010. Annex I

V.3. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach *non life*

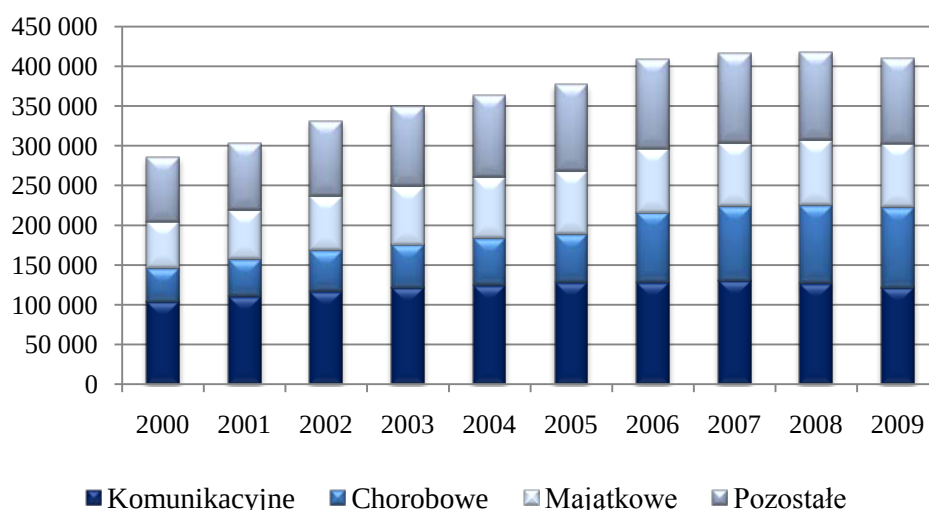
Po 10 latach systematycznego wzrostu, w okresie recesji nastąpił spadek zbioru składki z tych ubezpieczeń do wysokości 409 465 mln euro. Recesja spowodowała obniżenie składki przypisanej brutto we wszystkich grupach ubezpieczeń, za wyjątkiem ubezpieczeń chorobowych i wypadkowych. Te ostatnie rosną głównie ze względu na coraz wyższy udział sektora prywatnego w ochronie zdrowia i komercjalizację świadczeń medycznych w wielu krajach europejskich. W latach 2000-2009 w strukturze zbioru składki firm reprezentowanych w CEA nastąpiły zmiany, spowodowane głównie zahamowaniem dynamiki i spadkiem udziału składki z ubezpieczeń komunikacyjnych. Może to być sygnałem nasycenia popytu na samochody osobowe, ale także – przejawem niezwykle ostrej konkurencji firm przyjmujących do ochrony ryzyka komunikacyjne. Zwiększył się natomiast udział składki z ubezpieczeń chorobowych. Ubezpieczenia majątkowe wykazywały w ostatnim roku analizowanego okresu lekką tendencję spadkową osiągając wartość 79 969 mln euro.

Tablica 18. Składka przypisana brutto w głównych grupach ubezpieczeń nie na życie w krajach CEA

Ubezpieczenia	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	w mln euro									
Komunikacyjne	103 612	110 541	117 423	121 235	124 843	127 371	127 762	129 833	126 739	121 384
Chorobowe	43 000	47 301	50 355	53 720	58 570	61 432	88 088	93 333	98 437	101 185
Majątkowe	57 700	60 688	68 280	73 385	76 206	79 106	79 847	80 313	81 545	79 969
Pozostałe	81 478	83 730	94 451	100 455	103 408	108 660	112 274	112 833	110 752	106 927

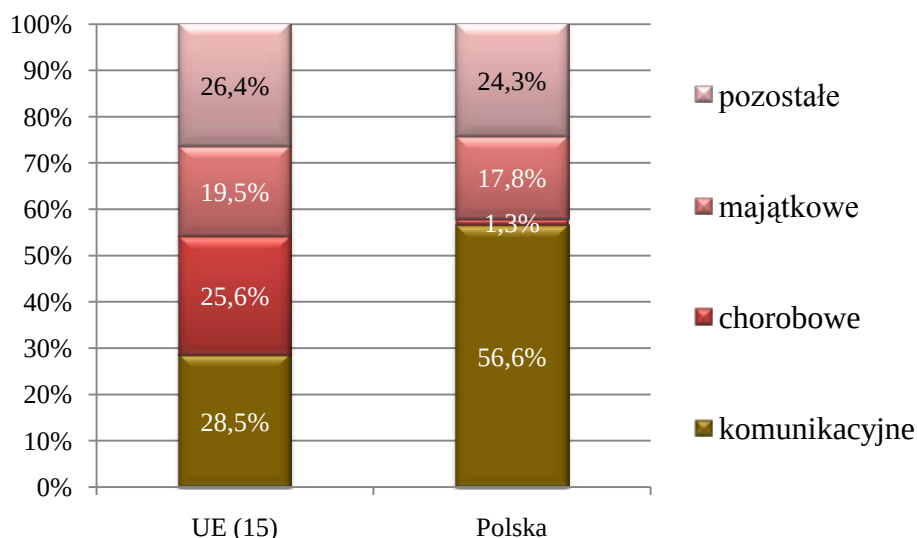
Źródło: CEA Statistics N°42 *European Insurance In Figures*, November 2010. Annex I

Wykres 90. Składki przypisane brutto w głównych grupach ubezpieczeń w Dziale II w krajach CEA; w mln euro



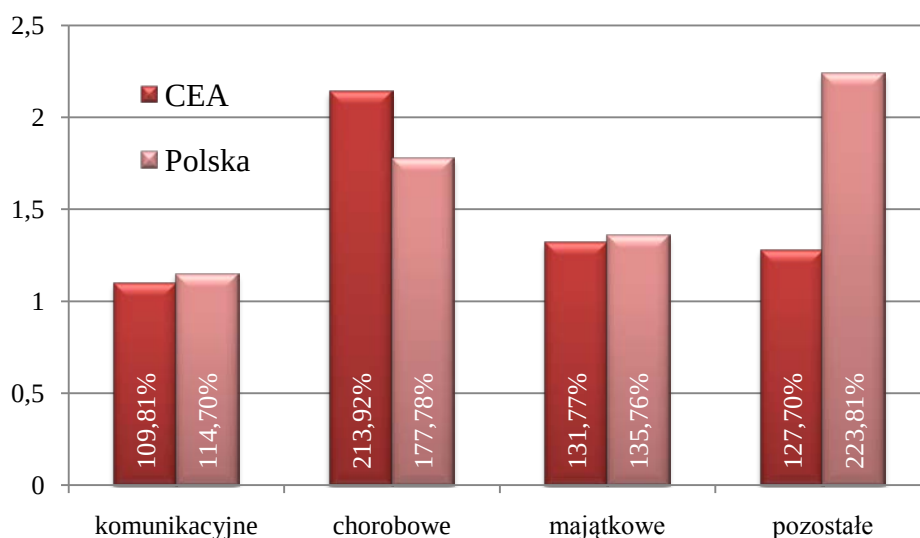
Źródło: CEA Statistics N°42 *European Insurance In Figures*, November 2010. Annex I

Wykres 91. Struktura zbioru składki z ubezpieczeń *non life* w 2009 r. w Unii Europejskiej (15) i w Polsce



Źródło: CEA Statistics N°42 European Insurance In Figures, November 2010. Annex I

Wykres 92. Stopa wzrostu składki w ubezpieczeniach *non life* w Polsce i w krajach CEA



Źródło: CEA Statistics N°42 European Insurance In Figures, November 2010. Annex I

Na przykładzie Polski, która ma największy i najbardziej rozwinięty rynek finansowy spośród wszystkich byłych krajów Demokracji Ludowej, widać ogromną lukę w zagospodarowaniu pola ubezpieczeniowego, dzielącą te kraje od wysoko rozwiniętych państw Unii Europejskiej. Jednak dystans ten z każdym rokiem powoli, lecz systematycznie maleje. Wprawdzie daleko jeszcze do pełnej konwergencji rynków ubezpieczeniowych Europy Środkowej i Zachodniej, lecz w dłuższej perspektywie wydaje się to realne. Wyższa stopa wzrostu składki na rynkach wschodzących w ubezpieczeniach *non life* od przeciętnej

dla krajów reprezentowanych w CEA, tylko częściowo wynika z niskiej bazy odniesienia. Istotny wpływ ma tu zmniejszanie różnicy wysokości PKB *per capita*, a wraz z tym rosnąca zamożność gospodarstw domowych, coraz bogatsza oferta produktowa ubezpieczycieli, wzrost społecznej świadomości ubezpieczeniowej. Wzrost wartości ubezpieczanych dóbr, obowiązek (bądź przymus) ubezpieczania odpowiedzialności cywilnej z tytułu wykonywania zawodu, rozwój transakcji finansowych, to także czynniki generujące coraz wyższy efektywny popyt na ubezpieczenia *non life*. Barierą dla rozwoju ubezpieczeń majątkowych jest niski poziom rozporządzalnego dochodu wielu gospodarstw domowych (zwłaszcza rolników indywidualnych, emerytów i rencistów).

V.3.1. Wpływ recesji na zbiór składki z głównych segmentów ubezpieczeń *non life*

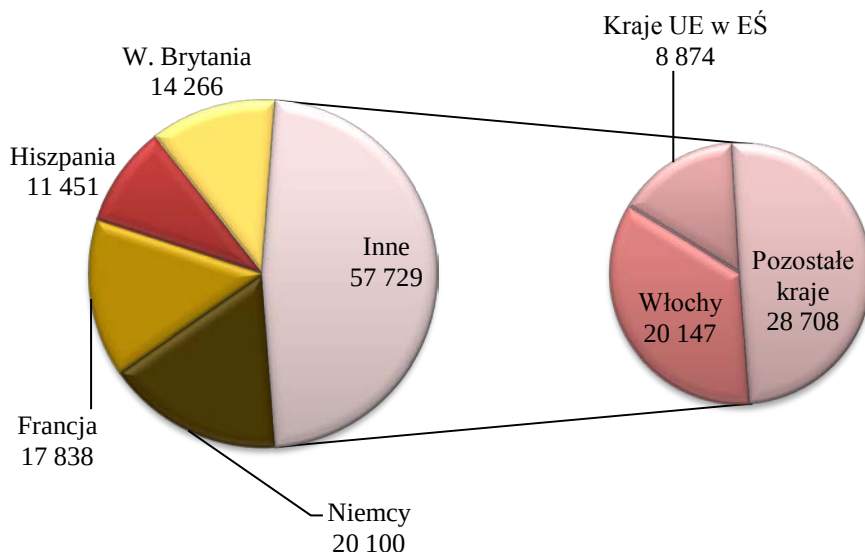
Ubezpieczenia komunikacyjne stanowiły do 2007 r. dominującą część portfela ubezpieczeń *non life* we wszystkich krajach CEA. W 2008 r. według szacunków *European Automobile Manufacturers' Association*, rejestracja nowych samochodów w Europie obniżyła się o ok. 8%⁷⁸, co negatywnie odbiło się na akwizycji ubezpieczeń komunikacyjnych w krajach Europy Zachodniej. Próby podtrzymania koniunktury w przemyśle motoryzacyjnym nie przyniosły zdecydowanej poprawy sprzedaży samochodów. W 2009 r. składka przypisana brutto w ubezpieczeniach komunikacyjnych ponownie obniżyła się, chociaż nadal dominowała w ubezpieczeniach *non-life* na obszarze krajów CEA.

Wzrost wartości ubezpieczanych pojazdów, a także nadrabianie opóźnień przez kraje o słabo rozwiniętej motoryzacji powodują, że ubezpieczenia komunikacyjne utrzymują stabilną dynamikę wzrostu, równą mniej więcej stopie wzrostu Działu II ogółem. Jest to segment rynku zdominowany przez towarzystwa ubezpieczeniowe z wysoko rozwiniętych krajów Unii Europejskiej, na które w 2009 r. przypadało 69,0% całej składki z ubezpieczeń komunikacyjnych, w tym na firmy: włoskie (16,6%), niemieckie (16,6%), francuskie (14,7%), brytyjskie (11,8%) i hiszpańskie (9,4%). Wszystkie te kraje odnotowały regres zbioru składki w okresie kryzysu finansowego i recesji gospodarczej, która po nim nastąpiła.

Wysoki spadek zbioru składki z ubezpieczeń komunikacyjnych dotknął w 2009 r. kraje członkowskie Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej (EŚ). Najmocniej kryzys w tym segmencie rynku dał się poznać na Łotwie (spadek składki w relacji do poprzedniego roku o 40,9%), na Litwie (spadek o 27,2%), w Estonii (spadek o 10,2%) a także na Węgrzech (spadek o 6,9%), w Chorwacji (spadek o 3,7%) oraz w Bułgarii (spadek o 3,0%).

⁷⁸ Dla porównania warto dodać, że w 2007 r. liczba nowo zarejestrowanych samochodów wzrosła o ok. 2%. Podaję za: *CEA Statistics N°37 European Insurance In Figures, October 2009*, dz. cyt., s. 14

Wykres 93. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach komunikacyjnych w 2009 r. w mln euro

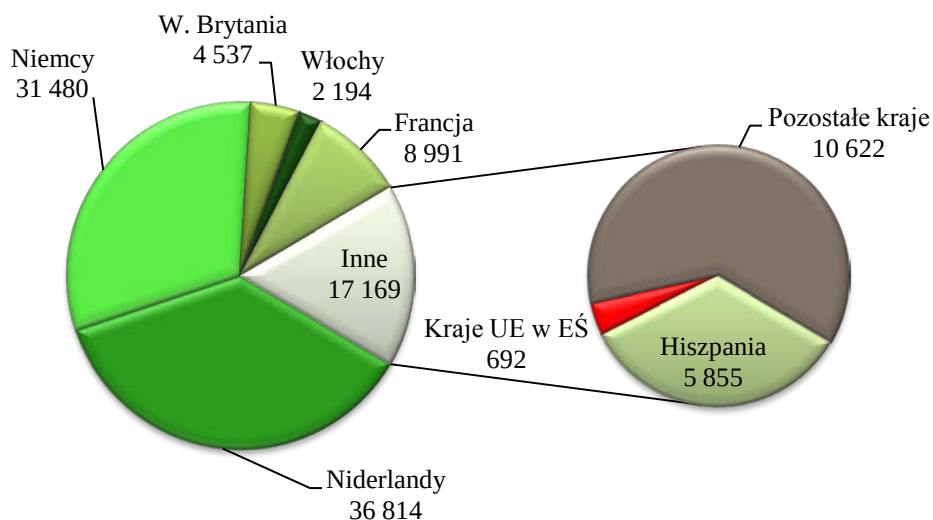


Źródło: CEA Statistics N°42 European Insurance In Figures, November 2010. Annex I

W latach 2000-2009 większość krajów CEA odnotowywała systematyczny wzrost przypisu składki w ubezpieczeniach osobowych *non life* (wypadkowych i chorobowych). Ze wstępnych szacunków wynika, że składka przypisana brutto w tych ubezpieczeniach (nominalnie przy stałym kursie euro wobec walut krajowych) wzrosła w 2009 r. w stosunku do roku poprzedniego o 3,3% (po uwzględnieniu zmian kursowych – o ok. 2,8%). Mniejszą, niż przed rokiem, wartość i ujemną dynamikę zbioru składki odnotowano w Szwecji (*minus* 63,9%). Nie miało to jednak istotnego wpływu na składkę w ubezpieczeniach chorobowych i wypadkowych, bowiem w tym segmencie rynku występuje bardzo silna koncentracja. Liderem wśród krajów CEA są Niderlandy (z udziałem 36,4% w składce w 2009 r.), na drugim znajdują się Niemcy (31,1%), na trzecim – Francja (8,9%). Stosunkowo wysokie składki (na poziomie ponad 5 mld euro) w ubezpieczeniach chorobowych i wypadkowych zebrano w Hiszpanii, Wielkiej Brytanii oraz w Szwajcarii. Łącznie na sześć wymienionych krajów przypada 92,4%.

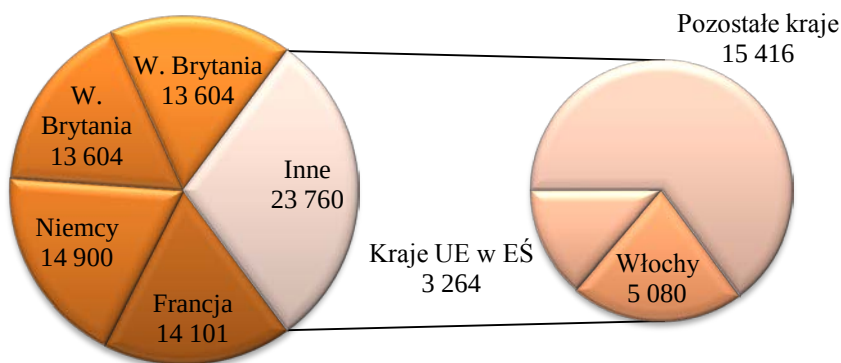
Udział krajów członkowskich Unii Europejskiej z regionu Europy Środkowej w przypisanej składce z ubezpieczeń chorobowych i wypadkowych wynosił w 2009 r. zaledwie 0,7%. Składka ta prawie w całości pochodziła z trzech krajów: Słowenii (415 mln euro), Polski (64 mln euro) i Łotwy (56 mln euro). Na uwagę zasługuje bardzo silny regres składki w krajach nadbałtyckich w okresie dekonunktury. Na Litwie składka zmalała w stosunku do poprzedniego roku o ok. 50%, na Łotwie o 26,9%; oba te kraje znalazły się na liście państw o najwyższej ujemnej dynamice przypisu składki w tej grupie ubezpieczeń.

**Wykres 94. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach chorobowych w 2009 r.;
w mln euro**



Źródło: jak wyżej

**Wykres 95. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach majątkowych w 2009 r.;
w mln euro**



Źródło: jak wyżej

Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach majątkowych w 2009 r. była o 0,9% wyższa niż przed rokiem, jednak po uwzględnieniu różnic kursowych odnotowano spadek rzędu 2%. Większość krajów reprezentowanych w CEA uzyskała (w stosunku do 2008 r.) dodatnią dynamikę składki w tej grupie ubezpieczeń, za wyjątkiem: Wielkiej Brytanii (*minus* 3,9%) oraz Irlandii (*minus* 1,9%). Ubezpieczenia majątkowe, które chronią ryzyka ogniowe, kradzieżowe i klęsk żywiołowych są zmajoryzowane przez: Niemcy (18,6% udziału w składce z tej grupy ubezpieczeń w 2009 r.), Wielką Brytanię (17%) i Francję (17,6%); te

trzy kraje partycypowały łącznie w 53,3% składki przypisanej w ubezpieczeniach majątkowych.

Nowe kraje członkowskie Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej zebrały łącznie w 2009 r. składkę z ubezpieczeń majątkowych w kwocie powyżej 3 200 mln euro, w tym 858 mln euro (o 9,9% mniej niż przed rokiem) stanowiła składka na polskim rynku ubezpieczeniowym. Prawie we wszystkich krajach tego regionu dynamika przypisu składki w ubezpieczeniach majątkowych była wyższa od dynamiki przypisu składki w Polsce, przede wszystkim ze względu na znacznie niższą bazę odniesienia⁷⁹.

CZĘŚĆ TRZECIA

POLSKI SEKTOR UBEZPIECZEŃ GOSPODARCZYCH W STATYSTYCE KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO

VI. PROFIL POLSKIEGO RYNKU UBEZPIECZENIOWEGO

VI.1. Udział kapitału zagranicznego w sektorze ubezpieczeń gospodarczych

Proces budowy dostosowanego do standardów Unii Europejskiej rynku ubezpieczeń rozpoczął się wraz z uchwaleniem 28 lipca 1990 r. ustawy o działalności ubezpieczeniowej, wraz z załącznikami zawierającymi nową klasyfikację grup ubezpieczeń⁸⁰. Ustawa ta wprowadziła do polskiego prawa pierwszą generację dyrektyw ubezpieczeniowych Unii Europejskiej, a mianowicie:

- koncesjonowanie działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej,
- nakaz prowadzenia działalności ubezpieczeniowej wyłącznie w jednej z dwu form: spółki akcyjnej lub towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych⁸¹,

⁷⁹ Za wyjątkiem Czech i Węgier, gdzie składka przypisana brutto kształtowała się odpowiednio: 751 i 547 mln euro; w ubezpieczeniach majątkowych w pozostałych krajach tej grupy wynosiła od 45 mln euro na Łotwie do 221 mln euro w Rumunii.

⁸⁰ Tekst jednolity ustawy lipcowej zawiera Dz. U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 z późn. zm. Ustawa ta była wielokrotnie nowelizowana, przetrwała do 22 maja 2003 r., gdy przyjęto pakiet aktualnie obowiązujących ustaw.

⁸¹ Przepis ten jest kontrowersyjny. Na przykład Jerzy Handschke pisze: „zasada ta jest zbyt restrykcyjna, bowiem uniemożliwia funkcjonowanie w ubezpieczeniach podmiotów publicznoprawnych (państwowe przedsiębiorstwa ubezpieczeniowe, organy samorządowe) oraz spółdzielczych, które spotykamy w – nielicznych – obcych systemach ubezpieczeniowych. Ponadto usztywnia ona ewentualną politykę ubezpieczeniową. Tak naprawdę dzieli polskie ubezpieczenia na komercyjne i wzajemne (*non-for-profit*). Na dzień dzisiejszy towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych stanowią margines polskiego rynku ubezpieczeniowego (ok. 2 proc. składki przypisanej), natomiast w wielu krajach zachodnioeuropejskich ich rola jest bardzo duża (ok. 50 proc. przypisanej składki)”. Por.: J. Handschke, *Polskie doświadczenie w formowaniu i rozwoju rynku ubezpieczeń – wybrane aspekty*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 3/2009, s. 57

- obowiązek oddzielenia działalności w zakresie ubezpieczeń na życie (Dział I) od pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych (Dział II).

Czas na dostosowanie się polskich firm ubezpieczeniowych do działania w warunkach jednolitego europejskiego rynku ubezpieczeń miała zapewnić zasada stopniowego znoszenia ograniczeń dostępu podmiotów zagranicznych do polskiego sektora ubezpieczeniowego⁸². Pełne otwarcie rynku dla kapitału zagranicznego oraz niskie początkowo minimalne wymagania kapitałowe – od 960 tys. zł dla Działu I oraz 240-480 tys. zł dla Działu II⁸³ – zostały w 1996 r. podniesione do 800 tys. ECU w Dziale I i 200-400 tys. ECU w Dziale II. Nie były to kwoty zaporowe dla zagranicznych firm zainteresowanych nabywaniem akcji polskich firm ubezpieczeniowych bądź tworzeniem własnych filii o statusie spółki akcyjnej (rzadziej – towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych). W dziale ubezpieczeń na życie zaangażowanie kapitałowe zagranicznych firm ubezpieczeniowych było od początku znaczące, do czego przyczyniła się zapowiedź reformy systemu ubezpieczeń społecznych. Zagraniczne korporacje finansowe zamierzały w ten sposób uzyskać przewagę nad konkurencją w tworzeniu spółek zarządzających kapitałem emerytalnym. W pierwszym okresie po reaktywowaniu rynku, w dziale pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych – zdominowanym przez silną pozycję PZU i TUiR Warty SA – firmy zagraniczne nie powstawały. Próbę zagospodarowania tego segmentu ubezpieczeń gospodarczych podjęli (bez większego powodzenia) inwestorzy krajowi. Małe firmy, walczące o pozycję na rynku bez odpowiedniego *know-how* i zabezpieczenia kapitałowego miały nikłe szanse na przetrwanie. W rezultacie, w latach 1991-1997 doszło do upadłości kilku (powołanych po 1990 r.) polskich zakładów ubezpieczeniowych, a tym samym pojawiła się okazja ich taniego nabycia. Skorzystali z tej okazji inwestorzy zagraniczni, wchodząc w rolę inwestorów strategicznych pod koniec minionej i na początku bieżącej dekady. Polski rynek finansowy, w tym sektor ubezpieczeniowy, jest obecnie w znacznym stopniu kontrolowany przez nierezydentów. Jednak (na tle innych sekcji gospodarki) polskie zobowiązania z tytułu bezpośrednich inwestycji w pośrednictwie finansowym są relatywnie niewielkie. Według stanu na 31 grudnia 2009 r., zobowiązania te wyniosły łącznie 136,1 mld euro (w tym 97,9 mld euro stanowił kapitał własny i reinwestowane zyski). Zobowiązania z tytułu BIZ w pośrednictwie finansowym kształtowały się na poziomie

⁸² Liberalizacja dostępu była rozłożona na cztery etapy: do 1993 r., do 1997 r., do 1999 r. W 2004 r., po akcesji do Unii Europejskiej wszystkie firmy z tego obszaru mogły prowadzić działalność w Polsce na podstawie notyfikacji. Do końca 2009 r. zgłoszono 534 notyfikacje z krajów Unii Europejskiej i EFTA, lecz zaledwie ok. 20 zakładów zagranicznych podjęło rzeczywistą działalność. <http://www.knf.gov.pl>

⁸³ Podano kwoty w złotych po denominacji.

23,3 mld euro (w tym 14,2 mld euro przypadało na kapitał własny i reinwestowane zyski). Zobowiązania ogółem z tytułu kapitału ulokowanego w spółkach bezpośredniego inwestowania (we wszystkich sekcjach gospodarki) były nieco niższe – 128,8 mld euro. W tej kwocie mieściły się zobowiązania wobec zagranicznych inwestorów w sektorze ubezpieczeniowym w kwocie 3,4 mld euro, które prawie w całości wiązały się z wniesionymi przez nich kapitałami.

Tablica 19. Zobowiązania z tytułu bezpośrednich inwestycji zagranicznych w podziale na rodzaj działalności prowadzonej przez spółki, stan na koniec okresu

Wyszczególnienie	2008	2009	Struktura		2008 =100
	w mln euro		w %		
Ogółem	116 382,0	128 834,3	100,0	100,0	110,7
Rolnictwo i rybołówstwo	549,0	587,1	0,5	0,5	106,9
Górnictwo i kopalnictwo	212,0	208,3	0,2	0,2	98,3
Przetwórstwo przemysłowe	36 016,0	40 905,8	30,9	31,8	113,6
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	4 136,6	5 255,3	3,6	4,1	127,0
Budownictwo	2 552,3	3 218,5	2,2	2,5	126,1
Handel i naprawy	19 129,3	20 429,0	16,4	15,9	106,8
Hotele i restauracje	538,2	573,6	0,5	0,4	106,6
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	7 069,7	7 399,4	6,1	5,7	104,7
Pośrednictwo finansowe, w tym:	22 312,5	23 939,8	19,2	18,6	107,3
pośrednictwo pieniężne	10 774,7	12 300,9	9,3	9,5	114,2
ubezpieczenia i działalność pomocnicza związana z ubezpieczeniami	4 001,0	3 390,5	3,4	2,6	84,7
Obsługa nieruchomości, informatyka, wynajem mieszkań i pozostałe usługi związane z działalnością gospodarczą	20 618,6	22 567,2	17,7	17,5	109,5
Inne usługi	699,7	640,4	0,6	0,5	91,5
Pozostałe usługi nigdzie nie sklasyfikowane	14,6	406,3	0,0	0,3	28,0
Prywatne zakupy i sprzedaż nieruchomości	2 533,7	2 703,6	2,2	2,1	106,7

Źródło: *Zagraniczne inwestycje w Polsce w 2009 r. Aneks statystyczny* tabl. 8, NBP Warszawa 2010

Poza największymi udziałowcami strukturę kraju pochodzenia kapitału cechuje dość duża zmienność. Najbardziej stabilne pod względem właścicielskim były spółki ubezpieczeniowe, do których udział wniosły niemieckie i austriackie korporacje ubezpieczeniowe.

Tablica 20. Kapitał wniesiony przez inwestorów zagranicznych do polskich zakładów ubezpieczeń; stan 31 grudnia 2009 r.

Kraj pochodzenia kapitału	Ogółem	Dział I	Dział II	Ogółem	Dział I	Dział II
	w tys. zł			struktura w %		
Ogółem	4 238 193	1 904 943	2 333 250	100,00	100,00	100,00
Austria	1 377 075	480 731	896 344	32,49	25,24	38,42
Belgia	111 095	–	111 095	2,62	–	4,76
Francja	231 639	220 125	11 514	5,47	11,56	0,49
Kanada	122 180	–	122 180	2,88	–	5,24
Luksemburg	30 132	15 547	14 585	0,71	0,82	0,63
Niderlandy	774 751	452 099	322 652	18,28	23,73	13,83
Niemcy	907 510	221 369	686 141	21,41	11,62	29,41
Stany Zjednoczone	121 000	121 000	–	2,85	6,35	–
Szwajcaria	83 037	35 100	47 937	1,96	1,84	2,05
Szwecja	218 533	218 533	–	5,16	11,47	–
Wielka Brytania	261 242	140 440	120 802	6,16	7,37	5,18

Źródło: Portal internetowy Komisji Nadzoru Finansowego

W 2009 r., po raz pierwszy napływ zagranicznych kapitałów netto do sektora ubezpieczeniowego był ujemny. Globalny kryzys nie tylko zmniejszył transfery kapitału z zagranicy, ale wpłynął na ograniczenie kwoty reinwestowanych zysków, wygospodarowanych przez działające w Polsce zakłady ubezpieczeniowe. Dochody inwestorów (519,9 mln euro) były w 2009 r. niższe od rekordowo wysokich uzyskanych w 2008 r. (706,6 mln euro) i w 2006 r. (664,8 mln euro), lecz utrzymały się na poziomie 2005 r. Stopa zwrotu z kapitału ulokowanego przez nierezydentów w działających w Polsce zakładach ubezpieczeniowych obniżyła się z 17,7% w 2008 r. do 15,3% w 2009 r., była jednak o 7,3 pkt proc. wyższa od średniej stopy zwrotu z BIZ w Polsce. Jednakże, wypłacone dywidendy w kwocie 386,3 mln euro (co *de facto* oznacza w tym przypadku wywóz kapitału za granicę) były wyższe niż w poprzednich latach.

Tablica 21. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski, dochody od zainwestowanego kapitału w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2009 r.

Wyszczególnienie	Kapitały własne netto, w tym:		Dochody z tytułu BIZ w tym:	
		Reinwestowane zyski		Dywidendy
	w mln euro			
Ogółem	3 799,9	4 099,1	10 755,3	5 380,6
Rolnictwo i rybołówstwo	46,0	32,9	47,5	6,0
Górnictwo i kopalnictwo	5,2	-17,1	1,0	17,0
Przetwórstwo przemysłowe	898,2	1 945,7	4288,7	2 014,9
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	414,0	277,9	450,7	144,8
Budownictwo	178,7	86,8	280,3	165,6
Handel i naprawy	446,0	594,0	1 801,8	974,8
Hotele i restauracje	8,4	14,1	25,5	8,3
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	59,5	177,4	809,2	488,2
Pośrednictwo finansowe, w tym:	-613,3	1 502,4	2 398,6	739,3
pośrednictwo pieniężne	484,3	541,5	682,6	113,2
ubezpieczenia i działalność pomocnicza związana z ubezpieczeniami	-760,5	132,8	519,9	386,3
Obsługa nieruchomości, informatyka, wynajem mieszkań i pozostałe usługi związane z działalnością gospodarczą	2 184,7	-440,9	562,0	661,0
Inne usługi	13,7	-74,6	89,4	159,9
Pozostałe usługi nigdzie nie sklasyfikowane	34,4	0,5	0,5	0,4

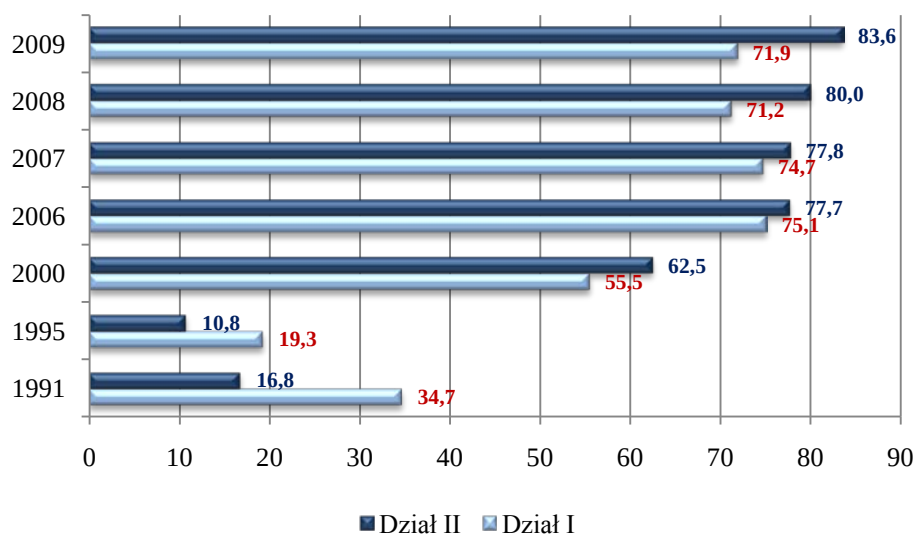
Źródło: *Zagraniczne inwestycje w Polsce w 2009 r. Aneks statystyczny* tablica 2 i 10, NBP, Warszawa 2010

VI.1.1. Pozycja firm ubezpieczeniowych z przewagą kapitału zagranicznego na polskim rynku ubezpieczeniowym

Obecnie zakłady ubezpieczeń z przewagą kapitału zagranicznego dominują liczebnie, zarówno w ubezpieczeniach na życie, jak i w pozostałych ubezpieczeniach osobowych i majątkowych. Z jednej strony sprzyja to integracji polskiego rynku ubezpieczeń z rynkiem światowym, z drugiej – zwiększa wrażliwość na realne i potencjalne zagrożenia w okresie

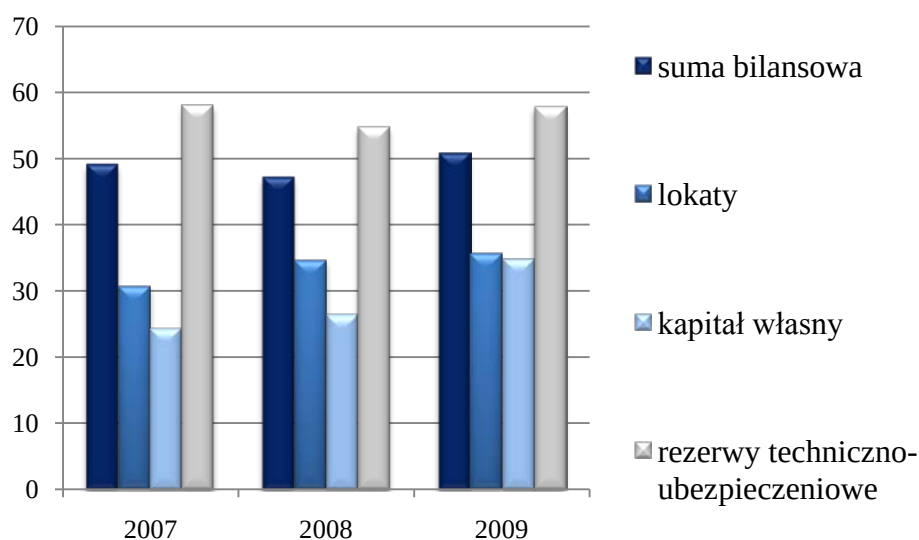
globalnej dekonunktury. W końcu grudnia 2009 r., w grupie 30 zakładów ubezpieczeniowych prowadzących działalność w ubezpieczeniach na życie, 23 miały przeważający, bądź stuprocentowy udział kapitału zagranicznego. W segmencie pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych, większościowy udział zagranicznych właścicieli wykazały 23 spośród 34 firm.

**Wykres 96. Udział kapitału zagranicznego w kapitale podstawowym ubezpieczycieli;
w %**



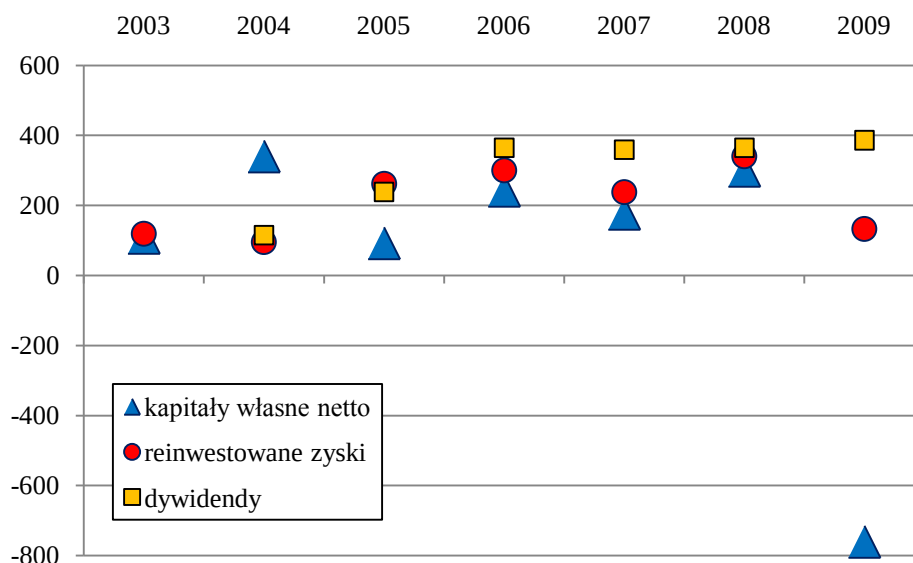
Źródło: Raporty PUNU i KNF Portal internetowy Komisji Nadzoru Finansowego

**Wykres 97. Udział ubezpieczycieli z przewagą kapitału zagranicznego
w sumie bilansowej, lokatach, kapitale własnym
i rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych; w %**



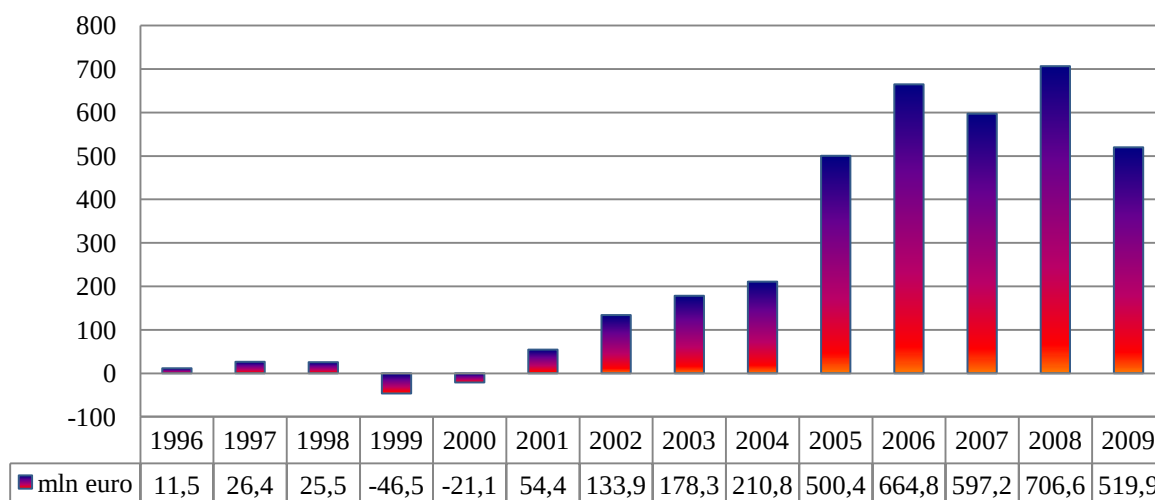
Źródło: Portal internetowy Komisji Nadzoru Finansowego

Wykres 98. Napływ kapitałów własnych netto, reinwestowane zyski oraz wypłacone dywidendy z BIZ w polskim sektorze ubezpieczeniowym; w mln euro



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w raportach NBP z lat 2003-2009 *Zagraniczne inwestycje w Polsce w 2009 r.*

Wykres 99. Dochody w przedsiębiorstwach bezpośredniego inwestowania w sektorze ubezpieczeniowym w Polsce

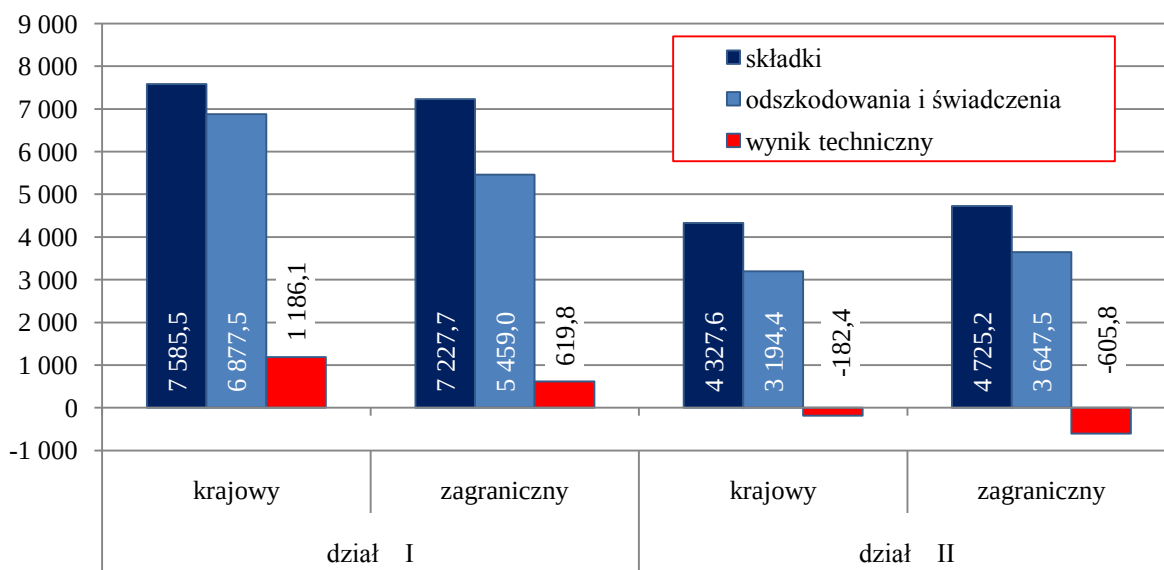


Źródło: jak wyżej

Firmy ubezpieczeniowe kontrolowane przez nierezydentów, choć liczniejsze od firm z większościowym udziałem polskich inwestorów, mają mniejszy – od swego udziału w kapitale podstawowym ubezpieczycieli – udział w sumie bilansowej, kapitale własnym, rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych. W znacznej mierze decyduje o tym, ugruntowana w ciągu 200 lat, przewaga grupy kapitałowej PZU i lojalność znacznej części klientów (zwłaszcza średniego i starszego pokolenia) wobec tego najstarszego polskiego ubezpieczyciela.

Według stanu na 30 czerwca 2010 r. w dziale I ubezpieczeń funkcjonowało tylko 7 firm z przewagą kapitału polskiego i 24 z przewagą kapitału zagranicznego (w tym jedna nie prowadziła działalności). Kapitał podstawowy zakładów kontrolowanych przez nierezydentów wyniósł 1 906,4 mln zł (co stanowi 71,9% kapitałów podstawowych firm ubezpieczeniowych w dziale I ogółem). W dziale II przeważał kapitał krajowy w 11 zakładach ubezpieczeń, a w 22 – zagraniczny. Kapitał podstawowy wniesiony przez nierezydentów do firm tego działu wyniósł 2 350,1 mln zł (83,1% kapitałów podstawowych zakładów *non life*). W obu działach ubezpieczeń występowała nieznaczna przewaga kwoty składki (zarobionej na udziale własnym), odszkodowań (na udziale własnym) w firmach krajowych. W dziale I wynik techniczny w zakładach z przewagą kapitału krajowego był prawie dwukrotnie wyższy od wykazanego przez ubezpieczycieli kontrolowanych przez nierezydentów. W dziale II, zarówno krajowe jak i zagraniczne firmy wykazały stratę techniczną, lecz była ona 3,3 razy mniejsza w sektorze krajowym niż zagranicznym.

Wykres 100. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczycieli krajowych i zagranicznych w dziale I i II w okresie styczeń-czerwiec 2010 r.; w mln zł



Źródło: KNF

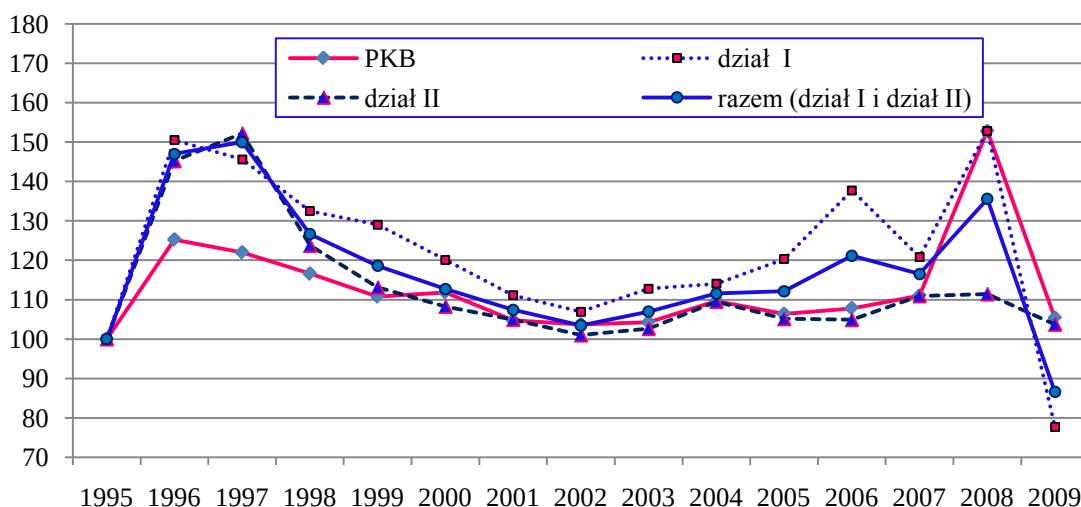
VI.2. Składka przypisana brutto na polskim rynku ubezpieczeń

VI.2.1. Wartość, dynamika i struktura działowa składki ubezpieczeniowej

W latach 1995-2009 polski PKB rósł (w cenach bieżących) średnio po 12,2% rocznie, zaś składka z obu działów ubezpieczeń gospodarczych po 15,9%. Na to tempo wpłynęły w pierwszym okresie po reaktywowaniu rynku ubezpieczeniowego relatywnie wysokie

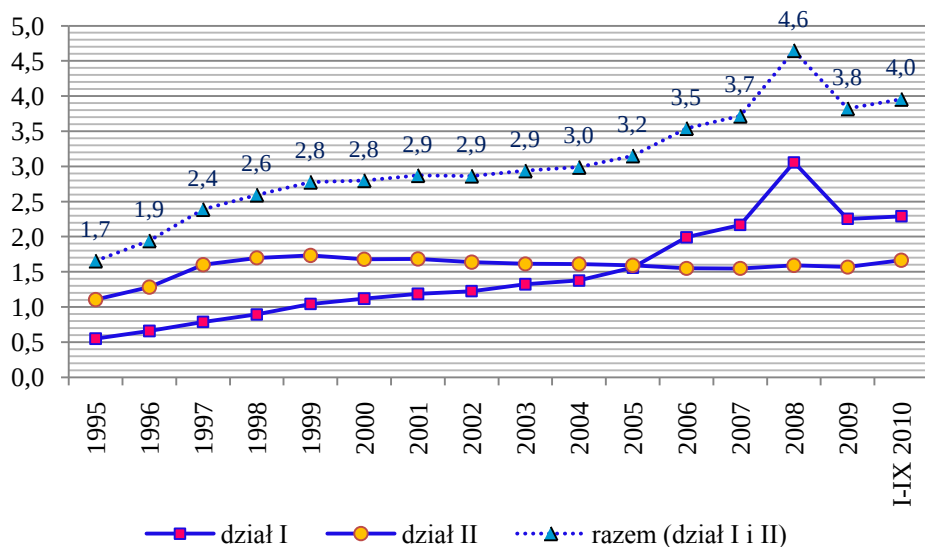
przyrosty zbioru składki w obu działach ubezpieczeń. Pod koniec dekady lat dziewięćdziesiątych XX wieku, dynamika zbioru składki w ubezpieczeniach na życie zaczęła wyraźnie wyprzedzać dynamikę pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych, które rozwijały się w tempie zbliżonym do stopy wzrostu PKB. W rezultacie relacja składki przypisanej brutto do PKB zwiększyła się z 1,7% w 1995 r. do 4,6% w 2008 r., po czym obniżyła się o 0,9 pkt proc., na skutek niskiego przypisu składki w ubezpieczeniach na życie.

**Wykres 101. Dynamika PKB i składki z ubezpieczeń gospodarczych
ceny bieżące, okres poprzedni=100**



Źródło: GUS, KNF

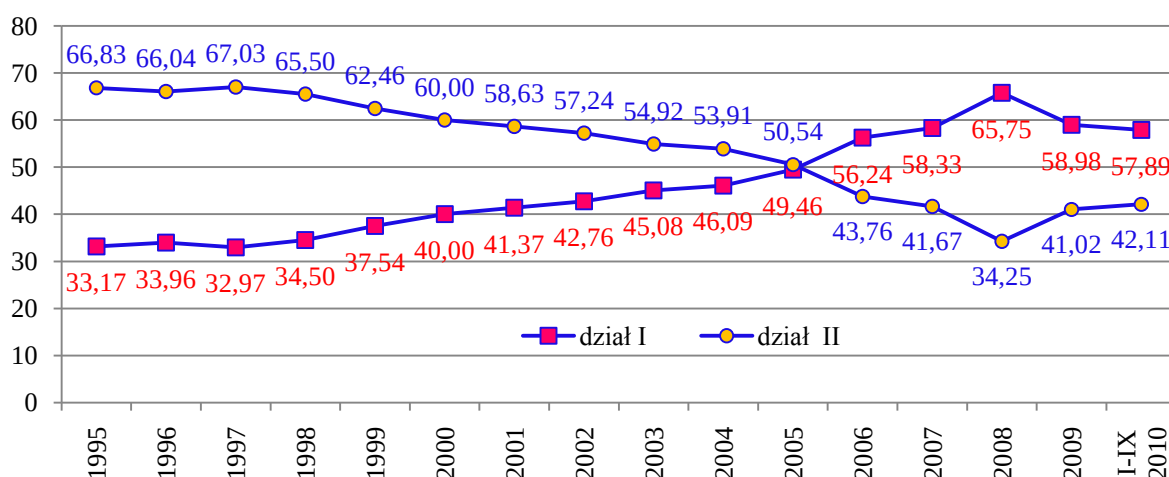
Wykres 102. Relacja składki ubezpieczeniowej do polskiego PKB; w %



Źródło: jak wyżej

W 1995 r. składka zebrana w ubezpieczeniach na życie stanowiła zaledwie 0,5% wartości ówczesnego PKB (w cenach bieżących), w 2006 r. wskaźnik ten osiągnął 2,0%, w 2007 r. wzrósł do 2,2%, osiągając szczytowy poziom 3,1% w 2008 r. W 2009 r. relacja składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach na życie do PKB obniżyła się do 2,3% i na podobnym poziomie pozostała w 2010 r. W pozostałych ubezpieczeniach osobowych i majątkowych relacja składki do PKB była początkowo dwukrotnie wyższa niż w ubezpieczeniach na życie (w 1995 r. wyniosła 1,1%). W 1997 r. wzrosła do ok. 1,7% i utrzymała się na tym poziomie do 2001 r. (włącznie), po czym pojawiła się lekka tendencja spadkowa. Najniższy poziom tego wskaźnika w dziale II polskiego sektora ubezpieczeń odnotowano w latach 2006-2007, po czym powrócił on do poprzedniej wartości 1,7% i pozostał bez zmian do końca analizowanego okresu.

Wykres 103. Struktura działowa polskiego rynku ubezpieczeń w latach 1995-2010; w %



Źródło: jak wyżej

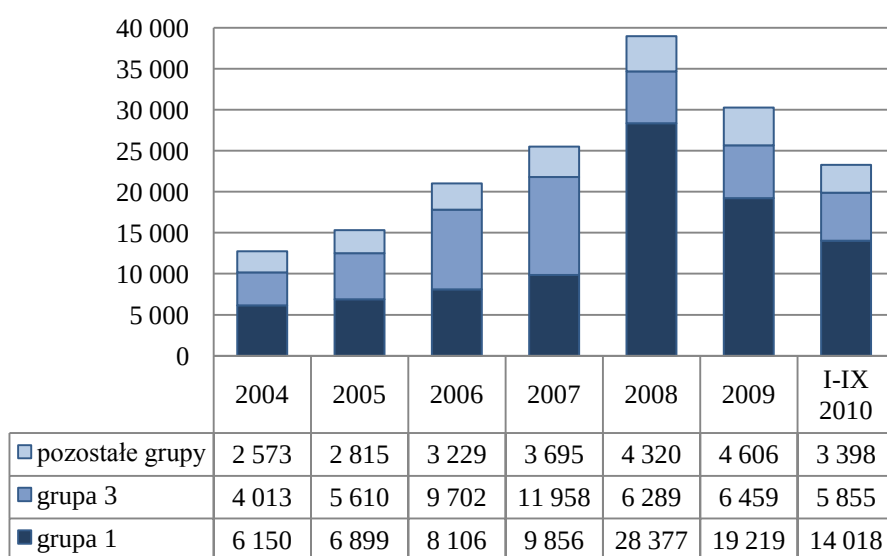
Jak już wspomniano, prezentując główne trendy rozwoju światowego i europejskiego rynku ubezpieczeń, w krajach o niskim PKB *per capita* główną siłą napędową rynku ubezpieczeń jest motoryzacja. Tak było również w Polsce na początku lat dziewięćdziesiątych. Wysoki udział składki z ubezpieczeń komunikacyjnych i relatywnie stabilny udział ubezpieczeń mienia decydowały o strukturze działowej rynku ubezpieczeniowego. Dwie trzecie składki zebrano wówczas w ubezpieczeniach nie na życie. Jednak dynamika przypisu składki w dziale I była od 1997 r. niższa w porównaniu z dynamiką w dziale II, w miarę jak rósł popyt gospodarstw domowych na ubezpieczenia

o charakterze nie tylko ochronnym, ale także inwestycyjnym. Od 2005 r. dominujący udział w składce ogółem zebranej w Polsce ma składka z ubezpieczeń na życie.

VI.2.2. Składka przypisana w dominujących grupach ubezpieczeń w segmentach rynku *life* i *non life*

W 2009 r. składka przypisana brutto na polskim rynku ubezpieczeń wyniosła ogółem 51 343,7 mln zł, z tego w ubezpieczeniach na życie zebrano 30 283,5 mln zł, w pozostałych ubezpieczeniach osobowych i majątkowych 21 060,3 mln zł.

Wykres 104. Składka przypisana brutto w dominujących grupach ubezpieczeń działu I; w mln zł



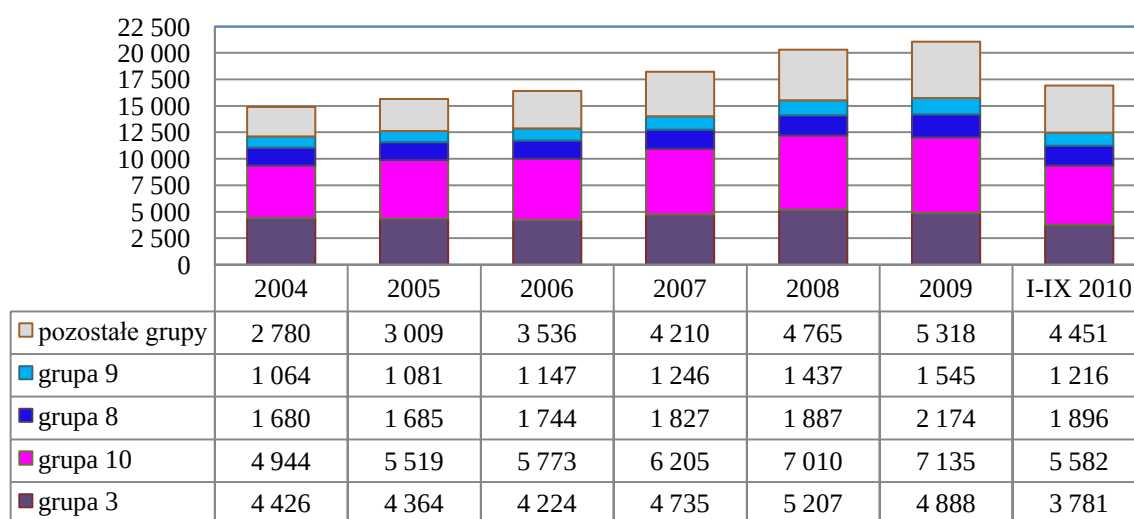
Źródło: KNF

O wielkości składki przypisanej w dziale I decydują dwie grupy ubezpieczeń, tj. 1. i 3. W 2009 r., w grupie 1. (na życie i dożycie) zebrano składkę w kwocie 19 218,7 mln zł (63,5% składki przypisanej w ubezpieczeniach *life*), w grupie 3. (ubezpieczenia na życie z funduszem inwestycyjnym) składka przypisana brutto wyniosła 6 459,1 mln zł (21,3% składki przypisanej w ubezpieczeniach *life*). Składka w ubezpieczeniach na życie przypisana w 2009 r. była mniejsza niż w 2008 r. o 8 702,5 mln zł (o 22,3%) ze względu na spadek przypisu składki w grupie 1. o 9 158,0 mln zł (o 32,3%), czego nie zrekompensował wzrost składki w grupie 3. o 259,9 mln zł (o 2,7%) i w pozostałych grupach ubezpieczeń na życie o 285,5 mln zł (o 6,6%).

Po trzech kwartałach 2010 r. przypis składki w ubezpieczeniach na życie wyniósł 23 270,4 mln zł, w tym w grupie 1. zebrano składkę w kwocie 14 017,8 mln zł, w grupie 3.

5 854,8 mln zł. Składka ta była wyższa od składki przypisanej po trzech kwartałach 2009 r. w ubezpieczeniach na życie (ogółem) o 1 011,3 mln zł (o 4,5%). Składka przypisana na koniec trzech kwartałów 2010 r. w ubezpieczeniach grupy 3. była większa niż w analogicznym okresie 2009 r. o 1 320,8 mln zł (o 29,1%), ale w grupie 1. – niższa o 333,8 mln zł (o 2,3%). Biorąc pod uwagę te dwie przeciwstawne tendencje, można spodziewać się, że w 2010 r. składka z ubezpieczeń w segmencie *life* pozostanie na poziomie 2009 r. lub nieco wyższym.

Wykres 105. Składka przypisana brutto w dominujących grupach ubezpieczeń działu II; w mln zł



Źródło: jak wyżej

W ubezpieczeniach nie na życie na szczególną uwagę zasługują ubezpieczenia komunikacyjne (grupa 3 – autocasco oraz grupa 10 – tzw. komunikacyjna OC), a także ubezpieczenia mienia (potocznie określane jako ubezpieczenia ryzyk ogniowo-kradzieżowych, obejmujące grupy 8 i 9 w dziale II). W 2009 r. z ubezpieczeń komunikacyjnych pochodziło łącznie 12 023,4 mln zł (57,1% składki przypisanej w segmencie *non life*). W ubezpieczeniach mienia zebrano składkę w łącznej kwocie 3 719,4 mln zł (17,7% składki w ubezpieczeniach nie na życie). Z tych czterech grup ubezpieczeń uzyskano łącznie 74,8% całej składki przypisanej w firmach działu II. Dekoniunktura w gospodarce światowej i europejskiej oraz spowolnienie dynamiki PKB w Polsce nie wywarły większego negatywnego wpływu na dynamikę składki z ubezpieczeń w tym dziale, która była wyższa niż w 2008 r. o 754 mln zł (o 3,7%). Na wynik ten wpłynął dodatkowo wzrost o 124,9 mln zł (o 1,8%) składki z obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnej OC, z ubezpieczeń ogniowo-kradzieżowych o 395,3 mln zł (o 11,9%), z pozostałych grup ubezpieczeń (po wyłączeniu składki z autocasco) o 555,0 mln zł

(o 13,2%). Dodatkowa składka zebrana w tych grupach ubezpieczeń z nadwyżką pokryła niższą o 318,4 mln zł (o 6,1%) składkę z autocasco.

Po trzech kwartałach 2010 r. składka przypisana brutto w dziale II wyniosła 21 060,3 mln zł (więcej o 859,1 mln zł, tj. o 5,3% niż w analogicznym okresie 2009 r.). Składka przypisana brutto w ciągu dziewięciu miesięcy 2010 r. w ubezpieczeniach komunikacyjnych była wyższa o 334,5 mln zł (o 3,7%), na co złożyła się wyższa o 132,5 mln zł (o 3,6%) składka w autocasco i wyższa o 202,0 mln zł (o 38%) składka w komunikacyjnej OC. W ubezpieczeniach ogniowo-kradzieżowych składka przypisana między styczniem a wrześniem 2010 r. wyniosła 3 111,6 mln zł (więcej o 247,7 mln zł, tj. o 8,6% niż przed rokiem). Składka w pozostałych grupach ubezpieczeń *non life* zebrana w ciągu pierwszych trzech kwartałów 2010 r. wyniosła 4 451,4 mln zł (o 276,9 mln zł, tj. o 6,6% więcej niż w tym samym okresie 2009 r.). Dane te wskazują na umiarkowany, w zrównoważonym tempie rozwój ubezpieczeń w czasie spowolnienia wzrostu polskiej gospodarki. O dynamice składki nadal decydują wprawdzie dominujące w portfelach zakładów ubezpieczeń ubezpieczenia komunikacyjne i ogniowo-kradzieżowe, jednak przypis składki w pozostałych grupach ubezpieczeń działu II wykazuje wyższą dynamikę, co uzasadnia wniosek, że w dalszej perspektywie przewaga tych czterech grup nie będzie aż tak wysoka jak dotychczas.

VI.2.3. Koncentracja zbioru składki w największych zakładach ubezpieczeniowych

Ubezpieczenia ze swej natury są działalnością długofalową, zarówno renomę firmy, jak i jej zdolność do akceptacji ryzyka buduje się przez wiele dziesięcioleci, dlatego zazwyczaj największe udziały w rynku mają firmy o długiej historii i tradycji ubezpieczeniowej. Dotyczy to również polskiego rynku ubezpieczeniowego, na którym pozycja PZU oraz TUiR Warta SA ugruntowała się w okresie realnego socjalizmu. Oba te zakłady ubezpieczeń tworzyły wówczas duopol. PZU specjalizował się w ubezpieczeniach krajowych, TUiR Warta SA – w ubezpieczeniach zagranicznych, a w szczególności w reasekuracji. Po 1990 r. oba te towarzystwa powoli, lecz systematycznie obniżały swój udział w rynku ubezpieczeniowym, ustępując pola mniejszym, lecz prężnym firmom. Procesy te nasiliły się od czasu, gdy większość funkcjonujących w Polsce słabych, krajowych ubezpieczycieli pozyskała inwestora strategicznego z zagranicy, zwłaszcza że w tym samym czasie pojawiły się filie zagranicznych korporacji stanowiące efekt inwestycji typu *greenfields*. Na liście rankingowej pierwsze miejsce (w obu działach ubezpieczeń) utrzymywały spółki z grupy PZU, natomiast zajmująca przez kilkanaście lat drugie miejsce

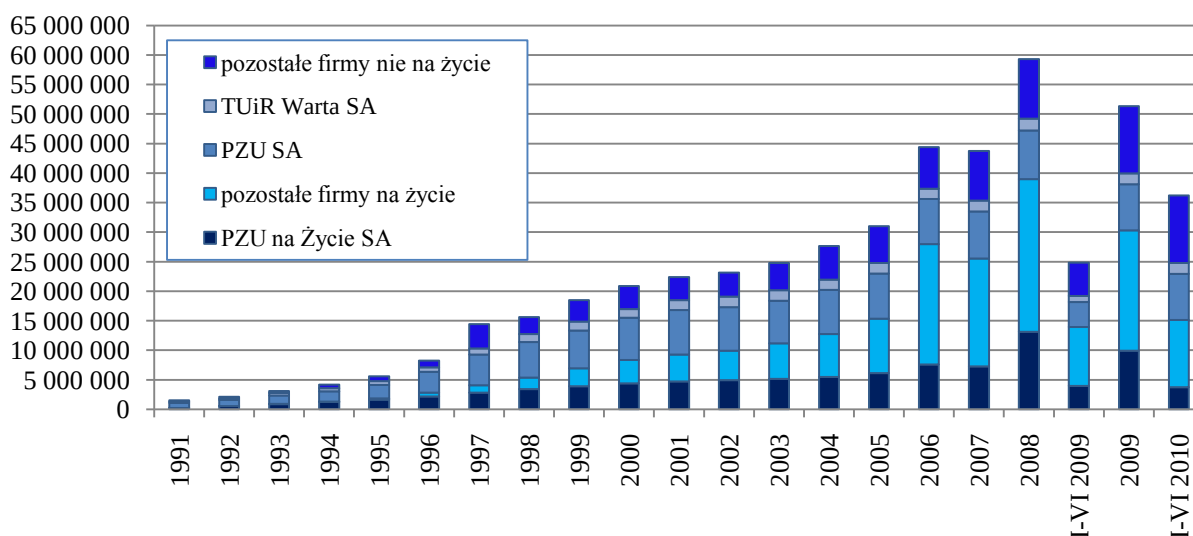
w ubezpieczeniach *non life*, TUiR Warta SA straciła swoją pozycję na rzecz STU Ergo Hestii SA⁸⁴.

Tablica 22. Udział trzech największych firm ubezpieczeniowych w przypisanej składce brutto w działach ubezpieczeń

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009
Składka przypisana brutto w mln zł	30 981,4	37 533,4	43 732,4	59 291,9	51 343,7
Przypis składki w dziale I w mln zł	15 323,5	21 035,7	25 509,4	38 986,0	30 283,5
Przypis składki w dziale II w mln zł	15 657,9	16 424,7	18 223,0	20 306,0	21 060,3
Udział działu I w przypisie składki w %	49,5	56,0	58,3	65,8	59,0
Udział działu II w przypisie składki w %	50,5	43,8	41,7	34,2	41,0
Udział trzech największych firm w %	50,5	47,2	42,0	42,7	52,7
Trzy największe firmy – dział I w %	60,2	56,3	51,7	53,7	50,3
Trzy największe firmy – dział II w %	67,0	64,4	62,1	59,3	56,2
Udział przypisu składki w PKB w %	3,2	3,5	3,7	4,7	3,8
Udział w PKB składki w dziale I w %	1,6	2,0	2,2	3,1	2,3
Udział w PKB składki w dziale II w %	1,6	1,5	1,6	1,6	1,6

Źródło: portal internetowy Komisji Nadzoru Finansowego

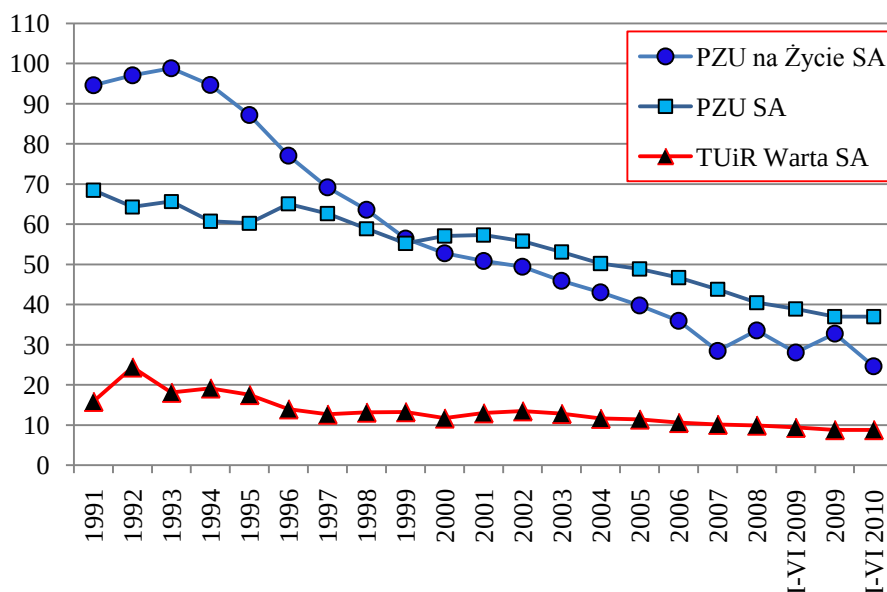
Wykres 106. Koncentracja składki przypisanej brutto w firmach grupy PZU, TUiR Warta SA na tle składki zebranej w pozostałych zakładach ubezpieczeń; w tys. zł



Źródło: Biuletyny KNF Rynek ubezpieczeń; Informacja o zakładach ubezpieczeń, portal internetowy KNF

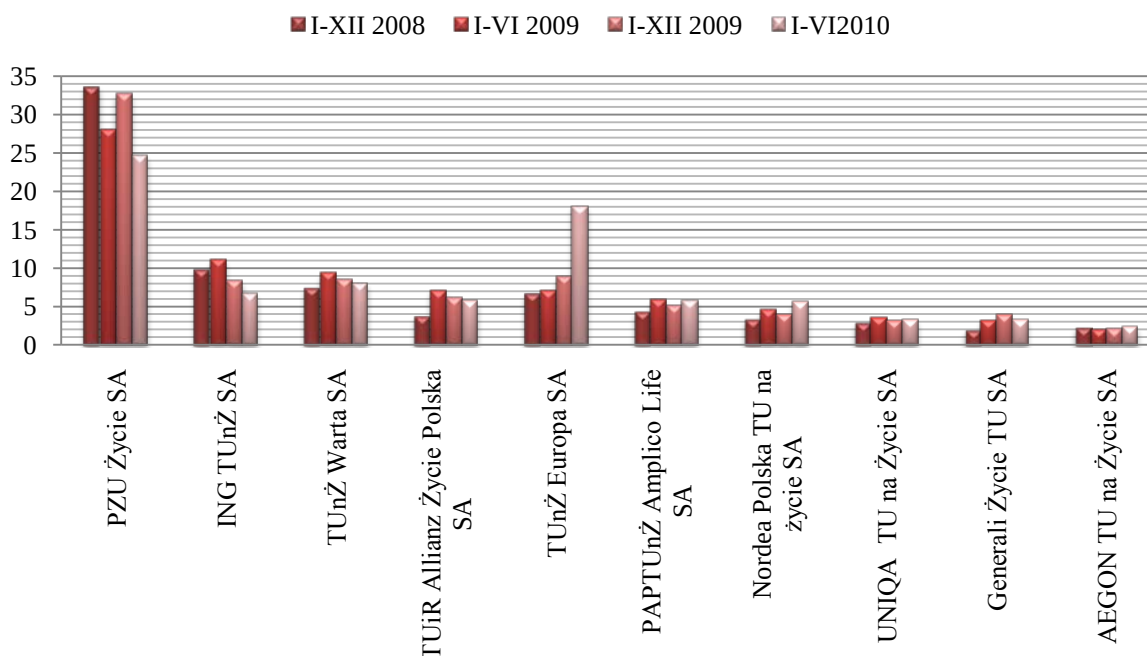
⁸⁴ „PZU SA będąc cały czas ubezpieczycielem publicznoprawnym (obecnie z minimalną przewagą kapitału państwowego), odegrał bardzo pozytywną rolę w kształtowaniu się polskiego rynku ubezpieczeniowego, szczególnie w latach 1988-1997. Być może utrudniał on proces demonopolizacji tego rynku, ale nie wynika to z jego państwowego charakteru. Zresztą z monopolisty absolutnego przeszedł na *pozycję monopolistyczną* z wyłączeniem indywidualnych ubezpieczeń na życie, w których tę pozycję dawno utracił. Systematycznie traci udział w rynku, co jest najlepszym przykładem na to, że nasz rynek ubezpieczeniowy funkcjonuje w warunkach przynajmniej formalnej, ale nie klasycznej konkurencji, która w dobie globalizacji, grup kapitałowych, konglomeratów finansowych itd. po prostu nie istnieje. Konkurując z bardzo silnym kapitałem zagranicznym nasz państwowy ubezpieczyciel osiąga znakomite, wręcz rekordowe wyniki finansowe. Nie jest to jednak efekt skali. Jest to efekt coraz lepszej organizacji i zarządzania oraz coraz wyższej jakości świadczonych usług ubezpieczeniowych. Nasz państwowy ubezpieczyciel potwierdza bliską mi tezę, że nie wszystko to, co państwowe, jest w gospodarce rynkowej złe”. J. Handschke, *Polskie doświadczenie w formowaniu i rozwoju rynku ubezpieczeń...*, dz. cyt., s. 60

Wykres 107. Udział PZU na Życie SA w składce przypisanej brutto w dziale I oraz udział PZU SA i TUiR Warta SA w składce przypisanej brutto w dziale II; w %



Uwaga: na wykresie podano dawną nazwę „PZU na Życie SA”, obecnie używana jest nazwa „PZU Życie SA”.
Źródło: jak wyżej

Wykres 108. Udział w składce przypisanej brutto z ubezpieczeń na życie dziesięciu największych zakładów ubezpieczeniowych; w %

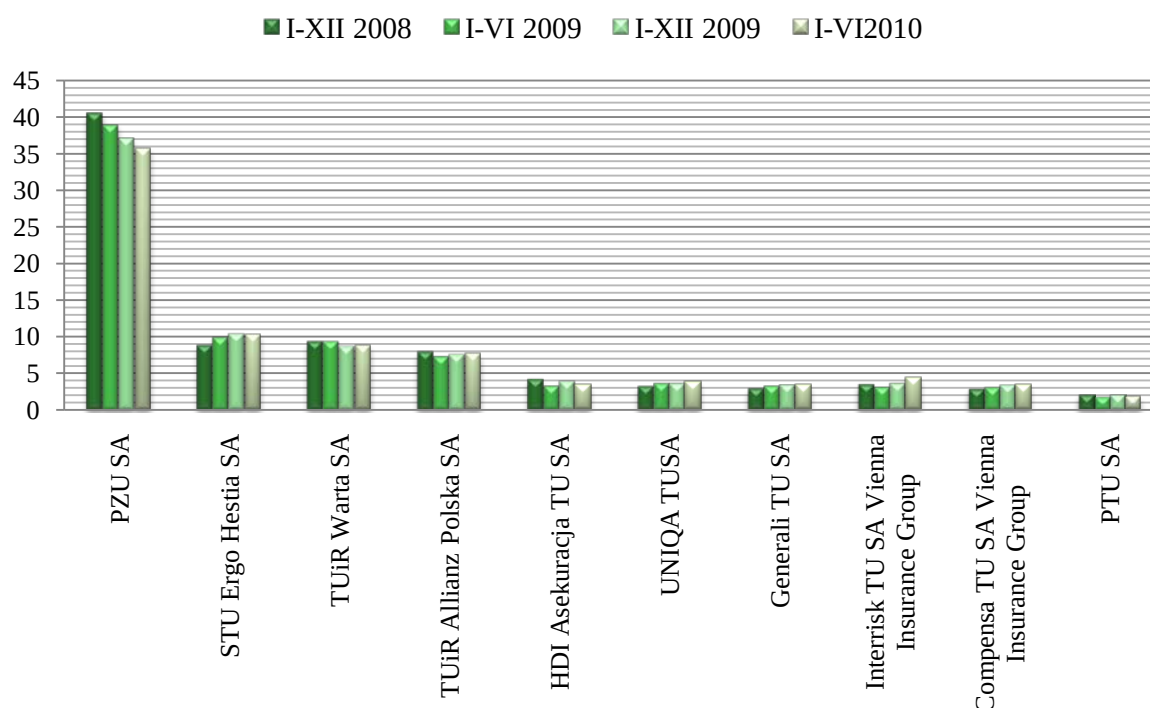


Źródło: jak wyżej

Pozycja rankingowa pozostałych firm, stanowiących najczęściej oddziały zagranicznych korporacji ubezpieczeniowych, nie jest stabilna. Trudno wśród nich wyróżnić

ściłą czołówkę, zwłaszcza w ubezpieczeniach *non life*, ponieważ tam o miejscu danej firmy na rynku decyduje jej udział w składce z ubezpieczeń komunikacyjnych, a te są z reguły wysoce szkodowe. Presja akcjonariuszy wywierana na zarząd firmy ubezpieczeniowej, aby poprawić wskaźnik udziału w rynku, bez adekwatnego do akceptowanego ryzyka zabezpieczenia kapitałowego, w kilku przypadkach skończyła się upadłością bądź likwidacją ubezpieczyciela.

Wykres 109. Udział w składce przypisanej brutto z ubezpieczeń nie na życie dziesięciu największych zakładów ubezpieczeń; w %



Źródło: jak wyżej

Od czasu reaktywowania polskiego rynku ubezpieczeniowego stopień koncentracji rynku (mierzony przypisem składki)⁸⁵ systematycznie obniżał się. Jednak, w okresie kryzysu finansowego i spowolnienia wzrostu polskiej gospodarki, na skutek silnego spadku przypisu składki w grupie 1 ubezpieczeń na życie, pojawiła się odwrotna tendencja. W 2008 r. na 10 największych firm tego działu przypadało 76,9% składki zebranej w tym dziale, w 2009 r.

⁸⁵ Stopień koncentracji rynku określa się zazwyczaj współczynnikiem CR, czyli udziałem w rynku kolejno największych firm, a także wskaźnikiem HHI (*Herfindahl-Hirschman Index*). Jeśli cztery kolejne największe firmy posiadają mniej niż 40% udziału w sprzedaży (RC4), uznaje się, że rynek jest wysoce konkurencyjny, przy udziale 40-50% jednej firmy mówi się o rynku zdominowanym, a gdy CR1 wynosi więcej niż 90%, jest to rynek faktycznie zmonopolizowany. W Unii Europejskiej za pozycję dominującą (prawie pozycję monopolistyczną) uznaje się posiadanie ponad 20% udziału przez jeden zakład ubezpieczeń (CR1>20). Wskaźnik HHI niższy od 1000 pkt oznacza niski stopień koncentracji, przy wartościach 1000-1800 – umiarkowany, 1800 – wysoki. W 2008 r. w Polsce wskaźnik ten w segmencie ubezpieczeń nie na życie wyniósł 2 456 pkt.

udział tych firm wzrósł do 76,9%, po pierwszej połowie 2010 r. – do 83,6%. W tym czasie udział czołowej piątki wyniósł: 61,7% w 2008 r., 64,8% w 2009 r., po pierwszej połowie 2010 r. obniżył się do 63,2%. Wzrost koncentracji składki przypisanej brutto wynikał z obniżenia składki przypisanej w firmach należących do pierwszej piątki liderów rynku ubezpieczeń na życie, a nie z wysokiej dynamiki zbioru składki przez zakłady niszowe.

Trwała tendencja do obniżania stopnia koncentracji rynku wystąpiła w tym czasie w pozostałych ubezpieczeniach osobowych i majątkowych. W 2008 r. dziesięć największych firm tego działu skupiło 85,7% składki zebranej w ubezpieczeniach *non life*, rok później ich udział obniżył się do 84,0%, po pierwszym półroczu 2010 r. – do 82,7%. Na pięć największych firm ubezpieczających pozostałe ryzyka osobowe i majątkowe przypadało w 2008 r. 70,9% składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach *non life*, w 2009 r. – 67,7%. Proces decentralizacji tego segmentu rynku trwa. W ciągu następnych sześciu miesięcy koncentracja zbioru składki w pięciu największych firmach funkcjonujących w dziale II obniżyła się do 66,8%.

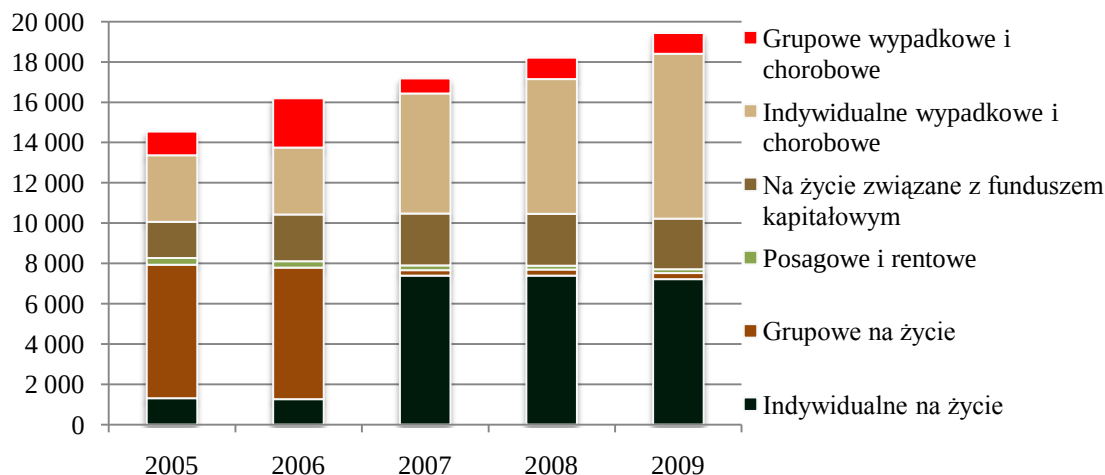
VII. POPYT SEKTORA NIEFINANSOWEGO NA UBEZPIECZENIA GOSPODARCZE I PRZEBIEGI UBEZPIECZEŃ

VII.1. Liczba polis oraz wartość składki w portfelach ubezpieczycieli

Spowolnienie gospodarcze, pesymistyczne nastroje gospodarstw domowych i menedżerów przedsiębiorstw, zaostrenie polityki kredytowej, bessy na warszawskiej giełdzie papierów wartościowych i wzrost bezrobocia obniżyły popyt na ubezpieczenia, zwłaszcza o charakterze kapitałowym. W dziale I nastąpił w 2009 r. (w stosunku do 2008 r.) spadek sprzedaży polis we wszystkich głównych grupach ubezpieczeń, a w ślad za tym spadek przypisu składki. Dotyczyło to przede wszystkim grupowych ubezpieczeń na życie, z których zebrano składkę o 32,3% mniejszą niż w poprzednim roku. Jednak w porównaniu z wcześniejszymi okresami sprawozdawczymi składka ta była dwukrotnie wyższa od składki zebranej w latach 2006-2007. Liczba sprzedanych polis w ubezpieczeniach na życie powiązanych z funduszem kapitałowym (gr. 3.) utrzymała się w 2009 r. na poziomie nieznacznie tylko niższym od 2008 r., a składka w tej grupie nawet wzrosła (o 2,7%), lecz była dwukrotnie niższa w stosunku do przypisu zrealizowanego przed dwoma laty. W 2009 r. zahamowana została spadkowa tendencja zbioru składki z ubezpieczeń posagowych, ale ubezpieczenia te mają nadal marginalny charakter. Również na ubezpieczenia rentowe brak efektywnego popytu, bo – jak już sygnalizowano – większość polskich gospodarstw domowych ma zbyt niskie dochody, by nabywać długoterminowe produkty finansowe,

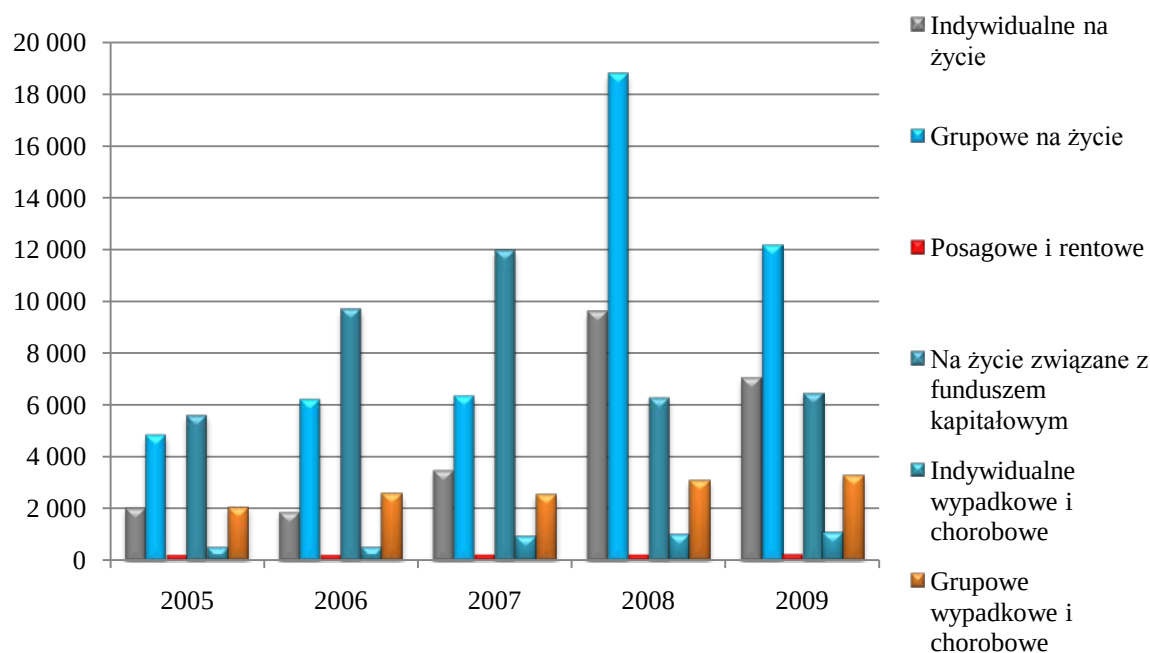
a przedsiębiorcy nie są na ogół zainteresowani *Pracowniczymi Programami Emerytalnymi*, które podnoszą koszty robocizny.

Wykres 110. Liczba sprzedanych polis (zawartych umów) w ubezpieczeniach life



Źródło: KNF

Wykres 111. Składka gospodarstw domowych przypisana w grupach ubezpieczeń na życie; w mln zł



Źródło: jak wyżej

Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach *life*, w 2009 r. wyniosła 30 284 mln zł, obniżyła się w stosunku do 2008 roku o 22,3%. Regres ten nie świadczył o załamaniu rynku, lecz o wygaśnięciu spekulacyjnego zainteresowania klientów poliso-lokatami. Nabywały je zamożniejsze gospodarstwa domowe, które unikały w ten sposób obciążenia podatkiem od

dochodów kapitałowych. Załamanie sprzedaży tego typu produktów wynikało także z niskiej dla ubezpieczycieli atrakcyjności strukturyzowanych produktów *bancassurance*, zwłaszcza w świetle obowiązujących i przyszłych regulacji dotyczących koncentracji lokat⁸⁶.

Tablica 23. Polisy i składki przypisane brutto w ubezpieczeniach gospodarstw domowych

Ubezpieczenia (działalność bezpośrednia)	2005	2006	2007	2008	2009
Polisy w tys. szt.					
Indywidualne na życie (1/I)	1 311	1 267	7 400	7 399	7 216
Grupowe na życie (1/I)	6 634	6 528	274	292	312
Posagowe i rentowe (2+4/I)	320	314	235	202	179
Na życie związane z funduszem kapitałowym (3/I)	1 797	2 317	2 568	2 578	2 526
Indywidualne wypadkowe i chorobowe (5/I)	3 314	3 323	5 958	6 682	8 171
Grupowe wypadkowe i chorobowe (5/I)	1 176	2 445	746	1062	1 035
Osobowe (1+2/II)	7 408	7 902	8 455	8 904	9 335
Komunikacyjne (3+10/II)	16 515	16 635	17 657	18 578	19 521
Majątkowe (8+9/II)	10 911	11 735	13 669	12 678	12 774
Finansowe (14+15+16/II)	15	16	27	74	229
Transportowe, lotnicze, morskie (4+7; 5+11; 6+12/II)	6	6	19	18	18
Pozostałe (13+17+18/II)	3 895	10 270	11 497	12 707	14 398
Składka przypisana brutto w mln zł					
Indywidualne na życie (1/I)	2 046	1 881	3 495	9 604	7 044
Grupowe na życie (1/I)	4 853	6 225	6 361	18 773	12 175
Posagowe i rentowe (2+4/I)	179	181	183	193	197
Na życie związane z funduszem kapitałowym (3/I)	5 610	9 702	11 958	6 289	6 459
Indywidualne wypadkowe i chorobowe (5/I)	469	486	930	1 010	1 076
Grupowe wypadkowe i chorobowe (5/I)	2 045	2 561	2 530	3 069	3 266
Osobowe (1+2/II)	657	714	773	859	871
Komunikacyjne (3+10/II)	7 636	7 361	7 817	8 552	8 439
Majątkowe (8+9/II)	1 080	1 156	1 428	1 673	1 855
Finansowe (14+15+16/II)	31	35	78	56	44
Transportowe, lotnicze, morskie (4+7; 5+11; 6+12/II)	7	6	87	80	79
Pozostałe (13+17+18/II)	189	245	314	359	445

Źródło: Portal internetowy Komisji Nadzoru Finansowego

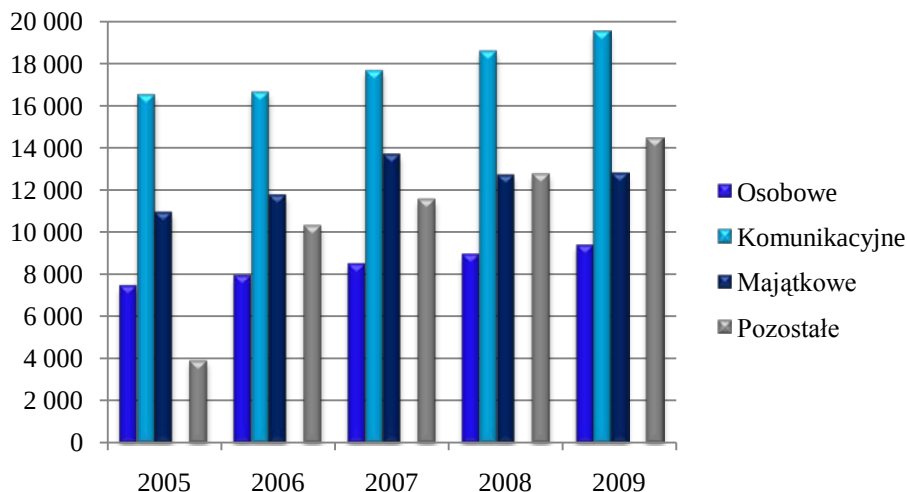
Wpływy ze sprzedaży polis w ubezpieczeniach na życie w 2010 r. przypuszczalnie utrzymają się na poziomie 2009 r. Składka przypisana brutto w okresie pierwszych dziewięciu miesięcy 2010 r. w ubezpieczeniach *life* wyniosła 22 932,9 mln zł, w tym składka w grupie 1. (na życie i dożycie) 14 017,8 mln zł (w tym samym okresie 2009 roku 14 351,6 mln zł), zaś składka w grupie 3. *minus* 5 854,8 mln zł była wyższa niż w analogicznym okresie poprzedniego roku (4 534,0 mln zł).

W dziale II nie wystąpiły żadne symptomy świadczące o destrukcyjnym wpływie światowego kryzysu finansowego i spowolnienia tempa wzrostu PKB na wielkość i strukturę portfela ubezpieczeń. Rolę stabilizacyjną odegrał tu duży udział obowiązkowych ubezpieczeń

⁸⁶ *Polski rynek finansowy w obliczu kryzysu finansowego w latach 2008-2009*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, 2010

komunikacyjnej odpowiedzialności cywilnej, a także inercja zachowań klientów oraz przymus prawny wobec niektórych rodzajów ubezpieczeń.

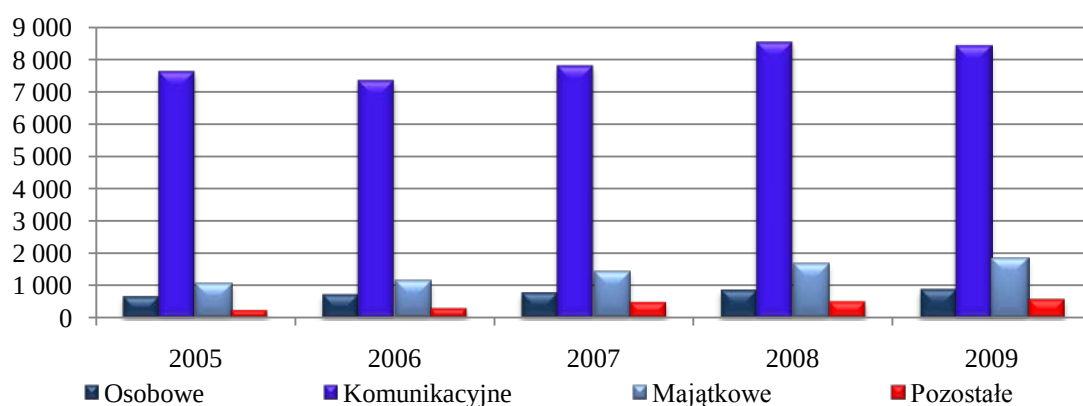
Wykres 112. Liczba sprzedanych polis w ubezpieczeniach *non life* osobom fizycznym (gospodarstwom domowym); w tys. sztuk



Uwaga: na jednej polisie może być ubezpieczonych kilka ryzyk

Źródło: jak w tablicy 22

Wykres 113. Przypis składki w ubezpieczeniach *non life* osób fizycznych (gospodarstw domowych); w mln zł



Źródło: jak wyżej

Liczba polis w ubezpieczeniach komunikacyjnych gospodarstw domowych była o 943 tys. większa w 2009 r. niż przed rokiem, lecz składka mniejsza o 113 mln zł. W ubezpieczeniach majątkowych gospodarstw domowych odnotowano wzrost liczby polis o 96 tys. i związany z tym przyrost składki o 182 mln zł. Podobna sytuacja wystąpiła w ubezpieczeniach ogólnej OC (na co wpłynęło rozszerzenie listy zawodów podlegających obowiązkowemu ubezpieczeniu OC). W ubezpieczeniach osobowych zarówno liczba polis jak i przypis składki wzrosły (odpowiednio o 431 tys. sztuk i o 12 mln zł). W ubezpieczeniach

finansowych liczba polis nabytych przez gospodarstwa domowe wzrosła trzykrotnie (o 155 tys. w ciągu 2009 r.), ale składka obniżyła się drugi rok z rzędu (o 22 mln zł w 2008 r. w stosunku do 2007 r., a następnie o kolejne 12 mln zł w 2009 r.). Zjawisko to jest związane z rozwojem ubezpieczeń kredytu na ratalne zakupy i karty kredytowe, przy zaostrzeniu dostępu do kredytów na inne cele (zwłaszcza kredytów na zakup nowych samochodów i nieruchomości mieszkaniowych zabezpieczanych hipoteką).

Liczba polis ogółem nabytych we wszystkich grupach ubezpieczeń *non life* przez osoby fizyczne znacznie zmniejszyła się w 2009 r. w stosunku do roku poprzedniego (do 41 011,8 tys. wobec 51 814,2 tys.), chociaż składka przypisana brutto była nieco wyższa (11 733,3 mln zł wobec 11 578,6 mln zł). Jednak dane za pierwsze półrocze 2010 r. wskazują, że można oczekiwać wzrostu popytu gospodarstw domowych na ubezpieczenia w dziale II. Liczba polis nabytych przez osoby fizyczne w ciągu pierwszych sześciu miesięcy 2010 r. wzrosła do 41 385,0 tys. wobec 37 899,2 tys. w analogicznym okresie 2009 r., składka przypisana brutto ze sprzedaży tych polis była również wyższa – 6 181,1 mln zł wobec 6 026,0 mln zł.

Tablica 24. Polisy i składki przypisane brutto w ubezpieczeniach korporacyjnych

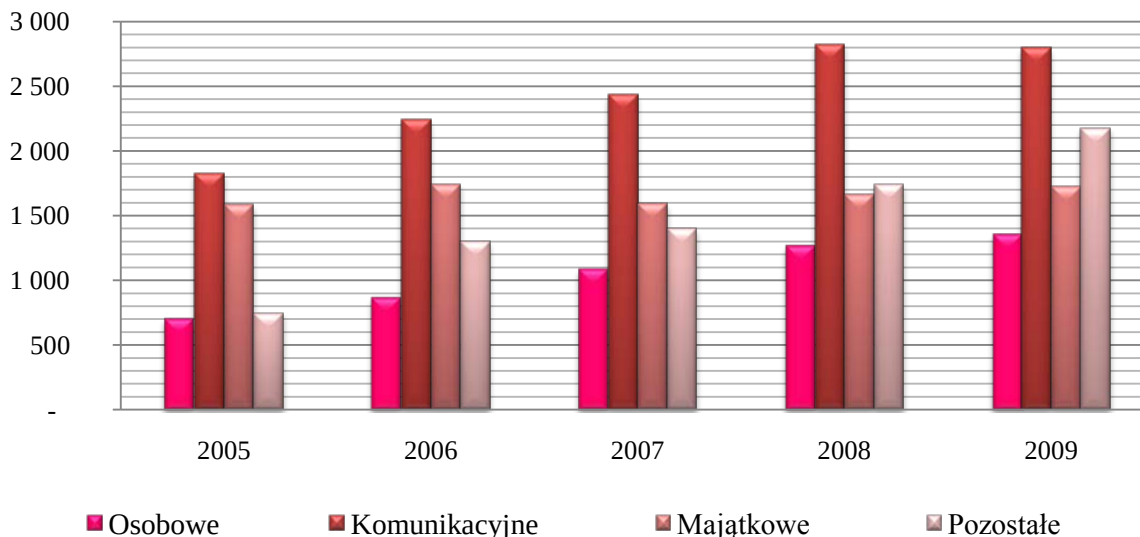
Ubezpieczenia (działalność bezpośrednia)	2005	2006	2007	2008	2009
Polisy w tys. szt.					
Osobowe (1+2/II)	703	867	1 083	1 263	1 351
Komunikacyjne (3+10/II)	1 825	2 240	2 434	2 826	2 800
Majątkowe (8+9/II)	1 582	1 744	1 594	1 661	1 725
Finansowe (14+15+16/II)	84	157	226	321	619
Transportowe, lotnicze, morskie (4+7; 5+11; 6+12/II)	23	26	23	27	30
Pozostałe (13+17+18/II)	641	1 120	1 151	1 394	1 529
Składka przypisana brutto w mln zł					
Osobowe (1+2/II)	183	235	343	616	571
Komunikacyjne (3+10/II)	1 966	2 349	2 764	3 317	3 232
Majątkowe (8+9/II)	1 503	1 600	1 515	1 518	1 726
Finansowe (14+15+16/II)	634	839	1 090	1 170	1 506
Transportowe, lotnicze, morskie (4+7; 5+11; 6+12/II)	274	287	205	189	195
Pozostałe (13+17+18/II)	544	661	718	799	933

Źródło: Portal Internetowy Komisji Nadzoru Finansowego

W ubezpieczeniach korporacyjnych liczba polis w głównych segmentach rynku ubezpieczeń *non life* (za wyjątkiem ubezpieczeń komunikacyjnych) była w 2009 r. wyższa niż w 2008 r. Zmniejszenie o 26 tys. (o 0,9%) liczby polis nabytych przez podmioty gospodarcze na ubezpieczenia komunikacyjne było jednym z powodów obniżenia przypisu składki w tych ubezpieczeniach o 85 mln zł (o 2,6%). W ubezpieczeniach majątkowych wystawiono o ok. 64 tys. polis więcej niż przed rokiem, uzyskując składkę wyższą o 208 mln zł (o 13,7%). W pozostałych grupach ubezpieczeń działu 2. wzrost sprzedaży polis skutkował wzrostem

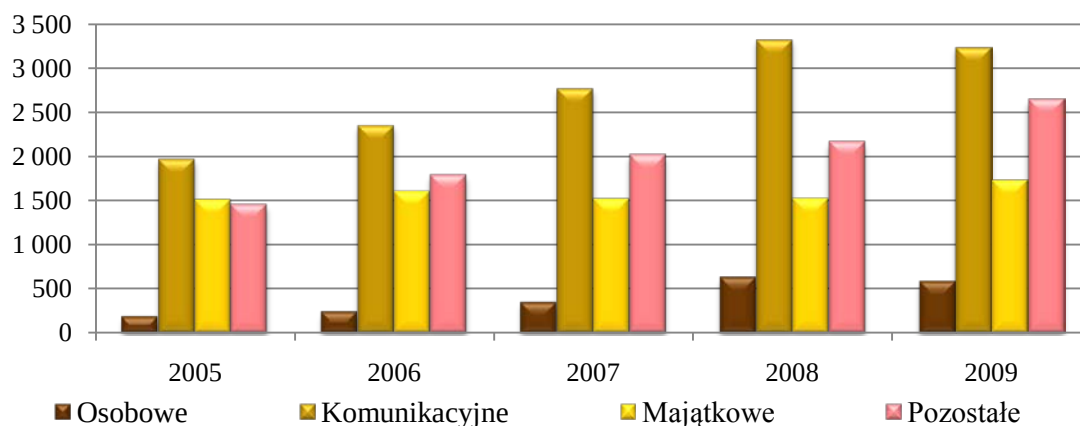
składki, za wyjątkiem ubezpieczeń osobowych. W tych ubezpieczeniach wystawiono w 2009 r. o 88 tys. (o 7,0%) polis więcej, ale składka obniżyła się o ok. 45 mln zł (o 7,9%).

Wykres 114. Liczba polis w ubezpieczeniach korporacyjnych na rynku *non life*; w tys. sztuk



Źródło: KNF

Wykres 115. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach korporacyjnych w ubezpieczeniach *non life*; w mln zł



Źródło: jak wyżej

W pierwszej połowie 2010 r. liczba polis w ubezpieczeniach przedsiębiorstw była znacznie wyższa niż w analogicznym okresie 2009 r. (5 203,4 tys. wobec 4 556,2 tys.), wzrosła również sprzedaż polis pozostałym podmiotom gospodarczym (637,2 tys. wobec 592,9 tys.). W ślad za tym wzrosła w tym czasie składka przypisana brutto z ubezpieczania przedsiębiorstw do 4 421,5 mln zł (o 4,7%), zaś z ubezpieczania pozostałych podmiotów gospodarczych do 465,1 mln zł (o 26,5%). Dane te pozwalają oczekiwać, że wraz z poprawą

warunków makroekonomicznych, składka w sektorze ubezpieczeń korporacyjnych będzie w 2010 r. wyższa od składki przypisanej brutto w 2009 r.

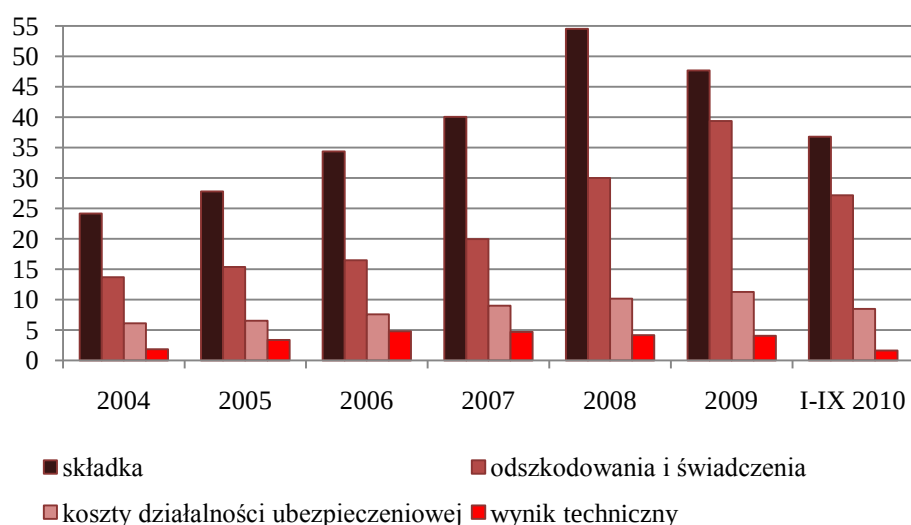
VII.2. Przebiegi ubezpieczeń bezpośrednich

Składka (zarobiona netto) na polskim rynku ubezpieczeniowym w 2009 r. kształtowała się na poziomie 47 663,1 mln zł (o 12,6% mniej niż w 2008 r.). W ubezpieczeniach na życie składka ta wyniosła 29 295,8 mln zł (o 21,5% mniej w porównaniu z poprzednim rokiem), w pozostałych ubezpieczeniach osobowych i majątkowych – 18 367,3 mln zł (o 6,8% więcej w stosunku do poprzedniego roku). Odszkodowania i świadczenia (na udziale własnym) wyniosły ogółem 39 377,7 mln zł, z tego w dziale I – 26 941,9 mln zł, w dziale II – 12 435,8 mln zł; oznacza to wzrost w relacji do odszkodowań i świadczeń na udziale własnym w 2008 r. odpowiednio o 31,3%, 38,7% oraz 17,6%. Współczynnik szkodowości na udziale własnym dla całego rynku wyniósł 82,62% (wobec 55,02% przed rokiem), przy bardzo wysokiej szkodowości w ubezpieczeniach na życie – 91,97% (wobec 52,04% w 2008 r.) i podniesieniu poziomu tego wskaźnika do 67,71% (przed rokiem 61,49%) w pozostałych ubezpieczeniach osobowych i majątkowych. Wynik techniczny w ubezpieczeniach ogółem w 2009 r. był dodatni w kwocie 4 060,7 mln zł, mimo znacznie gorszego przebiegu ubezpieczeń utrzymał się na poziomie poprzedniego roku (4 172,3 mln zł). Na ten wynik złożyła się nadwyżka techniczna w dziale I, która wyniosła w 2009 r. 4 315,6 mln zł (przed rokiem 3 453,5 mln zł) oraz strata techniczna w dziale II w wysokości 254,8 mln zł (w 2008 r. w tym dziale wystąpiła nadwyżka w kwocie 718,8 mln zł). Wskaźnik rentowności działalności technicznej dla całego rynku podniósł się w 2009 r. do 8,52% (przed rokiem 7,65%), z uwagi na wzrost tego wskaźnika w dziale *life* do 14,73% (przed rokiem 9,25%), natomiast w dziale *non life* rentowność techniczna była ujemna – 1,39% (przed rokiem wskaźnik rentowności technicznej w tym segmencie rynku ubezpieczeniowego miał wartość dodatnią – 4,18%).

Po trzech kwartałach 2010 r. składka (zarobiona netto) wyniosła 36 792,8 mln zł, odszkodowania i świadczenia (na udziale własnym) – 27 138,8 mln zł, wynik techniczny 1 633,0 mln zł. W dziale I te komponenty rachunku technicznego ubezpieczycieli kształtowały się następująco: składka – 22 933 mln zł, odszkodowania – 16 766,8 mln zł, wynik techniczny – 2 762,3 mln zł. W dziale II składka wyniosła 13 859,8 mln zł, odszkodowania 10 372,0 mln zł, wynik techniczny *minus* 1 129,3 mln zł. Współczynnik szkodowości (na udziale własnym) dla całego rynku wyniósł 73,76%, a więc poprawił się po dziewięciu miesiącach 2010 r. w stosunku do poziomu z 2009 r., miał na to wpływ lepszy

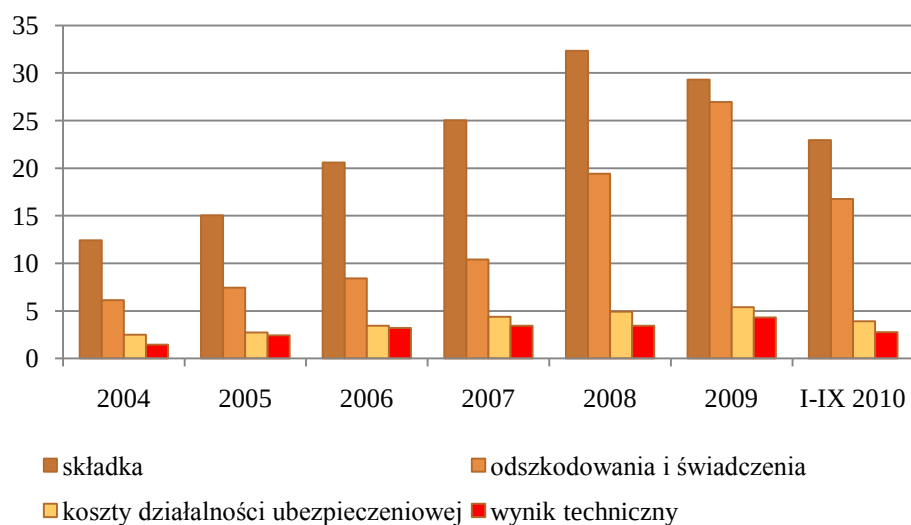
przebieg ubezpieczeń na życie. Szkodowość netto w tym segmencie rynku ubezpieczeniowego wyniosła 73,11%, rekompensując z nadwyżką pogorszenie współczynnika szkodowości w pozostałych ubezpieczeniach osobowych do 74,84%. Po trzech kwartałach 2010 r. rentowność działalności technicznej dla całego rynku ubezpieczeniowego podniosła się do 4,44% (o 4,08 pkt proc.). Złożyła się na to poprawa tego wskaźnika w dziale I do 16,05% (o 1,32 pkt proc.). Jej pozytywny wpływ okazał się większy od negatywnego oddziaływania ujemnej rentowności technicznej w dziale II – 8,15% (spadek o 6,76 pkt proc. w relacji do poziomu w 2009 r.).

**Wykres 116. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń ogółem;
w mld zł**



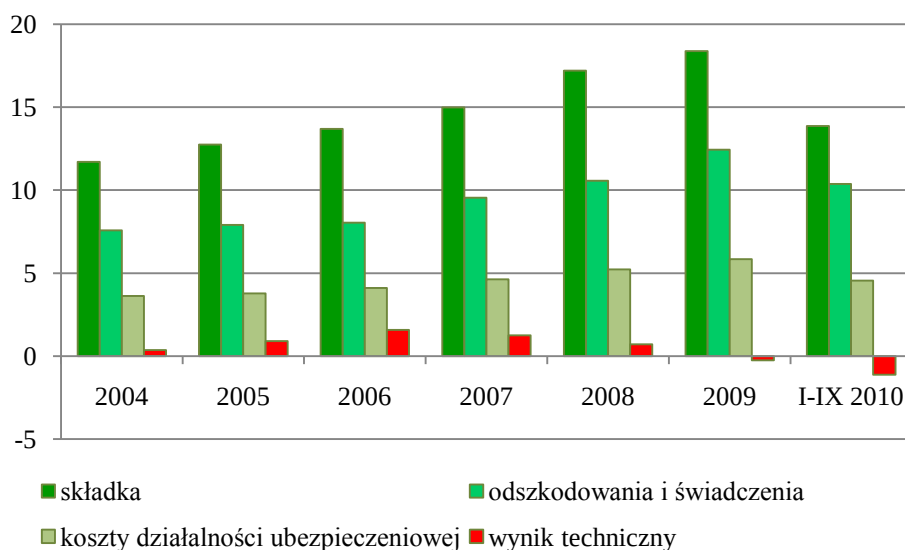
Źródło: KNF

**Wykres 117. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń w dziale I (life);
w mld zł**



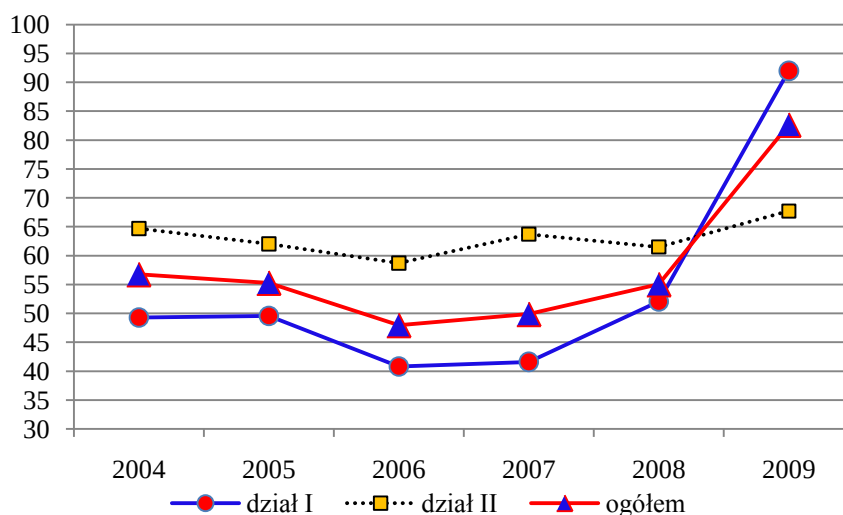
Źródło: jak wyżej

Wykres 118. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń w dziale II (*non life*) w mld zł



Źródło: jak wyżej

Wykres 119. Współczynniki szkodowości na udziale własnym; w %



Źródło: jak wyżej

VII.2.1. Przebiegi ubezpieczeń w dominujących grupach działu I (*life*)

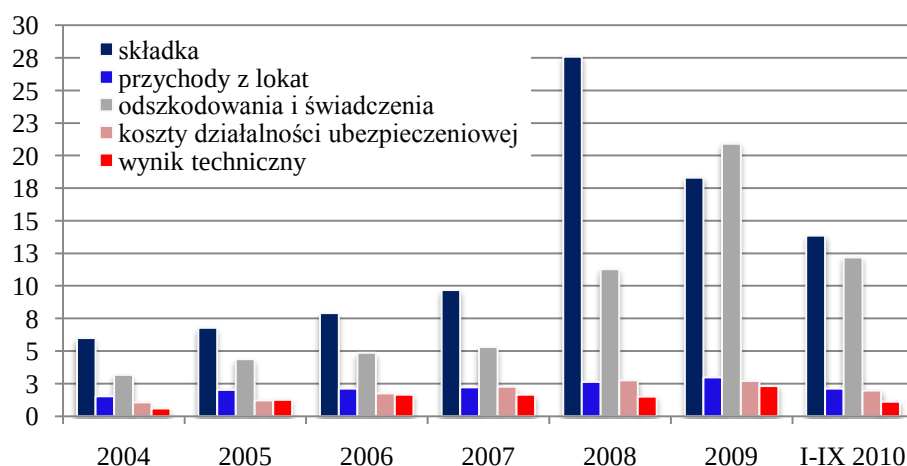
Składka (zarobiona netto) w 2009 r. w ubezpieczeniach grupy 1. w segmencie ubezpieczeń na życie wyniosła 18 308,6 mln zł (o 33,6% mniej niż przed rokiem). Przychody z lokat kształtowały się na poziomie 2 974,5 mln zł (o 13,0% wyższym niż w 2008 r.), wzrosły również niezrealizowane zyski z lokat do 349,7 mln zł (o 90,9%). Odszkodowania i świadczenia (na udziale własnym) w grupie ubezpieczeń na życie i dożycie wyniosły ogółem 20 922,4 mln zł (wzrost w ciągu roku o 85,2%). Na wynik techniczny wpłynęło korzystnie rozwiązanie części rezerw utworzonych w poprzednim okresie sprawozdawczym.

Poprawa wyniku z tego tytułu wyniosła 5 298,8 mln zł (przed rokiem zwiększono rezerwy o 13 894,2 mln zł, co znacznie zmniejszyło nadwyżkę techniczną w tej grupie ubezpieczeń). Koszty działalności ubezpieczeniowej były w 2009 r. niższe w porównaniu z 2008 r. (2 726,3 mln zł wobec 2 755,6 mln zł). Spadek tych kosztów wynika z zasady rozliczania ich proporcjonalnie do przypisu składki, a nie z rzeczywistego zmniejszenia wydatków zakładu ubezpieczeniowego. Koszty działalności ubezpieczeniowej w dziale *life* były bowiem wyższe w 2009 r. niż w 2008 r. o 9,4%. Znacznie zmniejszyły się wykazane w rachunku technicznym grupy 1. ubezpieczeń na życie niezrealizowane straty na lokatach (z 842,2 mln zł w 2008 r. do 122,5 mln zł w 2009 r.). Wynik techniczny w tej grupie ubezpieczeń w kwocie 2 330,2 mln zł był znacznie lepszy od wygospodarowanego przed rokiem (1 501,7 mln zł).

Współczynnik szkodowości na udziale własnym w grupie 1 ubezpieczeń na życie był w 2009 r. bardzo wysoki (114,3% wobec 41,0% w 2008 r.), na co wpłynęły wyższe od składki zarobionej netto wypłaty odszkodowań i świadczeń na udziale własnym. Ta niekorzystna relacja powstała – w znacznym stopniu – na skutek wypłat związanych z rozwiązywaniem umów na poliso-lokaty. Wskaźnik rentowności działalności technicznej w grupie 1. ubezpieczeń na życie wyniósł w 2009 r. 12,7% i był lepszy niż przed rokiem (5,4%).

Po trzech kwartałach 2009 r. składka (zarobiona netto) w grupie 1. ubezpieczeń na życie wyniosła 13 865,0 mln zł, przychody z lokat 2 114,2 mln zł, odszkodowania i świadczenia (na udziale własnym) – 12 187,9 mln zł, wynik techniczny 1 119,3 mln zł. Współczynnik szkodowości (na udziale własnym) obniżył się do 87,90%, ale rentowność działalności technicznej (8,1%) też była niższa w porównaniu z 2009 r.

Wykres 120. Główne komponenty rachunku technicznego w ubezpieczeniach grupy 1. w dziale I (*life*); w mld zł



Źródło: jak wyżej

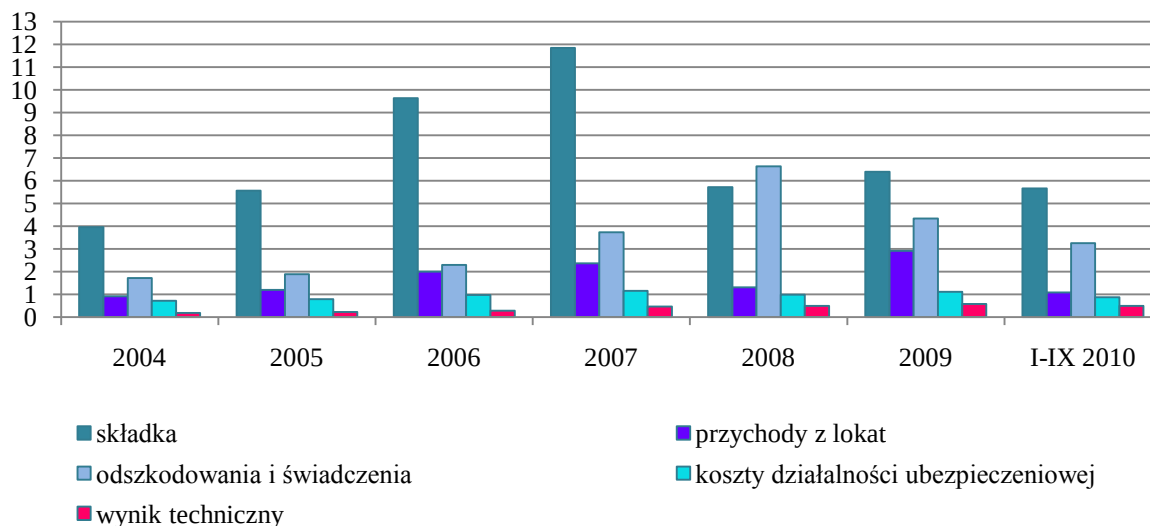
Składka (zarobiona netto) w 2009 r. w ubezpieczeniach grupy 3. ubezpieczeń na życie wyniosła 6 386,7 mln zł (o 11,6% więcej niż przed rokiem). Przychody z lokat kształtowały się na poziomie 2 915,0 mln zł (o 123,8% wyższym niż w 2008 r.), czterokrotnie zwiększyły się niezrealizowane zyski z lokat – 2 481,0 mln zł wobec 619,2 mln zł przed rokiem. Odszkodowania i świadczenia (na udziale własnym) w grupie 3. ubezpieczeń na życie z funduszem inwestycyjnym wyniosły ogółem 4 331,8 mln zł (spadek o 34,7%). Na wynik techniczny niekorzystnie wpłynęło podniesienie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na udziale własnym o 5 236,1 mln zł. Koszty działalności ubezpieczeniowej wyniosły 1 118,3 mln zł (o 14,0% więcej niż przed rokiem). Na wynik finansowy dodatnio oddziaływały znacznie mniejsze niż w 2008 r. straty na lokatach. W 2009 r. wyniosły one 389,7 mln zł, zaś przed rokiem aż 7 519,2 mld zł. Poprawa w tej pozycji miała przełożenie na obniżenie kosztów działalności lokacyjnej w grupie 3. ubezpieczeń na życie. Koszty te w 2009 r. wyniosły 428,9 mln zł w 2009 r. wobec 7 561,1 mln zł w poprzednim roku. Wynik techniczny w tej grupie ubezpieczeń w kwocie 572,4 mln zł był lepszy od wygospodarowanego przed rokiem (486,4 mln zł).

Współczynnik szkodowości na udziale własnym w grupie 3. ubezpieczeń na życie był w 2009 r. niski (67,8% wobec 116,0% w 2008 r.), na co wpłynęła poprawa relacji między składką zarobioną netto a wypłaconymi odszkodowaniami i świadczeniami na udziale własnym. Wskaźnik rentowności działalności technicznej w tej grupie ubezpieczeń na życie w 2009 r. wyniósł 9,0% i był zbliżony do poziomu sprzed roku (8,5%).

Na przebiegu ubezpieczeń na życie z funduszem inwestycyjnym silnie zaciążyły w 2008 r. spadki notowań papierów wartościowych, a przede wszystkim zobowiązania wobec klientów, które przyczyniły się do strat w działalności lokacyjnej. W 2009 r. negatywny wpływ tych czynników osłabł, co pozwoliło na poprawę przebiegu ubezpieczeń w tej grupie. Można oczekiwać, że również w 2010 r. nie ujawni się wpływ czynników pogarszających wynik techniczny i wskaźniki efektywności w grupie 3. ubezpieczeń na życie. Po trzech kwartałach 2009 r. składka (zarobiona netto) w tej grupie wyniosła 5 666,4 mln zł, przychody z lokat 1 085,4 mln zł, nie zrealizowane zyski z lokat 1 966,0 mln zł. Wynik techniczny obciążają głównie takie pozycje techniczne jak: odszkodowania i świadczenia (na udziale własnym) w kwocie 3 258,2 mln zł, odpisy na rezerwy techniczno ubezpieczeniowe w wysokości 3 716,6 mln zł, koszty działalności ubezpieczeniowej na poziomie 874,2 mln zł, koszty działalności lokacyjnej w wysokości 238,0 mln zł i niezrealizowane straty na lokatach – 244,1 mln zł. Wynik techniczny w grupie 3. ubezpieczeń na życie po trzech kwartałach

2010 r. wyniósł 487,3 mln zł. Współczynnik szkodowości (na udziale własnym) obniżył się do 57,50%, zmniejszyła się również rentowność działalności technicznej do 8,6%.

Wykres 121. Główne komponenty rachunku technicznego w ubezpieczeniach grupy 3. w dziale I (*life*); w mld zł



Źródło: jak wyżej

VII.2.2. Przebiegi ubezpieczeń w dominujących grupach działu *non life*

Jak już sygnalizowano, siłą motoryczną rozwoju ubezpieczeń we wczesnych stadiach rozwoju rynku ubezpieczeń *non life* jest wzrost liczby pojazdów, a w szczególności samochodów. Na przypis składki w tych ubezpieczeniach wpływa ponadto obowiązkowy charakter ubezpieczeń komunikacyjnej OC oraz rozpowszechnianie sprzedaży ratalnej pojazdów, co zwiększa popyt na polisy autocasco. Pewne znaczenie dla pobudzania popytu na te polisy ma także wzrost zamożności społeczeństwa, czemu towarzyszy chęć posiadania coraz droższych modeli samochodów. Właściciele takich pojazdów w obawie o kradzież lub zniszczenie samochodu z reguły ubezpieczają się od takich rodzajów ryzyka.

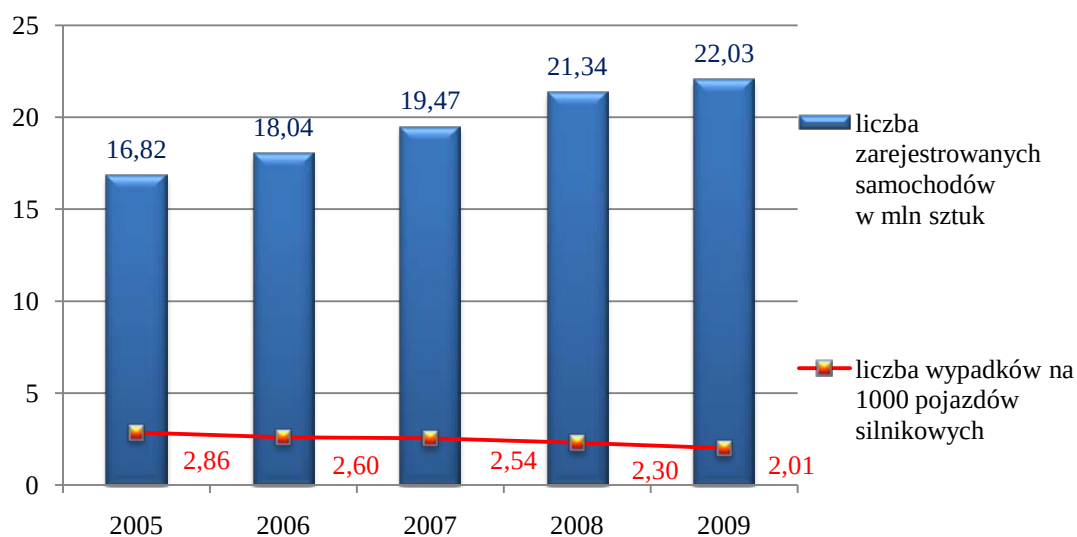
W ciągu ostatnich pięciu lat nastąpiły zmiany otoczenia prawnego ubezpieczeń komunikacyjnych. Do ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 124, poz. 1152, z późn. zm.) wprowadzono nowe sumy gwarancyjne w obowiązkowym ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, podwyższając ich minimalny poziom:

- w przypadku szkód na osobie do 5 000 000 euro w odniesieniu do jednego zdarzenia, którego skutki są objęte ubezpieczeniem bez względu na liczbę poszkodowanych,

- w przypadku szkód w mieniu 1 000 000 euro w odniesieniu do jednego zdarzenia, którego skutki są objęte ubezpieczeniem bez względu na liczbę poszkodowanych.

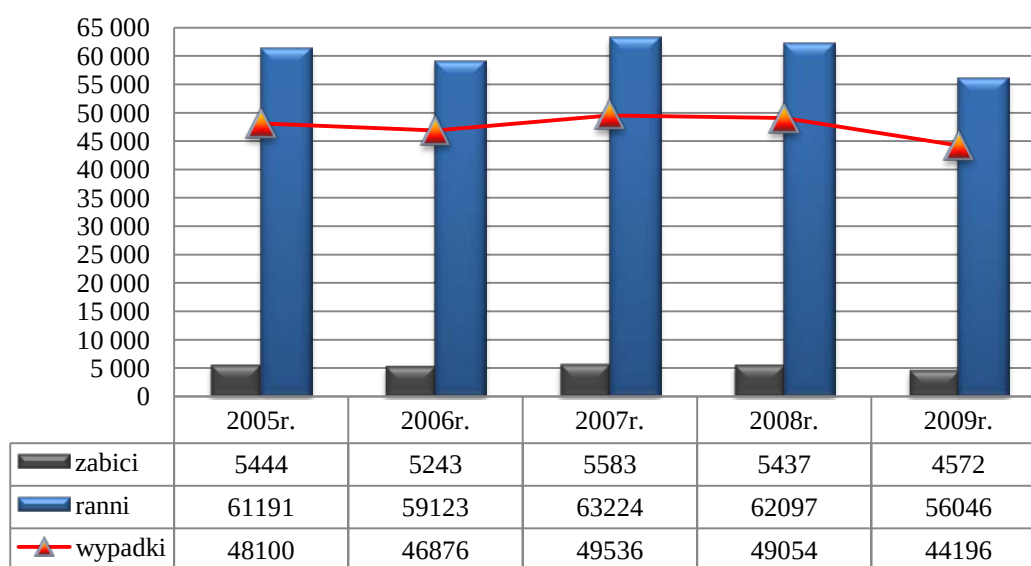
Od 2009 r. (po nowelizacji ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych) został uchylony przepis zobowiązujący zakłady ubezpieczeń do finansowania leczenia ofiar wypadków drogowych z 12% odpisu w ciężar składek na ubezpieczenia komunikacyjnej OC (tzw. „podatek Religi”).

Wykres. 122. Zarejestrowane w Polsce pojazdy samochodowe i liczba wypadków drogowych; stan w końcu roku



Źródło: Transport – Wyniki działalności w 2009 r., GUS, Warszawa 2010

Wykres 123. Liczba osób zabitych i rannych w wypadkach komunikacyjnych



Źródło: jak wyżej

Według danych na koniec 2009 r., zakłady ubezpieczeń wystawiły 4,89 mln czynnych polis w grupie 3. oraz 17,78 mln polis w grupie 10. (w tym 17,46 mln polis w obowiązkowych ubezpieczeniach OC posiadaczy pojazdów mechanicznych). W stosunku do 2008 r. liczby te zwiększyły się odpowiednio o 6,81% i 3,52%. W strukturze polis ubezpieczeń komunikacyjnych (według typu podmiotów) przeważały polisy osób fizycznych, stanowiące 73,66% ogólnej liczby polis w ubezpieczeniu autocasco (grupa 3. działu *non life*) oraz 89,55% polis w ubezpieczeniu komunikacyjnej OC (grupa 10. działu *non life*). W ubezpieczeniach korporacyjnych wystawiono 23,79% polis autocasco oraz 9,20% polis w zakresie komunikacyjnej OC.

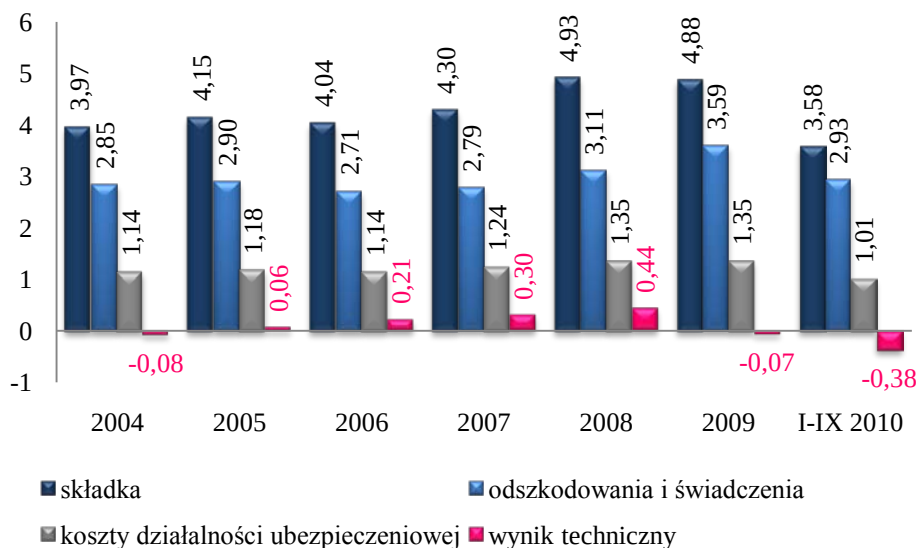
Składka przypisana brutto z ubezpieczeń komunikacyjnych w 2009 r. wyniosła 12,0 mld zł, z tego z ubezpieczeń autocasco 4,9 mld zł, z ubezpieczeń komunikacyjnej OC – 7,1 mld zł. W porównaniu z 2008 r. składka przypisana brutto zmniejszyła się o 1,58% (o 0,2 mld zł) z powodu niższego przypisu składki w grupie 3. (o 0,3 mld zł, tj. o 6,11%). Składka przypisana brutto w ubezpieczeniu autocasco miała wartość zbliżoną do składki (zarobionej netto na udziale własnym), natomiast w ubezpieczeniu komunikacyjnej OC udział reasekuratorów był znaczący (0,5 mld zł). Składka w grupie 10. obniżyła się w związku z tym do ok. 6,6 mld zł. W 2009 r. zakłady ubezpieczeń zrealizowały około 1755 tys. wypłat z tytułu szkód w ubezpieczeniach komunikacyjnych. Łączna wielkość odszkodowań i świadczeń wypłaconych brutto wyniosła 8,9 mld zł (o 1,41 mld zł, tj. o 18,81% więcej niż w poprzednim roku), z tego w grupie 3. – 3,7 mld zł, w grupie 10. – 5,2 mld zł. Odszkodowania i świadczenia (po uwzględnieniu udziału reasekuratorów i zmiany stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych) wyniosły odpowiednio: 3,6 mld zł oraz 5,8 mld zł. Współczynnik szkodowości w ubezpieczeniu autocasco wyniósł 73,52% (o 10,29 pkt proc. więcej niż w 2008 r.), w ubezpieczeniu komunikacyjnej OC – 88,08% (o 8,88 pkt proc. więcej niż przed rokiem).

Koszty działalności ubezpieczeniowej (łącznie dla grup 3. i 10.) stanowiły ok. 25% składki zarobionej na udziale własnym w ubezpieczeniach komunikacyjnych. Średnie wielkości poziomu kosztów ogółem dla grupy 3 stanowiły ok. 28% składki zarobionej na udziale własnym, dla grupy 10. – ponad 23%.

W 2009 r., wynik techniczny w ubezpieczeniu autocasco – *minus* 66,9 mln zł był po raz pierwszy od 2004 r. ujemny, w ubezpieczeniu komunikacyjnej OC w całym analizowanym okresie występowała strata techniczna, która w 2009 r. wyniosła 963,1 mln zł. Wskaźniki rentowności działalności technicznej charakteryzujące przebiegi ubezpieczeń

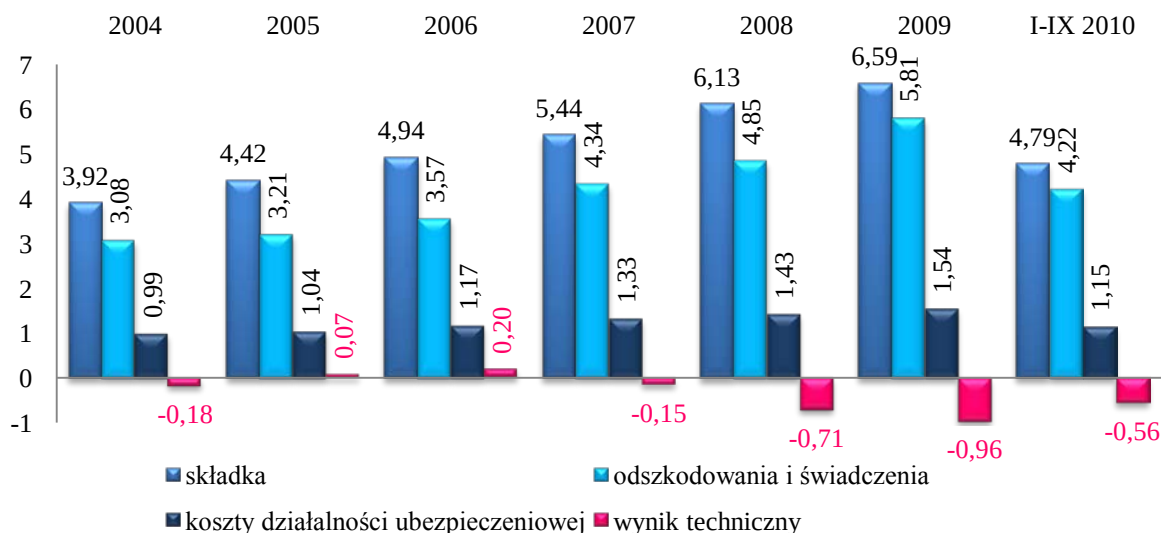
komunikacyjnych miały w związku z tym również wartości ujemne (odpowiednio: minus 1,4% oraz minus 14,6%).

Wykres 124. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń autocasco; w mld zł



Źródło: KNF

Wykres 125. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń komunikacyjnej OC; w mld zł



Źródło: jak wyżej

Wyniki po trzech kwartałach 2010 r. nie wskazują na możliwość poprawy przebiegu ubezpieczeń komunikacyjnych. Składka przypisana brutto w tym okresie w autocasco wyniosła 3 781,2 mln zł (składka netto – 3 583,0 mln zł), składka przypisana brutto w ubezpieczeniu komunikacyjnej OC była (tak jak poprzednio) wyższa – 5 581,7 mln zł

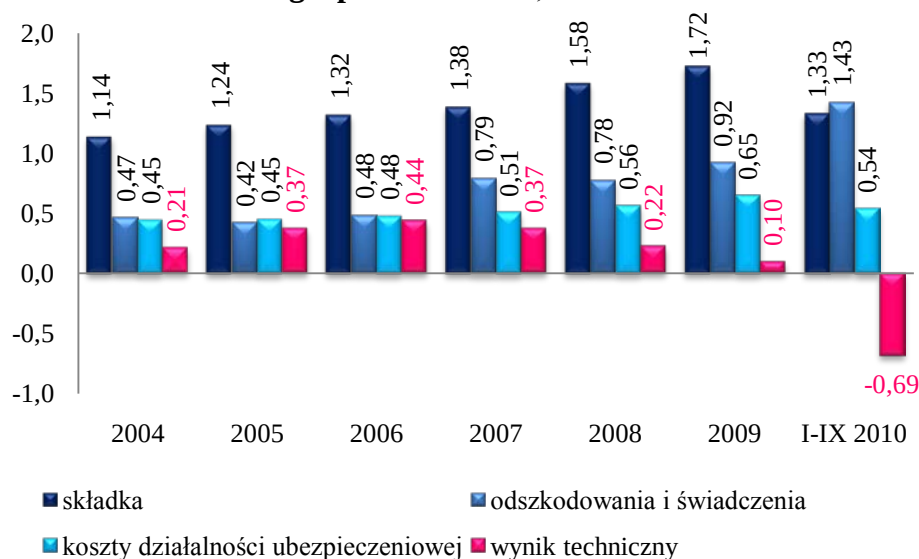
(składka netto – 4 785,1 mln zł, przy udziale reasekuratorów na poziomie 585,2 mln zł). Odszkodowania i świadczenia (po uwzględnieniu udziału reasekuratorów i zmiany stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych) wyniosły odpowiednio: 2 932,6 mln zł i 4 221,7 mln zł. Współczynnik szkodowości na udziale własnym w autocasco pogorszył się do 81,85%, w komunikacyjnej OC utrzymał się na poziomie 2009 r. – 88,22 %.

Na straty w ubezpieczeniach komunikacyjnych w Polsce w znacznym stopniu wpływa ostra konkurencja w tym segmencie rynku, która prowadzi do zaniżania składek w taryfach na te ubezpieczenia, dodawanie różnego typu bezpłatnych bonusów. Zabiegając o klientów, niektóre zakłady ubezpieczeniowe poszerzały pakiety ubezpieczeń, dołączając gratisowo już nie tylko Zieloną Kartę, NNW i assistance, ale także ochronę mieszkań, domków letniskowych i inne ubezpieczenia mienia. Na przebieg ubezpieczeń komunikacyjnych negatywnie wpływają również obiektywne uwarunkowania, związane ze wzrostem liczby pojazdów, ich coraz wyższego standardu, wzmożonym ruchem międzynarodowym. Ponadto należy odnotować fakt, że kwoty świadczeń dla ofiar wypadków drogowych są coraz wyższe. Warto także przypomnieć, że od 2008 r. zakłady ubezpieczeń są obciążane wypłatami zadośćuczynienia za śmierć bliskiej osoby z polisy OC komunikacyjnej sprawcy.

Ubezpieczenia ogniowo-kradzieżowe są zazwyczaj uznawane za najbardziej dochodowe w portfelach zakładów ubezpieczeń, jednak w latach 2009-2010 na przebieg tych ubezpieczeń wywarła niekorzystny wpływ długa, sroga i śnieżna zima, a potem –powódzie. W 2009 r. składka przypisana brutto w ubezpieczeniach mienia wyniosła łącznie 2 917,8 mln zł (z tego w grupie 8. – 1 724,0 mln zł, w grupie 9. – 1 193,8 mln zł). Udział reasekuratorów i odpisy na rezerwy nie były wysokie, toteż składka netto miała wartość zbliżoną do przypisu. Odszkodowania i świadczenia (na udziale własnym, po uwzględnieniu udziału reasekuratorów i zmian stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych) wyniosły łącznie 1 400,4 mln zł, z tego w grupie 8. – 776,3 mln zł, w grupie 9. – 475,9 mln zł. Współczynniki szkodowości na udziale własnym w ujęciu zagregowanym kształtował się na poziomie 48,00%, przy czym w grupie 8. wskaźnik ten był wyższy (53,63%) ze względu na katastrofy żywiołowe, które wystąpiły w 2009 r. z większym natężeniem niż w poprzednich latach. W grupie 9 współczynnik szkodowości wyniósł 39,86%.

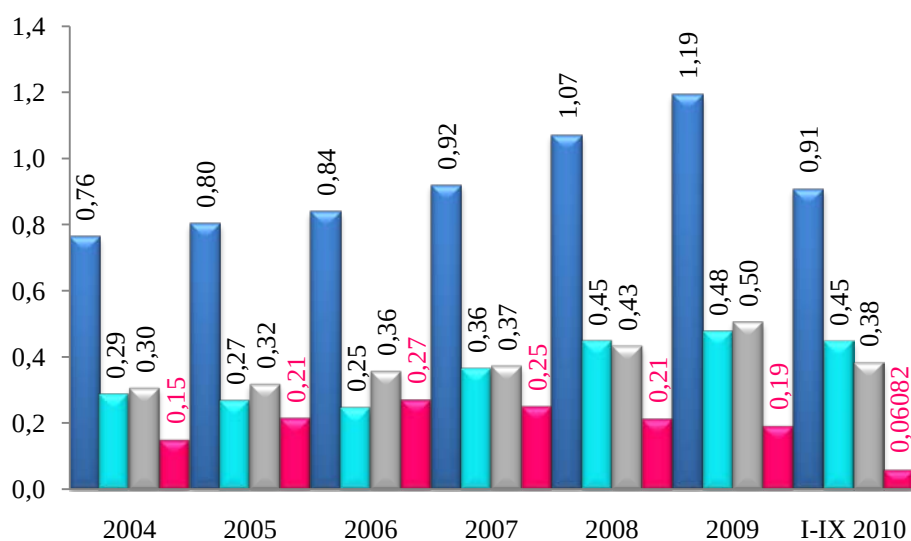
Koszty działalności ubezpieczeniowej w większości wiązały się z akwizycją ubezpieczeń majątkowych. W 2009 r. w grupie 8. wyniosły one 645,8 mln zł (w tym mieściły się koszty akwizycji – 482,4 mln zł i koszty administracyjne w kwocie 220,4 mln zł). W tym samym roku, w grupie 9., koszty działalności ubezpieczeniowej wyniosły 504,2 mln zł (w tym koszty akwizycji – 413,7 mln zł, koszty administracyjne – 143,3 mln zł).

Wykres 126. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń w grupie 8. działu II; w mld zł



Źródło: KNF

Wykres 127. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń w grupie 8. działu II; w mld zł



Źródło: jak wyżej

Wynik techniczny w ubezpieczeniach ogniowo -kradzieżowych był w 2009 r. dodatni – 290,7 mln zł, na co złożyła się nadwyżka techniczna w grupie 8. – 99,3 mln zł i w grupie 9. – 191,4 mln zł. Wskaźnik rentowności działalności technicznej (na udziale własnym) wyniósł odpowiednio w każdej z grup: 5,7% (o 8,4 pkt. proc. mniej niż w 2008 r.) oraz 16,0% (o 3,7 pkt proc. mniej niż w poprzednim roku).

Dane po trzech kwartałach 2010 r. wskazują na znaczne pogorszenie przebiegu ubezpieczeń majątkowych w obu grupach. W grupie 8. składka (zarobiona na udziale

własnym) wyniosła w tym okresie 1 329,0 mln zł, w grupie 9. – 908,6 mln zł. Odszkodowania i świadczenia na udziale własnym kształtowały się odpowiednio na poziomie 1 427,1 mln zł oraz 446,2 mln zł. Współczynnik szkodowości na udziale własnym wzrósł w grupie 8. do 107,38% (wobec 59,23% po trzech kwartałach 2008 r), w grupie 9. do 49,11% (przed rokiem 43,47%). W grupie 8. wystąpiła strata techniczna w kwocie 685,3 mln zł, a w grupie 9. – nadwyżka w wysokości 60,8 mln zł). Wskaźnik rentowności działalności technicznej na udziale własnym wyniósł w grupie 8. *minus* 51,6% (wobec *minus* 0,7% w analogicznym okresie 2008 r.), w grupie 9. – 6,7% (przed rokiem 14,0%).

VII.3. Wyniki bilansowe i wskaźniki bezpieczeństwa działalności ubezpieczycieli

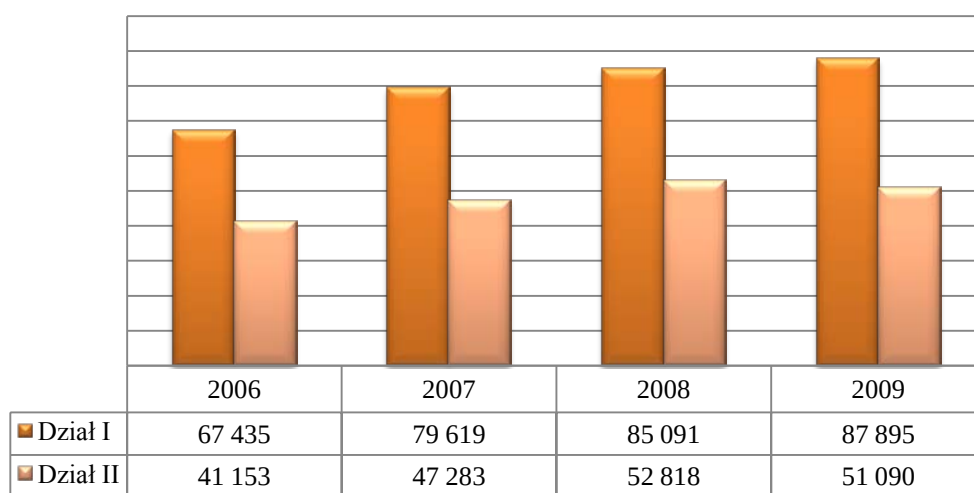
W 2009 r. łączny wynik finansowy brutto rynku ubezpieczeń wyniósł 7 811 mln zł i był o 1 107 mln zł wyższy w porównaniu z rokiem 2008. Zakłady w dziale I wypracowały nadwyżkę rzędu 4 899 mln zł, a ich wynik był o 1 816 mln zł lepszy niż przed rokiem, natomiast w dziale II wynik w kwocie 2 913 mln zł był gorszy o 708 mln zł w porównaniu z poprzednim rokiem. Wzrost wyniku finansowego brutto ubezpieczycieli na życie był spowodowany głównie zwiększeniem o ponad 995 mln zł przychodów netto z działalności lokacyjnej. W pozostałych ubezpieczeniach osobowych i majątkowych działalność lokacyjna wygenerowała przychody netto o 243 mln zł niższe niż przed rokiem. Wynik finansowy brutto został obciążony podatkiem dochodowym w wysokości 1 181 mln zł (o 259 mln zł wyższym w porównaniu z poprzednim rokiem). Na wynik finansowy netto – 6 631 mln złłożył się wynik ubezpieczycieli w dziale *life* – 4 000 mln zł (większy niż przed rokiem o 1 494 mln zł) oraz w dziale *non life* – 2 631 mln zł (o 646 mln zł mniejszy niż przed rokiem). Zyski netto wygosponarowało 47 towarzystw (w dziale I – 22, w dziale II – 25), stratę poniosło 18 zakładów (w dziale I – 8, w dziale II – 10).

Działające w Polsce zakłady ubezpieczeń, pozyskując nowych klientów i zagospodarowując nowe obszary pola ubezpieczeniowego, wykazały wzrost sum bilansowych, do czego przyczynił się w ostatnim roku rozwój kapitałowy firm w segmencie *life*. Firmy funkcjonujące w ubezpieczeniach *non life* wykazały (w ujęciu zagregowanym) niewielki regres sumy bilansowej. Warto jednak odnotować fakt, że w tym dziale istniejący potencjał kapitałowy ubezpieczycieli nie jest dotychczas w pełni wykorzystywany.

Wskaźniki bezpieczeństwa działalności ubezpieczeniowej na koniec 2009 r. były wysokie w stosunku do wymaganego ustawowego poziomu, chociaż niektóre obniżyły się w relacji do 2008 r. Wskaźnik monitorowania działalności spadł z 450,0% do 354,5%

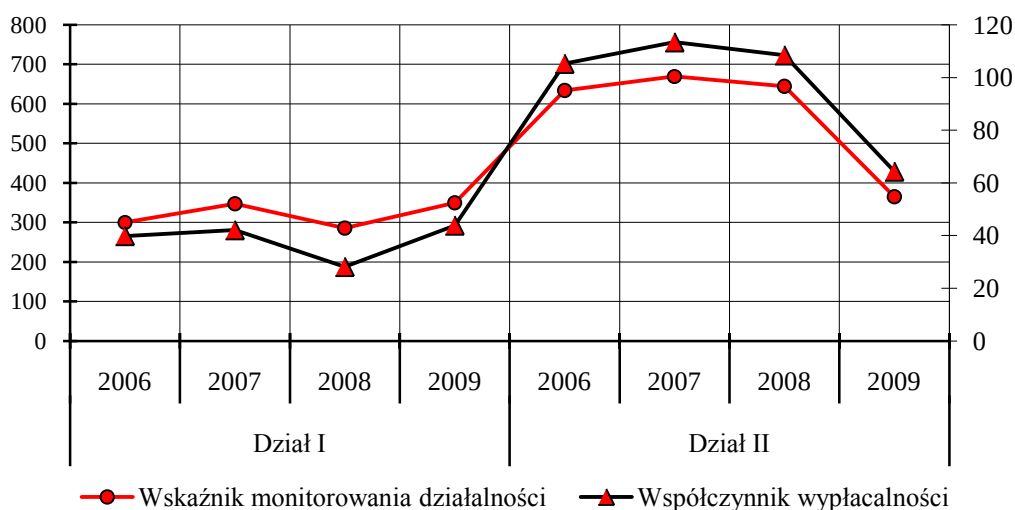
(o 95,5 pkt proc.), na co wpłynął spadek tego wskaźnika w dziale II z 644,5% do 363,8% (o 280,7 pkt proc.). Wskaźnik pokrycia rezerw lokatami w dziale I utrzymał się w granicach normy. Do niskiego poziomu (64,4%) obniżył się współczynnik wypłacalności w dziale II, co jest spowodowane zbyt niską wartością środków własnych w relacji do przypisanej składki i zapewne będzie przesłanką dokapitalizowania zakładów, które nie posiadają adekwatnych do przyjętego ryzyka kapitałów własnych lub odwołania się do wsparcia reasekuratorów. W dziale I współczynnik wypłacalności wzrósł o 15,4 pkt proc. w porównaniu z rokiem 2008, ale poziom tego wskaźnika (43,5%) pozostał niższy od wskaźnika z grupy II.

Wykres 128. Sumy bilansowe zakładów ubezpieczeń; w mln zł



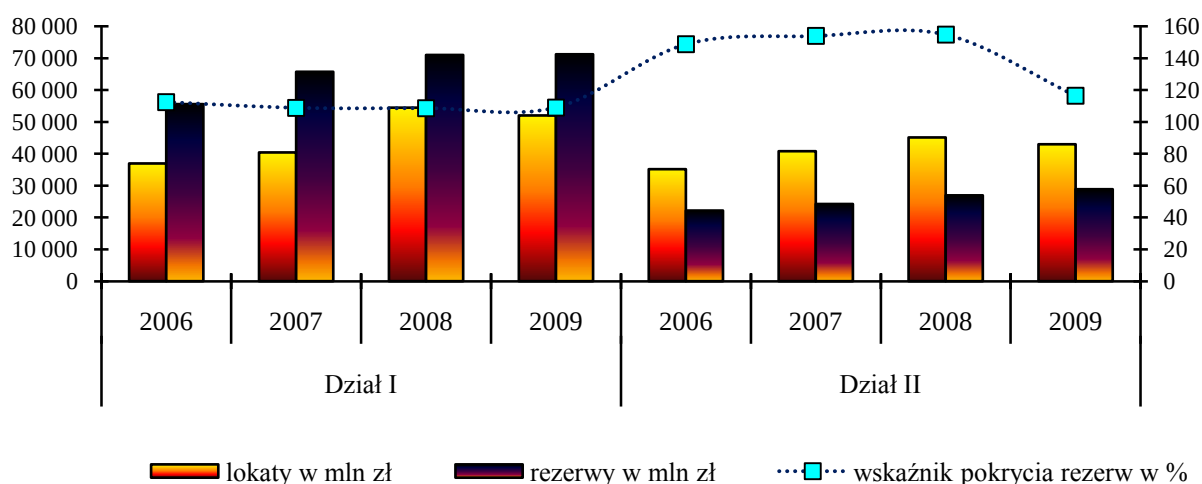
Źródło: KNF

Wykres 129. Wskaźnik monitorowania działalności i współczynnik wypłacalności; w %



Źródło: jak wyżej

Wykres 130. Wskaźnik pokrycia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych lokatami; w %



Źródło: KNF

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Rynek ubezpieczeniowy w Polsce, poprzez integrację z Jednolitym Rynkiem Ubezpieczeniowym Unii Europejskiej, stanowi część rynku światowego. Znajduje to odzwierciedlenie przede wszystkim w standardach bezpieczeństwa, ofercie produktowej, a także w związkach kapitałowych z renomowanymi zachodnimi korporacjami ubezpieczeniowymi. Niektóre z nich utworzyły swoje filie w naszym kraju, co miało niekorzystne reperkusje w czasie kryzysu finansowego. Odnotowano wtedy wycofanie części kapitałów wniesionych przez nierezydentów do sektora ubezpieczeniowego i wywóz dywidend.

Spowolnienie gospodarcze, jakie dotknęło gospodarkę realną wywarło wpływ na obniżenie dynamiki składki w obu działach ubezpieczeń. W ubezpieczeniach na życie ujawnił się ponadto niekorzystny wpływ – cieszących się w poprzednich dwu latach wielką popularnością – produktów strukturyzowanych typu *bancassurance*. W ubezpieczeniach majątkowych na wyniki zakładów ubezpieczeń negatywnie wpłynęła ostra i długotrwała zima oraz katastrofy żywiołowe (zwłaszcza powodzie). W ujęciu zagregowanym zakłady ubezpieczeń wypełniają (w ubezpieczeniach *non life* nawet ze znaczną nadwyżką) ustawowe normy bezpieczeństwa.

BIBLIOGRAFIA

Analiza sytuacji gospodarczej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, NBP, czerwiec 2010

Ancyparowicz G., *Finansowe i społeczne skutki neoliberalnej reformy ubezpieczeń emerytalno-rentowych w Polsce. Raport* Nr 1/2010, „Pieniądze i Więż”, Zima 2010, Fundacja na Rzecz Polskich Związków Kredytowych – Instytut Stefczyka, Sopot 2010

Ancyparowicz G., *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe i credit unions wobec wykluczenia finansowego* [w:] *Prawne i ekonomiczne determinanty rozwoju spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w Polsce* pod red. J. Ossowskiego, „Pieniądze i Więż”, Fundacja na Rzecz Polskich Związków Kredytowych – Instytut Stefczyka, Sopot 2010

Antonów K., *Finansowe aspekty ubezpieczeń społecznych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” Nr 11/2002

Arpaia A., Curci N., *EU Labor market behavior Turing the Great Recessio*, European Commission, 2010

Chołdaj H., *Kryzys a globalizacja (krótki przewodnik). Przedsiębiorstwo a kryzys globalny*, Seria Wydawnicza – przedsiębiorstwo współczesne, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010

Domański D., *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w Polsce w warunkach kryzysu. Wybrane aspekty funkcjonowania rynku finansowego w warunkach kryzysu*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009

Dylewski M., Sopoćko K., *Interwencja państwa na rynkach finansowych. Rynek finansowy w erze zawirowań*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009

Dziawgo L., *Status instytucji zaufania publicznego we współczesnej bankowości: pomiędzy Partnership Banking a Killer Banking?* [w:] *Finanse 2009 – teoria i praktyka – Bankowość*, Zeszyty Naukowe Nr 548 – Ekonomiczne Problemy Usług Nr 38, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2009

Finansowanie nieruchomości przez banki w Polsce, stan na grudzień 2008 r., KNF

Gasz M., *Realizacja konwergencyjnego kryterium deficytu budżetowego w warunkach kryzysu. Dylematy i wyzwania finansów publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010

Global capital markets. Entering a new era, McKinsey Global Institute, September 2009

Gros D., Alcidi C., *The Crisis and the Real Economy*. Intereconomics 2010/1, Forum, DOI: 10.1007/s10272-010-0320

Handschke J., *Polskie doświadczenie w formowaniu i rozwoju rynku ubezpieczeń – wybrane aspekty*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 3/2009

Hetmańczyk A., Kopuściński T., *Uwarunkowania prowadzenia polityki pieniężnej w realiach kryzysu finansowego na przykładzie państw Europy Środkowo-Wschodniej. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010

Instrumenty pochodne w portfelach przedsiębiorstw niefinansowych. Raport z badania, GUS, Warszawa 2010

Iwin-Garżyńska J., *Symptomy kryzysu a struktura finansowania przedsiębiorstw polskich*. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Nr 98, Wrocław 2010

Jameson D. A., *Economic Crises and Financial Disasters – The Role of Business Communication*, Journal of Business Communication, vol. 46, October 2009

Jurkowska-Zeidler A., *Europejski nadzór finansowy – nowa architektura. Gospodarka. Nowe perspektywy po rozwoju*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010

Kochel A., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w dobie światowego kryzysu gospodarczego. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010

Krzak M., *Stan finansów publicznych w krajach UE – Skala problemu i przyczyny pogorszenia*, „Finanse Publiczne w krajach UE. Jak posprzątać po kryzysie (cz.1)”, Nr 107/2010

Lang, W.W., Jagtiani J. A., *The Mortgage and Financial Crises: The Role of Credit Risk Management and Corporate Governance*, International Atlantic Economic Society, March 2010, Springer

Łaszek J., *Kryzys w sektorze nieruchomości. Przedsiębiorstwo a kryzys globalny*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010

Malkiewicz A., *Kryzys. Polityczne, ekologiczne i ekonomiczne uwarunkowania*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2010

- Miruszewski T., *Polityka monetarna w strefie euro w okresie stabilizacji pokryzysowej. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010
- Mity związane z Rekomendacją T*, KNF, 04.03.2010 r.
- Monitoring banków 2005-2008*, GUS, Warszawa 2010
- Moździerz A., *Kontrowersje wokół zaciągania długu publicznego – z perspektywy kryzysu finansowego. Dylematy i wyzwania finansów publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010
- Oniszczyk-Jastrząbek A., Gutowski T., *Polskie przedsiębiorstwa w warunkach kryzysu. Przedsiębiorstwo a kryzys globalny*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010
- Ostalecka A., *Geneza kryzysu na rynku kredytów subprime*, *Finanse* 2009 – Teoria i praktyka bankowości Nr 538, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług* Nr 38, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2009
- Piech K., *Integracja rynków finansowych*, „Bank i Kredyt” 4/2007
- Podstawowe problemy bancassurance – raport Rzecznika Ubezpieczonych* z 13 grudnia 2007 r.
- Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego*, NBP, Warszawa, wrzesień 2009
- Polski rynek finansowy w obliczu kryzysu finansowego w latach 2008-2009*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2010
- Polski rynek finansowy w obliczu kryzysu w latach 2008-2009*, KNF, Warszawa 2010
- Puchalska K., *Aktywność eksportowa przedsiębiorstw*, *Bank i Kredyt*, 41(3)/2010
- Rok kryzysu? Co dalej? Wyzwania stojące przed spółkami*, Raport PricewaterhouseCoopers, 11. 2009 r.
- Rynek ubezpieczeniowy w Polsce w 2008 r. - informacja dla Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych*, Polska Izba Ubezpieczeń
- Scardovi C., S. Gatti, D. Ventola, *Market crises, the financial system and the real economy: Analysis and implications for the global financial services industry*, *Journal of Risk Management in Financial Institution*, vol. 3/2010, s. 227-228
- Solarz J.K., *Finanse codzienności a wzrost gospodarczy. Globalne rynki finansowe w dobie kryzysu*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009
- Sytuacja na rynku kredytowym III kwartał 2010 r.*, NBP, Warszawa 2010
- Szelągowska A., *Uwarunkowania rozwoju budownictwa mieszkaniowego 8w Polsce w okresie dekonjunkury – lekcja z globalnego kryzysu. Gospodarka w warunkach kryzysu*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009
- Twardowska K., *Powiązania rynków kapitałowych ze sferą realną gospodarki – analiza rynków wschodzących na przykładzie Polski i innych państw regionu*. Wybrane aspekty funkcjonowania rynku finansowego w warunkach kryzysu, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009
- Watt A., *Distributional Issues in the Context of the Economic Crisis in Europe*. *Intereconomics*, March/April, 2009, DOI: 10.1007/s10272-009-0281-3
- What is the economic outlook for OECD countries? An Interim Assessment*, OECD 2010, 09.08.2010 r.
- World Economic Outlook*, Ministerstwo Finansów, July 2010
- Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w I półroczu 2010 r.*, GUS, Warszawa 2010

SPIS TABLIC W TEKŚCIE

- Tablica 1. Rzeczywisty i prognozowany przyrost realnej wartości PKB w Unii Europejskiej (w relacji do poprzedniego roku, w pkt proc.)
- Tablica 2. Dynamika PKB w Polsce na tle wybranych krajów Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej
- Tablica 3. Popyt krajowy i jego komponenty w Polsce
- Tablica 4. Nakłady inwestycyjne oraz inwestycje rozpoczęte
- Tablica 5. Rynek pracy w Polsce na tle Unii Europejskiej (27 krajów)
- Tablica 6. Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych; w mln zł
- Tablica 7. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach gospodarczych na świecie
- Tablica 8. Relacja składki zebranej w ubezpieczeniach bezpośrednich do PKB krajów członkowskich OECD ogółem i według działów ubezpieczeń; w %
- Tablica 9. Składka *per capita* zebrana w ubezpieczeniach bezpośrednich w krajach członkowskich OECD ogółem i według działów ubezpieczeń; w USD
- Tablica 10. Struktura portfela ubezpieczeń bezpośrednich *non life* w krajach OECD w 2008 r.
- Tablica 11. Wartość lokat zakładów ubezpieczeń w krajach OECD w 2008 r.
- Tablica 12. Wartość lokat według ich rodzajów w portfelach zakładów ubezpieczeń na rynku krajów OECD w 2008 r.; w mld USD
- Tablica 13. Liczba zakładów ubezpieczeń w krajach CEA
- Tablica 14. Liczba pracowników etatowych w zakładach ubezpieczeń w krajach CEA
- Tablica 15. Składka przypisana brutto w krajach w reprezentowanych w CEA
- Tablica 16. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach na życie w krajach CEA
- Tablica 17. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach nie na życie w krajach CEA
- Tablica 18. Składka przypisana brutto w głównych grupach ubezpieczeń nie na życie w krajach CEA
- Tablica 19. Zobowiązania z tytułu bezpośrednich inwestycji zagranicznych w podziale na rodzaj działalności prowadzonej przez spółki, stan na koniec okresu
- Tablica 20. Kapitał wniesiony przez inwestorów zagranicznych do polskich zakładów ubezpieczeń; stan 31 grudnia 2009 r.
- Tablica 21. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski, dochody od zainwestowanego kapitału w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2009 r.
- Tablica 22. Udział trzech największych firm ubezpieczeniowych w przypisanej składce brutto w działach ubezpieczeń
- Tablica 23. Polisy i składki przypisane brutto w ubezpieczeniach gospodarstw domowych
- Tablica 24. Polisy i składki przypisane brutto w ubezpieczeniach korporacyjnych

SPIS WYKRESÓW

- Wykres 1. Globalne aktywa finansowe w relacji do bieżącej wartości światowego PKB
- Wykres 2. Nadwyżka operacyjna brutto generowana przez przedsiębiorstwa niefinansowe w relacji do wartości dodanej brutto; w%
- Wykres 3. Stopy procentowe kredytu referencyjnego
- Wykres 4. Globalne przepływy kapitału finansowego; w bln USD
- Wykres 5. Relacja instrumentów sekurytyzacyjnych do wartości światowych aktywów finansowych; w %
- Wykres 6. Przyrost akcji kredytowej dla sektora niefinansowego w krajach OECD
- Wykres 7. Oficjalne aktywa rezerwowe Polski
- Wykres 8. Główne składniki oficjalnych aktywów rezerwowych Polski; w mln USD
- Wykres 9. Średni kurs PLN wobec USD i EUR w Narodowym Banku Polskim
- Wykres 10. Podstawowe stopy procentowe NBP
- Wykres 11. Relacja składek i dotacji budżetowych do wydatków Funduszu Ubezpieczeń Społecznych
- Wykres 12. Dynamika dochodów i wydatków budżetu państwa
- Wykres 13. Relacja dochodów i wydatków w budżecie państwa; w %
- Wykres 14. Dotacje budżetowe do Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w latach 1990-2009; w mld zł
- Wykres 15. Zadłużenie sektora *general government* w relacji do polskiego PKB
- Wykres 16. Relacja akcji i obligacji notowanych na GPW w portfelach inwestycyjnych OFE do kapitalizacji GPW
- Wykres 17. Wartość nakładów brutto na środki trwałe w relacji do PKB; w %
- Wykres 18. Stopa bezrobocia w USA i w eurolandzie; w %
- Wykres 19. Indeks kosztów zatrudnienia
- Wykres 20. Zharmonizowana stopa bezrobocia; w %
- Wykres 21. Przeciętny miesięczny wskaźnik cen producentów w przemyśle
- Wykres 22. Przeciętna miesięczna produkcja przemysłowa
- Wykres 23. Produkt krajowy brutto – dane kwartalne
- Wykres 24. Dynamika bieżącej wartości zapasów i produktów gotowych
- Wykres 25. Dynamika niewyrównanego sezonowo PKB i jego komponentów
- Wykres 26. Dynamika produkcji dodanej brutto w wybranych segmentach polskiej gospodarki
- Wykres 27. Wskaźnik koniunktury gospodarczej
- Wykres 28. Struktura eksportu i importu według grup towarów; w %
- Wykres 29. Eksport, import i saldo handlu zagranicznego; w mln zł
- Wykres 30. *Terms of trade* w polskim handlu zagranicznym
- Wykres 31. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w Polsce
- Wykres 32. Ceny mieszkań na rynku wtórnym w największych polskich miastach
- Wykres 33. Liczba mieszkań, na których realizację wydano pozwolenia; w tys.
- Wykres 34. Dynamika akcji kredytowej
- Wykres 35. Struktura aktywności ekonomicznej ludności
- Wykres 36. Stopa rejestrowanego bezrobocia
- Wykres 37. Przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej; w tys. osób
- Wykres 38. Dynamika przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto

Wykres 39. Indeks kosztów zatrudnienia

Wykres 40. Wybrane wskaźniki koniunktury konsumenckiej

Wykres 41. Kapitalizacja na rynku akcji i obligacji GPW; w mld zł

Wykres 42. Struktura obrotów akcjami według grup inwestorów; w %

Wykres 43. Przypis składki w ubezpieczeniach gospodarczych na świecie; w mld USD

Wykres 44. Rozkład zbioru składki w 2009 r.

Wykres 45. Liczba zakładów ubezpieczeń w krajach OECD

Wykres 46. Składka przypisana brutto w krajach OECD; w mln USD

Wykres 47. Składka przypisana brutto w krajach OECD według działów ubezpieczeń;

Wykres 48. Struktura działowa i dynamika składki przypisanej brutto w krajach OECD

Wykres 49. Składka przypisana brutto według działów w krajach OECD; w mln USD

Wykres 50. Struktura zbioru składki według działów ubezpieczeń i głównych rynków OECD

Wykres 51. Stopa wzrostu składki przypisanej brutto w działach ubezpieczeń na głównych rynkach krajów członkowskich OECD

Wykres 52. Udział wybranych krajów OECD w rynku ubezpieczeń *life* w 2008 r.

Wykres 53. Udział wybranych krajów OECD w rynku ubezpieczeń *non-life* w 2008 r.

Wykres 54. Przeciętna relacja składki przypisanej brutto w działalności bezpośredniej do zagregowanej wartości PKB krajów członkowskich OECD; w %

Wykres 55. Przeciętna relacja składki przypisanej brutto w działalności bezpośredniej według działów ubezpieczeń do zagregowanej wartości PKB krajów członkowskich OECD; w %

Wykres 56. Relacja składki z ubezpieczeń bezpośrednich do PKB krajów OECD; w %

Wykres 57. Przeciętna składka *per capita* w krajach OECD; w USD

Wykres 58. Stopa wzrostu składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach bezpośrednich na jednego mieszkańca w krajach OECD w 2007 r. w stosunku do 2000 r.

Wykres 59. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach bezpośrednich w przeliczeniu na jednego zatrudnionego w sektorze ubezpieczeń; w tys. USD

Wykres 60. Udział zakładów ubezpieczeń z przewagą kapitału zagranicznego w składce przypisanej brutto w ubezpieczeniach *na życie* w 2008 r.; w %

Wykres 61. Udział zakładów ubezpieczeń z przewagą kapitału zagranicznego w składce przypisanej brutto w ubezpieczeniach *nie na życie* w 2008 r.; w %

Wykres 62. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach komunikacyjnych w 2008 r.

Wykres 63. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach morskich, lotniczych i transportowych w 2008 r.

Wykres 64. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach mienia w 2008 r.

Wykres 65. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach finansowych w 2008 r.

Wykres 66. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach ogólnej odpowiedzialności cywilnej w 2008 r.

Wykres 67. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach wypadkowych i chorobowych w 2008 r.

Wykres 68. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach bezpośrednich *non life* w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD

Wykres 69. Struktura składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach bezpośrednich *non life* w krajach OECD w 2008 r.

Wykres 70. Struktura portfela ubezpieczeń bezpośrednich *non life* w krajach OECD w 2008 r.

Wykres 71. Struktura działowa lokat zakładów ubezpieczeniowych w krajach OECD w 2008 r.; w %

Wykres 72. Struktura rodzajowa lokat ubezpieczycieli według działów w krajach OECD w 2008 r.

Wykres 73. Struktura geograficzna lokat ubezpieczycieli w krajach OECD w 2008 r.

Wykres 74. Lokaty w nieruchomości zakładów ubezpieczeń na życie w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD

Wykres 75. Lokaty z w nieruchomości zakładów ubezpieczeń *nie na życie* w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD

Wykres 76. Lokaty w akcje zakładów ubezpieczeń na życie w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD

Wykres 77. Lokaty w akcje zakładów ubezpieczeń *nie na życie* w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD

Wykres 78. Lokaty w obligacje zakładów ubezpieczeń na życie w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD

Wykres 79. Lokaty w obligacje zakładów ubezpieczeń *nie na życie* w krajach OECD w 2008 r.; w mld USD

Wykres 80. Koncentracja składki w grupach kapitałowych reprezentowanych w CEA w %

Wykres 81. Kanały dystrybucji ubezpieczeń na życie w wybranych krajach CEA

Wykres 82. Kanały dystrybucji ubezpieczeń *nie na życie* w wybranych krajach CEA

Wykres 83. Udział wybranych krajów CEA w liczbie zakładów ubezpieczeń, liczbie etatów i przypisie składki

Wykres 84. Przeciętna składka *per capita* w krajach reprezentowanych w CEA; w euro

Wykres 85. Składka *per capita* w działach ubezpieczeń w 2009 r. w krajach CEA; w euro

Wykres 86. Relacja zagregowanej składki przypisanej brutto w krajach CEA do łącznej wartości PKB tych krajów; w %

Wykres 87. Relacja składki przypisanej brutto do PKB w krajach reprezentowanych w CEA; w %

Wykres 88. Składka przypisana brutto w działach ubezpieczeń w latach 2000-2009 w krajach reprezentowanych w CEA

Wykres 89. Struktura działowa przypisu składki w Unii Europejskiej i w Polsce

Wykres 90. Składki przypisane brutto w głównych grupach ubezpieczeń w Dziale II w krajach CEA; w mln euro

Wykres 91. Struktura zbioru składki z ubezpieczeń *non life* w 2009 r. w Unii Europejskiej (15) i w Polsce

Wykres 92. Stopa wzrostu składki w ubezpieczeniach *non life* w Polsce i w krajach CEA

Wykres 93. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach komunikacyjnych w 2009 r. w mln euro

Wykres 94. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach chorobowych w 2009 r.; w mln euro

Wykres 95. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach majątkowych w 2009 r.; w mln euro

Wykres 96. Udział kapitału zagranicznego w kapitale podstawowym ubezpieczycieli; w %

Wykres 97. Udział ubezpieczycieli z przewagą kapitału zagranicznego w sumie bilansowej, lokatach, kapitale własnym i rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych; w %

Wykres 98. Napływ kapitałów własnych netto, reinwestowane zyski oraz wypłacone dywidendy z BIZ w polskim sektorze ubezpieczeniowym; w mln euro

Wykres 99. Dochody w przedsiębiorstwach bezpośredniego inwestowania w sektorze ubezpieczeniowym w Polsce

Wykres 100. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczycieli krajowych i zagranicznych w dziale I i II w okresie styczeń-czerwiec 2010 r.; w mln zł

Wykres 101. Dynamika PKB i składki z ubezpieczeń gospodarczych ceny bieżące

Wykres 102. Relacja składki ubezpieczeniowej do polskiego PKB; w %

Wykres 103. Struktura działowa polskiego rynku ubezpieczeń w latach 1995-2010; w %

Wykres 104. Składka przypisana brutto w dominujących grupach ubezpieczeń działu I; w mln zł

Wykres 105. Składka przypisana brutto w dominujących grupach ubezpieczeń działu II; w mln zł

Wykres 106. Koncentracja składki przypisanej brutto w firmach grupy PZU, TUiR Warta SA na tle składki zebranej w pozostałych zakładach ubezpieczeń; w tys. zł

Wykres 107. Udział PZU na Życie SA w składce przypisanej brutto w dziale I oraz udział PZU SA i TUiR Warta SA w składce przypisanej brutto w dziale II; w %

Wykres 108. Udział w składce przypisanej brutto z ubezpieczeń na życie dziesięciu największych zakładów ubezpieczeniowych; w %

Wykres 109. Udział w składce przypisanej brutto z ubezpieczeń nie na życie dziesięciu największych zakładów ubezpieczeń; w %

Wykres 110. Liczba sprzedanych polis (zawartych umów) w ubezpieczeniach *life*

Wykres 111. Składka gospodarstw domowych przypisana w grupach ubezpieczeń na życie; w mln zł

Wykres 112. Liczba sprzedanych polis w ubezpieczeniach *non life* osobom fizycznym (gospodarstwom domowym); w tys. sztuk

Wykres 113. Przypis składki w ubezpieczeniach *non life* osób fizycznych (gospodarstw domowych); w mln zł

Wykres 114. Liczba polis w ubezpieczeniach korporacyjnych na rynku *non life*; w tys. sztuk

Wykres 115. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach korporacyjnych w ubezpieczeniach *non life*; w mln zł

Wykres 116. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń ogółem; w mld zł

Wykres 117. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń w dziale I (*life*); w mld zł

Wykres 118. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń w dziale II (*non life*) w mld zł

Wykres 119. Współczynniki szkodowości na udziale własnym; w %

Wykres 120. Główne komponenty rachunku technicznego w ubezpieczeniach grupy 1. w dziale I (*life*); w mld zł

Wykres 121. Główne komponenty rachunku technicznego w ubezpieczeniach grupy 3. w dziale I (*life*); w mld zł

Wykres. 122. Zarejestrowane w Polsce pojazdy samochodowe i liczba wypadków drogowych; stan w końcu roku

Wykres 123. Liczba osób zabitych i rannych w wypadkach komunikacyjnych

Wykres 124. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń autocasco; w mld zł

Wykres 125. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń komunikacyjnej OC; w mld zł

Wykres 126. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń w grupie 8. działu II; w mld zł

Wykres 127. Główne komponenty rachunku technicznego ubezpieczeń w grupie 8. działu II; w mld zł

Wykres 128. Sumy bilansowe zakładów ubezpieczeń; w mln zł

Wykres 129. Wskaźnik monitorowania działalności i współczynnik wypłacalności; w %

Wykres 130. Wskaźnik pokrycia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych lokatami; w %

Wykaz aktualnych aktów prawnych

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- Dekret z 3 stycznia 1947 r. o Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych (Dz. U. z 1947 r. Nr 47, poz.72)
- Dekret z 3 stycznia 1947 r. o uregulowaniu ubezpieczeń rzeczowych i osobowych (Dz. U. z 1947 r. Nr 5, poz.23)
- Ustawa z dnia 28 marca 1952 r. o ubezpieczeniach państwowych (Dz. U. z 1952 r. Nr 20, poz.130)
- Ustawa z dnia 2 grudnia 1958 r. o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych (Dz. U. z 1958 r. Nr 72, poz.357)
- Ustawa z dnia 20 września 1984 r. o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych (Dz. U. z 1984 r. Nr 30, poz.160)
- Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (Tekst jednolity Dz. U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 20 września 1984 r. o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych (Dz. U. z 1984 r. Nr 30, poz.160)
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o gwarantowanych przez Skarb Państwa ubezpieczeniach kontraktów eksportowych (Dz. U. z 2001 r. Nr 59, poz.609)
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. Nr. 124, poz. 1151 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr. 124, poz. 1152 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o nadzorze ubezpieczeniowym i emerytalnym oraz Rzeczniku Ubezpieczonych (Dz. U. Nr 124, poz. 1153 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym (Dz. U. Nr 124, poz. 1154 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2005 r. o nadzorze uzupełniającym nad instytucjami kredytowymi, zakładami ubezpieczeń i fi Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. nr 157, poz. 1240 z późn. zm.)
- rmami inwestycyjnymi wchodzącymi w skład konglomeratu finansowego (Dz. U. Nr 83 poz. 719)
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń (Dz. U. Nr 236, poz. 1634)

SŁOWNICZEK POJĘĆ

Agent ubezpieczeniowy – przedsiębiorca wykonujący działalność agencyjną na podstawie umowy zawartej z zakładem ubezpieczeń i wpisany do rejestru agentów ubezpieczeniowych, upoważniony do stałego zawierania umów ubezpieczenia w imieniu i na rzecz danego zakładu ubezpieczeń.

Działalność ubezpieczeniowa – wykonywanie czynności ubezpieczeniowych związanych z oferowaniem i udzielaniem ochrony na wypadek ryzyka wystąpienia skutków zdarzeń losowych, w zakresie poszczególnych grup ubezpieczeń.

Działy ubezpieczeń – ze względu na przedmiot objęty ochroną, ubezpieczenia dzieli się na dwa działy: dział I – ubezpieczenia na życie i dział II – pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe. W obrębie poszczególnych działów wydziela się grupy ryzyka.

Kapitał podstawowy – obejmuje kapitał akcyjny w zakładach ubezpieczeń działających w formie spółek akcyjnych oraz kapitał zakładowy w towarzystwach ubezpieczeń wzajemnych.

Kapitał własny – suma wszystkich środków oddanych zakładowi do dyspozycji przez jego akcjonariuszy/udziałowców. Na kapitał własny składają się: kapitał podstawowy (krajowy i zagraniczny), należne wpłaty na kapitał podstawowy (wielkość ujemna), akcje własne (wielkość ujemna), kapitał (fundusz) zapasowy, kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny, pozostałe kapitały rezerwowe, zysk (strata) z lat ubiegłych oraz zysk (strata) netto.

Koszty – obejmują: odszkodowania i świadczenia na udziale własnym z uwzględnieniem zmiany stanu rezerw, zmiany stanu innych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, premie i rabaty dla ubezpieczonych na udziale własnym łącznie ze zmianą stanu rezerw, koszty działalności ubezpieczeniowej; pozostałe koszty techniczne na udziale własnym, koszty działalności lokacyjnej; zmiany stanu rezerw na wyrównanie szkodowości (ryzyka), pozostałe koszty operacyjne.

Koszty administracyjne – obejmują koszty zarządu i administracji oraz wszelkie koszty o charakterze ogólnym związane z działalnością ubezpieczeniową i reasekuracyjną, m.in.: koszty utrzymania biur, pocztowe i telekomunikacyjne, koszty usług obcych, koszty zużycia energii, materiałów, amortyzacji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, wynagrodzenia wraz z narzutami, koszty podróży służbowych.

Koszty akwizycji – obejmują wszelkie koszty bezpośrednio związane z zawieraniem umów ubezpieczenia oraz zainkasowaniem składki (prowinizje pośredników, koszty badań lekarskich oraz ekspertyz i atestów przy ocenie ryzyka ubezpieczeniowego) oraz pośrednie, w tym koszty reklamy i promocji produktów ubezpieczeniowych oraz koszty ogólne związane z badaniem wniosków i wystawianiem polis.

Koszty działalności ubezpieczeniowej – obejmują sumę kosztów akwizycji i kosztów administracyjnych pomniejszoną o otrzymane prowizje reasekuracyjne i udziały w zyskach reasekuratorów.

Liczba umów/polis – to liczba wszystkich polis aktywnych (czynnych) na koniec okresu sprawozdawczego. Jedna polisa może obejmować jedno ubezpieczenie (np. OC komunikacyjne) lub kilka rodzajów ubezpieczeń (np. OC rolników, ubezpieczenie budynków rolnych, ubezpieczenie upraw i zwierząt). Wyjątkiem są polisy grupowe, obejmujące większą liczbę osób. Zgodnie z przepisami Ustawy o działalności ubezpieczeniowej z 22 maja 2003 r. ubezpieczyciele na życie mogą zawierać ubezpieczenia wypadkowe i chorobowe (grupa 5 działu I) wyłącznie jako uzupełnienie ubezpieczeń z grup 1-4.

Liczba wypłaconych odszkodowań i świadczeń – ilość wypłaconych przez ubezpieczycieli kwot w związku z zaistniałym zdarzeniem (np. urodzeniem dziecka, wypadkiem) objętym wcześniej wykupionym ubezpieczeniem. Jest to liczba wypłat w roku kalendarzowym. Wpłaty związane z danym wypadkiem na rzecz jednego podmiotu z określonego tytułu liczy się jako jedna wypłata.

Odszkodowania i świadczenia brutto – odszkodowania i świadczenia przed uwzględnieniem udziału reasekuratorów.

Odszkodowania i świadczenia wypłacone na udziale własnym – obejmują wszelkie wypłaty z tytułu odszkodowań i świadczeń za szkody i wypadki łącznie z wszelkimi kosztami likwidacji szkód. Pozycja obejmuje również odszkodowania z tytułu koasekuracji, w części przypadającej na udział ubezpieczyciela oraz rozliczone przez cedentów odszkodowania z tytułu reasekuracji czynnej.

Osoby fizyczne – osoby nieprowadzące działalności gospodarczej (krajowe i zagraniczne), łącznie z indywidualnymi gospodarstwami rolnymi.

Otrzymane prowizje reasekuracyjne i udziały w zyskach reasekuratorów – kwoty przekazywane ubezpieczycielowi przez reasekuratora w celu współfinansowania kosztów pozyskania ubezpieczenia będącego przedmiotem reasekuracji.

Polisa/umowa ubezpieczeniowa – dokument wystawiony przez zakład ubezpieczeń potwierdzający zawarcie umowy ubezpieczenia; określa się w niej przede wszystkim kto i co ubezpiecza, sumę ubezpieczenia, okres ubezpieczenia oraz wysokość składki.

Pozostałe koszty i przychody operacyjne – koszty i przychody nie związane bezpośrednio ze zwykłą działalnością ubezpieczyciela, a w szczególności koszty i przychody związane ze: sprzedażą, likwidacją lub nie planowymi odpisami amortyzacyjnymi środków trwałych; odpisaniem inwestycji, które nie dały zamierzonego efektu gospodarczego; likwidacją wartości niematerialnych i prawnych; odpisaniem należności i zobowiązań przedawnionych, umorzonych, nieściągalnych; utworzeniem i rozwiązaniem rezerw, z wyjątkiem dotyczących operacji finansowych; odpisami aktualizującymi wartość zapasów rzeczowych składników majątku obrotowego; zapłatą lub otrzymaniem odszkodowań, kar i grzywien, otrzymaniem lub przekazaniem darowizn; otrzymaniem dotacji, subwencji i dopłat na inne cele niż nabycie lub wytworzenie środków trwałych, wykonanie prac rozwojowych.

Pozostałe koszty techniczne – w zakresie ubezpieczeń bezpośrednich i reasekuracji czynnej – w szczególności zalicza się następujące koszty:

- wpłaty na Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny;
- wpłaty na pokrycie kosztów nadzoru;
- wpłaty na pokrycie kosztów działalności Polskiej Izby Ubezpieczeń;
- wydatki poniesione na cele prewencyjne, mające na celu zapobieganie powstawaniu szkód i ograniczenia ich rozmiarów;
- wpłaty na rzecz Związku Ochotniczej Straży Pożarnej,
- pozostałe koszty techniczne.

Pozostałe przychody techniczne – przychody, których źródłem są m.in.:

- w zakresie ubezpieczeń bezpośrednich: opłaty za cesję; wpłaty za wystawienie certyfikatów, zaświadczenia duplikatów dowodu ubezpieczenia; odsetki za nieterminowe opłacenie składek ubezpieczeniowych (w przypadku ubezpieczeń obowiązkowych), bądź też nieterminowe opłacenie poszczególnych rat (w przypadku rozłożenia składki ubezpieczeniowej na raty); różne opłaty manipulacyjne,
- w zakresie reasekuracji czynnej: odsetki od depozytów zatrzymanych przez cedentów i odsetki karne przewidziane umową za nieterminowe regulowanie sald.

Pozostałe podmioty – podmioty, które nie zaklasyfikowały się ani do „osób fizycznych”, ani do „przedsiębiorstw” (np. fundacje, stowarzyszenia, jednostki budżetowe, itp.).

Przychody – obejmują: składkę zarobioną na udziale własnym; przychody z lokat; pozostałe przychody techniczne na udziale własnym; pozostałe przychody operacyjne.

Reasekuracja – przeniesienie pomiędzy ubezpieczycielami całości lub części ryzyka z tytułu umów ubezpieczeniowych. Polega to na przekazaniu reasekuratorowi części składek zebranych przez zakład ubezpieczeń z tytułu ubezpieczenia podlegającego reasekuracji oraz pokrywaniu przez reasekuratora przypadającej na niego części świadczeń z tytułu ubezpieczeń objętych ochroną reasekuracyjną.

Reasekuracja czynna – przejęcie przez zakład ubezpieczeń ryzyka od innego zakładu ubezpieczeniowego.

Reasekuracja bierna – przeniesienie (cesja) przez ubezpieczyciela prowadzącego działalność ubezpieczeniową w zakresie ubezpieczeń bezpośrednich części ryzyk wynikających z zawartych umów ubezpieczeniowych na ubezpieczyciela prowadzącego działalność reasekuracyjną (reasekuratora). Dzięki podziałowi ryzyka zakład ubezpieczeniowy rozszerza swoje możliwości mogąc przyjmować większe ryzyka.

Regres ubezpieczeniowy – roszczenie regresowe, jakie przysługuje zakładowi ubezpieczeń wobec osób trzecich odpowiedzialnych za szkody, z tytułu których zakład ubezpieczeń wypłacił ubezpieczonemu odszkodowanie.

Rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia – zobowiązanie ubezpieczyciela wobec ubezpieczonych z tytułu powstałych w danym okresie szkód. Rezerwa tworzona jest w wysokości odpowiadającej ustalonej lub przewidywanej ostatecznej wartości przyszłych wypłat odszkodowań i świadczeń związanych z zaistniałymi szkodami, powiększonej o koszty likwidacji szkód.

Rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego – rezerwę przeznacza się na pokrycie przyszłych szkód, świadczeń i kosztów wynikających z zawartych umów ubezpieczenia. W ubezpieczeniach działu II stanowi ona różnicę pomiędzy przewidywaną wartością przyszłych odszkodowań, świadczeń i kosztów, a sumą wielkości rezerwy składek oraz przewidywalnych przyszłych składek. W ubezpieczeniach działu I rezerwę tę ustala się metodami aktuarialnymi.

Rezerwa składek – tworzona jako składka przypisana przypadająca na następne okresy sprawozdawcze, proporcjonalnie do okresu, na jaki składka została przypisana i/lub przewidywanego ryzyka w następnych okresach sprawozdawczych.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe – rezerwy, które powinny zapewnić pełne pokrycie wszelkich bieżących i przyszłych zobowiązań, jakie mogą wynikać z zawartych umów ubezpieczenia. Na rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe składają się: rezerwa składek, rezerwa na ryzyko niewygaśnięte, rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia, rezerwa na wyrównanie szkodowości (ryzyka), rezerwa w dziale ubezpieczeń na życie, rezerwa gdy ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający, rezerwa na premie i rabaty dla ubezpieczonych, pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe.

Składka ubezpieczeniowa – należność, którą ubezpieczający lub ubezpieczony jest zobowiązany zapłacić zakładowi ubezpieczeń za świadczenie ochrony ubezpieczeniowej w ciągu określonego okresu ubezpieczenia.

Składka przypisana brutto – kwoty składek brutto należne z tytułu zawartych w okresie sprawozdawczym umów ubezpieczenia, niezależnie od tego, czy kwoty te opłacono.

Składka zarobiona brutto – składka przypisana brutto z tytułu umów ubezpieczenia należna w okresie sprawozdawczym pomniejszona (lub powiększona) o zmiany stanu rezerw składek oraz rezerw na ryzyko niewygaśnięte brutto.

Składka zarobiona na udziale własnym – składka zarobiona pomniejszona o udział reasekuratorów w składce oraz pomniejszona (lub powiększona) o udział reasekuratorów w zmianie stanu rezerw.

Średnioroczna liczba pracujących – suma liczby pracujących w osobach na koniec każdego miesiąca sprawozdawczego dzielona przez liczbę miesięcy, za które sporządzane jest zestawienie.

Średnioroczne zatrudnienie – suma stanu zatrudnienia na koniec każdego miesiąca sprawozdawczego dzielona przez liczbę miesięcy, za które sporządzane jest zestawienie.

Techniczny rachunek ubezpieczeń – sprawozdanie finansowe ubezpieczycieli sporządzane wyłącznie z ich działalności ubezpieczeniowej. Wynik osiągany na podstawie tego sprawozdania to wynik techniczny, który przenoszony jest do ogólnego rachunku wyników (tj. rachunku wyników z całokształtu działalności ubezpieczycieli), w celu ustalenia wyniku finansowego brutto i netto. Inny rachunek techniczny obowiązani są sporządzać ubezpieczyciele na życie, a inny pozostali ubezpieczyciele.

Towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych – towarzystwo ubezpieczające swoich członków na zasadzie wzajemności. Uzyskanie członkostwa musi być związane z zawarciem umowy ubezpieczenia. Działalność towarzystwa musi być rentowna, ale nienastawiona na osiąganie zysku.

Ubezpieczenie bezpośrednie – ubezpieczenie wynikające z umów zawartych pomiędzy ubezpieczycielem a ubezpieczającym, bez względu na fakt pośredniczenia osób trzecich w zawarciu tych umów.

Ubezpieczenie grupowe – ubezpieczenie polegające na objęciu ochroną ubezpieczeniową większej liczby osób. Ubezpieczyciel wystawia jedną polisę. W przypadku, gdy osoba fizyczna miała zawartą umowę ubezpieczeniową grupową, a następnie w tym samym okresie sprawozdawczym zmieniła ją na indywidualną, to aby nie dublować danych, wykazano ją tylko raz, tzn. jako posiadającą ubezpieczenie grupowe.

Ubezpieczenia indywidualne – ubezpieczenia zawierane bezpośrednio przez indywidualnego zainteresowanego, niezależnie np. od ubezpieczenia grupowego zawartego w pracy.

Ubezpieczenia majątkowe – przedmiotem ubezpieczenia jest określona wartość majątkowa (przedmiotu, obiektu, materiałów, itp.) lub ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej.

Ubezpieczenia obowiązkowe – ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej podmiotu lub ubezpieczenie mienia, jeśli ustawa nakłada obowiązek zawarcia umowy ubezpieczenia.

Ubezpieczenia osobowe – przedmiotem ubezpieczenia jest życie, zdrowie lub zdolność do pracy.

Ubezpieczyciele na życie – podmioty prowadzące ubezpieczenia na życie (dział I z Załącznika do Ustawy o działalności ubezpieczeniowej z dnia 22 maja 2003 r.).

Ubezpieczyciele majątkowi – podmioty prowadzące pozostałe ubezpieczenia osobowe oraz ubezpieczenia majątkowe (dział II z Załącznika do Ustawy o działalności ubezpieczeniowej z dnia 22 maja 2003 r.).

Ubezpieczyciele z przewagą kapitału zagranicznego – ubezpieczyciele, dla których udział kapitału zagranicznego w kapitale podstawowym wynosi więcej niż 50%.

Udział reasekuratorów w składce – przekazane reasekuratorom składki z tytułu umowy reasekuracyjnej.

Udział reasekuratorów w odszkodowaniach i świadczeniach – otrzymane od reasekuratorów odszkodowania i świadczenia z tytułu umowy reasekuracyjnej.

Wynik finansowy brutto – różnica pomiędzy przychodami a kosztami, skorygowana o saldo zysków i strat nadzwyczajnych (wynik dodatni jest zyskiem brutto, a ujemny stratą brutto).

Wynik finansowy netto – wynik finansowy brutto pomniejszony o obowiązkowe obciążenia z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych i płatności z nim zrównanych na podstawie odrębnych przepisów.

Wynik z działalności operacyjnej – różnica pomiędzy przychodami a kosztami.

Wynik techniczny – wynik z działalności ubezpieczeniowej bez uwzględnienia przychodów i kosztów działalności lokacyjnej.

Zatrudnieni – do zatrudnionych zalicza się osoby zatrudnione na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru lub mianowania, z wyjątkiem osób zatrudnionych poza granicami kraju, przebywających na urlopach wychowawczych i bezpłatnych w wymiarze powyżej 3 miesięcy.

WSKAŹNIKI

WSKAŹNIKI USTAWOWE:

Wskaźnik monitorowania działalności – $\text{Środki własne} / \max(\text{margines wypłacalności, kapitał gwarancyjny}) * 100\%$

Wskaźnik pokrycia rezerw – $(\text{Aktywa na pokrycie rezerw techniczno – ubezpieczeniowych} / \text{rezerwy techniczno – ubezpieczeniowe}) * 100\%$

WSKAŹNIKI WYPŁACALNOŚCI, PŁYNNOŚCI FINANSOWEJ ORAZ ZDOLNOŚCI PŁATNICZEJ:

Współczynnik wypłacalności – $(\text{Środki własne} / \text{składka przypisana na udziale własnym}) * 100\%$

Wskaźnik płynności finansowej – $((\text{Lokaty płynne} + \text{środki pieniężne}) / \text{składka przypisana brutto}) * 100\%$

Wskaźnik zdolności płatniczej na udziale własnym – $((\text{Zobowiązania} + \text{fundusz ubezpieczeniowy}) / (\text{lokaty płynne} + \text{środki pieniężne})) * 100\%$

Wskaźnik pieniężnego pokrycia zobowiązań – $((\text{Przepływy netto z działalności operacyjnej} - \text{dywidendy wypłacone}) / (\text{fundusz ubezpieczeniowy} + \text{zobowiązania})) * 100\%$

Należności do środków własnych – $(\text{Należności} / \text{środki własne}) * 100\%$

Wskaźnik cyklu należności (w dniach) – $(\text{Średni stan należności} / \text{składka przypisana brutto}) * 365$

Zobowiązania do środków własnych – $(\text{Zobowiązania} / \text{środki własne}) * 100\%$

Wskaźnik płacenia zobowiązań (w dniach) – $(\text{Średni stan zobowiązań} / \text{składka przypisana brutto}) * 365$

WSKAŹNIKI RENTOWNOŚCI:

Wskaźnik rentowności działalności technicznej – $(\text{Wynik techniczny} / \text{składka zarobiona na udziale własnym}) * 100\%$

Wskaźnik rentowności działalności lokacyjnej – $(\text{Dochody z lokat} / \text{średnia wartość lokat bilansowych}) * 100\%$

Wskaźnik rentowności sprzedaży – $(\text{Wynik finansowy netto} / \text{składka przypisana brutto}) * 100\%$

Wskaźnik rentowności kapitałów własnych – $(\text{Wynik finansowy netto} / \text{kapitały własne}) * 100\%$

Wskaźnik rentowności majątku – $(\text{Wynik finansowy netto} / \text{aktywa}) * 100\%$

WSKAŹNIKI SPRAWNOŚCI DZIAŁANIA:

Dynamika składki przypisanej brutto – $(\text{Składka przypisana brutto na koniec badanego okresu} / \text{składka przypisana brutto na początek badanego okresu}) * 100\%$

Dynamika składki przypisanej na udziale własnym – $(\text{Składka przypisana na udziale własnym na koniec badanego okresu} / \text{składka przypisana na udziale własnym na początek badanego okresu}) * 100\%$

Dynamika odszkodowań i świadczeń wypłaconych brutto – $(\text{Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto na koniec badanego okresu} / \text{odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto na początek badanego okresu}) * 100\%$

Dynamika odszkodowań i świadczeń wypłaconych na udziale własnym – $(\text{Odszkodowania i świadczenia wypłacone na udziale własnym na koniec badanego okresu} / \text{odszkodowania i świadczenia wypłacone na udziale własnym na początek badanego okresu}) * 100\%$

Stopa rezerw technicznych – (Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym / składka przypisana na udziale własnym) * 100%

Wskaźnik zabezpieczenia wypłat odszkodowań i świadczeń – (Fundusz ubezpieczeniowy + kapitały własne / składka przypisana na udziale własnym) * 100%

Rezerwa składki brutto do składki przypisanej brutto – (Rezerwa składek brutto/składka przypisana brutto) * 100%

Rezerwa ubezpieczeń na życie do składki przypisanej na udziale własnym – ((Rezerwa ubezpieczeń na życie na udziale własnym + rezerwa dla ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający na udziale własnym) / składka przypisana na udziale własnym) * 100%

Rezerwa na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia do odszkodowań i świadczeń wypłaconych brutto – (Rezerwa na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia / odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto) * 100%

Wskaźnik rotacji majątku – (Składka przypisana brutto / średnia wartość aktywów) * 100%

Wskaźnik przychodowości kapitałów własnych – (Składka przypisana na udziale własnym / kapitały własne) * 100%

Dynamika lokat – (Lokaty bilansowe na koniec badanego okresu / lokaty bilansowe na początek badanego okresu) * 100%

Udział lokat w składce przypisanej na udziale własnym – (Lokaty bilansowe / składka przypisana brutto na udziale własnym) * 100%

Ogólny wskaźnik poziomu lokat – (Lokaty bilansowe / (kapitały własne + fundusz ubezpieczeniowy)) * 100%

Współczynnik szkadowości brutto – ((Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto + zmiana stanu rezerw na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia brutto) / składka zarobiona brutto) * 100%

Współczynnik szkadowości na udziale własnym – (Odszkodowania i świadczenia / składka zarobiona na udziale własnym) * 100%

Wskaźnik kosztów akwizycji – (Koszty akwizycji / składka przypisana brutto) * 100%

Wskaźnik kosztów administracyjnych – (Koszty administracyjne / składka przypisana brutto) * 100%

Wskaźnik kosztów działalności ubezpieczeniowej – (Koszty działalności ubezpieczeniowej / składka przypisana brutto) * 100%

Wskaźnik kosztów technicznych na udziale własnym – ((Koszty działalności ubezpieczeniowej + pozostałe koszty techniczne na udziale własnym) / składka przypisana na udziale własnym) * 100%

WSKAŹNIKI WSPÓLZALEŻNOŚCI:

Wskaźnik zatrzymania składki – (Składka przypisana na udziale własnym / składka przypisana brutto) * 100%

Wskaźnik zatrzymania odszkodowań i świadczeń – (Odszkodowania i świadczenia wypłacone na udziale własnym / odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto) * 100%

Wskaźnik zatrzymania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych – (Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym / rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe brutto) * 100%

VOCABULARY

Acquisition costs – include all costs directly connected with the conclusion of insurance contracts and collection of premiums (broker commissions, costs of medical examination, expertise and approval connected with the assessment of the insurance risk) and indirect costs, including the costs of advertising and promoting the insurance products and overhead costs connected with the examination of applications and issue of policies.

Administrative expenses – include the costs of management and administration and all costs of a general nature connected with the insurance and reinsurance activity, among other costs: office costs, postal and telecommunication costs, costs of outsourced services, costs of energy consumption, usage of materials, depreciation of tangible and intangible assets, costs of remuneration with surcharges, costs of business travel.

Capital and reserves – a sum of all capitals put at the company's disposal by its shareholders. The equity capital consists of: subscribed capital (domestic and foreign), called-up subscribed capital (negative value), own shares (negative value), reserve capital (fund), revaluation capital (fund), other reserve capital, profit (loss) from previous years and net profit (loss).

Claims paid-net of reinsurance – include all the payments on account of claims and benefits for damages and accidents including all costs of loss adjustment. The item also includes all claims on account of coinsurance and reinsurance accepted, in a portion falling on the share of the insurer.

Compulsory insurance – third-person liability insurance or property insurance, if the Act imposes a duty to conclude the insurance contract.

Costs – include: claims incurred including change in provisions, net of reinsurance, change in other technical provisions-net of reinsurance, bonuses and rebates including change in provisions-net of reinsurance, net operating expenses, other technical charges-net of reinsurance, investment charges, change in equalisation provision, other operating expenses.

Direct insurance – insurance resulting from contracts concluded between the insurer and the insured, regardless of the fact of agency in the conclusion of contracts.

Division (Branch) of insurance – the insurance is split into two divisions in respect of the object covered by the insurance: division I – life insurance and division II – non-life insurance.

Earned premiums – gross earned premiums reduced by outward reinsurance premiums and reduced (or increased) by reinsurers' share in change of provision for unearned premiums.

Gross claims – claims before taking into account the share of reinsurers.

Gross earned premium – a gross premium written on account of the insurance contracts due within the reporting period, reduced (or increased) by the change of the state of the gross provision for unexpired risk or premium provision.

Gross profit/loss – difference between the income and costs, adjusted by the extraordinary profit and loss balance (positive result is a gross profit, negative result is a gross loss).

Gross written premium – amounts of gross premiums due on account of insurance contracts concluded within the reporting period, regardless of whether the amounts have been paid.

Group insurance – insurance consisting of insurance cover for a larger number of people. The insurer issues one policy. If a natural person had a group insurance contract concluded and then in the same reporting prior changed it to individual insurance contract, person would have been shown only once, as a group insurance holder in order to avoid duplication of data.

Income – include: earned premium; investment income; other technical income-net of reinsurance; other operating income.

Individual insurance – insurance concluded directly by the individual person concerned, regardless of, e.g., group insurance concluded at work.

Insurance activity – carrying on insurance activity connected with the offering and providing of insurance cover against the risk of occurrence of the results of accidents, in individual insurance groups.

Insurance agent – an entrepreneur carrying on agency activity on the basis of contract concluded with insurance company, who is entered into the register of insurance agents and authorized permanently to conclude insurance contracts on behalf of and for the benefit of the insurance company.

Insurance policy/contract – a document made out by the insurance company confirming that the insurance contract has in fact been concluded; defining, first and foremost, who is insuring and what, the amount of insurance, the period of insurance and the level of premium.

Insurance premium – an amount the insuring or the insured is due to pay the insurance company for the insurance cover within a defined period of insurance.

Insurance recourse – a recourse claim, the insurance company is entitled to, against third parties responsible for damages on account of which the insurance company paid a claim to the insured.

Insurers with majority of foreign capital – insurers having over 50% of share of foreign capital in the subscribed capital.

Life insurers – entities carrying on life insurance activity (division I of the Annex to the Act on Insurance Activity of 22 May 2003).

Mutual insurance society – a society insuring its members on mutual terms. To obtain the membership a potential member has to sign an insurance contract. The operation of the society has to be profitable but not oriented on gaining profits.

Natural persons – persons who do not carry on business activity (nationals and foreigners), including individual farms.

Net operating expenses – include a sum total of the acquisition costs and administrative expenses; reduced by the received reinsurance commissions and profit participation.

Net profit/loss – gross profit reduced by the compulsory charges on account of the corporate income tax and the leveled payments on the grounds of separate regulations.

Number of contracts/policies – a number of all active policies at the end of the reporting period. One policy can include one insurance (e.g. motor vehicle liability insurance) or several types of insurance (e.g. farmer's liability insurance, farm buildings insurance, cultivations and animals insurance); except for collective policies covering a larger group of people. According to the regulations of the Act on Insurance Activity of 22 May 2003 the life insurers can conclude accident and sickness insurance contracts (class 5 of division I) only as addition to insurance from class 1-4.

Number of paid claims – number of amounts paid by the insurers in connection with the ensuing event (e.g. birth of a child, accident) covered with a bought insurance. This includes the number of payments in a calendar year. Payments on a specified account connected with the same accident for the benefit of one entity are considered as one payment.

Other entities – entities who were classified neither as “natural persons” nor as “enterprises” (e.g. foundations, associations, budget organizations etc.).

Other operating expenses and income – costs and revenues which are not directly connected with the usual activity of the insurer, in particular the costs and revenues connected with: sale, liquidation or unscheduled depreciation allowance of fixed assets; writing off of investments which have not yielded the intended economic result; liquidation of intangible assets, writing off of stale, remitted or unrecoverable receivables and liabilities, generation and write-back of provisions, except for provisions concerning financial operations; write-offs revaluing the stock of material components of working assets; payment or receipt of claims, penalties or fines, receipt or giving of donation, receipt of subsidies, subventions and extra money on purposes other than the purchase or production of fixed assets, developmental works.

Other technical charges – in the area of direct insurance and reinsurance accepted – in particular include the following costs:

- expenditures incurred for prevention purposes, aimed at preventing the occurrence of claims
- other technical costs.
- payments for the benefit of the Association of Voluntary Fire Brigade,
- payments to cover the costs of control;
- payments to cover the costs of the Polish Chamber of Insurance;
- payments to the Insurance Guarantee Fund;
- the area of direct insurance: assignment charges, payments for the issue of certificates, certification of duplicates of the proof of insurance; interests for late payment of premiums (in case of compulsory insurance), or late payment of the individual installments (if the insurance premium is split into several installments); various handling charges,
- the area of inward reinsurance: interests from deposits kept by the assignors and penal interest for late settlement of balances, provided for in the contract.

Other technical income – revenues that originate in:

Outward reinsurance – transferring (assigning) a portion of the risks resulting from the concluded insurance contracts by an insurer carrying on business activity in the area of direct insurance to a reinsurer. Thanks to the distribution of risk the insurance company extends its capacities and is able to cover bigger risks.

Personal insurance – the object of insurance being life, health or ability to work.

Profit/loss on operating activity – difference between the income and costs.

Property insurance – the subject of the insurance being a defined material value (of an object, facility, materials etc.) or a third-party liability insurance.

Property insurers – entities carrying on non-life insurance activity (division II of the Annex to the Act on Insurance Activity of 22 May 2003).

Provision for claims outstanding – provisions for claims which have been occurred but not yet finally settled. The provision is generated in the amount corresponding to the determined or predicted final value of the to be paid claims connected with the occurred losses, increased by the costs of loss adjustment.

Provision for unearned premium – is generated as a written premium falling on the next reporting periods, proportionally to the period the premium has been written for and/or a risk expected in the next reporting periods.

Provision for unexpired risk – the provision is assigned to cover future damages, claims and costs resulting from the concluded insurance contracts. In the non-life insurance it is a difference between an expected value of future compensations, claims and costs and a sum of the amount of provision for unearned premiums and possible expected future premiums according to the already concluded insurance contracts. In the life insurance that provision is calculated by using actuarial methods.

Received reinsurance commissions and profit participation – amounts transferred to the insurer by the reinsurer to co-finance the costs in connection with the acquisition and administration of insurance business.

Reinsurance – transferring the whole or a portion of risk from insurance contracts between the insurers. It consists in transferring to the reinsurer a portion of premiums collected by the insurance company on account of the reinsured insurance and covering by the reinsurer a portion of benefits falling on him on account of the reinsured insurance.

Reinsurance accepted – assuming a portion of the risk by one insurance company from another insurance company.

Share of reinsurers in claims – claims and benefits received from reinsurers on account of the reinsurance contract.

Share of reinsurers in the premium – transferring a premium to reinsurer on account of the reinsurance contract.

Subscribed capital – includes stock capital in insurance companies operating in the form of joint stock companies and initial capital in mutual insurance societies.

Technical account – finance statement of the insurers drawn from their insurance business only. The result achieved on the basis of the statement is a technical result, transferred to the General Profit and Loss Account (i.e. account of results from the whole business operation of the insurers), in order to determine the net and gross profit. The life insurers and other insurers are required to draw different technical accounts.

Technical provisions – provisions which should ensure full cover of all the current and future liabilities that may result from the concluded insurance contracts. The technical provisions include: provision for unearned premium, provision for unexpired risk, provision for claims outstanding, equalization provision, life assurance provision, provision for life assurance policies where the investment risk is borne by the policyholder, provision for bonuses and rebates, other technical provisions.

Technical result – is the result from insurance activities before investment income.

RATIOS

STATUTORY RATIOS:

Activity monitoring ratio – $(\text{Available solvency margin} / \text{max (required solvency margin, guarantee fund)}) * 100\%$

Provisions cover ratio – $(\text{Assets covering technical provisions} / \text{technical provisions}) * 100\%$

SOLVENCY, FINANCIAL LIQUIDITY AND CAPACITY TO MAKE PAYMENTS RATIOS:

Solvency ratio – $(\text{Available solvency margin} / \text{written premiums} - \text{net of reinsurance}) * 100\%$

Financial liquidity ratio – $((\text{Liquid investments} + \text{cash}) / \text{gross written premiums}) * 100\%$

Capacity to make payments ratio – net of reinsurance – $((\text{Creditors} + \text{insurance fund}) / \text{liquid investments} + \text{cash}) * 100\%$

Creditors cover ratio – $((\text{Net flow from operating activities} - \text{dividends paid}) / (\text{insurance fund} + \text{creditors})) * 100\%$

Debtors to available solvency margin – $(\text{Debtors} / \text{available solvency margin}) * 100\%$

Debtors cycle ratio (in days) – $(\text{Average debtors} / \text{gross written premiums}) * 365$

Creditors to available solvency margin – $(\text{Creditors} / \text{available solvency margin}) * 100\%$

Creditors payment ratio (in days) – $(\text{Average creditors} / \text{gross written premiums}) * 365$

PROFITABILITY RATIOS:

Profitability ratio of technical activity – (Technical result / earned premiums – net of reinsurance) * 100%

Profitability ratio of investment activity – (Investment income / average value of balance-sheet investments) * 100%

Sales profitability ratio – (Net financial result / gross written premiums) * 100%

Equity profitability ratio – (Net financial result / capital and reserves) * 100%

Assets profitability ratio – (Net financial result / assets) * 100%

RATIOS OF ACTIVITY EFFICIENCY:

Dynamics of gross written premium – (Gross written premiums as of the end of the reporting period / gross written premiums as of the beginning of the reporting period) * 100%

Dynamics of written premiums – net of reinsurance – (Written premiums – net of reinsurance as of the end of the reporting period / written premiums – net of reinsurance as of the beginning of the reporting period) * 100%

Dynamics of gross claims paid – (Gross claims paid as of the end of the reporting period / gross claims paid as of the beginning of the reporting period) * 100%

Dynamics of claims paid – net of reinsurance – (Claims paid – net of reinsurance as of the end of the reporting period / claims paid – net of reinsurance as of the beginning of the reporting period) * 100%

Rate of technical provisions – (Technical provisions – net of reinsurance / written premiums – net of reinsurance) * 100%

Claims payment security ratio – (Insurance fund + capital and reserves / written premiums – net of reinsurance) * 100%

Provision for unearned premiums to gross written premiums – (Gross provision for unearned premiums / gross written premiums) * 100%

Life assurance provision to written premiums – net of reinsurance – ((Life assurance provision – net of reinsurance + net of reinsurance provision for life assurance policies where the investment risk is borne by the policyholders) / written premiums – net of reinsurance) * 100%

Provision for claims outstanding to gross claims paid – (Provision for claims outstanding/gross claims paid) * 100%

Assets turnover ratio – (Gross written premiums / average assets value) * 100%

Ratio of capital and reserves profitability – (Written premiums – net of reinsurance / capital and reserves) * 100%

Investment dynamics – (Balance-sheet investments as of the end of the reporting period / balance-sheet investments as of the beginning of the reporting period) * 100%

Investments share in the written premiums – net of reinsurance – (Balance-sheet investments / written premiums – net of reinsurance) * 100%

General ratio of investments level – (Balance sheet investments / (capital and reserves + insurance fund)) * 100%

Gross claims ratio – ((Gross claims paid + gross change in provision for claims outstanding) / gross earned premiums) * 100%

Claims ratio – net of reinsurance – (Claims incurred / earned premiums – net of reinsurance) * 100%

Acquisition costs ratio – (Acquisition costs / gross written premiums) * 100%

Administrative expenses ratio – (Administrative expenses / gross written premiums) * 100%

Net – operating expenses ratio – (Net – operating expenses / gross written premiums) * 100%

Ratio of technical charges – net of reinsurance – ((Net – operating expenses + other technical charges – net of reinsurance) / written premiums – net of reinsurance) * 100%

INTERDEPENDENCE RATIOS:

Premiums retention ratio – (Written premiums – net of reinsurance / gross written premiums) * 100%

Claims retention ratio – (Claims paid – net of reinsurance / gross claims paid) * 100%

Technical provisions retention ratio – (Technical provisions – net of reinsurance / gross technical provisions) * 100%

ANEKS STATYSTYCZNY

A I. Informacje ogólne o zakładach ubezpieczeń

- A.I.1 Liczba zakładów ubezpieczeń posiadających zezwolenie na prowadzenie działalności operacyjnej
- A.I.2 Liczba zakładów ubezpieczeń prowadzących działalność operacyjną
- A.I.3 Liczba zakładów ubezpieczeń prowadzących działalność według grup ryzyk ubezpieczeń bezpośrednich
- A.I.4. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów agregacji w 2004 r.
- A.I.5. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów agregacji w 2005 r.
- A.I.6. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów agregacji w 2006 r.
- A.I.7. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów agregacji w 2007 r.
- A.I.8. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów agregacji w 2008 r.
- A.I.9. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów agregacji w 2009 r.
- A.I.10 Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów grup ryzyka w 2004 r.
- A.I.11 Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów grup ryzyka w 2005 r.
- A.I.12 Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów grup ryzyka w 2006 r.
- A.I.13 Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów grup ryzyka w 2007 r.
- A.I.14 Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów grup ryzyka w 2008 r.
- A.I.15 Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu I według kryteriów grup ryzyka w 2009 r.
- A.I.16. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według kryteriów agregacji w 2004 r.
- A.I.17. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według kryteriów agregacji w 2005 r.
- A.I.18. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według kryteriów agregacji w 2006 r.
- A.I.19. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według kryteriów agregacji w 2007 r.
- A.I.20. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według kryteriów agregacji w 2008 r.
- A.I.21. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według kryteriów agregacji w 2009 r.
- A.I.22. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według grup działalności bezpośredniej w 2004 r.
- A.I.23. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według grup działalności bezpośredniej w 2005 r.
- A.I.24. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według grup działalności bezpośredniej w 2006 r.
- A.I.25. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według grup działalności bezpośredniej w 2007 r.
- A.I.26. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według grup działalności bezpośredniej w 2008 r.
- A.I.27. Charakterystyka zakładów ubezpieczeń działu II według grup działalności bezpośredniej w 2009 r.

A II. Sprawozdania statystyczne

- A.II.1 Ubezpieczenia na życie - według sposobu zawarcia umowy – indywidualne
- A.II.2 Ubezpieczenia na życie - według sposobu zawarcia umowy – grupowe
- A.II.3 Ubezpieczenia na życie - według sposobu płacenia składek – okresowe
- A.II.4. Ubezpieczenia na życie - według sposobu płacenia składek – jednorazowe
- A.II.5 Ubezpieczenia na życie – ogółem
- A.II.6. Ubezpieczenia na życie - liczba ubezpieczonych osób (w ubezpieczeniach grupowych)
- A.II.7. Ubezpieczenia na życie - liczba ubezpieczonych osób (w ubezpieczeniach indywidualnych i grupowych)
- A.II.8. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe - liczba polis – ogółem

- A.II.9. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - liczba polis - osoby fizyczne
- A.II.10. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - liczba polis – przedsiębiorstwa
- A.II.11. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - liczba polis - pozostałe podmioty
- A.II.12. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - składka – ogółem
- A.II.13. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - składka - osoby fizyczne
- A.II.14. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - składka – przedsiębiorstwa
- A.II.15. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - składka – pozostałe
- A.II.16. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - liczba wypłat – ogółem
- A.II.17. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - liczba wypłat - osoby fizyczne
- A.II.18. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - liczba wypłat – przedsiębiorstwa
- A.II.19. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - liczba wypłat - pozostałe podmioty
- A.II.20. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - odszkodowania – ogółem
- A.II.21. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - odszkodowania - osoby fizyczne
- A.II.22. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - odszkodowania – przedsiębiorstwa
- A.II.23. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - odszkodowania - pozostałe podmioty
- A.II.24. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - ubezpieczenia osobowe (wypadku i choroby) – indywidualne
- A.II.25. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - ubezpieczenia osobowe (wypadku i choroby) – grupowe
- A.II.26. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - ubezpieczenia osobowe (wypadku i choroby) - grupowe i indywidualne razem
- A.II.27. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - liczba osób w ubezpieczeniu grupowym
- A.II.28. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - dobrowolne - liczba polis (upraw roślinnych, zwierząt hodowlanych, mieszkań i domków letniskowych)
- A.II.29. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - dobrowolne - składka przypisana brutto (upraw roślinnych, zwierząt hodowlanych, mieszkań i domków letniskowych)
- A.II.30. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - dobrowolne - liczba wypłat - (upraw roślinnych, zwierząt hodowlanych, mieszkań i domków letniskowych)
- A.II.31. Pozostałe ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia majątkowe - odszkodowania wypłacone brutto (upraw roślinnych, zwierząt hodowlanych, mieszkań i domków letniskowych)
- A.II.32. Kanały dystrybucji ubezpieczeń w dziale I - ubezpieczenia indywidualne – składka
- A.II.33. Kanały dystrybucji ubezpieczeń w dziale I - ubezpieczenia indywidualne - liczba podmiotów pośredniczących w zawieraniu umów ubezpieczenia
- A.II.34. Kanały dystrybucji ubezpieczeń w dziale I - ubezpieczenia grupowe – składka
- A.II.35. Kanały dystrybucji ubezpieczeń w dziale I - ubezpieczenia grupowe - liczba podmiotów pośredniczących w zawieraniu umów ubezpieczenia
- A.II.36. Kanały dystrybucji ubezpieczeń w dziale I - ubezpieczenia indywidualne i grupowe razem – składka
- A.II.37. Kanały dystrybucji ubezpieczeń w dziale I - ubezpieczenia indywidualne i grupowe razem - liczba podmiotów pośredniczących w zawieraniu umów ubezpieczenia
- A.II.38. Kanały dystrybucji ubezpieczeń w dziale II - składka przypisana brutto ogółem
- A.II.39. Kanały dystrybucji ubezpieczeń w dziale II - liczba podmiotów pośredniczących w zawieraniu umów ubezpieczenia

A.III. Zatrudnienie

- A.III.1. Średnioroczne zatrudnienie (w etatach) w zakładach ubezpieczeń
- A.III.2. Średnioroczna liczba pracujących w zakładach ubezpieczeń
- A.III.3. Średnioroczne zatrudnienie (w etatach) w zakładach ubezpieczeń z przeważającym kapitałem krajowym
- A.III.4. Średnioroczna liczba pracujących w zakładach ubezpieczeń z przeważającym kapitałem krajowym
- A.III.5. Średnioroczne zatrudnienie (w etatach) w zakładach ubezpieczeń z przeważającym kapitałem zagranicznym
- A.III.6. Średnioroczna liczba pracujących w zakładach ubezpieczeń z przeważającym kapitałem zagranicznym

B.I. Aktywa

- B.I.1. Aktywa zakładów ubezpieczeń ogółem
- B.I.2. Aktywa zakładów ubezpieczeń ogółem z przeważającym kapitałem krajowym
- B.I.3. Aktywa zakładów ubezpieczeń ogółem z przeważającym kapitałem zagranicznym
- B.I.4. Aktywa zakładów ubezpieczeń ogółem w formie spółek akcyjnych
- B.I.5. Aktywa zakładów ubezpieczeń ogółem w formie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych
- B.I.6. Aktywa zakładów ubezpieczeń na życie
- B.I.7. Aktywa zakładów ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych

B.II. Pasywa

- B.II.1. Pasywa zakładów ubezpieczeń ogółem
- B.II.2. Pasywa zakładów ubezpieczeń ogółem z przeważającym kapitałem krajowym
- B.II.3. Pasywa zakładów ubezpieczeń ogółem z przeważającym kapitałem zagranicznym
- B.II.4. Pasywa zakładów ubezpieczeń ogółem w formie spółek akcyjnych
- B.II.5. Pasywa zakładów ubezpieczeń ogółem w formie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych
- B.II.6. Pasywa zakładów ubezpieczeń na życie
- B.II.7. Pasywa zakładów ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych

B.III. Techniczny rachunek ubezpieczeń

- B.III.1. Wybrane elementy technicznego rachunku ubezpieczeń – ogółem
- B.III.2. Wybrane elementy technicznego rachunku ubezpieczeń - ogółem z przewagą kapitału krajowego
- B.III.3. Wybrane elementy technicznego rachunku ubezpieczeń - ogółem z przewagą kapitału zagranicznego
- B.III.4. Wybrane elementy technicznego rachunku ubezpieczeń - ogółem w formie spółek akcyjnych
- B.III.5. Wybrane elementy technicznego rachunku ubezpieczeń - ogółem w formie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych
- B.III.6. Techniczny rachunek zakładów ubezpieczeń na życie
- B.III.7. Techniczny rachunek zakładów ubezpieczeń na życie (działalność bezpośrednia)
- B.III.8. Techniczny rachunek zakładów ubezpieczeń na życie z przewagą kapitału krajowego
- B.III.9. Techniczny rachunek zakładów ubezpieczeń na życie z przewagą kapitału zagranicznego
- B.III.10. Techniczny rachunek zakładów ubezpieczeń na życie według grup ubezpieczeń - grupa 1
- B.III.11. Techniczny rachunek zakładów ubezpieczeń na życie według grup ubezpieczeń - grupa 2
- B.III.12. Techniczny rachunek zakładów ubezpieczeń na życie według grup ubezpieczeń - grupa 3

- B.III.13. Techniczny rachunek zakładów ubezpieczeń na życie według grup ubezpieczeń - grupa 4
- B.III.14. Techniczny rachunek zakładów ubezpieczeń na życie według grup ubezpieczeń - grupa 5
- B.III.15. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych
- B.III.16. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych (działalność bezpośrednia)
- B.III.17. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych z przewagą kapitału krajowego
- B.III.18. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych z przewagą kapitału zagranicznego
- B.III.19. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 1
- B.III.20. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 2
- B.III.21. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 3
- B.III.22. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 4
- B.III.23. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 5
- B.III.24. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 6
- B.III.25. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 7
- B.III.26. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 8
- B.III.27. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 9
- B.III.28. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 10
- B.III.29. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 11
- B.III.30. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 12
- B.III.31. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 13
- B.III.32. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 14
- B.III.33. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 15
- B.III.34. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 16
- B.III.35. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 17
- B.III.36. Techniczny rachunek zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych według grup ubezpieczeń - grupa 18

B.IV. Ogólny rachunek zysków i strat

- B.IV.1. Ogólny rachunek zysków i strat zakładów ubezpieczeń ogółem
- B.IV.2. Ogólny rachunek zysków i strat zakładów ubezpieczeń ogółem z przewagą kapitału krajowego
- B.IV.3. Ogólny rachunek zysków i strat zakładów ubezpieczeń ogółem z przewagą kapitału zagranicznego
- B.IV.4. Ogólny rachunek zysków i strat zakładów ubezpieczeń ogółem w formie spółek akcyjnych
- B.IV.5. Ogólny rachunek zysków i strat zakładów ubezpieczeń ogółem w formie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych
- B.IV.6. Ogólny rachunek zysków i strat zakładów ubezpieczeń na życie
- B.IV.7. Ogólny rachunek zysków i strat zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych

B.V. Rachunek przepływów pieniężnych

- B.V.1. Rachunek przepływów pieniężnych zakładów ubezpieczeń ogółem
- B.V.2. Rachunek przepływów pieniężnych zakładów ubezpieczeń na życie
- B.V.3. Rachunek przepływów pieniężnych zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych

B.VI. Lokaty

- B.VI.1. Zestawienie lokat zakładów ubezpieczeń ogółem (wartość bilansowa)
- B.VI.2. Zestawienie lokat zakładów ubezpieczeń na życie (wartość bilansowa)
- B.VI.3. Zestawienie lokat zakładów ubezpieczeń pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych (wartość bilansowa)

B.VII. Przychody działalności lokacyjnej

- B.VII.1. Zestawienie przychodów działalności lokacyjnej zakładów ubezpieczeń ogółem
- B.VII.2. Zestawienie przychodów działalności lokacyjnej zakładów ubezpieczeń na życie
- B.VII.3. Zestawienie przychodów działalności lokacyjnej zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych

B.VIII. Koszty działalności lokacyjnej

- B.VIII.1. Zestawienie kosztów działalności lokacyjnej zakładów ubezpieczeń ogółem
- B.VIII.2. Zestawienie kosztów działalności lokacyjnej zakładów ubezpieczeń na życie
- B.VIII.3. Zestawienie kosztów działalności lokacyjnej zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych

B.IX. Rezerwy

- B.IX.1. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym zakładów ubezpieczeń ogółem
- B.IX.2. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe brutto zakładów ubezpieczeń ogółem
- B.IX.3. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale reasekuratorów zakładów ubezpieczeń ogółem
- B.IX.4. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym zakładów ubezpieczeń na życie
- B.IX.5. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe brutto zakładów ubezpieczeń na życie
- B.IX.6. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale reasekuratorów zakładów ubezpieczeń na życie
- B.IX.7. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym zakładów pozostałych ubezpieczeń
- B.IX.8. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe brutto zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych
- B.IX.9. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale reasekuratorów zakładów pozostałych ubezpieczeń

B.X. Przychody i koszty

B.X.1. Przychody i koszty działalności zakładów ubezpieczeń ogółem

B.X.2. Przychody i koszty działalności zakładów ubezpieczeń na życie

B.X.3. Przychody i koszty działalności zakładów ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych

B.XI. Wskaźniki efektywności

B.XI.1. Formuły wskaźników efektywności

B.XI.2. Zagregowane wskaźniki efektywności zakładów ubezpieczeń ogółem

B.XI.3. Zagregowane wskaźniki efektywności zakładów ubezpieczeń działu I

B.XI.4. Zagregowane wskaźniki efektywności zakładów ubezpieczeń działu II

B.XI.5. Wybrane techniczne wskaźniki efektywności według grup ubezpieczeń działu I – grupa 1

B.XI.6. Wybrane techniczne wskaźniki efektywności według grup ubezpieczeń działu I – grupa 2

B.XI.7. Wybrane techniczne wskaźniki efektywności według grup ubezpieczeń działu I – grupa 3

B.XI.8. Wybrane techniczne wskaźniki efektywności według grup ubezpieczeń działu I – grupa 4

B.XI.9. Wybrane techniczne wskaźniki efektywności według grup ubezpieczeń działu I – grupa 5

B.XI.10. Wybrane techniczne wskaźniki efektywności według grup ubezpieczeń działu II - działalność bezpośrednia – grupa 1;7;13

B.XI.11. Wybrane techniczne wskaźniki efektywności według grup ubezpieczeń działu II - działalność bezpośrednia – grupa 2;8;14

B.XI.12. Wybrane techniczne wskaźniki efektywności według grup ubezpieczeń działu II - działalność bezpośrednia – grupa 3;9;15

B.XI.13. Wybrane techniczne wskaźniki efektywności według grup ubezpieczeń działu II - działalność bezpośrednia – grupa 4;10;16

B.XI.14. Wybrane techniczne wskaźniki efektywności według grup ubezpieczeń działu II - działalność bezpośrednia – grupa 5;11;17

B.XI.15. Wybrane techniczne wskaźniki efektywności według grup ubezpieczeń działu II - działalność bezpośrednia – grupa 6;12;18

SPIS TREŚCI

Strona

PRZEDMOWA	3
CZĘŚĆ PIERWSZA: ŚRODOWISKO MAKROEKONOMICZNE	5
I. UWARUNKOWANIA GOSPODARKI ŚWIATOWEJ	5
I.1. Transformacja rynków finansowych w wyniku <i>credit crunch</i>	5
I.1.1. Globalne transfery kapitału finansowego	5
I.1.2. Programy antykryzysowe w Unii Europejskiej i w Polsce	13
I.1.3. Obciążenia finansów publicznych kosztami antykryzysowej interwencji państwa	17
I.2. Odzwierciedlenia kryzysu w statystyce dotyczącej sfery realnej	23
I.2.1. Popyt w okresie recesji	23
I.3. Dekoniunktura w Unii Europejskiej	27
II. WSKAŹNIKI OPISUJĄCE SYTUACJĘ GOSPODARCZĄ POLSKI	29
II.1. Dynamika produktu krajowego brutto i jej komponenty	29
II.1.1. Wpływ handlu zagranicznego na polski PKB	33
II.2. Koniunktura w budownictwie mieszkaniowym	35
II.2.1. Koniunktura w budownictwie mieszkaniowym	35
III. KONIUNKTURA W POLSKIEJ GOSPODARCE	38
III.1. Aktywność zawodowa Polaków	38
III.2. Dochody gospodarstw domowych jako koszty pracy	40
III.3. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw	43
III.4. Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie SA	44
CZĘŚĆ DRUGA: RYNEK UBEZPIECZEŃ W STATYSTYCE MIĘDZYNARODOWYCH ORGANIZACJI	46
IV. DYWERSYFIKACJA SEKTORA UBEZPIECZEŃ KRAJÓW OECD	46
IV.1. Geograficzna polaryzacja zbioru składki ubezpieczeniowej	46
IV.1.1. Sieć dystrybucji ubezpieczeń w krajach OECD	48
IV.1.2. Składka przypisana brutto w krajach OECD w latach 2000-2008	49
IV.1.3. Składka jako miernik dojrzałości rynku ubezpieczeń	55
IV.1.4. Składka przypisana brutto z działalności bezpośredniej w głównych grupach ubezpieczeń <i>non-life</i>	63
IV.1.5. Składka zebrana z ubezpieczeń bezpośrednich <i>non life</i> w krajach OECD	68
IV.1.6. Lokaty zakładów ubezpieczeń w krajach OECD	70
V. RYNEK UBEZPIECZENIOWY W STATYSTYCE CEA	76
V.1. Sieć dystrybucji produktów ubezpieczeniowych w krajach zrzeszonych w CEA	77
V.2. Składka przypisana brutto w krajach reprezentowanych w CEA	81
V.3. Składka przypisana brutto w ubezpieczeniach <i>non life</i>	89
V.3.1. Wpływ recesji na zbiór składki z głównych segmentów ubezpieczeń <i>non life</i>	91

CZĘŚĆ TRZECIA POLSKI SEKTOR UBEZPIECZEŃ GOSPODARCZYCH W STATYSTYCE KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO	94
VI. PROFIL POLSKIEGO RYNKU UBEZPIECZENIOWEGO	94
VI.1. Udział kapitału zagranicznego w sektorze ubezpieczeń gospodarczych	94
VI.1.1. Pozycja firm ubezpieczeniowych z przewagą kapitału zagranicznego na polskim rynku ubezpieczeniowym	97
VI.2. Składka przypisana brutto na polskim rynku ubezpieczeń	100
VI.2.1. Wartość, dynamika i struktura działowa składki ubezpieczeniowej	100
VI.2.2. Składka przypisana w dominujących grupach ubezpieczeń w segmentach rynku <i>life</i> i <i>non life</i>	103
VI.2.3. Koncentracja zbioru składki w największych zakładach ubezpieczeniowych	105
VII. POPYT SEKTORA NIEFINANSOWEGO NA UBEZPIECZENIA GOSPODARCZE I PRZEBIEGI UBEZPIECZEŃ	109
VII.1. Liczba polis oraz wartość składki w portfelach ubezpieczycieli	109
VII.2. Przebiegi ubezpieczeń bezpośrednich	115
VII.2.1. Przebiegi ubezpieczeń w dominujących grupach działu I (<i>life</i>)	117
VII.2.2. Przebiegi ubezpieczeń w dominujących grupach działu <i>non life</i>	120
VII.3. Wyniki bilansowe i wskaźniki bezpieczeństwa działalności ubezpieczycieli	126
PODSUMOWANIE I WNIOSKI	128
BIBLIOGRAFIA	129
SPIS TABLIC W TEKŚCIE	131
SPIS WYKRESÓW	132
WYKAZ AKTUALNYCH AKTÓW PRAWNYCH	136
SŁOWNICZEK POJĘĆ	137
ANEKS STATYSTYCZNY (dostępny wyłącznie w wersji elektronicznej w formacie DOC, XLS)	146
SPIS TREŚCI	152

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH I SKRÓTÓW UŻYWANYCH W PUBLIKACJI

Znaki umowne

Kreska (–) – zjawisko nie wystąpiło.

Zero: (0) – zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5;
(0,0) – zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.

Kropka (.) – zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych.

Znak x – wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe.

Znak # – oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej.

„W tym” – oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

Skróty

tys. = tysiąc

mln = milion

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła